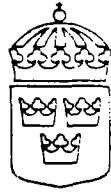

Riksdagens protokoll

1989/90:63

Protokoll
1989/90:63

Torsdagen den 8 februari

Kl.9.00–20.03

1 § Justering av protokoll

*Allmänpolitisk
debatt*

Justerades protokollet för den 31 januari.

2 § Ledighet

Talmannen meddelade att ansökan om ledighet på grund av sjukdom inkommit från *Sonja Rembo* (m) för tiden den 12 februari–den 11 mars.

Kammaren biföll denna framställning.

Talmannen anmälde att *John Rignell* (m) skulle tjänstgöra som ersättare för *Sonja Rembo*.

3 § Allmänpolitisk debatt

(forts. från prot. 62)

Anf. 1 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Sverige rusar med hög fart in i en kostnadskris. Det kan inte tillåtas. Regeringen lägger därför i dag fram förslag till åtgärder som skall bryta pris- och kostnadsstegringen. Vi föreslår ett pris-, löne-, skatte- och utbetalningsstopp med omedelbar verkan. Det underbyggs med förslag om en finanspolitisk åtstramning och förändrade spelregler på arbetsmarknaden.

Det vi föreslår är otvivelaktigt en kärv politik. Den innebär dessutom betydelsefulla avsteg från den svenska modellen med fria löneförhandlingar. Men den är nödvändig. Den senaste tidens utveckling på löneområdet, med stora kostnadsstegringar och hot om omfattande konflikter, har framtingat åtgärderna. Alternativet är att låta pris- och kostnadsstegringarna rulla på, och det kommer obönhörligen att så småningom medföra en arbetslöshetskris.

Den socialdemokratiska regeringen har gjort klart var den står, den tar

sitt ansvar. Den griper därför in nu för att med kraft förhindra ett annars kommande sönderfall.

Bakgrunden till dagens förslag är den alltför snabba pris- och kostnadsstegringen och den alltför svaga ekonomiska tillväxten. Under flera år har inflationen i Sverige legat över omvärldens nivå. Vi vet alla att detta i längden inte går att förena med samhällsekonomisk balans, full sysselsättning och social trygghet.

Vi vet också alla att det, inte bara i längden utan redan här och nu, är omöjligt att ta ut löneökningar på mellan 10 och 20 % när produktionen, det enda som kan ge reala standardökningar, bara ökar med 1 %. Det ger inflation, reallönesänkningar, försämrad konkurrenskraft och efter hand arbetslöshet.

Det ger också en orättvis fördelning av resurserna. Inflationen slår hårdast i hushållskassan för låginkomsttagarna. Arbetslösheten drabbar först de svagaste grupperna på arbetsmarknaden. Det är därför viktigt, både för rättvisan och för tryggheten, att bryta inflationen.

Men där går utvecklingen nu åt fel håll. Lönestegringarna 1989 blev större än vad vi räknade med så sent som i finansplanen i januari. Handelsbalanser försämrades påtagligt mot slutet av förra året. Det finns tecken på att exportpriserna börjar vika, och nu har också oljepriserna gått upp.

Sammantaget innebär det att bytesbalansen i år ser ut att försämras ännu kraftigare än vad vi räknade med i finansplanen. Utlandsskulden kommer att öka än mer.

Detta innebär att det nu är ännu viktigare att vi med gemensamma ansträngningar bringar ned inflationen. Men i det läget verkar det som om pris- och löneskraven tar ny fart. En bankkonflikt pågår, omfattande strejkvarsel ligger på det kommunala området, riktade mot daghem och sjukhus. De krav som ställs ligger i storleksordningen 15–20 %. Om inte denna karusell stoppas, kan den leda till ren anarki på löne marknaden.

Den socialdemokratiska regeringen har hoppats att det skulle vara möjligt att åstadkomma det nödvändiga trenderbrottet i fråga om priser och löner genom en förhandlingsuppgörelse mellan arbetsmarknadens parter. Vi har därför velat samtala med parterna på arbetsmarknaden. Vi har eftersträvat att skapa förutsättningar för en bred förhandlingsuppgörelse, och vi har gjort ett ärligt och reellt försök att nå fram till en sådan.

Regeringen ställde för en knapp månad sedan tre frågor till parterna. Vi frågade om löntagarna var villiga att avstå från kompensation för årets momshöjningar mot bakgrund av att inkomstskatten samtidigt sänks, om parterna snabbt kunde komma fram till centrala avtal för 1991 och om de var villiga att överväga vissa förändringar av förhandlingsordningen.

De svar vi erhöll i går visar att det tyvärr inte föreligger några förutsättningar att teckna avtal för 1991 i en central uppgörelse med låga nominella löneökningar, detta trots att skattereformen nästa år ger en påtaglig ökning av hushållens disponibla inkomster.

Däremot fick vi ett starkt stöd för uppfattningen att det ekonomiska läget är så allvarligt att alternativa lösningar måste tas fram. Arbetsmarknadsparterna instämde också i att det är nödvändigt att vidta vissa förändringar i fråga om spelreglerna på arbetsmarknaden.

Vilka lösningar står då till förfogande? Den svenska ekonomins grundproblem är kombinationen av svag produktivitetstillväxt och överhettning. Den ekonomiska politiken måste därför arbeta längs två linjer: å ena sidan förbättra ekonomins funktionssätt och höja produktiviteten, å andra sidan dämpa överhettningen och kyla av ekonomin. Gör vi inte det kommer det aldrig att bli möjligt att dämpa lönekostnadsstegringarna. Parterna kan inte på egen hand hålla tillbaka kostnadsstegringen i en situation med brist på arbetskraft.

Det är viktigt att attackera systemfelen i den svenska ekonomin. Ett sådant arbete pågår också. Jag vill i detta sammanhang påminna om skattereformen, kommande förslag om avreglering av jordbruket och förnyelsen av den offentliga sektorn. Men det tar tid innan effekterna av sådana åtgärder kommer, och vi kan inte dröja med att ta itu med de akuta problemen.

Uppgiften är att få ett snabbt slut på den rådande oredan på arbetsmarknaden, att nu bryta pris- och kostnadsstegringen innan situationen blivit ohållbar.

Vi har bittra erfarenheter från mitten av 70-talet av vad som kan hända då ett överhettat läge driver upp priser och löner i en sådan takt att konkurrenskraften föröds. Det orsakade en kris som det tog tio år att reparera. Det är nödvändigt att förhindra att den historien upprepar sig. Vi vill inte att också 90-talet skall bli en lång och svår väg tillbaka från en kostnadskris.

Det är mot den bakgrunden regeringen i dag föreslår följande:

Ett lönestopp införs för hela arbetsmarknaden år 1990 och 1991. Ingen kompensation kommer att ges för höjningar av indirekta skatter. Fredsplikt införs under tiden som lönestoppet gäller. Alla strejker för högre lön och alla andra konflikter kommer att vara olagliga. Skadestånd för brott mot fredsplikten kommer att utgå med upp till 5 000 kr.

Pris- och hyresstopp införs. Det betyder att de priser som gällde i går inte får höjas. Undantag görs enbart för sådana prishöjningar som beror på importprisökningar och förändringar av indirekta skatter.

Ett stopp införs för höjning av aktieutdelningar. Det gäller börsnoterade företag som inte får höja utdelningar till aktieägarna under 1990 och 1991.

Ett kommunalt skattestopp införs för 1991. Lönestoppet i kombination med inkomstskattesänkningen nästa år förutsätter att kommunerna inte höjer sina skatter.

Regeringen är medveten om att dessa åtgärder inte stämmer med den svenska tradition som ger parterna en frihet under ansvar för lönebildningen. Men åtgärderna skall ses som tillfälliga ingrepp för att nu sätta stopp för en utveckling som annars skulle riskera att bli okontrollerbar och leda till sociala konvulsioner.

Det faktum att sänkta inkomstskatter leder till påtagligt ökad köpkraft nästa år gör det också möjligt att nu kraftigt bromsa de nominella lönestegringarna och ändå klara reallönerna. Ingrepp som pris- och lönestopp är dock inte tillräckliga. För att sådana tillfälliga åtgärder skall lyckas bidra till att kyla ned inflationsförväntningarna måste de också byggas under med en stramare finanspolitik. Dessutom krävs andra åtgärder för att dämpa inflationstrycket på längre sikt och öka tillväxten. Regeringen anser därför att följande åtgärder bör vidtas.

För det första bör förändringar ske i sjukförsäkringen. Arbetsgivarna får år 1991 överta ansvaret för att betala ut sjukersättning för de två första veckornas frånvaro. Det bör kunna ge stimulans till en förbättring av arbetsmiljön och en minskning av sjukfrånvaron. Vi slutar att subventionera arbetsgivare som har dålig arbetsmiljö och många arbetsskadade. Dessutom löser det problemet med att vissa får överkompensation när de är sjukfrånvarande. Arbetsgivarna kommer endast delvis att kompenseras för de ökade kostnaderna genom att sjukförsäkringsavgiften sänks med en procentenhet. Därigenom medför förslaget också en finanspolitisk åtstramning som kan uppskattas till 9 miljarder kronor under nästa år.

För det andra krävs ytterligare åtgärder för att minska överhettningen på byggsektorn. Investeringsavgiften i de mest överhettade områdena höjs och förlängs. Ramarna för begränsning av annat byggande än av bostäder skärps.

Som ett resultat av överläggningarna med arbetsmarknadens parter kommer regeringen för det tredje att låta utreda åtgärder som stramar upp reglerna för framtida löneförhandlingar.

För det fjärde kommer regeringen inom kort att lägga fram förslag rörande forskningspolitik, näringspolitik och regionalpolitik, bl. a. i syfte att öka arbetskraftsutbudet, förbättra infrastrukturen och öka produktiviteten. Därigenom stimuleras den ekonomiska tillväxten. Regeringen överväger också den statliga utgiftspolitikens inriktning, liksom andra åtgärder som upprätthåller finanspolitikens stramhet och bidrar till bättre balans på arbetsmarknaden.

Herr talman! Vårt land står otvivelaktigt inför svåra ekonomiska och politiska utmaningar. Det har uttryckts så att vi nu har att ta den sista chansen för att rädda det vi i högtidliga sammanhang brukar kalla den svenska modellen – att genom samförstånd kombinera å ena sidan teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt och å andra sidan full sysselsättning och social välfärd. Inflationen och galopperande kostnadsstegringar hotar att slå sönder den svenska modellen.

Jag tillhör inte dem som vill lägga hela skulden på de fackliga organisationerna. Det är naturligtvis omöjligt att hålla tillbaka inflationsspiralen när det är brist på arbetskraft. Därför måste politiken inriktas på att båda förändra spelreglerna på arbetsmarknaden och kyla ned den överhettade ekonomin. Görs inte det kommer inflationen snart att skapa ökad arbetslöshet, och lönekostnaderna i kommuner och landsting kommer att tvinga fram sociala nedskärningar.

I förlängningen av dagens situation kan vi dessutom se en kris för hela det svenska välfärdssamhället. Likheten med läget i Storbritannien vintern 1979 – det som kallades missnöjets vinter – är slående. Det var då vilda strejker och kaos på arbetsmarknaden framkallade en så stark politisk motreaktion att de konservativa fördes till makten och kunde inleda attacken mot fackföreningarna och börja nedmonteringen av välfärdsstaten. Vill vi undvika att gå samma väg krävs ansvar och beslutsamma ingripanden – inte efteråt när det är för sent, utan nu.

Herr talman! Mycket skall man höra innan öronen trillar av. Politiskt fastställda löner. Prisreglering. Utdelningsstopp. Detta är öststatspolitik!

I en tid då Östeuropas folk kastar av sig socialismens tvångströja och tävlar om att vara först med att förverkliga den fria marknadsekonomins principer, då går den svenska regeringen i motsatt riktning. Det är verkligen att vara ur takt med tiden!

Finansministerns besked här i dag är häpnadsväckande även mot bakgrund av det uttalande som statsminister Ingvar Carlsson gjorde så sent som för en vecka sedan i Karlstad. Så här lät det: "Det blir inget pris- och lönestopp. Det har prövats förr och inte visat sig ha effekt. Det som på papperet kan verka så bra fungerar inte."

Så mycket mer behöver egentligen inte sägas. Vad statsministern här gav uttryck åt är vad såväl vetenskaplig expertis som praktisk erfarenhet har lärt oss.

Förklaringen till dagens utspel skulle då kunna vara att regeringen i alla fall vill ge intryck av handlingskraft. Men det strider i så fall mot ett annat citat, denna gång ett inlägg av Kjell-Olof Feldt inför Nationalekonomiska föreningen för några år sedan: "Prisstopp lurar vid det här laget väldigt få."

Så är det ju. Om det hade varit så enkelt som att det gick att förbjuda prishöjningar genom lagstiftning, skulle det naturligtvis ha gjorts för länge sedan. Då skulle inte inflationen behöva vara något problem.

Finansministerns ingripande denna gång blir litet extra vanmäktigt genom att det i så hög grad riktar sig emot regeringens egna åtgärder. I finansplanen, som presenterades för någon månad sedan, gjordes det ju ett stort nummer av att inflationen egentligen inte är så farlig, eftersom den till stor del beror på höjda skatter.

Nu måste det bli ett stort antal dispenser för de av regeringen beslutade prishöjningarna. Det betyder byråkrati och kineseri.

Jag var för resten för en tid sedan på studiebesök hos SPK. Där meddelade man stolt att verkets uppgift nu var att främja konkurrens och att prisövervakningsapparaten var avvecklad. Var får man, herr finansminister, på dagens överhettade arbetsmarknad tag på alla de prispoliseringar som nu behövs?

När utdelningsstopp tidigare prövades i vårt land, var aktiebörsen avskärmad från omvärlden genom valutaregleringen. Nu kan ett sådant stopp lätt kringgås genom att svenskar köper utländska aktier. Kjell-Olof Feldt har väl ändå inte kommit på något sätt att hindra Deutsche Bank från att höja sin utdelning? Utlänningars flykt från den svenska aktiebörsen lär bli ytterligare förstärkt. Hur rimmar detta ingrepp med det motiv som anförts för den nya företagsbeskattningen, nämligen att företagens vinster inte skall läsas in utan delas ut för att komma till bättre användning på andra håll i näringslivet?

Jämfört med prisstopp har ingrepp mot den fria lönebildningen varit sällsynta i vårt land. Att sätta förhandlings- och avtalsrätten ur spel på det sätt som nu föreslås är ett utomordentligt allvarligt steg. Det är ett grovt brott mot principen om fasta spelregler. Vidare betyder det att man lyfter av arbetsmarknadens parter deras ansvar. Konflikter för framtiden förebyggs inte. Det inbjuder tvärtom till stora löneyrkanden, och snabbt och brett in-

sätta stridsåtgärder, för att man skall få ett så gott utgångsläge som möjligt inför nästa tvångslag.

Även på detta område är det pikant nog så att regeringen i realiteten inskrider mot sina egna misstag. Det är i hög grad det statliga löncavtalet från december, med dess stora påslag för poliser, lägstadielärare m.fl., som ligger bakom oron bland de kommunalanställda och som ligger bakom de privatanställdas beslutsamhet att utnyttja inflationsklausulen. Fantastiskt nog lät statens förhandlare en sådan klausul inflyta i de statliga avtalen, trots att dessa slöts efter skatteuppgörelsen, alltså när dennas konsekvenser för inflationstakten var uppenbara. Så till vida paminner hela uppläggningsen om tvångslagen 1971, som mest motiverades med risken för den lockout mot officerarna som regeringens företrädare själva hade varslat!

Frågorna är många. Hur skall man kunna styra löneglidningen? Hur skall man kunna förhindra att arbetsgivare – kanske genom att konstruera om tjänster – ändå ger stora lönehöjningar till medarbetare som man vill behålla? Skall vi begåvas med lönepoliser också, finansministern?

Hela denna Haga-politik med kaffedrickande och allt har varit missriktad. Den bygger på tanken att centrala fackliga företrädare kan kontrollera lönebildningen. Det kan de inte alls. Givetvis skulle Kommunals ordförande Lillemor Arvidsson ha velat vara sina partikamrater i regeringen till lags genom att hålla igen på lönesidan, men det klarar hon inte. Då börjar nämligen hennes medlemmar strejka vilt och demonstrera i protest mot det centrala facket.

Löner bestäms i samspelet mellan utbud och efterfrågan på en hittills tämligen fri marknad. I ett läge med överefterfrågan på arbetskraft kommer det som någon avstår ändå fram som löneglidning. Så blir det också efter ett eventuellt lönestopp. Den stora frågan är nu om de grupper som känner sig förfördelade kommer att halla sig lugna eller om de fortsätter att demonstrera sitt missnöje genom olovliga stridsåtgärder.

Herr talman! Det finns inga enkla och snabba lösningar på den kris som nu förvärras i rask takt. Sanningen är att vi går en mycket besvärlig tid till mötes. En felaktig ekonomisk politik under en följd av år kommer att ge allvarliga ekonomiska problem under en följd av år. Men det är inget skäl att bara ge sig på symtomen på det onda, att ytterligare skjuta på nödvändiga kursförändringar. Ju längre de dröjer, desto större blir svårigheterna.

Grundläggande i det moderata alternativet är att skattetrycket skall minskas. Därmed blir det möjligt att sänka de höga marginalskatteerna utan att människor skall behöva finna att de får betala ännu mer i höjda skatter på sina arbetsresor, på sitt boende, på sitt sparande. Det är naturligtvis dessa skattehöjningar som driver på kostnadsstegringen. Att årets marginalskatte-lättnader inte förmår dämpa löneutvecklingen beror på två saker. Dels beslöts de alldeles för sent – i december, när vi moderater hade lagt fram motsvarande förslag i januari –, dels innebar de som sagt inte någon sänkning utan bara en omfördelning av skatten.

Men behövs det då inte någon åtstramning? Jo, men den skall inte riktas mot den privata konsumtionen, som t.o.m. ökar långsammare än den dåliga totala tillväxten. I stället skall de avse den offentliga verksamheten, bud-

getens utgiftssida. Det ger också utrymme att genomföra sådana utbudsfrämjande reformer som bl.a. förbättrar tillgången på arbetskraft.

Finansministern är tydligen här på väg att acceptera det moderata förslaget om en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen. Men finansieringen ordnas på ett sätt som innebär skattehöjning. Och jag hörde ingenting om att sådana utbudshämmande förslag som införande av en sjätte semestervecka och förlängning av föräldraförsäkringen skulle inställas.

Herr talman! Riksdagen står inför ödesdigra beslut. Det är utmanande att regeringen har dröjt fyra veckor över utsatt tid med att redovisa förslag för riksdagen och sedan, såvitt jag förstår, kräver snabbbehandling på någon dag, när man väl kommer till skott. På Haga-partyna kunde man vänta i veckotal. Parlamentet är bara en expeditiönsaffär.

Vi kommer inte att gå med på att behandla så viktiga frågor på sådant sätt. Vad det gäller är om Sverige i en tid av utbredd liberalisering och avreglering skall ta ännu fler steg på högskattepolitikens väg, om det ekonomiska livet skall utsättas för ännu hårdare politisk styrning. Regeringen är beredd att offra för den liberala demokratin så väsentliga värden som den fria prisbildningen och arbetsmarknadens frihet, och det för något som både statsministern och finansministern har erkänt vara tomma slag rätt ut i luften.

Nu ägnar sig socialdemokraterna åt det de lovat undvika, att administrera en sönderfallande ekonomi genom ett kommandosystem av det slag som nyligen visat sig inte fungera i öst.

Det är vi moderater som visar vägen. Vi vill stärka marknadsekonomin, sänka skattetrycket och avreglera, så att medborgarna får större möjligheter att sjäva betämma över sin tillvaro. Detta är inte någon tredje väg. Detta är inte ens alternativet till något annat. Det är den enda vägen.

Anf. 3 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! "Regeringen styr riket. Den är ansvarig inför riksdagen." Så heter det i 6 § regeringsformen.

Under en längre tid har det varit uppenbart att den nuvarande regeringen *inte* styr riket. Om inte förr så stod det klart när finansplanen offentliggjordes den 10 januari. Det visade sig att de besked om den ekonomiska politiken som hade bort återfinnas där inte fanns.

Regeringens uppläggning var i stället, tycks det, att först dels överlägga med parterna på arbetsmarknaden, dels nogsamt granska oppositionens motioner för att sedan försöka skrapa ihop till en egen ekonomisk politik. Vi har en regering som i stället för att leda och ligga först ligger sist och sladdar.

Regeringen har därmed öppet demonstrerat att man inte har någon egen uppfattning om vad som behöver göras för att långsiktigt rätta upp svensk ekonomi. Därför står man där man nu står: upptryckt mot väggen har man inget annat att ta till än panikåtgärder.

"Tvärstopp" kan sättas som rubrik på det regeringen nu föreslår. Allt som slutar på stopp har man plockat fram ur malpåsarna. Det skall väl verka handlingskraftigt och modigt. I själva verket är det ett svidande underbetyg på egna prestationer – eller snarare brist på tidigare prestationer.

Den regering som så underlåtit att styra riket kommer nu till oss i riksdagen för att få stöd. Den borde komma till riksdagen för att be om ursäkt för

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990.

*Allmänpolitisk
debatt*

att man så grovt har försummat att göra det man är satt att göra. I stället blir dessa åtgärder nu aktuella.

Hur skall man nu se på det här panikpaketet?

Bo Toresson, regeringspartiets partisekreterare, sade i en uppmärksammat TT-intervju för ett par veckor sedan att om inte regeringen fick de svar den ville ha på Haga, skulle det bli nyval. Vi har talat om nyval, sade Toresson, för att inskräpa allvaret.

Nu vet vi att parterna inte gick med på det regeringen ville, nämligen återgång till centrala samordnade förhandlingar. Logiken kräver då egentligen att det nu blir nyval.

Men det är nog en för snabbt dragen slutsats. Toresson ville ju bara skrämma parterna på arbetsmarknaden, och statsministerns mummel i samma ämne var nog bara till för att få opponenter i det egna partiet mer fogliga.

Det senare kanske fungerar, men hur man kunde tro att SAF, Kommunförbundet, PTK och andra storheter på arbetsmarknaden skulle låta sig skrämmas av nyval är obegripligt. En regering som har försatt parterna i det nuvarande hopplösa läget kan väl inte vara någonting att slå vakt om.

Uppenbarligen var syftet med Haga-samtalen att försöka skjuta över ansvaret för det uppkomna läget på andra. Att understryka lägets allvar i de samtalen var naturligtvis riktigt. Men hade det inte, herr finansminister, varit bättre att med eftertryck stryka under lägets allvar genom att komma till de samtalen med en egen ekonomisk politik för hur man skulle komma till rätta med inflationen och bytesbalansunderskottet? Jag tror att det hade imponerat mer på parterna än hot om nyval. Nu ställde man i stället bara några frågor som man egentligen redan visste svaret på.

Sverige driver sedan en längre tid mot kris i ekonomin. Inflationen brakar i väg, den är dubbelt så hög som i våra konkurrentländer. Bytesbalansunderskottet stiger i rasande takt. Strejker och lockouter avlöser varandra. Bara förra året gick nära 400 000 arbetsdagar förlorade av sådana skäl.

Det hade varit regeringens uppgift att i tid styra undan en sådan utveckling. Insikten om problemen verkar ha funnits i regeringen. Men några har varit fullt upptagna med att träta om vilken kurs man borde ta ut, och andra verkar ha varit helt paralyserade av socialdemokratiska partiets dåliga opinionssiffror.

Skutan har fått driva på. Och till slut återstår då förstås ingen annan utväg än att gira i panik.

Så kommer regeringen till riksdagen och begär att vi i oppositionen – som bönat och bett, tjatat och grälat, föreslagit och voterat om åtgärder som skulle ha gjort att vi undvikit den här situationen – skall rädda en regering i sjönöd. Det är mycket begärt.

Några inslag i det här paketet finns redan i folkpartiets och i andra oppositionspartiets motioner. För folkpartiets del gäller det arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen och stopp för kommunalskatteökningar. De förslagen stöder vi naturligtvis. Men vi gör det verkligen inte för att rädda en fallfärdig regering utan för att rädda skattebetalarna undan högre skatter och för att räta upp svensk ekonomi.

Det är svårt att exakt ange när svensk ekonomi började driva mot sin kris. Men en klar vändning till det sämre kom definitivt i valrörelsen 1988.

På våren det året hade finansministern levit rövare här i kammaren med oppositionspartier som understött sig att lägga förslag som inte var finansierade till sista korvöret.

I valrörelsen gjorde finansministern helt om. Plötsligt fanns det utrymme för att ge löften om ofinansierade reformer. Något sådant utrymme fanns naturligtvis inte. Men regeringen ville självfallet inte ge besked om så obehagliga saker som finansieringen i en pågående valrörelse. Det gällde makten, och då fick omsorgen om nationens ekonomi flyga och fara. Sedan har regeringen måst slingra sig som en mask för att i fråga efter fråga krypa ur lättsinniga vallöften eller direkta förvanskningar av sanningen.

Så kommer nu en ny hundraåttiograderssväng. Efter att ha talat vitt och brett om att avreglera och marknadsorientera reglerar man nu två hittills helt oreglerade marknader, priserna på varumarknaden och lönerna på arbetsmarknaden. När Östeuropa skrotar sina planekonomier gör Sverige tvärtom – bygger upp nya byråkratikomplex. Det pris- och lönestopp som man nu föreslår kommer att kräva en jättelik byråkrati – nyttan kommer man att få leta efter, skadorna kommer att hänga kvar länge.

Särskilt principvidriga anser jag att tvångslagarna på arbetsmarknaden är. Jag skall återkomma till den frågan i senare inlägg.

De här förslagen till regleringar måste egentligen vara helt emot vad Feldt gillar. Det är faktiskt så att jag tycker litet synd om honom. Men mest synd tycker jag naturligtvis om alla de människor som har invaggats i föreställningen att vi är på väg ut ur krisen – det är många människor med låga inkomster. Denna torsdag vaknar de upp för att upptäcka att regeringen tillgripit rena kristidsregleringar. Det är väl egentligen bara ransoneringskupongerna och cikoriakaffet som saknas.

Vad skulle regeringen ha gjort i stället?

Bengt Westerberg talade om det i debatten i går.

Det var att lägga förslag som hade stimulerat utbudet av arbetskraft, förslag som hade inneburit en åtstramning i budgeten genom nedskärning av utgifter – inte genom höjda skatter – att avveckla monopol och regleringar i den offentliga sektorn och naturligtvis skulle den förträffliga skattereformen ha kommit för fem år sedan, så att den nu hade varit i fullt sving och kunnat ge effekt på tillväxt och välfärd.

Det skulle alltså ha varit en kombination av åtgärder som håller nere statens utgifter och skapar utrymme för expansion av enskilda människors uppfinningsrikedom och ansvarstagande och deras möjligheter att själva välja. Och det förslaget skulle ha kommit för flera år sedan medan tiderna var goda för förändringar av det slaget.

Herr talman! Nu har vi skummat grädden av sådana möjligheter och är nere i blåmjölken. Det är sanningen om tillståndet i svensk ekonomi när vi nu möter 90-talets många svårigheter!

Herr talman! Sverige skulle nu behöva en stark regering. I stället har nationen begåvats med en regering som, till följd av egna försummelser, i panik drar i alla nödbromsar den kommer åt. Det vore väl lika bra att låta den stiga av tåget.

Anf. 4 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! "Vi har arbetat svensk ekonomi ur krisen! Vi har lyckats med den tredje vägens politik!" Detta är uttalanden som vi under de senaste åren har hört från socialdemokratiskt håll och från finansministern.

Det har förts fram ganska glättade budskap om hur socialdemokratin har lyckats bäst i världen. De uttalandena står i bjärt kontrast mot det som vi har hört i dag från finansministern.

Det beskedet från den socialdemokratiska regeringen har lett till en övertro på de ekonomiskt tillgängliga resurserna. Det är svårt att kritisera enbart de fackliga organisationer som trott på regeringens ord.

Först i fjol började regeringen upptäcka att finansministerns friserade budskap skapat problem, och den föreslog då ett finanspolitiskt åtstramningspaket som också innehöll en rad utbudsstimulerande åtgärder, t.ex. på arbetsmiljöområdet.

Då tog centern *sitt* ansvar för landets ekonomi. Då valde andra partier att stå vid sidan om och säga att det inte behövdes några åtgärder. I januari lade regeringen sitt budgetpaket som är mer att beteckna som ett delningsexemplar – så ofärdigt som det är. Tydligen gjorde den så i avsikt att se om de andra partierna har några idéer som regeringen kunde anamma. Egna saknar den som bekant.

I den s.k. budgetpropositionen säger regeringen: "Innan åtgärder vidtas bör överläggningar mellan regeringen och arbetsmarknadens parter prövas." Vidare sägs "att regeringen utgår från att parterna" osv., dvs. den hoppas att parterna skall sköta det som finanspolitiken inte har klarat av. Om inte parterna gör det, säger regeringen vidare i propositionen, då skall regeringen klargöra vad som skall hända.

Där är vi alltså i dag. Efter att tidigare inte ha presenterat sina förslag, efter det att oppositionen har presenterat sina, efter det att Hagasamtalen singlat ut i Hagas parker, då först orkar en svag regering presentera dagens krispaket. Då ryker den svenska modellen! Man får leta efter en mer handlingsförlamad finansminister! Hans agerande påminner mera om musikalen "Stoppa världen – jag vill stiga av". Men, finansministern, verkligheten kan man inte stoppa.

Herr talman! Det svenska samhället präglas för närvarande av en allmän osäkerhet och oroskänsla. Det framgår nu med all önskvärd tydlighet att regeringen har tappat greppet om utvecklingen.

De negativa effekterna av den s.k. tredje vägens politik blir nu allt tydligare och allt allvarigare. Beträffande bytesbalansen får vi ständigt nya och allt mörkare prognoser. Regeringen själv bedömer att underskottet kommer att uppgå till över 50 miljarder kronor nästa år.

De flesta spärrar verkar också vara släppta på arbetsmarknaden. Avtalsrörelserna tycks mer och mer präglas av diskussioner om "vad andra grupper fått" och alltmer utav komensationstänkande.

Vi ser nu att Hagasamtalen inte gav något påtagligt resultat. Det är självklart att parterna inte heller har samma respekt för en regering som saknar majoritet i riksdagen. Det är ju också en av förklaringarna till misslyckandet.

Regeringens allmänna inriktning av budgetpolitiken de senaste åren har inneburit en tendens att hänskjuta allt fler delar av budgetpropositionen till

kompletteringspropositionen. I år är detta mer framträdande än någon gång tidigare.

Icke-politiken i det framlagda försöksutkast som man kallar budgetproposition ger knappast någon ordentlig information om vad regeringen föreslår beträffande den ekonomiska politiken. Vi får inte heller veta något om näringspolitiken, regionalpolitiken, livsmedelspolitiken eller forskningspolitiken. På alla dessa viktiga punkter har man standardsvaret: "Regeringen avser att återkomma." Det är det enda besked som ges.

Klart står redan att 1990 kommer att innebära ganska stora påfrestningar för många låg- och medelinkomsttagare. Framför allt är det skattereformens effekter som kommer att slå igenom. Det finns anledning att återkomma till detta i replikomgången.

Men låt mig något kommentera det paket som regeringen presenterar i dag. Att detta paket är ett direkt resultat av en felaktigt långsiktig ekonomisk politik framstår nu som självklart. Det är också ett bevis på de spänningar som finns inom socialdemokratien och den kraftlöshet som präglar en minoritetsregering under de senaste åren.

När det gäller prisstoppet har vi från centerns sida i riksdagsbehandlingen för ganska kort tid sedan sagt att prisreglering skall användas med betydande försiktighet och i första hand i samband med krig eller krigsfara eller annan mycket allvarlig situation. Vi tror inte att det är ett verkningsfullt redskap. Det är ju *en* sak att försöka hoppa upp på en tiger, men det är en annan sak att försöka hoppa av den. Jag tycker att det faktiskt gäller när regeringen nu föreslår prisstopp.

Beträffande lönestoppet innebär ju det att statsmakterna ingriper i den fria förhandlingsrätten. Det är ju precis det som man anklagar Thatcher för och som också skedde i England. Thatcher skulle försöka tämja facket. Det är just det som en socialdemokratisk regering i Sverige nu skall göra – nu skall man tämja facket. All agitation mot konservativa krafter och mot Margaret Thatcher kommer ju att vara ganska verkningslös i fortsättningen, efter det ingrepp som regeringen nu gör. Ni kommer inte att vara trovärdiga på det området.

Problemet med lönestoppet är att man inte angriper roten till det onda. När stoppet hävs, kommer troligen de krav som har ackumulerats under tiden att slå igenom. För kommunerna innebär detta i kombination med ett kommunalt skattestopp att pressen på kommunerna blir enormt stor.

När det gäller utdelningsstoppet hör det till saken att vi ännu inte har sett förslaget utan får kommentera det tal som finansministern har hållit här. Men förslaget betyder uppenbarligen att man innehåller 5 miljarder kronor i utdelningar, tydligen för att komma åt aktieägarna. Men när vinsten då kommer att ligga kvar i företaget, kommer väl aktievärdet att stiga i stället. Och för den som vill realisera det är det ju bara att sälja aktierna. Det är ju inget sätt att komma åt problemet, och därför är förslaget helt verkningslöst. Och det saknar fullständigt fördelningspolitisk effekt. Tvärtom kan ju de som vill realisera sina tillgångar sälja ut sina aktier – och då har man verkligen inte fått någon som helst fördelningspolitisk effekt.

I fråga om arbetsgivarinträdet har vi från centerns sida föreslagit en modell som innebär en period. Men jag vill gärna säga att i en situation där

konjunkturen dämpas nästa år är den föreslagna atgärden ganska dålig. Vi accepterar inte att man får en sådan åtstramning som det här förslaget innebär för de små och medelstora företagen. Detta är ju ett rent dräpslag mot småföretagen, om man inte ser till att minska arbetsgivaravgiften i tillräcklig omfattning. En första förutsättning är ju att man håller dessa företag skadeslösa för det här förslaget.

När det gäller hyresstoppet skall man uppenbarligen göra undantag för de effekter som skattereformen får. Det är ju inte litet. Först är det byggmomsen på ca 5 miljarder, sedan är det momsen som drabbar boendet – på vatten, sophämtning, avlopp och investeringskostnader. Och sedan är det hela räntebidragsbiten, fastighetsskatten och reavinstskatten. Allt detta skall alltså undantas. Man frågar sig: Vad blir det kvar? Det skulle vara intressant att höra finansministern redogöra för de effekter som detta får – och de väldigt svåra gränsdragningsproblem som förslaget medför. Jag har en känsla av att man kommer att bygga ut byråkratin ganska duktigt på det här området. Hur många miljarder som det här verkligen blir i undantag tycker jag också är någonting som kräver en förklaring.

Beträffande det kommunala skattestoppet vill jag säga att kommunerna redan i dag har ett negativt finansiellt sparande. De tär alltså redan nu på tillgångarna. År 1989 hade man ett minus på 10 miljarder, och för 1990 räknar man med ett minus på ungefär 14 miljarder kronor. Under 1990 förlorar kommunerna ungefär 1 miljard på skattereformen. Även om det skall regleras senare, innebär reformen detta för 1990.

Om man inför skattestoppet samtidigt som reformens effekter inte kompenseras fullt ut för 1990 och lönestoppet inte påverkar påbörjade förhandlingar på det kommunala området, blir situationen oerhört kärv. Det står fullständigt klart att regeringens löfte – eller om det nu var målsättning – när det gäller barnomsorgen kommer att svikas. Att i detta läge dra in ytterligare miljardbelopp från kommunerna, som moderaterna föreslår, skulle i så fall bli förödande.

När det gäller överhettningsavgiften har vi från centerns sida varit positiva till en överhettningsavgift i Stockholmsregionen. Men vi kräver också en uppföljning, och vi har inte sett de effekter som detta beslut gav; dem vill vi se innan vi tar ställning till regeringens förslag.

Slutligen konstaterar jag att riksdagen tydligen skall fungera som ett transportkompani åt en kraftlös regering. Inom tre fyra dagar skall regeringen besluta om de här förslagen över en helg. Det är ju mycket konstigt. Jag förutsätter då att det kan ske partikontakter över hela helgen för att man skall kunna få en redogörelse för vad förslagen i detalj får för effekter, så att utskotten skall kunna göra en seriös behandling.

Nog är det egendomligt, herr talman, att alla förslag som kommit från finansministern de senaste åren skall behandlas under stor tidspress. Och vad är det som gör att Kjell-Olof Feldts förslag inte längre tål en seriös granskning i riksdagen?

Anf. 5 MARGÓ INGVARÐSSON (vpk):

Herr talman! Detta är verkligen omprövningens tid på många sätt. Själv fick jag börja med att ompröva mitt färdigskrivna tal i går; det är nämligen inte aktuellt i dag.

Under gårdagens debatt hänvisade många talare till omprövningens tid och situationen i öst. Det var ett sätt att försöka komma åt mitt parti. Vi kommer säkert att få sådana slängar här i dag också, så jag kan börja med att hänvisa till situationen i öst.

I en situation präglad av kriser har man också rundabordssamtal. De rundabordssamtalen sker under direktsändning i TV, så att alla människor kan vara med och se hur diskussionen går och vilka beslut som fattas. Här i Sverige förs krissamtalen bakom lyckta dörrar på Haga. Vi i riksdagen får nöja oss med att lyssna på nyheterna och se om vi kan få några knapphändiga rapporteringar om hur samtalen har gått.

Först i natt fick vi ett besked om hur regeringens krispaket skulle se ut. Då kan vi konstatera att det var en månad sedan statsbudgeten lades fram. Sedan har Hagasamtalen ägt rum, och det händer ingenting. Därpå händer allt på en natt, och vi får här på morgonen kl. 9 höra om finansministerns krispaket. Regeringen kan knappast begära att vi skall kunna ha ett klart besked och ge en reaktion till regeringen på det här krispaketet, det är en omöjlighet. Det handlar också om demokrati, och det handlar om riksdagens möjligheter – vad det är riksdagen skall besluta om och vad regeringen beslutar om.

En sak vet jag i alla fall, och det är att riksdagen avgör hur lång motionstid vi skall ha på ärendena. Och som det har ryktats – jag kunde inte höra något besked i dag från Kjell-Olof Feldt – skulle alltså motionstiden gå ut i morgon och utskottsbehandlingen ske över helgen och beslut fattas i nästa vecka. Det är orimligt, det sätter demokratin helt ur spel.

Jag sade att det för vårt parti är svårt att ge en klar reaktion på detta förslag, utom på en punkt, nämligen när det gäller ingreppen i den fria förhandlingsrätten för facken.

Det skall svida i skinnet på dem som strejkar, förklarade på sin tid den borgerliga regeringen. Och nu går den socialdemokratiska regeringen ett steg längre. Strejkrätten avskaffas tills vidare i något som faktiskt påminner om undantagstillstånd. De som ändå strejkar skall bli ordentligt skinnflådda, lovar finansministern. Jag kan ge finansministern ett klart besked på den punkten om att vpk aldrig kommer att medverka till något sådant.

I övrigt vill jag ställa några frågor. Vad kommer skattestoppet i kommunerna att få för effekt på barnomsorgen, på sjukvården och på äldreomsorgen? Partisekreterarens svar i morse på nyheterna var inte tillfredsställande. Jag tyckte faktiskt att hans tal var rent nonsens när han talade om allas vår skyldighet att se till att kommunerna kan genomföra sina ambitiösa planer när det gäller barnomsorgen. Vi vet att det står 100 000 barn i kö ute i landet och väntar på en barnomsorgsplats. Hur skall det gå med ett skattestopp i kommunerna? Det är personalbrist på dagis. Den enda möjligheten att få tillräckligt med personal är att man kan locka med löner. Nu är Kommunal visserligen undantaget från lönestoppet, eftersom Kommunal har påbörjat förhandlingar. Men Kommunal får ju förhandla under galgen, eftersom förbundet vet att om det tar ut mer kommer det att få en direkt följd på verksamheten. Personalen får göra avvägningar. En anständig lön som går att leva på innebär ett mindre antal platser på dagis för barnen. Det innebär ingen fri förhandlingsrätt det heller.

Vilka effekter får skattestoppet på sjukvården? Vi står inför en äldre-explosion. Antalet människor över 75 år ökar med 30 % under de närmaste åren. Och vi vet att människor över 75 år använder 60 % av sjukvården. Enbart den ändrade åldersfördelningen gör att sjukvården måste expandera och öka, och det är bråttom. Det måste ske nu, om vi skall ta hand om alla äldre och sjuka. Hur kommer det att vara möjligt med skattestopp?

Lönestoppet drabbar ju inte alla människor lika. Skatteomläggningen, som sossarna nyligen har genomfört med hjälp av folkpartiet, med marginalskattesänkningar för de högavlönade, innebär – vilket vi kan läsa i Veckans Affärer – att högavlönade inte behöver några löneökningar för att klara sin köpkraft. De kan t.o.m. stå ut med vissa lönesänkningar. Men folket inom vården, inom barnomsorgen och bankfolket – de som har löner på 8 000–9 000 kr. – klarar sig inte med 6 % löneökningar för att kunna betala marginalskattesänkningarna för de högavlönade.

Vårt sjukförsäkringssystem har länge varit föremål för massiva attacker från borgerligheten. Borgerligheten har velat komma åt systemet och talat om hur sjukförsäkringssystemet missbrukas. Det sägs att vi litet till mans nog är hemma på måndagar och fredagar utan att vara sjuka bara för att sjukförsäkringssystemet är så förmånligt. Attacker har förberetts om att arbetsgivarna skall få ta över ansvaret och införa karensdagar, ändra systemet eller något annat. Nu har Feldt delvis gått på den här borgerliga myten om att sjukförsäkringssystemet missbrukas.

Den här kampanjen och dessa uppgifter bygger på siffror från riksförsäkringsverket. I riksförsäkringsverkets statistik finns de 300 000 människor med som står utanför arbetsmarknaden. Räknar man in dessa människor i sjukförsäkringsstatistiken, då är det sant, då kommer vi upp i höga tal, men detta är fråga om människor som inte finns ute på arbetsmarknaden. Det riktiga är att titta på AKU, arbetskraftsundersökningarna. Om man tittar på dessa siffror kan man se att sjuktalet för dem som jobbar ligger oförändrat på 16 dagar per person och år. Det är skillnad. Det har inte skett något på nästan 20 år. Detta tal är oförändrat. Den borgerliga propagandan och myten för att komma åt vårt sociala trygghetssystem har Feldt gått på och tar nu chansen att ändra sjukförsäkringssystemet.

Inom vpk är vi överens om att det behövs ett annat skattesystem som innebär att man beskattar kapitalet och att man tar ut mindre skatt på arbetet. Vi tycker också att det behövs en annan ekonomisk politik, en politik för rättvisa.

Jag började, herr talman, med att säga att vi nu lever i omprövningarnas tid. Vi ser fram emot att omprövningens tid snart når också socialdemokratien.

Anf. 6 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vi har kommit hit med önskan om att få en saklig och konstruktiv debatt om våra gemensamma problem. Vi har ju ekologiska problem, de som har med vår överlevnad att göra, och vi har ekonomiska problem. Ekologin och ekonomin kan inte längre hållas isär. Utan fungerande ekologiska system faller också ekonomin ihop. Av denna grundläggande kunskap har vi inte hört något i dag. Det finns uppenbarligen ett behov av

att blunda för den ekologiska verkligheten, och det finns ett behov av verklighetsflykt nu när miljöförstöringen tränger på.

Vi i Sverige har skuldsatt oss på två sätt, dels ekonomiskt, dels ekologiskt. Den ekonomiska skuldsättningen syns mycket tydligt i bytesbalansunderskotten. Vi måste låna pengar för att kunna konsumera mera. Det kan vi i längden inte hålla på med. Samtidigt som vi konsumerar väldigt mycket unnar vi oss stora utsläpp av olika slag. Våra hav dödas av kväve och olika gifter, och fisket tynar. Vi vet hur det står till med markförurningen och försurade brunnar, och vi vet att människor far illa i våra storstäder på grund av de massiva utsläppen från trafiken. Vi måste alltså påbörja en dubbel skuldsanering i Sverige. Vi måste börja ta itu med såväl de ekologiska skulderna som de ekonomiska skulderna.

Nu är det tursamt nog på det sättet att de åtgärder som vi kan vidta i det korta perspektivet också kan stämma mycket bra överens med de långsiktiga målen som vi borde ställa upp. Vi har under snart 100 år ägnat oss åt ett krig mot biosfären. Det kan vi inte fortsätta med. Vi har genom en stark överkonsumtion skaffat oss stora problem med bytesbalansen. Vi importerar mycket mer än vad vi kan exportera. Vi kan inte fortsätta med det. Det enda vettiga sättet att på sikt komma till rätta med dessa problem är att börja minska den materiella förbrukningen i samhället. Om detta har ingen av de föregående talarna sagt ett enda ord. Ingenting har sagts om de grundläggande problemen som är orsak till att vi har den nuvarande situationen.

Vad skulle vi då kunna göra för att minska den materiella konsumtionen och förbrukningen i samhället? Det finns många olika sätt. En av de stora mängderna förbrukningsmaterial är de fossila bränslena. Vi kan vidta åtgärder på olika plan. Vi kan sänka hastigheten på våra vägar, och vi kan bygga ut den kollektiva trafiken för att successivt minska den typen av förbrukning.

Regeringen har kommit med en lång rad förslag. Vi ställer oss grundläggande tveksamma till om dessa förslag på något avgörande sätt kommer att hjälpa oss ur en bytesbalanskris och den ekologiska risken. Vi måste gemensamt hitta vägar för att komma ur krisen. Det går inte enbart med den typ av åtgärder som regeringen föreslår.

Vi måste alltså försöka inse att vi har ett framtidsansvar, inte ett konsumtionsansvar. Vi måste också inse att vi har ett socialt ansvar, inte bara ett EG-anpassningsansvar. Vi måste angripa de sociala orättvisor som det nu planerade skattesystemet innebär. Miljöpartiet har redan i våras, när regeringen kom med sina förslag till åtgärder för åtstramning, sagt: Vi ställer upp, men det måste bli en grön profil. Vi måste börja ta tag i våra miljöproblem, ekologiska problem. Men regeringen valde inte det. Regeringen valde att gå ihop med centerpartiet om det tokiga tvångssparandet. I höstas var det dags för skattediskussioner. Miljöpartiet ställde åter upp och sade: Vi är villiga att diskutera ett nytt skattesystem, men vi måste få en klart grön profil, så att vi kan börja angripa de grundläggande systemfelen i det svenska samhället. Men regeringen valde bort detta alternativ och gick ihop med de tillväxtkonserverande krafterna i samhället, nämligen folkpartiet. Vi tycker att det var synd. Regeringen har haft alternativ men har inte tagit vara på dem. Men vi är fortfarande intresserade från miljöpartiets sida att på allvar

diskutera hur vi skall komma till rätta med våra grundläggande problem i den svenska ekonomin och den svenska ekologin.

Vi säger så här: Vi är tveksamma till de åtgärder som regeringen har föreslagit, därför att vi inte tror att de leder rätt, i den riktning som vi vill. Vi anser att det är olyckligt att gripa in så allvarligt som regeringen har gjort i fråga om fredsplikten på arbetsmarknaden. Vi måste i stället försöka arbeta fram ett system på arbetsmarknaden där man samordnar avtalsperioderna så att man kan avsluta och börja samtidigt. Då slipper vi en spiral där den ena avtalsparten jagar den andra. Vi måste också komma bort från principen att ha olika inflationsklausuler, som gör det möjligt att sätta i gång med nya förhandlingar om inflationen har gått upp ett snäpp. Det tror jag är betydligt mycket bättre än att tvinga arbetsmarknadens parter så som regeringen nu har föreslagit. Det kommunala skattestoppet tror vi också är olyckligt. Det borde vara så att kommunerna ges ökad beskattningsrätt, att de återfår sin beskattningsrätt på juridiska personer och fastigheter. Vi måste kunna ha förtroende för dem som arbetar på det kommunala planet. Vi anser inte att vi skall sitta här i riksdagen och bestämma över kommunernas ekonomi. Vi talar varmt om kommunernas självbestämmande. Men vad är detta? Jo, det är att ta bort det. Vi kan inte se det som en god utveckling för landets demokrati att göra på det sättet.

Vi reagerar mycket starkt på kravet att vi redan kl. 17.00 i morgon skall avlämna en motion om lönestoppet. Det blir ju en parodi på demokrati. Vi från miljöpartiets sida har inte den minsta chans att sammankalla våra förtroendevalda runt om i landet för att diskutera denna allvarliga fråga. Det minsta man kan begära är att vi får en tidsfrist, så att vi kan arbeta över helgen och kontakta våra förtroendevalda för att diskutera frågan. Jag tycker att det vore rimligt att riksdagen avvisade kravet på en så snabb motionsbehandling.

Vi är mycket intresserade av en långsiktig diskussion om hur den svenska ekonomins grundläggande problem skall lösas. Tyvärr måste vi säga att vi, som jag sade tidigare, är mycket tveksamma till regeringens linje. Vi tror inte att det är den medicin som vi behöver. Om vi skall komma ur våra problem med bytesbalans och ekologiska problem är vi tvungna att börja angripa den överkonsumtion som vi unnar oss i det här landet. Tack för ordet!

Anf. 7 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! De borgerliga partierna har under den senaste tiden använt väldigt stora ord och tagit till mycket långtgående argument i sin kritik av regeringen. Kanske inte helt oväntat nådde man nya höjder i dag. Regeringen bör avgå, säger Ingemar Eliasson. Regeringen förvandlar Sverige till en öststatsekonomi, säger den som vanligt mycket nyanserade Lars Tobisson. Man undrar vilken täckning de borgerliga partierna har för sina stora ord och för sina våldsamma utfall. Mitt intryck är i själva verket att man håller på att prata sig in i borgerlighetens kris. För är man så skräckslagen inför den politik som regeringen står för, borde man nu – man har ju haft tid på sig – samla sig bakom det politiska alternativ som skall rädda Sverige från den katastrof som utmålas.

Moderaterna visar vägen, säger Lars Tobisson. För vem visar man vägen?

Traskar folkpartiet efter moderaterna? Är Ingemar Eliasson beredd att riva upp skattereformen, slå sönder värden och omsorgen för att få nöjet att följa efter Tobisson? Hur är det med centerpartisterna – går de en enda meter längs moderaternas väg?

Det finns dokument som visar hur de borgerliga vägarna ser ut, för de är rätt många. Det enda man i sina motioner är ense om detta nådens år 1990 är, hör och häpna, att avveckla löntagarfonderna och sälja ut statliga företag och skogsegendom. Men man ger inte ens sken av att man tror att det skulle vara något svar på de problem som vi i dag har i den svenska ekonomin. Inflationen, försämringen av utrikesaffärerna ändras ju inte en enda krona om Procordia ägs av Wallenberg!

När det gäller de stora frågor som riksdagen under denna vår och under detta år måste avgöra – skatter, energi och EG – spretar det åt alla håll. Detta år är det tio år sedan två borgerliga regeringar sprack just på frågan om skatter och energi. Jag tycker att det är särskilt illavarslande – något som Ingemar Eliasson har anledning att tänka på – att både moderaterna och centern lovar att riva upp skattereformen men på helt olika sätt, om det skulle bli regeringsskifte.

Det är med viss förundran jag läser hur moderaterna ser på finanspolitiken. Carl Bildt gick till våldsamt angrepp på regeringens budget i januari. Det krävdes stramare budget, det var alltför svag finanspolitik. Men det man nu lägger fram är en budget där man sänker inkomstskatterna våldsamt, föreslår en rad utgiftsökningar, t.ex. beträffande försvaret. Vårdnadsbidrag och alla möjliga godsaker bjuder man ut. Och det leder till att vi skulle få ett budgetunderskott på ungefär 25–30 miljarder. Om Lars Tobisson har den åsikten att det är bristen på arbetskraft som verkligen är det grundläggande problemet, förklara för mig då hur den bristen minskar om man slänger ut 25–30 miljarder i ökad köpkraft i Sverige! Kommer det en enda ytterligare produktionsinsats ut ur den politiken?

När man har läst 65 sidor tirader om den alltför svaga budgetpolitiken meddelar moderaterna i sin motion att de egentligen anser att finanspolitiken är i hygglig balans. Därför är det räntan som skall klara biffen. Höga räntor är nu den rätta vägen. Jag tycker att moderaterna göra sig skyldiga till populism. Allt ni säger är väldigt okonkret. Moderaterna säger rakt ut att de inte anser det vara meningsfullt att nu lägga fram konkreta förslag, men det är just det som ni har kritiserat oss socialdemokrater för. Det är botten när man återigen drar fram vårdnadsbidraget. Man fördömer regeringens förslag om förlängd föräldraledighet. Det blir för dyrt och det begränsar tillgången på arbetskraft, säger man. Vad innebär då vårdnadsbidraget? Det är tre gånger så dyrt – kostnaden är 4,5 miljarder kronor i förhållande till föräldraförsäkringen – och det begränsar naturligtvis arbetskraftsutbudet ännu mycket mer. Tanken är ju att man skall vara hemma. Sedan vill jag nästan påstå att man har fräckheten att säga att man överläter finansieringen till den socialdemokratiska regeringen att ordna.

Eftersom det faktiskt råder en ganska bred enighet om att läget på arbetsmarknaden – kompensationskraven, uppsplittringen av avtalsrörelsen, konkurrensen mellan olika grupper – är ett grundläggande problem frågar man sig: Vad är det borgerliga alternativet till hur man i någon utsträckning skulle

kunna mildra dessa problem? Hittills har svaret varit att dessa problem skall lösas med den förträffliga strukturpolitik som ligger och väntar någonstans långt borta när det blir dags för nästa omgång borgerliga motioner.

Herr talman! Mot denna bakgrund är det förbryllande, för att inte säga litet patetiskt, att nu höra de borgerliga partierna hävda att det borde bli regeringsskifte i Sverige. Ni säger er vara beredda att överta regeringsansvaret. Då måste ju alla fråga sig: på grundval av vad? Jag vet inte hur många bordläggningar som krävs innan ni kan fälla oss, men om ni får möjlighet att tillträda i eftermiddag, vad skulle ni då ta er till på måndag? Jag undrar om det går att få åtminstone *ett* samstämt svar från er tre. Vad skulle ni ta er till på måndag?

Ingemar Eliasson sade att regeringen borde stiga av tåget. Vem skall då kliva på och med vilket bagage? Vem skall sitta där framme och styra? Vem skall vara där bak och bromsa? Hur många hinner hoppa av innan ni är framme? Förra gången blev det strömhopp från det borgerliga tåget, och en del slog sig ganska illa.

Jag vill säga en sak till Margó Ingyardsson. Hon säger sig ha stor omsorg om kommunernas framtid, deras möjligheter att fullgöra sina uppgifter i välfärdspolitiken. Jag vill bara anföra vad man i Kommunförbundets styrelse anser vara kommunernas stora problem. I ett uttalande som Kommunförbundets ordförande gjorde i går på Haga och bakom vilket det står en enig styrelse sägs: "Kommunförbundet tvingas acceptera en löneutveckling som uppenbart äventyrar kommunernas möjligheter att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter. När förhandlingssystemet inte fungerar på ett acceptabelt sätt måste förutsättningar för en samhällsekonomisk ansvarsfull hantering av lönebildningen återskapas. I detta läge måste statsmakterna ta sitt ansvar. En bred parlamentarisk samling erfordras för att stoppa den orimliga lönekostnadsutvecklingen. Det behövs en nedkylningsperiod som bör utnyttjas för att återskapa ett system för fungerande avtalsförhandlingar. Kommunförbundets styrelse är enig i denna uppfattning." Bakom detta uttalande står socialdemokraterna, moderaterna, folkpartiet, centerpartiet och Kommunförbundets styrelse. Det finns åtminstone *en* instans i Sverige där de politiska partierna är beredda att erkänna hur problemet ser ut och att vi måste göra någonting åt det.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Finansministern förefaller inte vara på något vidare gott humör i dag. Han kanske är sur i magen efter allt kaffedrickande på Haga.

Det är gammal regel att om man har en dålig sak att försvara, går man till attack. Vi fick nu höra att borgarna inte har någon politik och att moderaterna har överbudspolitik när det gäller ekonomin. Det förekom uppgifter om ett underskott på 25–30 miljarder kronor i statsbudgeten. Statsministern nämnde 20 miljarder kronor i går, så här går det raskt undan. Jag vill till detta säga en enda sak: Detta är lögn! Det framgår klart av vår motion att vi säger att finanspolitiken skall vara balanserad. Vi förordar t.o.m. en starkare budget för nästa år än den som finansministern presenterade i januari.

När Carl Bildt talade om svag finansplan avsåg han inte finanspolitiken utan att det var svårt att inte ha en fullständig finansplan.

Finansministern nämnde praktiskt taget inte någonting om de förslag som riksdagen förväntas snabbbehandla under de närmaste timmarna. Jag envisas med att uppehålla mig vid det som för dagen är mest aktuellt.

Beträffande prisstoppet hade vi så sent som i november, december en debatt här i kammaren då vi antog en ny lag om prisreglering. Från den borgerliga sidan hävdade vi att prisreglering skulle vara förbehållet lägen av krig eller krigsfara. Från socialdemokratiskt håll behöll man tanken att inkludera också en annan typ av kris. Vid utskottsbehandlingen förutsattes att prisstopp var någonting väldigt främmande och inte på något sätt aktuellt.

Nu är vi där. Regeringen vill införa ett totalt prisstopp, som inte skall gälla bara under kort tid, utan det är fråga om två år. Detta är emellertid en falsk varubeteckning. Det blir prishöjningar därför att finansministern höjer skatter och för att importpriserna skall slå igenom. Under ett så långt prisstopp blir det så småningom prishöjningar när fabriköerna ändrar förpackningar och annat för att på den vägen tricksa igenom höjda priser. Konsumentprisindex kommer att vara ett skämt under de närmaste månaderna. Det kommer att bli prishöjningar som vi tidigare inte har sett maken till – under rådande prisstopp.

Det blir lönehöjningar. Finansministern erkänner själv att det inte går att stoppa lönehöjningar med det arbetsmarknadsläge som vi nu har. Vi har löneglidningen. Arbetsgivare kan så att säga omkonstruera tjänster och på så sätt betala högre löner. Detta system drabbar dem som har fasta löner, t.ex. offentliganställda, och dem som har rutinbetonade arbetsuppgifter. Som gammal facklig förhandlare inser jag att effekten av ett prisstopp är att man överlåter lönesättningen på arbetsgivaren.

Såvitt jag förstår skall lönestopp och konfliktförbud gälla fr.o.m. någon viss tidpunkt i nästa vecka, om nu finansministern får sin vilja igenom. Jag vill ställa ett par allvarligt menade frågor som jag vill ha svar på. Betyder detta att om bankernas arbetsgivarorganisation kan hålla ut till dess konfliktförbudet inträder, behöver man inte höja lönerna alls? Hur kan finansministern i så fall förklara detta mot bakgrund av de statliga avtalen? Regeringen kan ju ändå inte avsvära sig ansvar för att dessa löner höjs med omkring 20 %, vilket skapar problem när andra vill kompensera sig.

Jag påminner mig att socialdemokraterna har i årtal sagt att bara de får regera går allting bra, för de har så goda relationer med facket. Tänk efter hur det har fungerat under de senaste åren. Lönehöjningarna har avvikit totalt från lönehöjningarna i omvärlden. Det har förekommit vilda konflikter på ett sätt som vi tidigare inte varit vana vid. Vi såg ju vad det blev av Hagaöverläggningarna.

Det var Kjell-Olof Feldt som drog parallellen med missnöjets vinter i Storbritannien 1979. Där fanns en socialdemokratisk regering. Där var det vilda konflikter. Ingenting fungerade. Det var kris i ekonomin. Han varnade för att det skulle komma en Thatcher om man inte gjorde detta som nu föreslås. Men kom ihåg att Margaret Thatcher aldrig har infört konfliktförbud, aldrig har infört lönestopp! Inspirationen till sadana åtgärder kommer från ett annat väderstreck – den kommer österifrån.

Kjell-Olof Feldt har inte kommenterat de citat jag föredrog i mitt anförande, om hur statsministern för en vecka sedan sade att vi inte skall ha löne- och prisstopp därför att det inte fungerar, det är verkningslöst. Kjell-Olof Feldt gjorde också uttalanden om att prisstopp numera lurar väldigt få. Det var mycket avslöjande uttalanden. Jag hörde ingen kommentar till detta eller till något av allt det fina som är så nödvändigt att snabbt genomföra.

Jag skall ge finansministern ett citat till, som är så färskt som från i tisdags. I en frågedebatt i denna kammare sade finansministern med anledning av bankkonflikten: "Min principiella inställning är att parterna på arbetsmarknaden själva måste lösa uppkomna konflikter. Detta gäller även när tredje man drabbas."

I dag gäller lönestopp och konfliktförbud. Nu får finansministern faktiskt börja diskutera dagens frågor.

Anf. 9 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Finansministern frågar om en ny regering som skulle tillträda i morgon skulle kunna bli överens om ett enda beslut på måndag. Ja, jag tror det. Jag tror att man omedelbart skulle besluta om att utlysa nyval. I en sådan valrörelse skulle folkpartiet begära mandat för att driva en ekonomisk politik som på marknadsekonomins grund ger människor mer av valfrihet, mer att själva bestämma om, än om man återinför regleringar på ett stort antal områden och i panik försöker rädda sig ur en besvärlig situation. Det är vad den nuvarande regeringen gör.

Det panikpaket som regeringen nu lägger fram löser ingalunda de grundläggande ekonomisk-politiska problemen. Det verkade också finansministern inse och erkänna i sitt första inlägg. Hur tomt och illa sammansatt detta paket måste vara framgår av att finansministern inte ville återkomma till det i sitt andra inlägg. Där gavs ingen kompletterande information, trots att det bara var rubriker vi fick i det första inlägget.

I stället ägnade finansministern sig åt, som så många gånger förr, att bekymra sig mer om att det finns skillnader mellan oppositionspartiernas förslag än om att det finns stora skillnader inom regeringen och regeringspartiet självt. Vi vet att det är därför som det har dröjt med förslag på viktiga punkter.

Här skriker företag och förvaltningar efter folk, och ändå har 50 000 fler människor förtidspensionerats under de år som Kjell-Olof Feldt har varit finansminister. Studerande, pensionärer och handikappade hålls borta från arbetsmarknaden i stället för att ges hjälp att ta ett arbete.

Här vet vi att köerna ringlar sig till dagis. Föräldrar som inget hellre skulle önska än att få delta under mera trygga förhållanden i arbetslivet har svårt att få barnomsorg. En orsak är att privata daghem inte tillåts. Vi vet att det beror på att man är oenig inom regeringen.

Här investerar näringslivet utomlands för många miljarder kronor därför att osäkerheten om villkoren i Sverige är stor. Ändå kan regeringen inte ta sig samman och ge detta land en sammanhängande och vettig energipolitik.

Vi vet att det förhåller sig på det här viset, men för att komma undan ansvaret väntar man så länge att det till slut bara är panikåtgärder som återstår, och så försöker man skjuta över skulden på andra. I stället för att tala om

det efterfrågar man hur de borgerliga partierna skall lösa sina inbördes meningsskiljaktigheter. Det går inte att komma undan så lätt. Finansministern är ju fortfarande medlem av den sittande regeringen. Det är ni som är skyldiga riksdagen att tala om hur ni har tänkt ta Sverige ur den ekonomiska krisen.

Hur är nu t. ex. lönestoppet ämnat att fungera? Vad betyder det? Hur skall ni komma till rätta med att man ute på ett företag kommer överens om andra löner än dem som finansministern i något slags lag har föreslagit att riksdagen bestämmer skall gälla?

Det lär vara en flykt av tjänstemän från finansdepartementet, kunde man läsa i en tidning häromdagen. Om finansministern vill behålla en bra medarbetare, är han då förhindrad att lägga på några hundralappar för att behålla vederbörande, eller måste han sitta och se att folk bara sticker i väg?

Hur är detta lönestopp tänkt att fungera?

Och hur blir det med prisstoppet? Vad är det för väldig byråkrati som nu skall byggas upp för att man skall kunna hantera alla de dispenser som är nödvändiga på grund av redan inträffade kostnadsökningar? Det måste ju ske om inte företag efter företag och butik efter butik skall slå vantarna i bordet. Hur skall denna väldiga byråkrati fungera, inte under några månader, utan uppenbarligen under ett eller ett och ett halvt år? Kan riksdagen från finansministern få någon ytterligare information om dessa viktiga frågor?

Detta paket hjälper inte Sverige ur den ekonomiska krisen. Finansministern sade att det innehåller en finanspolitisk åtstramning. Gör det verkligen det? Ja, det finns en indirekt skattehöjning, men var är utgiftsnedskärningarna?

Vad vi från folkpartiet och från andra delar av oppositionen har efterlyst är en bättre hushållning, inte genom att man höjer skatter utan genom att man minskar utgifter. Hur blir det med de utlovade reformerna? Kommer de att skjutas på framtiden eller ej? Eller menar finansministern och regeringen att det, trots att vi befinner oss i en akut ekonomisk kris, finns utrymme för att ställa ut nya reformer inom loppet av det närmaste året?

Anf. 10 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Finansministern sade i sitt inledningsanförande att det tog tio år att reparera en situation som den han tyckte att vi just nu befann oss i. Vad han avsåg var naturligtvis att vi i början av 70-talet fick en lönekostnadsstegring, tillsammans med strukturförändringar, som det tog mycket lång tid att reparera. Det var ett intressant konstaterande.

Nu är situationen en annan än den var när ni förde samtalen på Haga. Är ni då beredda att låta parterna återigen ompröva sin position? Det kan ju finnas anledning för regeringen att gå tillbaka – om den avser att sitta kvar.

Eller är det så, Kjell-Olof Feldt, att det som ni nu lägger fram i realiteten är SAF:s nej till centrala avtal? Är det vad som finns i bakgrunden och som har fått regeringen att plocka fram storsläggan mot facken? Är det den Thatcherska stilen som ni nu skall köra mot facken? Det är alltså den gamla SAF-linjen, Thatchervarianten, som ni nu kommer att stå för.

Det är självklart att det under motionstiden är oerhört svårt att i praktiken

få till stånd en reell prövning av detta förslag om inte motionstiden förlängs. Det kan inte vara så att finansminister Kjell-Olof Feldts förslag alltid skall antas under stor brådska och alltid utan att man försöker bedöma om det är bra förslag eller inte.

Det är intressant att höra att finansutskottet under den närmaste tiden kommer att se över utgiftspolitiken i det framlagda budgetförslaget. Jag tycker att det är mycket viktigt att vi får en sådan bedömning.

Det var också intressant att höra att finansministern är mer bekymrad över vad de andra partierna har för politik än han är angelägen om att tala om vilken egen politik han har. Det är symptomatiskt för de senaste årens regeringspolitik att man hela tiden har kritiserat andra men själv inte haft kraft att föreslå ordentliga finanspolitiska åtgärder.

Jag tycker att det första som en icke-socialistisk regering skulle göra på måndag är att se till att få en ny finansminister. Det är den angelägnaste uppgiften just nu. Jag unnar Kjell-Olof Feldt en tid av vila. Eftersom det är finansministern som har det största ansvaret, är det naturligtvis främst han som har misslyckats. Man bör också konstatera att vi från flera partiers sida i finansutskottet har framhållit att prisstoppet skall användas i första hand vid kris eller krigsfara. Jag vet inte om finansministern ser en omedelbar risk för krig i vår närhet, eftersom han nu tillgriper sådana här metoder. Det vore intressant att få höra.

Det verkar som om den s.k. tredje vägens politik, som har varit socialdemokraternas stora nummer under de senaste åren och vars framgångar man givit glättade budskap om över världen, har totalhavererat i finansdepartementets oändliga korridorer. Det är tydligen där som den nu har kraschlandat.

Anf. 11 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste erkänna att jag i vanliga fall tycker att det är ganska trevligt att höra långa tal från regeringen om borgerliga regeringars ofullkomligheter och oförmåga att regera. Jag finner dock dagens debatt vara fel valt tillfälle för sådana utläggningar. Det vore bättre om vi ägnade oss åt att diskutera regeringens krispaket.

Jag fick inte annat än i ett avseende svar på mina frågor. Kjell-Olof Feldt hänvisar till att Kommunförbundets styrelse helt står bakom förslaget i fråga. Kommunförbundet är en organisation som har många olika funktioner. Bl.a. är det en arbetsgivarorganisation, och det är ju inte konstigt om en sådan går emot krav på ökade löner. Det vore i stället mera intressant att få höra vad t.ex. Kommunals Lillemor Arvidsson sade i Hagaöverläggningarna.

Vi har nu fått höra att Stig Malm står bakom förslaget, men jag vet inte om det bara är han som gör det eller om också fackföreningsrörelsen i dess helhet, inkl. t.ex. Lillemor Arvidsson, har anslutit sig till det.

Det är helt klart att kommunerna kommer att få problem med att rekrytera personal, om de inte kan locka med höga eller åtminstone med högre löner. Den personal som finns inom kommunerna och inom sjukvården tillhör låglönegrupperna. Den har löner på mellan 8 000 och 9 000 kr. i månaden, och sådana löner är inte konkurrenskraftiga i dag. Det är en omöjlighet

att få över folk från det privata tjänsteområdet till kommunernas omsorgs-
verksamhet om man inte kan höja lönerna.

Vpk har många gånger krävt pris- och hyresstopp, men vi gör oss inga
större illusioner om de åtgärderna som isolerad företeelse. Ett sådant här
stopp måste kombineras med en strategi. Om man bara tillgriper de här åtgärderna, dvs. lägger locket på en liten stund, kommer det i alla fall att koka
över om man inte minskar trycket underifrån, och trycket underifrån i vår
svenska ekonomi härrör från spekulationsekonomin. Det måste löna sig att
arbeta mera och spekulera mindre, men så är det inte i dag, inte ens efter
skatteomläggningen.

Vi tror att det kan vara riktigt med ett lönestopp för vissa kategorier, sär-
skilt för dem som får ännu högre skattelättnader 1991. Värdbiträden, dag-
hemspersonal och andra kommunalanställda har faktiskt inte råd med något
lönestopp, men däremot kan man kanske diskutera några former av diffe-
rentierat lönestopp.

Vi kan konstatera att de flesta åtgärderna i krispaketet riktar sig mot lön-
tagarna. Man måste mot den bakgrunden fråga sig om det är löntagarna som
är det allvarligaste hotet mot Sverige i dag. Vi anser inte det. Vi anser att
hotet är den ekonomiska politik som regeringen för. Löntagarna har ju bara
ett sätt att försvara sina reallöner, och det är i avtalsförhandlingarna, men
det vill regeringen nu sätta stopp för.

Det är inte lönerna som är den främsta orsaken till inflationen. Det är all-
deles sant att inflationen missgynnar människor som i första hand bara har
sin lön att leva på och gynnar folk med kapitalinkomster. Det är vi överens
om, men inte om orsakerna till inflationen. Dessa är, som vi ser det, de höga
vinsterna, bristen på arbetskraft, lönestegringarna, dvs. de stora löneklyftor
som finns i dag på arbetsmarknaden, bygg- och fastighetsspekulationen, spe-
kulationerna på finansmarknaden och marginalskattesänkningarna. Det är
åtgärder för att komma till rätta med detta som vi behöver.

Jag har ju arbetat inom sjukvården, och vi talade där ibland om att en del
mediciner faktiskt kan förorsaka värre symtom än själva sjukdomen. Jag
tror att det är en beskrivning som delvis passar in på regeringens krispaket.

Anf. 12 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag måste säga att jag är besviken över denna debatt. Jag
hade hoppats på en konstruktiv och saklig debatt om våra gemensamma pro-
blem, men jag tycker att den har urartat till det vanliga gnället. Det är utom-
ordentligt trist att höra. Jag hade önskat något annat. Miljöpartiet är i kon-
kurrens med regeringen det enda parti som har lagt fram ett fullständigt bud-
getförslag, där vi finansierar en åtstramning för både hushåll och företag.
Den enkla anledningen till detta är att vi ser det vara nödvändigt som ett led
i arbetet på att minska den materiella förbrukningen i vårt samhälle. Inga
andra tar upp dessa grundläggande problem i svensk ekonomi.

Läser man de borgerliga motionerna blir man ganska förfärad. Jag kan ta
moderaternas motioner som exempel i detta sammanhang. De anvisar skat-
tesänkningar som medel för att lösa alla våra problem, men ingen åtstram-
ning. I stället måste konsumtionsnivån höjas. Det är som om vi som konsu-
menter får vårt människovärde. Någon insikt om vårt prekära läge finns inte.

En expanderande ekonomi och mera konsumtion är tidens lösen, menar man. Samtidigt skär man med glädje i våra solidaritetssystem. Det här leder egentligen bara till ökad överhettning, mera inflation, högre löner och försämrad bytesbalans. Arbetsgivaravgiften vill moderaterna sänka utan motprestation från företagen.

Man ser inte till en enda tabell, inte en sammanställning över hur de har tänkt sig finansiera sina budgetalternativ. Dynamiska effekter är det som är lösningen på det hela.

Egentligen är det ett politiskt skambud som moderaterna presenterar. Det är en usel grund för ett parti som talar om nyval och regeringsskifte. Man är totalt tomhänt.

Jag tycker det är sorgligt, i ett läge där vi alla är överens om att Sveriges ekonomi är dålig och att våra ekologiska system far illa. Vi borde faktiskt kunna samla oss till en gemensam aktion för att komma till rätta med våra problem.

Miljöpartiet har föreslagit olika åtgärder – dels i våras, dels i höstas och nu i vår "gröna lunta". Man kan ju fråga sig: Varför har ingen inte regeringen stött våra åtstramningsförslag tidigare? Vi är alltså öppna för en seriös diskussion kring hur vi skall kunna komma åt våra problem. Vi ser trots allt regeringen som villig att göra någonting åt problemen, även om vi är tveksamma till själva sättet. De borgerliga har ju inte ens en metod att erbjuda – ingenting!

Vad händer när de olika stoppen hävs? Varför kombinerar man dem inte med andra åtgärder av åtstramande karaktär, så att vi kan börja minska den materiella konsumtionen? Varför tittar man inte på frågan om att eventuellt skjuta den sjätte semesterveckan framför sig? Varför tittar man inte på att se över ersättningssystemen inom den sociala sektorn, när över en fjärdedel får mer än 100 % ersättning när de är sjuka? Det borde finnas en hel del att titta på för att förbättra den sidan.

Vad är regeringen beredd att göra för att börja en övergång till en ekonomi som har en ekologisk tyngdpunkt, så att vi kan kombinera de kortsiktiga åtgärderna med de långsiktiga, för att rädda både ekonomi och ekologi? Inser regeringen att det finns ett samband mellan den kortsiktiga åtstramningen och en långsiktig ekonomisk balans?

Vi är villiga till diskussioner om allvarliga problem. Vi är inte villiga att ställa en massa ultimativa krav på hur detta skall gå till, men vi kan inte gå ifrån våra grundläggande gröna värderingar i ett sådant arbete.

Någonting måste ske! Jag är beklämd över den debatt som har avspeglats här, där man inte ser några konkreta, rejäla förslag på hur vi skall lösa våra problem.

Vi har i vår budget kommit med långa rader av förslag till hur vi skall kunna strama åt i den ekonomiska politiken. Vi har inte fått besked av finansministern om hur mycket han *egentligen* anser att vi skall strama åt. Han har kommit med en massa förslag, men inte givit någon siffra på hur stor åtstramningen måste vara för att vi skall komma till rätta med våra problem. Det vore intressant om finansministern kunde bli mera konkret på den punkten.

Samtidigt tycker vi, som Inger Schörling i går nämnde, att vi politiker

borde kunna delta i åtstramningsarbetet genom att medverka till att sänka våra höga löner med förslagsvis 1 %. Ingen politiker svarade på den frågan i går. Frågan är fortfarande öppen.

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 13 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Oppositionen har ingen skyldighet att redovisa något regeringsalternativ. Men läget blir ett helt annat när oppositionen begär regeringens avgång. Då blir man faktiskt skyldig att tala om vilket regeringsalternativ man i så fall tänker erbjuda Sveriges riksdag.

Ingemar Eliasson var den ende som svarade på detta, och han sade att en borgerlig regering på måndag skulle ha som regeringsprogram att utlysa nyval. Det är ju också ett slags regeringsprogram, men om ni sedan skall gå till val på tre olika program – skulle det inte vara en ganska underlig regering som skulle uppstå ur detta val?

Jag tycker det är symptomatiskt i sammanhanget att Lars Tobisson anklagar mig för att föra öststatspolitik, medan Gunnar Björk säger att jag för Thatcherpolitik. Ni båda lever i helt olika världar, och ändå skulle ni sitta i samma regering på måndag! Jag försäkrar att i denna regering vill jag absolut inte vara finansminister – Gud bevara mig för den samlings!

Tobisson läste upp ett citat av Ingvar Carlsson. Om nu citatet var riktigt, är det ohistoriskt. Enligt citatet skulle Ingvar Carlsson ha sagt att pris- och lönestopp inte fungerar, det vet vi för det har prövats förr. Sanningen är att pris- och lönestopp inte har prövats förr.

Enbart prisstopp har vi prövat under 80-talet, och vi är helt på det klara med att fortsätter kostnaderna att stiga och är ekonomin överhettad, fungerar inte ett prisstopp. Och enbart ett lönestopp är omöjligt om inflationen rusar på.

Nu prövar vi en kombination av dessa båda åtgärder – men inte enbart dessa åtgärder. I diskussionen har man helt bortsett från att detta underbyggs av en rad andra åtgärder, som kommer att – naturligtvis inte med fullständig perfektion, för en sådan ekonomisk politik finns inte, men ändå – bidra till att dämpa bristen på arbetskraft och förstärka finanspolitiken. Kombinerat med en rad långsiktigt verkande åtgärder när det gäller skattesystemet, när det gäller den offentliga sektorn och när det gäller ekonomin i övrigt borde det här kunna ge effekt.

Det är bara i den sammansättningen som jag tror att regleringar av det här slaget fungerar. Jag tycker mig i det sammanhanget ha varit förtjänt av att få någon tanke om vad som skulle hända om man avstår från detta snabba ingrepp och enbart skall arbeta med de långsiktigt verkande åtgärderna – där vi faktiskt är ense på flera punkter med i varje fall vissa partier. Vad händer då?

Jag skulle vilja fråga Ingemar Eliasson, som ju har repliker kvar fast han har gjort slut på mina: Vad händer med skattereformen om vi fortsätter med den nuvarande inflationstakten och oredan på arbetsmarknaden? Går den över huvud taget att genomföra? Jag skall vara finkänslig nog att inte fråga Ingemar Eliasson vad som händer med skattereformen om det bildas en borgerlig regering på måndag. Carl Bildt fick den frågan i går, och han teg visligen. Alla inser nog att det då är slut med den reformen. Det behövs ingen

ekonomisk kris för att göra slut på skattereformen – det räcker med den kris som består av en borgerlig regering.

Jag har fått frågan: Hur skall lönestoppet fungera, och hur kontrolleras det? Låt oss ta bankernas löneförhandlingar som exempel. Den här lagen innebär inte att det råder något som helst förbud att förhandla om löner och sluta avtal om löner. De förbud som ligger i lagen är två: att utbetala höjda löner och ta emot höjda löner, och att under perioden starta konflikter. Det betyder för bankernas del att de kan och skall förhandla sig fram till ett avtal, med medling eller utan.

Regeringens avsikt är att för de avtalsområden som inte har avtal för 1990 och som alltså i dag förhandlar skall dessa avtal när de är färdiga provas av regeringen med utgångspunkt i att de skall ha samma rätt att sluta avtal som alla andra grupper som redan har avtal för 1990 – en enkel princip. Vi kommer inte att fördöma dem som har slutit avtal på bankområdet eller på det kommunala området för att de har slutit avtal under samma förutsättningar som alla som redan har avtal.

Vad vi vill åstadkomma med lönestoppet är att få bukt med den löneglidning som har slagit sönder avtalen och skapat kompensationskraven. Hälften av all löneökning under 80-talet har bestått av löneglidning.

Så till frågan om kontrollen. Statens pris- och konkurrensverk skall utöva tillsynen. Med tanke på att det rör 4,5 miljoner människor, är det klart att detta förutsätter en bred samsyn om att det skall vara disciplin i systemet. Därför var det - tro det eller inte - faktiskt viktigt för oss att ha detta samtal på Haga. - Min matmältning är utomordentligt god för närvarande. Lars Tobisson.

När nu parterna säger att de icke kan lösa frågan på ett sätt som leder till enighet dem emellan vill vi ha besked från parterna. När vi i regeringen presenterade programmet för dem var det mycket viktigt för oss att få veta hur de reagerade. Det bestämda intryck som vi har fått, utan att regeringen vill tala för någon av dessa organisationer, är att de - även om de har principiella invändningar mot löner regleringar, prisregleringar och utdelningsstopp - säger att de i detta läge får acceptera åtgärderna och ställa upp bakom dem, eftersom alla andra alternativ ter sig mycket mer avskräckande.

I sådana situationer kan man hamna. Det finns någonting som heter det näst bästa alternativet. Det hade funnits bättre alternativ om vi nått fram till en lösning som parterna själva hade kunnat åstadkomma. Det vore fel att ställa sig helt utan möjlighet att få stopp på något som skulle ha utvecklats sig till någonting mycket allvarligt de närmaste månaderna och som denna riksdag skulle få åse utan att kunna göra ett enda dugg åt det. Det skulle slå sönder mycket av det långsiktiga arbete som gör det möjligt att i väsentliga avseenden, bara vi får bukt med inflationen, göra 90-talet till ett helt annat årtionde än om vi skulle börja det med en kostnadskris.

Margó Ingvardsson säger sig vara engagerad i löntagarnas situation och särskilt i situationen för dem som har låga löner. Vänsterpartiet kommunisterna har hela tiden sagt att så höga löner som möjligt, så stora löneökningar som över huvud taget går att pressa fram, är bra för löntagarna. Detta evangelium sprider kommunister på arbetsplatser överallt när de har en chans.

Jag tycker att detta är att lura folk. Jag beklagar mycket att ett parti som i

alla fall i vissa stunder säger sig vara ett arbetarparti försöker inbilla Sveriges löntagare att ju mer vi driver upp lönerna, kostnaderna och priserna, desto bättre får löntagarna det. Sedan kommer ni i vpk tillbaka efter varje sådan runda och är upprörda över att reallönerna inte steg och att köpkraften ökade mycket litet.

Om man skall försvara den offentliga sektorn, måste man ha modet att tala om för dem som arbetar i stat och kommun att det även där finns ekonomiska begränsningar. Det finns en verklighet som varken denna riksdag eller någon kommunal församling kan komma förbi. När pengarna är slut så är de slut. Därför riskerar en löneinflation av den typ som nu är på väg att slå sönder det vi vill värna. Då hjälper det inte att kommunisterna säger att lönerna inte spelar någon roll för kostnaderna.

I kommunerna utgör lönerna 80 % av alla kostnader. Just därför är det, inte minst för dem som arbetar i kommunerna och är beroende av att verksamheten fungerar, alldeles nödvändigt att vi får stopp på den karusell som de själva åker med i utan att egentligen vilja.

Carl Frick sade att han velat ha en helt annan diskussion, och han beklagade debattens innehåll. På sätt och vis gör jag det också. Det hade varit väsentligt att få veta om riksdagen tänker avslå regeringens förslag. Ni har majoritet, och ni kan göra detta. Det är oerhört väsentligt att få veta vilka alternativ som finns och vilka möjligheter som Sverige i så fall har att ta sig ur en kris som är ganska akut. De närmaste dagarna får visa var vi hamnar. Regeringen är självfallet beredd att ge riksdagen den tidsfrist som behövs för att kunna granska våra förslag.

Anf. 14 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt sade att han inte vill vara finansminister i en borgerlig regering. Det kan jag lova att han skall få slippa. Men problemet verkar i dag vara att Kjell-Olof Feldt inte vill vara finansminister i någon regering. Det kanske han också kan få slippa inom kort.

Finansministern ifrågasatte om statsministern verkligen kunde ha sagt att pris- och lönestopp inte kan få någon effekt. Motiveringen till detta skulle vara att det aldrig har prövats.

Vad har statsministern sagt? Jag har ett direkt citat, försett med citations-tecken, från Svenska Dagbladet torsdagen den 1 februari 1990. Uttalandet gjordes i Karlstad i onsdags. Nu är det sådan tur att t.o.m. rubriken för ovanlighetens skull är försedd med citationstecken. Jag tror att finansministern kan se dem om han nu tittar upp och ser på vad jag här visar. Det finns under ett porträtt av statsminister Ingvar Carlsson en rubrik försedd med citations-tecken. Det står: "Pris- och lönestopp utan effekt".

Finansministern säger att statsministern inte kan ha sagt detta, eftersom det aldrig har varit prövat. Jag ber att få upplysa finansministern om att vi hade pris- och lönestopp i Sverige åren 1949–1950 i samband med Koreakrisen. Vi hade också löne- och prisstopp i Sverige under andra världskriget. Det har prövats. Inte minst kommer vi ihåg från Koreakrisens dagar hur vi fick en fullkomlig explosion efter det att stoppet måste släppas. Det är naturligtvis samma utveckling vi går emot nu.

Det är typiskt att när nu finansministern som företrädare för den socialde-

mokratiska regeringen finner att en reglering inte fungerar, dvs. att ett isolerat prisstopp inte har visat sig fungera, drar han inte den naturliga slutsatsen att avstå från detta. Då tar man till en reglering till och ser om det skall gå bättre. På det viset hamnar man i en genomreglerad ekonomi.

På min fråga om de bankanställda fick jag här något slags förklaring. Tydligt får man sluta avtal, men det är förbjudet att ge höjda löner, och, det är förbjudet att ta emot högre löner. Det är en något beskuren avtalsrätt, om jag uttrycker det försiktigt.

Man får inte heller genomföra en arbetskonflikt. Detta betyder att jag fick rätt i min förmodan att bankernas arbetsgivarorganisation, eller för den delen de kommunala arbetsgivarna, kan se till att hålla ut till den tidpunkt då det blir konfliktförbud och förbud att motta höjda löner. Även om arbetstagarparten i den situationen har rätt att träffa avtal kan arbetsgivaren säga: nej, inte om ni inte skriver under på oförändrade löner. Jag vet inte riktigt hur ni skall klara upp detta. I synnerhet de kommunalanställda kan göra ganska naturliga jämförelser mellan daghemspersonal och lågstadielärare och vad det nu kan vara.

Det har också sagts att detta skall vara ett åtstramningspaket. Kjell-Olof Feldt talade om en stramare finanspolitik. Jag vill då fråga: Vad består den av? Ändringen i sjukförsäkringen är en åtstramning endast i den delen. Arbetsgivarna får inte en sänkt arbetsgivaravgift, och det innebär alltså en skattehöjning. Det kommer att verka kostnadsstegrande. Det är inte rätt väg.

Vi får en breddad och skärpt investeringsavgift. Det är till glädje för alla innehavare av befintliga kommersiella fastigheter som på det sättet säkrare och lättare får sina lokaler uthyrda. De är säkert tacksamma. Men var finns den finanspolitiska åtstramningen? Är det verkligen avgiftsmedlen som skall bli så stora att de förtjänar att kallas för en inkomstkälla?

Ännu konstigare är att ändrade regler på arbetsmarknaden skulle vara en finanspolitisk åtstramning. Det angavs som nr 3 eller nr 4 i uppräknningen under den rubriken. Det enda jag kan finna är de höjda böterna för vilda strejker. Men förutsättningen för att detta skulle ge finansministern en betydande inkomstförstärkning är ju att de vilda strejkerna fortsätter. Kan verkligen finansministern hoppas på att det skall rädda Sveriges ekonomi att dra in pengar på höjda strejkböter för vilda strejker? Det är i så fall överraskande.

Låt mig påminna litet om historiken när det gäller strejkböterna. Böterna var tidigare 200 kr. Den dåvarande borgerliga regeringen föreslog att detta belopp skulle anpassas uppåt till 600 kr. Det var ett heligt vallöfte från socialdemokraterna, ett av de fyra, att denna höjning skulle återtas. Det var också det första man gjorde, man sänkte bötesbeloppet till 200 kr. Men nu skall beloppet höjas. Till hur mycket kommer jag inte ihåg, men det var åtskilliga tusen i alla fall.

Det här är inte trovärdigt. Det är ett stort nederlag för kanslihushögern. Vad har det blivit av alla käcka paroller om avreglering? Vi är på väg in i en fullfjädrad regleringsekonomi. Det är inte den komplettering av den ekonomiska politiken som utlovats. Det är ingen åtstramning. Det är kraftfulla slag i tomma luften, om än nog så störande.

Kjell-Olof Feldt har visat musklerna, men han förbättrar inte Sveriges ekonomi. Han fördärvar den.

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

Anf. 15 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Finansministern ställer ett antal frågor, men svaren verkar han vara måttligt intresserad av att höra. Jag hoppas att de närvarande tjänstemännen kan fortsätta att hålla honom i armen så att han stannar kvar tills debatten är slut. Den typen av tjänstemän kan det t.ex. vara skäl att betala ännu litet bättre, och det hjälper väl inte lagen mot, skulle jag gissa.

Carl Frick, om jag får säga ett ord till honom, herr talman, anser sig ha ljuset. Jag är inte så säker på det. Det som oroar honom är att den materiella standarden inte sänks tillräckligt mycket. Säg det till ett ensamstående vårdbiträde med ett par hemmavarande barn som går back varje månad: Miljöpartiets bekymmer är att du har för mycket pengar! Jag tror att Carl Frick får svårt att komma tillbaka på en sådan politik.

Finansministern frågar mig vad som händer med skattereformen om inflationen galopperar vidare. Finansministern vet ju svaret: Skattereformen blir inte den succé som den är tänkt att bli och som den kan bli vid en låg inflationstakt. Vi trodde att regeringen insåg det i så god tid att den i finansplanen skulle omge skattereformen med en klok och framåtsyftande ekonomisk politik. Vi blev besvikna när det inte var på det viset. Finansministern måste förstå att upprördheten och argsintheten har denna bakgrund och att ordvalet blir därefter.

Skattereformen måste stötts upp av en klok ekonomisk politik. Där finns ett självklart samband, och har inte det gått upp för finansministern tidigare så är det på tiden. Men det panikpaket som nu föreslås är inte en klok ekonomisk politik. Det löser inte de underliggande ekonomisk-politiska problemen. Det är på sin höjd några kraftfulla slag i luften, men det hjälper inte långt.

Prisstopp har aldrig stoppat inflationen. Lönestopp kommer aldrig att göra någonting åt löneglidningen. Pris- och lönehöjningar kommer att lagras på hög och bryta ut med ännu större effekt senare. På den punkten har Carl Frick en poäng, när han frågar: Vad blir det sedan? Hur skall man kunna lyfta på alla nödstoppen?

Det är bara en stram finanspolitik som kan återställa balansen mellan tillgång och efterfrågan i ekonomin. Men en sådan återfinns inte i det här panikpaketet. Det finns en insikt om detta i finansplanen, och om regeringen föreslog en sådan ekonomisk politik som den själv säger att landet behöver, då skulle den få stöd i riksdagen, i vart fall av folkpartiet. Men panikpaketet är inte uttryck för en sådan långsiktig ekonomisk politik.

Det finns likheter mellan det här läget och vintern 1979 i Storbritannien, precis som finansministern påpekade. Det finns också likheter mellan vad fru Thatcher då gjorde och vad finansministern nu föreslår, nämligen att som Gunnar Björk sade stäva facket.

Det har under en längre tid pågått ett slags upplösning av systemet för arbetsfördelningen mellan regeringen och arbetsmarknadens parter. Efter storkonflikten 1980 tillsatte den dåvarande regeringen på mitt förslag en utredning som skulle klara upp arbetsfördelningen på det offentliga området.

*Allmänpolitisk
debatt*

Då fördes ett förfärligt liv om denna oskyldiga utredning, som sedan har använts som en uppslagsbok av parterna på arbetsmarknaden. Jag antar att Feldt inte var sen att delta i skallet mot regeringen då. Men syftet var just att rädda den fria förhandlingsrätten.

Det är alldeles uppenbart att det måste bli klarare gränsdragning mellan vad som är statsmakternas uppdrag och vad som är parternas uppdrag på arbetsmarknaden. Nu har det pågått olovliga strejker, och lovliga strejker, blockader och lockouter har utbrutit år efter år. Vi har förlorat hundratusentals arbetsdagar under 80-talets högkonjunktur, därför att det har varit en oklar rollfördelning. Något måste göras åt det.

När regeringen till slut gör någonting, klampar den in som elefanten i porslinsbutiken och drar in all frihet som finns. Det är ingen konst. Konsten är att återställa ansvaret. Att lyfta av ansvar är inget problem, att lägga det tillbaka är bekymret. Att sätta i gång en strejk är inget problem men att avlysa den kräver ledarskap.

Nu har regeringen åstadkommit stort trubbel i det här systemet, och hur man skall kunna återgå till en ordning som liknar den gamla arbetsfördelningen är för mig en gåta.

Låt mig, herr talman, till slut säga att det har varit dåligt med tilläggsinformationen. Vi har fått reda på att finansministerns matsmältning fungerar, men det finns faktiskt information som kammaren skulle motta med större intresse. Hur skall lönestoppet fungera? Hur skall prisstoppet fungera? Och var är den strama finanspolitiken? Hur blir det med de reformer som borde skjutas på framtiden? Hur blir det med de besparingar som borde göras för att nå balans mellan tillgång och efterfrågan?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 16 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i den kritik som Lars Tobisson och Ingemar Eliasson har riktat mot att vi inte har fått särskilt mycket svar på de tillägsfrågor som det varit rimligt att få svar på, eftersom vi ännu inte har sett något dokument. Vi för alltså här en debatt om ett krispaket som vi ännu inte haft möjlighet att se med våra egna ögon, och det är också en intressant sak.

Jag sade att vi har varit med på det som föreslagits i fråga om överhettningen i storstadsregionerna, och det är då viktigt att analysera vad åtgärderna har gett. Samtidigt skall man komma ihåg att förslaget på den punkten var kopplat till en ordentlig satsning på boendemiljöer och på boendet. Det var alltså inte tänkt som någon direkt inkomstkälla för staten.

När det gäller Göteborg vill jag erinra om att det finns en proposition som ligger för behandling om att ge kommunerna Göteborg och Malmö 600–700 miljoner räntefritt. Det står i bjärt kontrast till vad som nu sägs om kommunalt skattestopp. Jag förutsätter att regeringen drar tillbaka den propositionen omedelbart.

Den grundläggande kritiken från centerns sida mot den politik som förts de senaste åren gäller avsaknaden av en fördelningspolitik. Vi har på punkt

efter punkt kritiserat regeringen för detta. Vi har t.o.m. inför skatteomläggningen krävt att man på område efter område skall visa vilka fördelningspolitiska effekter som skatteförslaget kommer att ge. Det kravet har regeringen inte tillmötesgått, och det är grundbulten i den kritik som jag för min del framför mot finansministerns sätt att agera under de senaste åren.

Vad beträffar arbetsgivarperioden inom sjukförsäkringen vill jag säga att vi har lagt fram ett sådant förslag, men det var ju då tänkt att arbetsgivaravgifterna skulle sänkas till ca 2,3 %. Det var en förutsättning för att vi skulle tycka att det var en vettig idé. Det nuvarande förslaget, såvitt vi kan se nu, drabbar enbart småföretagen.

Finansministern har avstått från att ge besked när det gäller budgeteffekterna och budgetpolitiken. Det är viktigt eftersom man säger att enbart det som berör skattereformen skall helgas. Men innebär detta att det är oklart vad som kommer att hända på regionalpolitikens område? Vad händer på forskningsområdet, på det livsmedelspolitiska området osv.? Jag tolkar detta som en stor oro eftersom man bara ger klartecken för ett av dessa områden.

Miljöpartiet bjuder upp till dans. Jag antar att det är hambo. Jag har litet erfarenhet av hälsingehambo, Carl Frick, och jag kan bara ge ett litet råd. När man är ovan på hambo går det i allmänhet bra ett par varv, men sedan blir man lätt yr och slår sig. Det är klart att det kan krävas en viss vana för att bjuda upp till dans – det kan vara ett kamratligt råd inför framtiden.

När det gäller regeringsalternativ instämmer jag också i Ingemar Eliassons och Lars Tobissons kritik över att finansministern ägnat all kraft åt att kritisera de icke-socialistiska partierna och deras gemensamma idéer i stället för att tala om vad han står för när han kommer till riksdagen och kräver att vi på fyra dagar skall behandla ett förslag. Då skulle han litet bättre ha redogjort för detta förslag.

Min åsikt är att finansministern bär huvudansvaret för de senaste årens regeringspolitik. Jag har också varit snäll nog att föreslå att han borde friställas. Det är min bestämda åsikt att det är finansministern som jag i första hand kritiserar.

Sedan tycker jag, Kjell-Olof Feldt, att man inte skall underskatta den kollegialitet som kan uppstå då man tvingas bekämpa en felaktig politik.

Slutligen vill jag säga att det verkar som om finansminister Kjell-Olof Feldt kommer att bli den finansminister i västvärlden som går till historien genom att ha misslyckats duktigt under en högkonjunktur.

Anf. 17 MARGÓ INGVARÐSSON (vpk) replik:

Herr talman! Nej, vi är inte så primitiva i vpk att vi åker omkring och agiterar för att det skall gå att ta ut hur stora löneökningar som helst.

För inte alls länge sedan åsåg vi med förundran och bekymmer hur regeringen släppte fram löneökningar på, jag kommer inte riktigt ihåg hur många tusentals kronor, men var det inte 3 000 kr. i månaden till landets poliser? Det har de säkerligen gjort sig förtjänta av, men det är mycket pengar. Och de fantasilöner som staten betalar till många höga chefstjänstemän måste väl också vara inflationsdrivande.

Sedan har vi hela det individuella lönesystemet inom kommunsektorn som

också har lett till stora löneskillnader. Vi hörde i dag på morgonen rapport om skillnaden mellan kommunalrådets löner och de anställdas.

Det kan väl inte vara så att Kjell-Olof Feldt menar att det är de underbetalda kvinnorna inom vården och omsorgen som har tänt hela inflationsbrasen och gjort slut på alla pengarna inom den offentliga sektorn?

Det är sant att pengarna börjar sina i den offentliga sektorn. Det finns ett underskott i kommunsektorn på minus 14 miljarder, har jag för mig. Om dessa löneökningar nu går igenom ökar underskottet, kanske till 20 miljarder. Det finns inte pengar inom den offentliga sektorn, det är riktigt, men hur ser det ut i samhället för övrigt?

När det gäller löneökningarna kan vi se att industrins toppar under 80-talet har ökat sina löner med 90 %. Då har det funnits pengar.

Klyftan mellan hög- och låginkomsttagarfamiljer har ökat med 41 %. Aldrig har jag då sett Kjell-Olof Feldt stå här i talarstolen och med pannan i bekymrade veck tala om att detta förhållande inte kan pågå längre och att vi måste göra någonting åt det.

Företagens likvida medel ökade med 116 % under 1980-talet. Bankernas nettoförmögenhet ökade med 90 %, och näringslivets bruttovinster höjdes med 30 %.

Men kommunerna förlorade statsbidrag på ungefär 21 % under denna tid. Så nog är det sant att den offentliga sektorn saknar pengar.

Vpk har framlagt förslag för att bl.a. förbättra det relativa löneläget i kommunerna och för att ge en möjlighet att bygga ut vård och omsorg.

I vår ekonomiska motion har vi föreslagit att man höjer arbetsgivaravgifterna inom den privata tjänstesektorn och att dessa miljarder skall överföras till kommunerna för att säkra personalens löner och för att säkra vård och omsorg.

Herr talman! Jag är övertygad om att om jag skulle ge mig in i en debatt med Kjell-Olof Feldt om den ekonomiska politiken, där vi skulle slå varandra i huvudet med siffror, skulle jag säkerligen förlora. Men den ekonomiska politiken handlar inte bara om siffror. Bakom varje siffra och bakom detta krispaket som vi ser i dag finns människor som sliter och arbetar. Det är lågavlönade människor inom vård och omsorg. Det är de som drabbas i första hand av dessa åtstramningar. Det kan vi inte acceptera.

Anf. 18 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Finansministern vill göra 90-talet till ett helt nytt årtionde. Jag håller helt med honom på den punkten. Därför är det egendomligt att se förslag om en skattereform som innebär en ökad konsumtionskraft i samhället. I går skröt ju statsministern om med vilken kraft som konsumtionen skulle öka under de kommande åren. Vi kan inte se att det på något sätt skulle förändra de problem vi har med vår bytesbalans.

Där har han ett problem gemensamt med folkpartiet och moderata samlingspartiet, som inte kommit med några som helst förslag om hur vi skall bära oss åt för att minska bytesbalansunderskottet. Man kan uppenbarligen inte riktigt skilja på materiell förbrukning och materiell standard. Även om man inte har några ekologiska insikter borde man ägna några tankar åt hur man skall kunna minska bytesbalansunderskottet.

Miljöpartiet har kommit med långa rader av konkreta förslag. I vår gröna lunta har vi visat hur man skall kunna åstadkomma den nödvändiga åtstramningen för att börja komma till rätta med bytesbalansproblemen. Vi vill arbeta med miljöskatter och energiskatter, och vi vill gärna senare satsa kraftfullt på miljörelaterade investeringar på energi- och trafikområdet för att börja komma till rätta med de ekologiska problemen, som ingen i denna talarstol över huvud taget, vid något tillfälle, brytt sig om. Jag tycker det är mycket märkligt.

Jag kan nämna olika typer av förslag som vi har velat arbeta med.

Förutom på den sociala sidan kan vi inte acceptera den typ av förändringar i marginalsattesystemet som slår ganska hårt mot dem som har låga inkomster och gynnar dem med höga. Den reformen måste snabbt förändras till det bättre.

Som vi tidigare sagt vill vi ta bort momsens på den svenska basmaten. Vi måste gynna barnfamiljerna, och vi måste komma till rätta med det svenska jordbruket så att det kan bli ekologiskt.

För att kompensera den slopade matmomsen vill vi samtidigt höja den allmänna momsens. Vi vill höja skatten på alkohol och tobak och fördubbla reklamskatten för att dämpa reklamens konsumtionsdrivande kraft. Därför säger vi också nej till kommersiell TV i Sverige. Vi tycker faktiskt att flyget skall betala minst lika stor skatt på sitt bränsle som vägfordon får göra. Det finns ingen anledning att skilja på detta. Vi vill inte bygga en bro över Öresund, vilket skulle stadigt öka trafiken i södra Skåne och därmed förvärra situationen för dem som bor där.

Vi har medvetet överfinansierat vår budget för att nå en åtstramning, som vi anser vara nödvändig för att komma till rätta med bytesbalans- och budgetunderskott.

Kjell-Olof Feldt sade att vi skall få ett nytt årtionde. Jag tycker att vi skall börja detta nya årtionde med att faktiskt kämpa för demokratin och se till att riksdagen inte tvingas till en snabbbehandling på det sätt som är föreslaget beträffande lagen om lönestopp. Det minsta man kan begära är att vi får tid över till nästa vecka för en seriös behandling av denna viktiga fråga. På samma sätt tycker vi att det är ett ingrepp i den kommunala demokratin att införa ett generellt skattestopp. Man måste faktiskt ha förtroende för människorna i våra kommuner.

Alla inser att detta är en debatt där regeringen vill ha igenom ett stort antal olika förslag. Uppenbarligen har regeringen för tillfället en enda diskussionspartner, nämligen miljöpartiet. Därför känns det utomordentligt absurt att Kjell-Olof Feldt inte kommenterar ens en enda av de frågor som vi har ställt. Vi tycker dessa frågor är så pass viktiga att de inte skall behandlas bakom lyckta dörrar. Vi vill ha en öppen debatt om svensk ekonomi och ekologi så att Sverige någon gång kan komma i balans.

Jag tycker fortfarande att denna debatt har varit väldigt tråkig och i stort sett gnlilig. Oppositionen har ständigt efterlyst förslag, men jag kan aldrig nagon sin finna att den har kommit med egna konkreta förslag om hur man skall komma till rätta med bytesbalansproblemen och de ekologiska problemen. Det finns ett stort medvetandehål på den borgliga sidan. Det är utomordentligt beklämmande att man i en viktig debatt om Sveriges framtid mis-

sar dessa saker. Oppositionen är faktiskt svenska folket svaret skyldig på den frågan.

Jag vill upprepa vår fråga till politikerna: Är vi själva villiga att delta i det åtstramningsarbete som vi faktiskt vill ålägga resten av svenska folket? Jag tycker att vi skulle kunna föregå med gott exempel och anamma det förslag som Inger Schörling framlade i går. Den frågan är ännu obesvarad i denna församling.

Anf. 19 JAN BERGOVIST (s):

Herr talman! Jag vill börja med den huvudfråga som ligger bakom regeringens förslag, nämligen sysselsättningen. Kampen mot arbetslösheten har alltid varit en kärnpunkt i socialdemokratins politik. Vi reagerar mot den utslagning som arbetslösheten leder till. Arbetslösheten ställer människorna åt sidan och skapar sociala klyftor. Den fräter på människans tillit till sig själv och rubbar hennes framtidstro. Arbetslöshet är en personlig tragedi. Därför finns det ingen viktigare politisk uppgift än att långsiktigt trygga rätten till arbete.

Den fulla sysselsättningen har en oerhörd tyngd i fördelningspolitiken. Knappast något annat påverkar inkomstfördelningen så starkt som just sysselsättningen. Sysselsättningen har också en avgörande betydelse för den anställdes ställning i arbetslivet. De anställdas inflytande och möjligheter att påverka sin egen arbetssituation hänger starkt samman med om det råder arbetslöshet eller full sysselsättning.

I Sverige har arbetslösheten sedan 1982 pressats tillbaka tiondel för tiondel, samtidigt som antalet arbetslösa i vår omvärld har ökat. Hade vi samma arbetslöshet som man har nere i Europa, skulle i dag närmare en halv miljon svenskar gå utan arbete. I Europa har miljoner arbetslösa stängts ute från arbetslivet år efter år. Många av dem är unga. Många har givit upp hoppet om att någonsin få ett ordentligt jobb. Stora grupper av handikappade tänker inte ens tanken att de någonsin skall få del av den gemenskap som arbetslivet innebär.

Det är för att värna om en fortsatt hög sysselsättning som det nu krävs åtgärder för att bryta pris- och kostnadsutvecklingen. Socialdemokratin är inte beredd att använda arbetslösheten för att få balans i samhällsekonomin. En sådan politik skulle leda till social utslagning och en orättvis fördelning. I stället måste vi förena full sysselsättning med en sådan pris- och kostnadsutveckling att vi på lång sikt kan trygga sysselsättningen.

Sedan gäller det att gå ett steg vidare. Den enskilde skall i arbetslivet kunna ingå i ett socialt sammanhang. Därför måste vi se till att arbetet blir så organiserat att var och en kan känna trygghet till liv och hälsa och även få möjlighet att känna tillfredsställelse över sin arbetsinsats. Varje människa skall bemötas med respekt och aktning för vad hon gör.

Socialdemokratin strävar efter att förverkliga drömmen om det goda arbetet. Det goda arbetet ger den enskilde möjlighet att känna gemenskap med andra. Det goda arbetet ger utrymme för egna initiativ och erbjuder omväxling. Det ger tillfällen till förkovran och ansträngning. Det goda arbetet är oskadligt för människa och miljö.

Men för att vi skall kunna förverkliga drömmen om det goda arbetet måste orättvisorna i arbetslivet ständigt angripas. Att minska ohälsa och arbetsskador i arbetslivet är en av våra viktigaste uppgifter. Det mänskliga lidande som orsakas av dålig arbetsmiljö har till stor del sin grund i klassklyftor i arbetslivet. De högsta sjuktalen och de flesta arbetsskadorna drabbar dem som har de lägsta lönerna.

Den dåliga arbetsmiljön vållar också samhällsekonomin stora kostnader. Mot den bakgrunden har regeringen tillsatt en arbetsmiljökommission för att kartlägga de sämsta arbetsmiljöerna och komma med konkreta förslag till förbättringar. Det är en viktig uppgift för fackliga organisationer, arbetsgivare, kommuner, landsting och riksdag att utreda orsakerna till arbetsskador.

När vi talar om åtstramningspaketet förra våren, är det nästan bara en del av det som uppmärksammas, nämligen sparandet. Men i det åtstramningspaket som riksdagen fattade beslut om finns en sak som kommer att ha mycket stor betydelse för många enskilda människor, nämligen en arbetsmiljöavgift som började tas ut den 1 januari i år och som bygger upp en arbetslivsfond, som ger möjlighet till konkreta insatser för rehabilitering så att människor skall kunna komma tillbaka till jobbet i stället för att bli långtidssjukskrivna eller förtidspensionerade. Vi har stora uppgifter framför oss.

De borgerliga har i denna debatt klagat över att de inte har fått detaljerade svar på alla frågor. Det må vara, men de visste tydligen tillräckligt för att i talarstolen omedelbart avfärda detta paket. Det var inte någon tvekan eller något sökande. Paketet var ingenting att ha, menade de.

Lars Tobisson vände sig i sin senaste replik till finansministern och ställde tre konkreta frågor. Jag kan faktiskt inte underlåta att i detta sammanhang informera om att alla partier utom moderaterna var överens om att finansministern gott kunde få några minuter för att svara på utestående frågor. Men genom att Lars Tobisson och moderaterna motsatte sig detta blockerades den möjligheten. Jag tycker att det är rätt märkligt att Lars Tobisson, som hindrade finansministern från att få dessa minuter, avslutar med att ställa tre konkreta frågor och begära svar och då vänder sig till den finansminister som han inte ville ge dessa minuter.

Lars Tobisson tog stora ord i sin mun. Han talade om öststatspolitik. Jag tror att det är nödvändigt att vi klarar ut begreppen. Moderaterna blandar ihop begreppen på ett mycket förrädiskt sätt. Lars Tobisson har på en moderatstämma myntat de bevingade orden: "Svenskens frihet är begränsad till 37 %." Vi har alltså i Sverige 37 % frihet. Resten är ofrihet. Detta är Lars Tobissons sätt att beskriva innebörden av att närmare två tredjedelar av våra samhällsinkomster passerar det allmänna. När vi har tagit ut skatt för att förbättra villkoren för pensionärer, barnfamiljer och handikappade, har vi enligt Lars Tobissons definition minskat friheten i Sverige. Jag ställer frågan: Är det ändå inte en tankeställare för Lars Tobisson att hans frihetsliga toppas av länder såsom Chile och Sydafrika? Deras frihetsgrad kommer upp i långt över 60 %, medan vi i Sverige får nöja oss med ynkliga 37 %.

Margó Ingvardsson talade bra på många sätt om en politik för rättvisa, men hon var inte särskilt rättvis i sin bedömning av den politik som har förts. Vi kan vara upprörda över de orättvisor och klassklyftor som finns i det

svenska samhället, och det är oerhört viktigt att vi på 1990-talet gör något åt dem. Men samtidigt måste vi även med öppna ögon se vad som har gjorts och vad resultatet har blivit. Om vi bortser från detta, får vi också sämre möjligheter att konkret göra något åt de återstående frågorna.

Jag skulle faktiskt vilja utmana Margó Ingvardsson på en punkt när det gäller talet om regeringens orättvisa fördelningspolitik: Kan Margó Ingvardsson nämna något annat land i väst eller – om hon vågar – i öst, vars regering har fört en mer kraftfull fördelningspolitik än den svenska regeringen har gjort sedan 1982? Jag säger inte detta för att på något sätt påstå att den fördelning som vi i dag har är bra. Det finns många saker att angripa där. Men låt oss se på de insatser som gjorts för sysselsättning, fördelningspolitik och skattepolitik. Jag ger Margó Ingvardsson frihet att välja ut vilket land som helst och göra en jämförelse mellan detta land och Sverige i dessa avseenden. Det skall bli intressant att se vad den jämförelsen ger för resultat.

Margó Ingvardsson sade: "Det måste löna sig att arbeta mera och spekulera mindre." Det håller jag med om, och det är också denna syn som lett oss fram till den stora skatteomläggningen. Ett faktum är ju att det blir ett ogynnsamt klimat för nolltaxerare, avdragsmiljonärer, trottoarbetare, skolbolagsdirektörer och andra som försöker komma undan skatt. Problemet med kapitalbeskattningen har varit att det varit svårt att göra någonting åt denna utan att man tar ett helhetsgrepp, rensar upp i avdragsdjungeln och skärper kapitalskatterna. Det har funnits folk med kapitalinkomster som haft en ekonomi på marginalen. Därför måste man ta ett helhetsgrepp. Vi kommer faktiskt längre än något jämförbart land när det gäller att åstadkomma rättvisa i beskattningen av arbete och kapital.

Anf. 20 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jan Bergqvists många vackra ord om arbetets värde kan jag bara instämma i. Jag har ofta gjort dem till mina, men kanske borde vi inte uppta våra dyrbara minuter just nu med att upprepa det vi alla är överens om utan i stället använda den tid vi har för att försöka få mer information om vad det dramatiska paket som regeringen lagt fram faktiskt innehåller. Det fördrogs trots allt för den socialdemokratiska riksdagsgruppen i går kväll. Det måste väl rimligen vara så att mina kolleger i det socialdemokratiska partiet fått mer information än vad kammarerna nu fått. Eller har ni så till den milda grad köpt grisen i säcken, att ni gått med på alla dessa åtgärder utan att ha en aning om hur de är tänkta att fungera?

Därför måste jag nu upprepa de frågor jag ställde till finansministern och ställa dem även till den socialdemokratiska riksdagsgruppens gruppleddare Jan Bergqvist: Vad är det för förslag som riksdagen nu skall snabbbehandla? Hur är det tänkt att prisstopp, lönestopp, hyresstopp och allt annat som slutar på "stopp" skall fungera? Är det bara demonstrationspolitik eller finns det genomtänkta förslag, som faktiskt kan göra någon verkan? Jan Bergqvist måste ändå begripa att den information som vi har att hålla oss till och som i huvudsak kommit genom massmedieläckor leder till en mycket stor skepsis. Vi har provat en del av detta förut, och det har visat sig inte hålla. Man får gå tillbaka till krigsåren för att träffa på något liknande. Allmänheten och vi som skall vara med och fatta beslut måste fråga: Vad är det för situation i

Sverige som plötsligt föranleder regeringen att ta till rena kristidsfasoner? Ni måste åtminstone kunna beskriva orsak och verkan, sambandet mellan verkligheten och förslaget, och på vilket sätt dessa förslag skall kunna förbättra verkligheten.

Vi har nu en situation där svenskt näringsliv tappar marknadsandelar i en rasande takt. Det finns ett par kurvor i finansplanen som alla borde studera. I dessa kan man avläsa hur svenska bearbetade varor i snabb takt förlorar marknadsandelar på exportmarknaderna. Det som räddat handelsbalansen är att företagen fått bättre och bättre betalt, kunnat höja sina priser och ändå sälja. Men rätt vad det är slår den internationella recessionen, lågkonjunkturen, igenom, och det kommer omedelbart att slå på den svenska sysselsättningen. Då hjälper det inte, Jan Bergqvist, med aldrig så många vackra ord om arbetets värde. Då hjälper bara ekonomisk-politiska åtgärder, som stärker det svenska näringslivets konkurrenskraft. Denna har successivt försvagats under 80-talet på grund av att inflationen bara fått braka på. Kostnadsutvecklingen har varit för snabb, och finanspolitiken har varit för svag. Besparingar som vi efterlyst har uteblivit. Inte ens i dag, denna kristorsdag, kan vi få svar på frågan om man tänker föreslå riksdagen nya kostnadskrävande reformer, som den sjätte semesterveckan och en utbyggnad av föräldraförsäkringen, eller om man åtminstone skjuter dessa på framtiden. Än mindre har vi fått veta om man tänker föreslå besparingar i transfereringssektorn för att minska den överhettning och obalans som vi har i ekonomin.

Oordningen på arbetsmarknaden har man kunnat konstatera länge. Hundratusentals arbetsdagar har gått förlorade i lovliga och olovliga strejker. Ändå har regeringen ägnat sig åt att hoppa ut och in i det fria förhandlingsspelet, men den har inte gjort någonting för att strama upp regelsystemet. Då hamnar man till slut i det här tvångsläget.

Det är mot den här bakgrunden som Jan Bergqvist måste begripa att om det skall bli någon seriös behandling av dessa förslag i riksdagen, så måste vi få bättre information.

Till det största partiets gruppleddare måste jag också ställa frågan: Hur är det tänkt att vi skall hantera den här frågan i riksdagen? Det har ryktats om en dags motionstid. Vad det är det som det är så ohyggligt bråttom att fatta beslut om? Menar verkligen Jan Bergqvist att den regering som har försummat att komma med förslag och försummat att fatta beslut skall få ställa riksdagen i denna tvångssituation, att vi mer eller mindre över en natt skall ta ställning till oerhört viktiga förslag? Jag kan bara säga att folkpartiet inte kommer att gå med på sådana arbetsvillkor. Det kunde vara intressant att få veta vilka åsikter den socialdemokratiska riksdagsgruppen har på den punkten. Ett svar kunde vi ju få under denna debatt.

Anf. 21 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Jag anser faktiskt att regeringen inte lagt två strån i kors för att informera om det förslag som vi debatterar i dag. När vi har en handelspolitisk debatt eller en utrikespolitisk debatt brukar åtminstone manuskriptet till anförandet ligga på bänkarna. Men så är inte fallet i dag, och ännu mindre har vi fått ta del av det förslag som regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen tydligen diskuterade i går kväll. Det är höjden av

slöhet att i en debatt kräva besked av oss om ett förslag som man inte har presenterat. Det är naturligtvis helt oacceptabelt.

När det gäller Jan Bergqvists ursäkter för finansministerns räkning tycker jag att det är ganska klenkt att finansministern inte kunde svara på våra frågor under de 20 minuter som han hade till sitt förfogande. Han förfogar ändå över längre taltid än vi andra som deltar i debatten. Det är uppenbarligen så att socialdemokraterna vill "mörka" hela det här förslaget och driva igenom det utan att riksdagsledamöterna vet vad det handlar om, och därefter låta någon annan ta skulden.

Jag tolkar den här handläggningen så att man inte har något som helst intresse av att försöka åstadkomma en positiv inställning till förslaget. Man har inte lagt två strån i kors för att försöka få andra att ens diskutera förslaget. Det är tydligen en medveten inriktning i regeringskansliet för att man skall kunna utlysa nyval.

Jan Bergqvist talade rätt mycket om de sociala frågorna. Jag har svårt att tro att någon i kammaren har särskilt mycket att invända mot det han sade på den punkten. Det kan möjligen gälla satsningen på arbetsmiljön, som vi i fjol var ensamma om att driva. Jag tycker ändå att det är viktigt att komma ihåg att reallönen för en industriarbetare under den tid socialdemokraterna nu har regerat har ökat med ungefär 6 %. Detta skall jämföras med den kapitalbildning som samtidigt har skett i näringslivet. Endast ett fåtal av hushållen har fått del av kapitalbildningen. I stället har förmögenheterna ökat ganska kraftigt i löntagarfonderna och i det offentliga sparandet. Arbetskadorna har ökat. Sambanden mellan inkomst, utbildning, sjukdom och arbetslöshet är fortfarande markanta. Det är ett dåligt resultat av det socialdemokratiska regerandet. Mer än 200 000 fler människor än 1980 tvingas i dag att leva på socialbidrag. Är det någonting att skryta om, Jan Bergqvist? Det kan väl inte vara någonting att förhäva sig över.

Den tristaste symbolen för den socialdemokratiska socialpolitiken är det faktum att antalet uteliggare har ökat. Antalet uteliggare på grund av bostadspolitiken och på grund av att utslagningsprocessen har ökat som aldrig förr. Det är en mycket trist och frukansvärt cynisk symbol för den socialdemokratiska socialpolitiken under de senaste sju åtta åren.

Jag har tidigare lagt huvudansvaret för den fördelningspolitik som socialdemokratin drivit på finansministern, och det gör jag fortfarande. Fördelningspolitiken har varit dålig, och jag saknar att man åtminstone inte kan göra en fördelningspolitisk analys som är värd namnet i stället för de analyser man gör i finansdepartementet och som vi naturligtvis inte kan lita på. Jag tycker att man borde ha gjort en riktig analys innan man genomförde skatteomläggningen.

Allvarligt talat: Nog måste Jan Bergqvist ändå hålla med om att socialdemokraternas politik, både fördelningspolitiken och socialpolitiken, är ett stort misslyckande.

Anf. 22 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Självfallet håller vi i vpk med Jan Bergqvist och socialdemokraterna om att sysselsättningen är ett nödvändigt villkor för en rättvis fördelningspolitik. Vi har också gett er erkännande på den punkten. När det

gäller den fulla sysselsättningen har den tredje vägens ekonomiska politik lyckats.

Men samtidigt måste vi konstatera att regeringens ekonomiska politik under 80-talet har medfört att klassklyftorna i landet ökat. Det beror på att vinsterna av den tredje vägens politik inte fördelats rättvist. Löntagarna har fått betala den fulla sysselsättningen med försämrade reallöner. Timförtjäns- ten har faktiskt minskat med 3 % under den här tiden. Att hushållens reala disponibla inkomster sammantaget har stigit under perioden beror på ökade arbetsinsatser och ökade reala inkomster i form av annat än ren lön. Man kan titta på lönesummans andel av bruttonationalinkomsten för att få ett mått. År 1980 var denna 51 %. Men enligt konjunkturinstitutet hade andelen år 1989 sjunkit till 44 %. Klasskillnaderna har ökat.

Sedan vill Jan Bergqvist att jag skall försöka hitta några länder utanför Sverige som har en bättre fördelningspolitik än vad Sverige har. Jag tänker inte ens försöka att göra en sådan genomgång. Om man nu inte hittade något land med en bättre fördelningspolitik, skulle det då vara något slags försvar för att regeringen här hemma för en orättvis fördelningspolitik? Jag har väldigt svårt att förstå det resonemanget.

När det gäller skatteomläggningen är vi överens om en av principerna, nämligen att minska skatten på arbete och öka skatten på kapital. Vi är emellertid inte överens med regeringen om hur denna skatteomläggning skall finansieras. Regeringen anser att större delen av finansieringen kan ske genom prisökningar och hyreshöjningar. Där är vi inte överens, eftersom vi menar att det drabbar fel människor.

Jag hann inte få svar på alla frågor jag ställde till finansministern, och det kan jag förstå, eftersom hans tid var i viss mån begränsad.

Jag skulle då gärna vilja ha ett svar från Jan Bergqvist på frågan om vad som är anledningen till förändringarna i sjukförsäkringen. Vi skall ju komma med en motmotion, och det är bråttom. Det vore därför bra om jag kunde få svar på frågan här i kammaren.

Vilka siffror har man byggt denna förändring på? Riksförsäkringsverkets siffror över sjukstatistiken ger ju inte hela sanningen. Det är därför högst olyckligt om det är dessa siffror som skulle motivera förändringen.

Det stora problemet i sjukförsäkringen är inte en ökande korttidssjukfrånvaro, dvs. att vi skulle vara okynnessjuka på måndagar och fredagar. Det stora problemet är i stället de ökande långtidssjukskrivningarna, av vilka många beror på belastningsskador som uppkommer på grund av olämpliga arbetsmiljöer. Det är på detta område regeringen skulle sätta in åtgärder i stället för att bara gå högern och arbetsgivarna till mötes och låta dem ta över sjukförsäkringen.

Anf. 23 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att fråga Jan Bergqvist: Kommer socialdemokraterna att vidhålla den förkortade motionstiden, eller är ni villiga att i demokratins namn förlänga den?

Vi har, Ingemar Eliasson, en energi- och resursslösande produktion och konsumtion i Sverige. Det är inte mot det lågavlönade sjukvårdsbiträdet vi vänder oss. Henne vill vi stödja genom en rättvis fördelningspolitik . . .

Anf. 24 TREDJE VICE TALMANNEN:
Replikén gällde Jan Bergqvist.

Anf. 25 CARL FRICK (mp) replik:
Herr talman! Jag ber om ursäkt.

Regeringen vill föra en politik för ökad konsumtion. Då är frågan: Vad kan det innebära? Jo, det kan t.ex. innebära att vi får fler bilar, fler körda mil på landsvägarna, fler döda och lemlästade, mer bensen, mer koldioxid och mer kväveoxider. Konstigare än så kan det inte bli i ett land som Sverige, eftersom vi ändå har kunskaper om vad som händer med de ekologiska systemen och med ekonomin. Det verkar som om man hade glömt bort detta.

Vi vet att vi måste minska trafikens utsläpp med ungefär 75 % för att komma till rätta med problemen. Då kan man fråga sig: Varför vägrar regeringen att stoppa planerna på den miljöfarliga Öresundsbron? Varför drar regeringen kärnkraftsavvecklingen i långbänk? Varför vill regeringen ersätta alla avvecklade kärnkraftverk, efter det att avvecklingen en gång väl har skett, med nedsmutsade, naturgaseldade kraftverk? Varför bygger regeringen inte med kraft ut den spårbundna kollektivtrafiken? Varför bedriver regeringen sitt miljövarsarbete så fruktansvärt lamt? Varför gör regeringen inte internationella miljökonventioner till lag i Sverige?

Politik är att vilja, sade Olof Palme en gång. Det är sant. Politiska partier har program, och de arbetar i politiska församlingar. Om man för en politik som innebär att miljö, natur och hälsa förstörs, måste det ju vara ett utslag av en politisk vilja. Om man hade velat något annat, hade politiken sett annorlunda ut. Man hade kommit med andra förslag.

Den som vill vara litet snäll mot de stora partierna säger då att detta beror på okunnighet. Men det är inte möjligt: kunskap finns ju i rikt mått. Det finns kunskaper om hur dåligt ställt det är när haven dör av gifter och kväveläckage, om matjordarnas försämrade läge, om det tungmetallsförgiftade dricksvattnet och om bilismens utsläpp.

När man nu vet detta och egentligen ingenting gör, vad beror det då på? Det måste ju bero på att man faktiskt vill att det som sker skall ske. Det är därför som miljöyrkanden avfärdas på löpande band i utskotten och i kamraren. Det biologiska livet värderas lågt i en materialistisk konsumtionsideologi. Om detta är alla de stora partierna ense, och därför ser den ekonomiska politiken ut som den gör. Därför är den så djupt osolidarisk och orealistisk. Detta är den nakna politiska sanningen.

Vi måste ändå ha en regering som är djärv och vågar någonting. Vi måste ha en politik som tar framtidsansvar i stället för konsumtionsansvar, en politik som tar socialt ansvar i stället för att följa EG-anpassningskrav. Vi måste ha en politik för oss alla, nu och för kommande generationer. Vi måste ha en politik med en internationell solidaritet som grund, en politik för hela Europa och inte bara för EG, den rika delen av Europa. Vi måste ha en politik mot den råa kapitalismens utsugning av människor och natur, en politik som kombinerar ekologiskt och ekonomiskt ansvar med socialt ansvar. En sådan politik saknar vi.

Vi måste ha en djärv regering som tar ansvar för att klara de nödvändiga

återtagen, bort från "konsumism" och överexploatering av människor och natur.

I denna debatt har vi gång på gång försökt lägga fram förslag. Vi har gjort det i motioner i våras och i samband med skatteförslagen i höstas. Vi har gjort det under utredningarna om momsbreddningen, MIA osv. Vi har också lagt fram förslag i vår Gröna lunta, och vi upprepar dem gärna. Vi är villiga att diskutera förslag som innebär att vi kan klara både ekonomi och ekologi och komma till rätta med problemen med vår bytesbalans. Det är slående hur man i denna debatt har undvikit att ta upp dessa grundläggande problem. Jag tycker att debatten på det sättet har varit utomordentligt dålig.

Vi har i vårt arbete föreslagit att vi skall införa kraftiga öknings av miljö- och energiskatter i syfte att kunna använda dessa för att bygga upp ett nytt energisystem och nya trafiksystem, som gör det möjligt att successivt minska den enorma belastningen på vår miljö. Av detta har vi inte hört någonting i en framåtsyftande ekonomisk debatt. Det är ett svaghetstecken!

Vi är villiga att diskutera förändringar i exempelvis sjukförsäkringen som gör att människor inte överkompenseras vid sin sjukfrånvaro. Detta har man inte heller velat ta upp i debatten. Vi vill gärna göra detta med en låglöneprofil.

Vi har alltså konkret försökt föra denna debatt framåt i en stämning av att vi faktiskt måste göra någonting åt våra samlade ekonomiska och ekologiska problem. Jag menar att debatten har varit utomordentligt sorglig. Det har mest varit den sedvanliga pajkastningen från oppositionen. Man har sagt att vi måste invänta regeringens förslag. Men aldrig kommer man med egna förslag! Aldrig driver man dessa frågor. Man har inte haft några svar på hur man faktiskt . . .

Anf. 26 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag erinrar än en gång om att repliken gällde Jan Bergqvists anförande.

Anf. 27 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Svagheten ligger också på regeringens sida. De skatteförslag regeringen har lagt fram barkar till ännu mycket större bytesbalansunderskott. Denna regerings politik är gemensam med oppositionens, och den typen av politik borde vi i ärlighetens namn bryta.

Anf. 28 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att konstatera att varje gång jag tar upp ett citat av Lars Tobisson försvinner han ur kammaren.

Jag tycker att denna debattomgång har varit mycket positiv. Jag kan naturligtvis instämma i de synpunkter som Ingemar Eliasson, Gunnar Björk och andra har framfört om att man självfallet måste gå igenom detta mycket noga, se på materialet och vrida och vända på det. Självfallet måste man också få den tid som behövs för att kunna genomföra en sådan granskning. Jag tycker att det var konstruktiva och positiva tongångar som kom fram i den här sista omgången.

Motionstiden när det gäller lönestoppet har nu förlängts till måndag kl. 17.00. Bakgrunden till att man från början gick ut med en motionstid på en

Prot. 1989/90:63

8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

dag var att man var angelägen om att framhålla att det finns en spänning här och att man bör genomföra detta ganska snart. För varje dag som riksdagens beslut försenas uppstår naturligtvis vissa nackdelar. Man måste således göra en avvägning och hitta en lämplig balans. Nu är det dock möjligt att arbeta med denna fråga i betydligt flera dagar.

Som svar på Ingemar Eliassons fråga vill jag säga att det inte föreslås att den sjätte semesterveckan eller föräldraförsäkringen skall skjutas på framtiden. Det finns inte med i det här paketet. Pris- och hyresstoppet införs fr.o.m. i dag, men det skall ändå komma en proposition som i sedvanlig ordning skall behandlas av riksdagen, jag tror att det är inom en månad. När det gäller stoppet för höjda aktieutdelningar har man beräknat att det kan röra sig om att man drar in 5 miljarder kronor jämfört med om man hade legat på de nivåer som man kunde förutse. Förslaget om kommunalt skattestopp måste först behandlas av lagrådet innan det kan tas upp i en proposition.

När det sedan gäller förändringarna i sjukförsäkringen – apropå det som Margó Ingvardsson frågade om, hon var orolig för att det inte finns ett fullödigt siffermaterial – tas det fram en promemoria i departementet som sedan kommer att skickas på remiss. Därefter kommer det att läggas fram en proposition. Tanken är att detta skall träda i kraft den 1 januari 1991. Här finns således inte samma tidspress som när det gäller frågan om lönestoppet.

När det gäller investeringsavgiften är det fråga om en höjning till 30 %. Det är också fråga om att man skall gå igenom och utreda åtgärder som stramar upp regler för framtida löneförhandlingar. Jag tror att det är väl känt att regeringen kommer att lägga fram förslag i syfte att öka arbetskraftsutbudet, förbättra infrastrukturen och öka produktiviteten genom de propositioner som redan är aviserade om forskningspolitik, näringspolitik och regionalpolitik.

Margó Ingvardsson vill inte ge sig på att försöka leta upp något annat land. Jag förstår henne. Jag har visserligen inte gått igenom alla världens länder, men verkligheten är i alla fall den att om man jämför fördelningspolitiken i Sverige med den politiken i andra länder så är det mycket svårt att hitta länder där man har fört en tillnärmelsevis så kraftfull fördelningspolitik som den svenska regeringen har gjort sedan 1982.

Det är verkligen ingen orättvis fördelningspolitik. Det förekommer en orättvis fördelning i det svenska samhället, men den politik som regeringen har fört har syftat till att öka rättvisan. Kom ihåg hur läget var 1982 – stigande arbetslöshet, dålig investeringsvilja, växande underskott. Det är självklart att det är avgörande att skapa arbete åt alla i kampen för rättvisa. Hög arbetslöshet ger de anställda en svag ställning i arbetslivet och förstärker de sociala klyftorna.

Sysselsättningen i Sverige har sedan 1982 ökat med 225 000 personer. Statens finanser har förbättrats, dvs. statens beroende av det privata lånekapitalet har pressats tillbaka. Samtidigt har vi slagit vakt om välfärden genom att skrapa ihop pengar till föräldraförsäkring, barnbidrag, sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring. Det finns en rad andra saker.

Skattereformen kommer att leda till ökad rättvisa. Det är min fasta övertygelse att det är en rättvis skattepolitik. Det skulle ha varit mycket olyckligt för fördelningspolitiken om vi hade hakat oss fast vid något som liknar det

nuvarande skattesystemet, eftersom det har tjänat ut sin roll. Det har fyllt en funktion i historien, men det håller inte för framtiden.

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 29 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Som jag sade redan i mitt inledningsanförande kan vi inte från vpk:s sida ge något besked i dag om hur vi ställer oss till det här krispaketet. Vi måste få en rimlig chans att diskutera detta i partigruppen. Det har vi inte fått än i den behandlingsgång som har varit.

Jag blev snopen när Jan Bergqvist sade att motionstiden nu är förlängd och går ut på måndag. Jag har ju bara suttit här i kammaren så jag vet inte hur beslutet har kommit till, men jag trodde ändå att det var riksdagen som skulle fatta beslut om motionstider o.d.

I söndags publicerades nya SIFO-siffror om väljarsympatier. Ett val avgörs i och för sig inte genom opinionsundersökningar, men dessa SIFO-siffror inger ändå en viss oro. För det första tycks en större andel än tidigare vända samtliga politiska partier ryggen. För det andra visar siffrorna att vid en eventuell borgerlig valseger kommer moderata samlingspartiet att bli det helt dominerande partiet.

Det är ingen tvekan om att en borgerlig regering blir liktydig med en högerregering. I vpk känner vi ett ansvar, vi känner ett ansvar för arbetarrörelsen. Vi säger därför att det nu är dags för oss att gemensamt gå till offensiv mot högerkrafterna för en politik för rättvisa och solidaritet.

Vi tror inte att strejkförbud och lönestopp som slår rakt över och hårdast mot de lågavlönade är rätta vägen att mobilisera de arbetarväljare som har blivit bortskrämda av den hittills förda regeringspolitiken.

Nyvalshotet skrämmar i och för sig inte oss. Men vi tycker inte att nyval är någon ansvarsfull politik. Ett nyval löser inga problem.

Om regeringen däremot vill driva en rättvisepolitik, finns det här i dag i kammaren en säker majoritet för en sådan politik.

Anf. 30 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det var bra att vi fick beskedet om motionstiden.

Miljöpartiets politik utgår från att vi måste ändra vår livsstil. Vi måste tänka om i ett stort antal frågor. Gör vi inte det, kommer miljöförstöringarna att fortsätta med oförminskad styrka, och vår livsgrund kommer att ryckas bort.

I årets budgetförslag har vi föreslagit skatt på energiråvaror och slopad elskatt. Höjda råvaruskatter leder till att man vill effektivisera sin råvaruansvändning och öka utbytet. Med de höga kostnaderna för fordonsbränsle vill vi att medborgarna skall börja räkna och inse att de kan avstå ifrån bilen ibland och att de kan köra bil på annat sätt. Man kan köra långsammare och man kan samåka. Med ett system som gynnar nyförsäljning av bilar med låg bensinförbrukning kan vi ganska snabbt minska bränsleåtgången. Om det inte finns någon moms på persontransporter blir kollektivtrafikåkandet relativt sett billigare. Fler åker kollektivt. Färre åker bil, och därmed smutsar färre ner. Sänkta farter på våra vägar minskar bränsleåtgången, och färre dödas och skadas. Belastningen på den offentliga sektorn minskar, och bytesbalansen blir bättre.

Med slopad moms på svensk basmat vill vi ge medborgarna en chans att välja inhemskt producerad mat. Slopad moms är vägen in i ett ekologiskt rimligt jordbruk samtidigt som kostnadsutvecklingen dämpas. Importerad mat blir dyrare relativt, och vi får chansen att minska importen och bli mer självförsörjande.

En sänkning av arbetsgivaravgifterna med en fjärdedel i Norrland, Värmland och på Gotland är ett led i vårt arbete att minska skatten på arbete och höja den på energiråvaror.

Energiintensiv industri får ett skydd mot kostnadsökningar. Vi avsätter 500 milj. kr. till en industriomställningsfond och vill göra mindre ändringar i storförbrukarsubventionen.

Vi vill ändra konsumtionsmönster, ändra medborgarnas ekonomiska situation till det bättre. För att förstärka denna vill vi bygga ut konsumentvägledningen och stoppa oombedd kommersiell reklam i våra brevlådor. Vi säger nej till kommersiell reklam i svenska TV-sändningar till svensk publik.

Vi tror på den kunnige och aktive konsumentens stora möjligheter att påverka sin egen situation och som medel att ändra tillverkningen så att den blir miljöriktig. Därmed är vi på väg in i en sundare ekonomi och en sundare ekologi.

Vi anser detta vara framtidsinriktade förslag. De medför åtstramning av konsumtion, räddar miljön och sanerar vår ekonomi. De är socialt rimliga. De innebär att vi tar internationellt ansvar. Det borde inte vara svårt att ställa upp på dem, med de kunskaper vi har i dag. De är realistiska och sakligt välmotiverade. Om vi inte bygger vårt lands politik på sådana här förslag kommer vi in i en ännu mer ödesdiger situation, och det vill vi med all kraft motverka.

Vår fråga till politikerna om den personliga åtstramningen, i en tid då man begär åtstramning av landets befolkning, kvarstår – den är fortfarande obesvarad.

Anf. 31 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Den här debatten går väl mot sitt slut, och luften har gått ut den för länge sedan. Det finns ingen anledning att ställa nya frågor. Jag vill bara hålla med Jan Bergqvist på en punkt, nämligen att vi håller på att få en skattepolitik som ökar rättvisan och gör slut på ett gammalt, orättvist, ruttet skattesystem. Det är obegripligt hur Jan Bergqvist har kunnat ta ansvar för det så länge. Men om det nya systemet skall fungera får inte inflationen braka på som den nu gör.

Det förslag som regeringen nu har lagt fram kommer inte att göra någonting åt de grundläggande problemen i svensk ekonomi. Det är därför som jag envisas med att fråga var den strama finanspolitiken finns. Jan Bergqvist säger att det inte finns några förslag i detta paket om att man skall skjuta på nya utgiftskrävande reformer. Det var ju ett besked. Men sådana förslag finns på riksdagens bord på annat sätt. Det finns tillfällen då det blir nödvändigt för den socialdemokratiska riksdagsgruppen att ta ställning till de förslagen. Det kan väl inte vara möjligt att man, samtidigt som man tar till rena kristidsfasoner – regleringar, åtgärder – menar att man skall ta på sig nya

kostnadskrävande reformer? Det går väl inte ihop med alla de stopp man nu vill etablera på andra områden.

Herr talman! Jag blev också överraskad av det besked som Jan Bergqvist ger beträffande motionstiden. Jag läser i 11 § riksdagsordningen, där det står: "I ärende som måste avgöras skyndsamt kan riksdagen, om den finner synnerliga skäl föreligga, på förslag av regeringen besluta om kortare motionstid." Jag tror inte att det kan behandlas i den socialdemokratiska riksdagsgruppen och inte heller i regeringen, utan det är faktiskt här i kammaren som vi beslutar om det. Jag förutsätter att det blir överläggningar om den saken innan någon kan ge besked om vilken motionstid som skall gälla, vilka arbetsvillkor som vi här i kammaren skall besluta om för oss själva.

Anf. 32 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! För att klara ut det sista först vill jag säga att regeringen från början var inställd på att begära en dags motionstid. Efter att ha fått reaktioner från partierna där de säger att det är för kort tid och att de inte hinner med, är regeringens begäran, som jag nämnde, att motionstiden skall förkortas till fyra dagar. Det är alltså den verklighet som jag försökte beskriva.

Det svenska skattesystemet har, såsom det har varit, historiskt spelat en oerhört stor roll för att finansiera framväxten av Sverige till ett av världens främsta välfärdsländer. Men vi är överens, Ingemar Eliasson, om att det inte håller för framtiden, därför att det inte fungerar så som det står i tabellerna.

När det gäller åtstramning osv. innebär förslaget om en övergång till en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen att man lägger på arbetsgivarna netto 9 miljarder kronor mer än i dag.

Margó Ingvarsson trodde att lönestopp kunde bli negativt för lågavlönade. All erfarenhet visar att inflation och arbetslöshet är det som drabbar de lågavlönade allra värst. Jag vill informera om att LO:s ordförandekonferens på förmiddagen har haft en genomgång av dessa saker och då antagit ett enigt uttalande till stöd för regeringens paket. Det kan upplysningsvis nämnas i förbigående att även Kommunalarbetsareförbundet fanns med i det sammanhanget och representerades av sin andre förbundsordförande Sten Törnblom.

Anf. 33 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag hade gärna velat vända mig till fru socialministern också. Det hade varit trevligt om hon hade varit närvarande i kammaren när den socialpolitiska debatten inleds, för krisen är akut också när det gäller välfärden.

Den otillräckliga tillväxten, lägst i vår del av världen, är i dag bara hälften av vad som krävs för att t. ex. trygga ATP.

Vi har kris i barnomsorgen, kris i sjukvården, kris i äldreomsorgen, kris i narkomanvården.

Hos dem som berörs växer oron och otryggheten. Gunnar Björk nämnde att antalet uteliggare ökar alltmer. Vi kunde i fredags läsa i Aftonbladet att mentalpatienter kastas ut på gatan efter årtal inom den slutna psykiatri. Jag blev häromdagen uppringd av en gammal dam, över 90 år. Hennes syskon och vänner hade gått bort, och hon hade inga barn. Vad skulle hända

om hon inte längre kunde klara sig hemma? Hon hade bett att få ställa sig i kö till ålderdomshemmet, men det gick förstås inte. Hon kunde ju ännu klara sig själv. Men hennes otrygghet inför framtiden var inte att ta miste på. Den oron är tyvärr befogad, med den politik som förs och som har förts. Kan inte kommuner eller landsting ställa upp med vård i tid, saknas allt vad skydds nät heter.

Dagligen får vi brev från förtvivlade småbarnsföräldrar som har förmenats rätten att själva ordna för sina småbarn eller inte vet hur de skall klara arbete och ekonomi, därför att köerna är så långa eller därför att dagis har stängt på grund av personalbrist. Men betala till den kommunala barnomsorgen måste de, vare sig de får del av dess tjänster eller inte.

Tag sjukvården. Försäkringskassorna förväntas gladeligen betala ut mil-
jardbelopp till sjuka som står i kö till operationer som skulle kosta väsentligt mycket mindre att utföra. Och det är minsann inte fråga om bara höftleder, starr och hjärtoperationer. Häromdagen fick jag höra av en lantbrukare som fått en seninflammation i handen att han hade varit sjukskriven i nära fyra månader innan han fick den obetydliga ortopediska operationen, som gick på en halvtimme och kostade en bråkdel.

Herr talman! Runt om i världen växer insikten om fördelarna med en marknadsekonomi där verksamheten styrs inte av politikerna utan av konsumenternas behov och önskemål. Men i Sverige har regeringen med näbbar och klor slagit vakt om monopol och centralstyrning på så viktiga områden som vård och omsorger med allt längre köer, stora orättvisor och en allt allvarligare flykt av personal som resultat.

I socialdemokraternas Sverige måste man ha mycket god ekonomi för att vara säker på att få vård i tid. Jag skulle vilja fråga Ingela Thalén, som ännu inte är här, om det verkligen skall vara på det viset.

Med vilken rätt sätter sig socialdemokraterna till doms över småbarnsfamiljernas val av barnomsorg? Med vilken rätt förhindrar socialdemokraterna sjuka och gamla att få använda de skattepengar som de betalt in då landstinget eller kommunen inte kan ge vård i tid eller sådan vård som patienten eller den gamla behöver? Varför vågar ni inte låta barnomsorgsstödet följa barnet, eller sjukvårdsförsäkringen patienten?

Personalen inom den viktiga vårdsektorn är i dag hänvisad till i stort sett en enda arbetsgivare. Att driva ett daghem eller ett sjukhem i privat regi är näst intill omöjligt. "Man skall inte tjäna pengar på att människor behöver vård", heter det. Eller som barnomsorgsminister Bengt Lindqvist brukar kalla det när ett par förskollärare vill öppna eget: det vore att öppna för den råa kommersialismen.

Det hade varit mycket intressant att höra om socialminister Thalén delar den uppfattningen. Man skall inte underlätta för dem som jobbar inom vården att öppna eget, för då tar snikenheten överhand över alla mänskliga känslor. Är det verkligen så socialdemokraterna ser det, och är det verkligen så socialminister Ingela Thalén ser det?

Men socialdemokraternas socialpolitik har misslyckats också på många andra områden. Kostnaderna för sjukfrånvaron spränger alla gränser liksom för arbetsskadeförsäkringen. Regeringen har envetet och envist motsatt sig alla förändringar.

Regeringens krispaket lär innehålla förslaget att arbetsgivarna skall stå för de två första veckornas sjukskrivning. Om det är riktigt, så är det ett stort steg i rätt riktning. Under dessa två veckor avslutas runt 87 % av alla sjukfall. Det innebär att flera tusen av sjukförsäkras tjänstemän kan avlastas till förmån för den rehabilitering man i dag inte hinner med men som kan vara helt avgörande för möjligheterna att återvända till hälsa och arbete.

Men utformningen av förslaget innebär ytterligare höjda arbetsgivaravgifter som ytterligare förstärker det inflationstryck, vilket – som finansministern och alldeles nyss även Jan Bergqvist nämnde – alltid går värst ut över svagare grupper.

Och vad avser regeringen att göra på arbetsskadeförsäkringens område – den försäkring som visat sig direkt motverka rehabilitering och möjlighet att återvända till hälsa och arbete? Är ni beredda att ompröva er tidigare rigida inställning också i denna fråga?

Välfärd handlar naturligtvis också om annat än materiella ting. Det handlar om självkänsla och egenvärde, om det värde som ligger i att få och kunna ta ansvar för sig själv och de sina. Om att kunna leva på sin lön när skatten betalts. Om att kunna välja den barnomsorg, den skola, den vård eller det boende som passar den enskilde bäst.

I dessa frågor har socialdemokraterna varit de stora svikarna genom att ha drivit igenom gigantiska skattehöjningar – sedan 1985 har 125 % av tillväxten gått till skatt –, som hårdast drabbat betalningssvagare grupper och genom att kategoriskt vägra ställa upp på valfrihet och mångfald och rättvisa inom vård och omsorg. Genom den förda politiken har också orättvisorna inom barnomsorg och föräldraförsäkring nämligen förstärkts.

Därför utmanar vi moderater socialdemokraterna på välfärdens områden. Vi arbetar för en politik som ger människorna möjlighet och rätt att få ta ansvar för sig själv och de sina, som gör det möjligt för fler att leva på sin lön och som ger också dem med låga inkomster den trygghet som ligger i att kunna välja.

Ingrid Hemmingsson, Sten Svensson och Hans Dau kommer senare i debatten att närmare redogöra för våra förslag.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kamrarnas förhandlingar.

Anf. 34 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Den socialdemokratiska socialpolitiken har under de senaste åren fått förödande effekter för vårt samhälle. Vi har fler sjukskrivna än vad våra grannländer har. Vi har fler arbetsskadade som går och väntar på åtgärder än vad andra länder har. Vi har fler förtidspensionärer än någonsin, och de har allt svårare att komma tillbaka till arbetslivet. Bara under den socialdemokratiska regeringens senaste period har antalet förtidspensionärer ökat drastiskt.

Vi har uppenbara problem med fusk i sjukförsäkringen. Människor får socialbidrag därför att de inte kan arbeta på grund av bristen på dagisplatser. Vi har operationsköer som motverkar människors möjligheter att återgå i arbete.

Listan kan göras mycket lång, men jag skall avstå från vidare uppräknings.

Många i vårt samhälle frågar sig om vi har blivit ett folk av myglare och fifflare som hellre tar ut några sjukdagar än går till jobbet, som hämtar socialbidrag hellre än att gå till jobbet, som sjukanmäler sig men ändå går till jobbet för att skaffa sig extra inkomster osv.

Sanningen är ju den att socialdemokratin har byggt upp ett antal skyddsnät i vårt samhälle med sådana brister att systemet läcker miljarder och åter miljarder kronor utan att ge någon effekt eller som snarare motverkar syftet med reformerna.

Människan är så funtad att hon anpassar sig till systemet. Trots att folkpartiet vid flera tillfällen framhållit orimligheten i regeringens förslag, har inte regeringen eller den socialdemokratiska riksdagsgruppen förmått eller vågat inse konsekvenserna av förslagen.

Sjukförsäkringssystemet är genom exempelvis timsjukpenningen så utformat att vissa människor enkelt kan få en betydande överkompensation vid sjukfrånvaro. Detta påtalade folkpartiet när timsjukpenningreformen skulle genomföras, men tyvärr utan resultat.

Arbetskadeförsäkringen har sådana brister att t.o.m. riksdagens revisorer har påtalat det orimliga i situationen. Men det allra allvarligaste är den passivisering som systemet skapar. Revisorerna ifrågasätter bl.a. om ersättningen vid arbetsskada skall vara högre än övrig sjukersättning. Detta motverkar ju intresset för en snabb rehabilitering.

Regelsystemen är så utformade att människor står i kö i månader och år i stället för att snabbt få sin skada reparerad och därmed möjligheter att snabbt återgå i arbete. Det är vattentäta skott mellan sjukersättningssystemet och sjukvården. Och regeringen har hårdnackat sagt nej till alla våra förslag till förändringar. Inte ens försök har fått genomföras. Vi vet ju alla att de s.k. Bohusförslagen kan prövas, men det säger regeringen nej till. Till syvende och sist handlar det inte enbart om ökade kostnader i miljardklassen, utan också om den enskilda människans kamp för en rimlig rehabilitering. Det är inte människovärdigt att hamna i sjukförsäkringssystemets ekorrhjul.

Herr talman! Det svenska sjukalet har under en tioårsperiod ökat från 22,8 dagar 1978 till 26 dagar 1989. Har vi blivit dubbelt så sjuka som finnarna och danskarna och mycket sjukare än normmännen, västtyskarna och holländarna? Självfallet är det inte så, men systemet är så utformat att det är ekonomiskt lönsamt att inordna sig i systemet. Och därmed får vi det samhälle som socialdemokratin förtjänar. Det är inte längre lönsamt att gå till jobbet. Detta tär på människors självkänsla, det skapar oro i vårt samhälle, inte minst ute på arbetsplatserna. Man misstror arbetskompisar som ibland måste vara sjuka. Människor blir ju sjuka ibland! Och då sprider sig denna misstro man och man emellan.

Vad gör då regeringen åt detta? Jo, den tillsätter några hundra nya tjänster vid försäkringskassorna för att öka kontrollen. Vi får ett kontrollsamhälle i stället för att ta itu med problemen. Men här saknar tydligen regeringen förmåga.

Bengt Westerberg sade i gårdagens partiledardebatt: "Det finns en tendens i den politiska debatten att väja för målkonflikter och de politiska pro-

blemens egentliga karaktär. Alla människor vet från sin egen vardag att man inte kan få allt, att man måste välja. Vi politiker uppträder ibland som om andra lagar gällde i vår värld." Jag vill påstå att regeringens oförmåga att ta itu med avarterna i socialförsäkringssystemen är ett typexempel på detta.

Herr talman! Den förödande kostnadsutveckling som sker inom sjukförsäkringssystemet gör det dessutom omöjligt att klara andra angelägna åtaganden på den sociala sidan. Regeringen brukar framför allt i valrörelserna bekänna sig till solidaritet med de sämst ställda i vårt samhälle. Något om hur det glömda Sverige skall få sin beskärda del av kakan finns inte i årets budget. Självfallet är det så att man inte både kan låta miljarderna rulla i socialförsäkringssystemet och samtidigt satsa på de svaga i samhället. De får stå tillbaka på grund av att sjukförsäkringen ökat från 47 miljarder 1988 till 50 miljarder 1989. Vad vill regeringen göra åt detta? Eller är det så att solidariteten med de sämst ställda i vårt samhälle är något som socialdemokratin tar fram endast när det blir val?

Folkpartiet vill genomföra en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen på 14 dagar. Och vi har under natten och morgonen hört att regeringen också lutar däråt. Samtidigt vill vi förlänga tiden för samordning mellan sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen. Detta ger betydande besparingar dels till det glömda Sverige, dels till frigörande av personal vid försäkringskassorna som kan jobba med rehabilitering i stället för administration av sjukförsäkringen.

Folkpartiet föreslår ökade satsningar på en miljard för det glömda Sverige:

Vi höjer vårdbidraget till familjer med handikappade barn från 57 000 till 74 000 kr.

Vi satsar på 550 nya platser vid Samhall, inte minst för gravt handikappade och utvecklingsstörda.

Vi satsar på ett förbättrat bilstöd för handikappade.

Vi satsar på ökat stöd till handikapprörelsen.

Vi satsar på utökad vuxenutbildning för vuxna utvecklingsstörda.

Vi satsar på att minska operationsköerna.

Vi satsar även i år på eget rum i långvården.

Vi vill ge pensionstillskott för undantagandepensionärerna. Det är en grupp som verkligen fått stå tillbaka. Många av dessa pensionärer har ekonomiska förhållanden som ligger långt under vad som är rimligt.

Dessa förslag och flera till finns i våra motioner, så jag behöver inte räkna upp alla förslag.

Herr talman! Jag ber att få återkomma med resten av mitt anförande.

Anf. 35 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag får hälsa Bengt Lindqvist välkommen till kammaren. Den har varit förödande tom på representanter från regeringspartiet. Det känns ganska bedrövligt att stå och tala i en allmänpolitisk debatt utan någon motståndare.

Regeringen har på punkt efter punkt visat sin oförmåga att komma till rätta med de ökade kostnaderna i fördelningssystemen som står för en växande del av människors inkomster. Det är inte rimligt att flera miljarder kro-

nor utbetalas över statsbudgeten utan att man försöker åstadkomma en förändring. Sjukförsäkringens krånglighet med timsjukpenningssystemet och alla de orättvisor detta innebär sade vi från centerns sida nej till. Vi anförde som ett skäl att det blir ökad byråkrati som skapar orättvisor. Nu har vi fått rätt. Nu inför regeringen äntligen en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringssystemet, tyvärr utan att sänka arbetsgivaravgiften i den utsträckning som vi från centerns sida begärt. Låt mig bara konstatera: Timsjukpenningen blev ett fiasko.

Regeringen har helt tydligt väntat med förslaget till dess man läst årets motioner. Regeringens förslag om arbetsgivarinträde, som lades fram i januari, måste nu dras tillbaka. I sanning en regering som saknar klara mål för sin politik! Det är väl mycket av ryckighet i de förslag som kommer från kanslihuset numera. Vi från centern vill skynda på andra förslag som ytterligare skulle minska byråkrati och orättvisa. Genomför därför också en samordning av sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen!

Försäkringskassornas personal hinner inte med sina ordinarie uppgifter för att arbetsskadorna och timsjukpenningen tar all dess tid i anspråk. Samtidigt har hela tiden personalstyrkan minskat på landets försäkringskassor.

Genom centerns förslag om en samordning av arbetsskadorna och sjukförsäkringen friställs personal som kan arbeta med rehabilitering av långtids-sjukskrivna samt uppföljning av korta sjukfall. 1,2 miljarder kronor i ren vinst finns att hämta för varje dag som vi kan förkorta sjukskrivningarna med. Vi vill också införa en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen – och det vill tydligen även regeringen nu. Det innebär att arbetsgivaren får ett totalansvar för de första 14 dagarna av en sjukperiod. På det viset kan avgiften till sjukförsäkringen också sänkas. Då försvinner timsjukpenningen, alla sjuka får hundra procentig ersättning, arbetsskadorna kan bedömas särskilt för erhållande av livränta, och försäkringskassorna kan spela en aktivare roll i det skadeförebyggande arbetet. På sikt ger detta stora besparingar.

Arbetsgivaren får större ansvar för arbetsmiljön. Ju fler sjukfall, desto högre kostnader.

Centerpartiet anser att det är en central uppgift för samhället att garantera grundtrygghet för alla människor och att ge rättvisa och jämlikhet. Pensionssystemet skall medverka till detta och ge utrymme för valfrihet och livskvalitet för den äldre generationen.

Ca 1,5 miljoner människor har uppnått pensionsåldern i vårt land. Det är människor som var och en på sitt sätt varit med om att bygga upp vår välfärd.

Pensionssystemet är vårt största fördelningssystem. Syftet med det nuvarande pensionssystemet är att skapa rättvisa levnadsbetingelser.

Nuvarande skatteregler innebär emellertid att pensionärer med låg eller ingen ATP blir hårt beskattade om de får en extra inkomst. Det extra avdrag som utgår för att ge dem som har lägsta pension skattefrihet, avtrappas så kraftigt att oacceptabla marginaleffekter uppstår.

Detta tillsammans med de övriga inslagen i pensioneringen – pensionstillskottet, kommunala bostadstillägget, folkpensionen och delar av ATP-pensionen – har medfört ett pensionssystem som är krångligt och inte ger rättvisa.

Det är också kvinnorna som är de stora förlorarna i dagens pensionssy-

stem. Kvinnor som till största delen haft deltidsarbete eller varit hemma i många år med barn eller varit närståendevårdare – det blev de kvinnorna som förlorade mest på ATP-reformen. Nuvarande regering har inte för avsikt att ge dessa kvinnor någon kompensation för detta arbete. I stället säger man stadigt nej till retroaktivitet när vi från centerns sida kräver vårdår för alla från det att ATP-systemet infördes.

En högre grundpension som beskattas som andra löneförmåner innebär ökad valfrihet för pensionären. Många ges möjlighet att tjäna på att vara kvar i arbetsuppgifter, många kommer att erbjuda sina tjänster i barnomsorgen och äldreomsorgen. Det finns mängder av kunskap och kompetens hos den stora gruppen äldre i vårt land. Alltmer har vi upptäckt möjligheten att utnyttja denna reserv av kunskap i fortsatt arbete efter pensionsålderns inträde. Men det går inte med nuvarande skattesystem. Centerpartiet har de senaste åren med kraft drivit kravet på en förändring av skattesystemet för pensionerade – och med viss framgång. Med vårt förslag till grundpension kommer det att bli helt andra möjligheter till extrainkomster.

Centerpartiet har med anledning av detta föreslagit ett helt nytt pensions-system med en grundpension, lika för alla. Detta skall ske inom ATP-systemets ram. I 1990 års penningvärde skulle vårt förslag innebära en pension med drygt 90 000 kr. Förmånerna i folkpensionen och tilläggs pensionen samordnas, liksom berörda avgiftssystem. Hela grundpensionen skall betalas via ATP-systemet. Utöver detta kommer en inkomstrelaterad pension att utgå. Vi vet redan att förslaget ligger väl i tiden. Orättvisorna inom nuvarande pensionssystem försvinner med vårt system. De höga marginaleffekter som åstadkoms med extra inkomster eller när en låg ATP trappar ner KBT och pensionstillskott bidrar till att dagens pensionär inte finner det lönsamt att arbeta, även om krafterna räcker till.

I gårdagens debatt anförde statsministern att man från regeringens sida skulle kompensera pensionärerna för de effekter skatteomläggningen får. Tyvärr glömde han bort att ge beskedet att de s.k. undantagandepensionärerna inte får del av den kompensationen. Det var nog en glömska med vett och vilja. Dessa pensionärer har till mycket liten del pensionstillskott och sällan kommunalt bostadstillägg. De får enbart folkpension, och den kommer inte att höjas i takt med kostnadsutvecklingen 1991 på grund av att regeringen urholkar basbeloppet som ligger till grund för folkpensionens storlek. Alla andra pensionärer, och till synes alla löntagare, får kompensation men undantagandepensionärerna lämnas utanför. Inte att undra på att statsministern glömde bort dem.

Detta är ren skandal. Hur kan ett arbetarparti så kategoriskt förvägra sina trogna arbetare en välförtjänt trygghet på ålderns höst? Genom manipulering med basbeloppet kommer denna grupp av pensionärer att drabbas mycket hårt, samtidigt som höginkomsttagarna får de stora skattelättnaderna. Det är inte konstigt att det mullras långt nere bland folket. I detta sammanhang har centern ett annat fördelningspolitiskt synsätt.

En annan orättvisa som drabbar de sämst ställda har uppenbarats sedan friåret i sjukvården togs bort. I fråga om detta hade regeringen stöd från både moderater och folkpartister. Allt skulle bli så bra. De sämst ställda pensionärerna skulle få sin sjukvårdsavgift reducerad när de låg längre perioder

på sjukhus. Vi i centern sade blankt nej till att friåret skulle tas bort. Vi såg detta friår som en möjlighet för den äldre sjuke pensionären att behålla sin bostad och bli bättre motiverad att rehabiliteras.

Nu har det visat sig att vi fick rätt. Det är inte många pensionärer som har fått sin sjukvårdsavgift reducerad sedan de nya reglerna infördes. I stort sett får alla betala den räkning som kommer två månader efter sjukhusvistelsen. För många blir den en ren överraskning, och flera tvingas söka socialhjälp för att klara den.

I stället för att snabbt rehabilitera sig och återvända till egen bostad blir alternativet att dessa pensionärer förlänger sin sjukhusvistelse för att slippa stå för de stora kostnaderna. Detta tycker vi i centerpartiet talar för vårt förslag. Återinför friåret för pensionärer i sjukvården.

Centerpartiet vill genom sitt förslag till en ny grundpension, genom att återinföra friåret i sjukvården för pensionärer, genom att införa en arbetsgi-varperiod i sjukförsäkringen och genom att samordna den med arbetsskade-försäkringen, åstadkomma ett bättre utnyttjande av de resurser som finns. Vi tror på en fördelning som inte missgynnar de sämst ställda, tvärtom vad regeringen förespråkar.

Vi har väckt förslag som har en annan inriktning än regeringens förslag och som gynnar hälso- och sjukvård samt barn- och äldreomsorg.

Jag vill därför fråga den frånvarande socialministern: Är regeringen be-redde till krafttag för att ge pensionssystemet och socialförsäkringssystemet en fördelningspolitisk profil som gynnar låginkomsttagare?

Anf. 36 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Låt mig få börja med att konstatera att det är en mycket konstig debattordning i denna kammare och i politiken över huvud taget just nu. Nu har Bengt Lindqvist kommit till kammaren. Och det är bra att det finns något statsråd som vi kan adressera våra frågor, vår ilska, osv. till. Men det är beklagligt att den nya socialministern inte är här. Det hade väl varit bättre om man i det litet krisartade läge som regeringen befinner sig i hade sagt att man skjuter på debatten tills presskonferensen är över, så att det ansvariga statsrådet kunde delta i debatten. Det hade varit en ganska enkel manöver. Dessutom hade det visat att statsrådet har litet respekt för oss som står här nu i denna debatt.

Man kan i och för sig säga att den respekten redan har försvunnit i och med den debatt som fördes här i morse. Jag tycker själv att det är litet svårt att veta vad vi skall tala om. Det är tydligen den ekonomiska politiken som är övergripande och som gäller. Det är det "ekonomistiska" tänkandet som har slagit rot, och det breder ut sig. Det är inte tal om social välfärd eller om solidaritet, utan det är tal om kronor och ören. Det är en utveckling som inte borde vara så förvånande för många, även om många i dag ger uttryck för att det är förvånande. Detta har ju pågått under många år då den socialde-mokratiska regeringen, ofta tillsammans med olika borgerliga partier, sett till att framför allt kommunerna – där ju det stora ansvaret för vår välfärd och socialpolitik ligger – men även landstingen, har blivit berövade de medel de har för att föra denna välfärdspolitik. Statsbidragen har dragits in, och

möjligheterna till beskattning har minskat drastiskt under en lång följd av år. Samtidigt övervältras allt fler uppgifter på kommunerna.

Jag tycker att de första stroforna i Ingegerd Troedssons anförande var mycket bra. Jag instämmer till fullo i dem, nämligen att krisen när det gäller välfärden är akut. Krisen är akut inom alla de områden som detta berör, inom sjukvården, barnomsorgen, äldreomsorgen, mentalvården, kriminalvården, socialvården, vård och behandling, osv. Man kan inte på något område se någon ljusning, och framför allt inte efter dagens debatt och de aviseringar som görs när det gäller den ekonomiska politiken. Det är ju, såvitt jag förstår, huvudfrågan. Sedan kan ju vi stå här och utgjuta oss över hur väl vi vill, att vi vill att människor skall leva ett drägligt liv och att de skall få leva i valfrihet och i solidaritet. Men om denna ekonomiska politik skall föras, omöjliggörs ju samtidigt det som man säger sig vilja göra.

Jag sitter i socialutskottet. Där för vi ofta diskussioner där vi i sak är ganska överens om att det finns en hel del missförhållanden som vi faktiskt vill ändra på. Vi har inte så få gånger knäppt regeringen på näsan på ett sätt som den kanske inte hade väntat sig, och vi har gjort beställningar till regeringen som åtminstone ibland blir effektuerade. Det är lätt att sitta och vara överens om dessa frågor som rör människors väl och ve, men när det vi är överens om sedan spolieras av den ekonomiska politiken känns det ibland ganska tröstlöst och meningslöst. De frågor som jag skulle vilja rikta till de ansvariga ministrarna är följande:

Hur skall det bli? Hur har ni tänkt uppfylla de välfärds mål som ni säger er vara förespråkare för? Hur har ni tänkt finansiera den utbyggnad av barnomsorgen som ni har lovat? Jag tänker inte nu ge mig in i någon debatt om huruvida det handlar om målsättning eller löfte. Jag anser att regeringen har lovat att barnomsorgen skall vara utbyggd till 1991. Vi har från vpk föreslagit att det är lika bra att riksdagen lagstiftar om den saken, annars tror inte vi att detta blir verklighet. Det behövs också en ny planperiod, så att det blir klarhet i dessa frågor och så att den förvirring som finns hos både föräldrar och personal inom barnomsorgen försvinner. Då kan arbetet komma i gång.

Jag förmodar att Bengt Lindqvist delar den uppfattning som jag nu framför. Jag vill ställa följande frågor till honom: Hur skall detta finansieras, när regeringen samtidigt säger att kommunerna skall införa skattestopp? På vilket sätt skall all den personal som behövs för att vi skall få en fungerande äldreomsorg rekryteras när det råder lönestopp? Det gäller ju hela vård- och omsorgssektorn. Jag tror att vi är ganska överens om att om dessa arbeten skall göras attraktiva krävs det en mängd saker, inte minst lönehöjningar för den stora gruppen lågavlönade som arbetar inom denna sektor. Det behövs personalbefrämjande åtgärder av olika slag för att personalen skall känna att den kan utvecklas i arbetet och för att personalen skall kunna vidareutvecklas. Det krävs att arbetstiderna blir drägliga. Vi har föreslagit att sex timmars arbetsdag skall införas först inom vård- och omsorgsområdena. Det är ett sätt att rekrytera personal, så att den välfärd som vi säger oss vilja ha, och som alla faktiskt i ord bekänner sig till, också skall kunna förverkligas.

Om socialministern vill lyssna på vad jag säger, även om han bara är biträdande socialminister – det finns nämligen inget annat statsråd här i kammaren, så jag skulle gärna vilja att han lyssnade på mig – så skulle jag vilja ta

upp ett annat område, nämligen den förebyggande socialvården. Där finns i dag de stora bristerna. I socialutskottet har vi många gånger suttit och konstaterat att för att man skall kunna göra något i fråga om vård och behandling, för att undvika gatuvåld, barnmisshandel, att barn och tonåringar far illa, osv. – detta är en välkänd problematik – krävs det framför allt förebyggande arbete.

Hur skall detta förebyggande arbete – som alla är överens om är det enda rätta, och det är t.o.m. vetenskapligt bevisat – komma till stånd när kommunerna inte har pengar och folk utan hela tiden dränks i akuta uppdrag. Där sitter folk fortfarande och administrerar utbetalningar till socialbidragstagare som, fortfarande i det Sverige vi i dag lever i, är över 1.5 miljoner människor. Detta gjorde att det blev braskande rubriker i tidningarna. Regeringen tillsatte en krisanalysgrupp för bara några år sedan. Efter ett tag kom man ut ur sammanträdesrummet och konstaterade att det var samma gamla fattigdom som det alltid har varit. Sedan lades utredningen ner och glömdes bort i någon byrålåda.

Det här ger inga rubriker i dag, men situationen är likadan nu, och det är samma människor det handlar om. Om utslagningen på arbetsmarknaden och om dem som har det svårt att komma tillbaka talar man inte. De ökande förtidspensioneringarna i ett arbetsliv där många människor har svårt att hänga med talas det inte heller om. Det finns en social ofärd i det här landet som går tväremot den välfärd som den svenska regeringen berömmar sig om att vilja ha.

Då frågar jag: Hur skall man kunna leva upp till löftena över huvud taget? När skall socialpolitiken och välfärdspolitiken bli lika upphöjda och föremål för samma omsorg som exempelvis den ekonomiska politiken? När får vi se Hagaöverläggningar om den sociala välfärden? När får vi se en försvarskommitté som utreder frågan om de sociala rättigheterna i det här landet, alltså inte bara när det gäller det militära försvaret utan också försvaret för vårt människovärde? Det är ändå detta som det i grunden handlar om.

Anf. 37 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Jag vänder mig till den svenska regeringen, riksdagen och den enskilde svenske medborgaren. Jag vill tala om hur barnen har det i dagens Sverige.

Barn svälter inte eller far illa rent materiellt i vårt välfärdssamhälle. Men det finns en brist på tid, en fattigdom på engagerat intresse, som måste upplevas som ett förräderi av barnen. Du är min mamma, du är min pappa – bryr du dig inte om mig? Vill du offra en stund på att prata med mig i stället för att se den där serien i TV? Hinner du läsa en saga i kväll? Har du tid med mig?

Vi har för litet tid, för litet ork med varandra i det samhälle som skulle bli så bra om vi bara fick tjäna ihop tillräckligt med pengar. I dag saknar vi ändå något väsentligt. Vi har glömt bort att på ett enkelt och självklart sätt ta hand om varandra, ta ansvar för den omgivning där just du och just jag verkar.

Segregeringen i boendet har gjort att barn och ungdomar inte längre får den närkontakt med far- och morföräldrar som förr var helt naturlig. Det beror delvis på att farmor eller mormor arbetar i mycket större utsträckning

än förut utanför hemmet. Det kan också hända att den äldre generationen helt enkelt har flyttat in på servicehus, t.o.m. utomlands för att få sol och värme på ålderns höst. Det kan vara bra för de gamla, men det är inte bra för den yngsta generationen. Den tappar en mänsklig kontakt och det historiska perspektivet. Den får inte höra hur det var förr, inte sitta i lugn och ro i knäet hos en gammal människa som har tid att lyssna, tala, att bry sig om.

Vad ger vi våra barn i stället? Vi ger dem saker, sportutrustningar och resor, ofta utan föräldrarna eftersom mamma och pappa är så jäktade att de ofta måste få koppla av helt ensamma för att orka hålla ihop äktenskapet. Pengar, pengar, pengar! Så blir det en språkresa utomlands för tonåringen eller en vistelse hos mor- eller farföräldrarna, ibland medan föräldrarna åker på sin egen utlandsresa. Det är inte bra om vi stjälper av barnen hos någon annan också på semestern när vi äntligen har tid att vara tillsammans. Även om det är bra med kontakten med äldre släktingar måste kontakten mellan föräldrar och barn vara mycket starkare.

Det här beror på att vi vuxna tar alldeles för stor del i samhället. Vi vuxna tar för oss för mycket. Se bara på konferensverksamheten. Den lär enligt nygjorda uträkningar omsätta mellan 20 och 25 miljarder per år, och detta hjälper vi alla till att betala för på ett eller annat sätt. Konferensanläggningarna, omkring 1 500, omsätter ungefär 16 miljarder. Så tillkommer resor och uppehälle, arvoden, konferensmaterial, löner och produktionsbortfall. Dessutom all den tid vi är hemifrån. Detta är en flykt undan verkligheten på våra familjers bekostnad, på våra barns och våra gamlas bekostnad.

Visst behöver vi utbildning och information, men det behöver inte vara i sådan lyx och vi behöver inte resa så långt. Det här är snarare fråga om förtäckta löneförmåner, som dessutom ger företagen avdragsrätt. Därför har miljöpartiet de gröna motionerat i denna fråga och krävt att man tittar över konsumtionen i samband med uppdrag i tjänsten som leder till en överkonsumtion, som drar resurser från andra samhällsavsnitt. Vi vill att man omprövar skattefrihet för nattaktamenten, representationsmåltider och vissa konferenser. Någonstans måste vi ju ta pengarna till ungarna.

Vad ger vi våra barn för utbildning? Många får vistas i ostädade, möjliga skolor som de får allergi och eksem i därför att lokalerna är dåligt byggda och underhållna och har dålig ventilation. I många skolor ärver barn gamla, slitna, sönderlästa läroböcker med föråldrade fakta i. Det är vad våra skolbarn får när vi får flotta dyra konferenstryck. De får relativt dålig mat till ett alldeles för lågt pris, åtminstone om man jämför med konferensmaten. Vi har inte råd, säger man i kommunerna, med mer pengar till våra barn. Somliga kommuner har inte ens råd att låta barnen dricka mjölk till maten, de får vatten i stället. Vad sysslar vi med?

Vi vuxna beter oss som några krösusar fastän vi egentligen inte har råd, vi som lever på kreditkort i framtiden. Vi sparar in på vikarier så att ungarna får vara ensamma på lektionerna om läraren är sjuk. Vi sparar in på städningen så att ungarna blir sjuka av dammet. Vi sparar in på skolvärdinnor och skoltandvård. "Vi behöver inte undersöka friska barn. Ta vuxna patienter i stället, det ger mer inkomster till folktandvården." Så sade en cynisk tandvårdschef nyligen när man skulle dra in på den förebyggande tandvår-

den i kommunen. Det är verkligen snålheten som bedrar visheten som talar i det här relaterade fallet.

Det är för sorgligt att barnen har det så illa, för det har de faktiskt. Barnen har ingen rösträtt. Vi kanske behöver en lag som ger barnen en starkare ställning i samhället. Vi har faktiskt en motion om barnens rätt i samhället. Vi har även motionerat om en statlig barnombudsman.

Även det ofödda barnet behöver en starkare ställning i dagens Sverige. Vi vill inte sova människor redan i moderlivet på grund av diverse föräldrarnas olämpliga egenskaper hos det blivande barnet. Det finns med den avancerade fosterdiagnostik som vi har i dag möjlighet att sortera bort barn med icke önskat kön redan före 18:e veckan. Det är oacceptabelt. Vad skall vi göra med de foster som har diagnostiserbara medfödda fel? Skall de ha rätt att få födas? Hur kommer samhället i en allt stramare ekonomi att agera i framtiden?

Miljöpartiet kan inte acceptera sådana resonemang. Det måste finnas möjlighet till abort och fosterdiagnostik, men det får inte bli ett urvalsinstrument för att få fram enbart friskare, starkare människor av lämpligt kön.

Jag har valt att tala om barnens situation i Sverige, för de kan inte själva göra sin stämma hörd, de har ju ingen rösträtt. Det talas om föräldrarnas rätt till ledighet, till ersättning och barnomsorg. Låt oss i stället tala om barnens rätt till samvaro med sina föräldrar, rätt till gott omhändertagande under barndomen, rätt att få vara friska och ha en bra förskola och skola. Låt oss göra Sverige till ett bra samhälle för barnen! Det har vi faktiskt råd med. Det måste vi ha råd med, om så vi vuxna skall behöva inskränka på våra förmåner. Vi får inte spara på barnen.

Ett samhälles etik och moral bedöms efter dess förmåga att ta hand om just sina svaga grupper. Dit hör barnen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 38 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Också jag avser att i mitt anförande hålla mig till familjen och barnen. De flesta människor i vårt land anser att det är självklart att familjerna skall ha möjlighet att välja sina egna lösningar, eftersom de vet bäst vad som passar dem. Familjerna är olika och därför krävs det en mängd olika lösningar för att deras vardag skall fungera bra.

Men så tycker inte socialdemokraterna. De misstror människor och tror att om bara politiker får bestämma vad familjerna skall välja så skapas det rättvisa. Ibland kan man nästan misstänka att det också innebär ett slags rättvisa om alla har det lika illa ställt.

Nu är det så att människor har slutat att tro att ju fler beslut politiker fattar som rör familjens vardag, desto bättre blir det. Det negativa resultatet är alltför märkbart.

Familjerna kan inte leva på sina löner – det går inte ens när båda föräldrarna heltidsarbetar. Skatterna bara ökar. Familjer betalar lika mycket skatt oavsett hur många som skall leva på inkomsten. Visserligen höjs också bidra-

gen för att föräldrarna skall kunna betala skatten. Det blir en alldeles otrolig rundgång som i sin tur medför att det inte går att förbättra den ekonomiska situationen genom extrainkomster för då minskar bl.a. bostadsbidraget.

Om en förälder vill stanna hemma några år är det näst intill omöjligt, för hela det sociala systemet går ut på att båda föräldrarna skall vara heltidsarbetande utanför hemmet. Att ta hand om sina egna barn räknas inte som arbete.

Om familjen har tur får man plats för sina barn inom barnomsorgen. Eftersom kommunen i stort sett har monopol är det brist på platser och valmöjligheter saknas. Genom att använda statsbidraget som styrmedel beslutar politiker vad föräldrarna har att välja mellan. Många familjer upplever sin situation som hopplös.

Varför lyssnar inte ni socialdemokrater på människorna? Det beror på ideologiska blockeringar. Ni har alltid ansett att kollektiva lösningar går före enskilda önskemål. Ni sitter fast i ett socialistiskt tänkande.

Vår moderata målsättning är att människor skall leva i ett samhälle som tillåter dem att välja bland många olika lösningar, inte bara dem som politiker erbjuder. Människor skall ha möjlighet att välja sitt högst privata sätt att få vardagen att fungera bra.

Vi moderater anser att familjen skall kunna leva på sin lön sedan skatten är betald. Det är därför som vi vill införa ett avdrag på 15 000 kr. per barn vid kommunal beskattning. Detta gäller barn upp till 18 år, och ända upp till 20 år om de bor hemma och går i skolan. Det är en orimlighet att en familj skall betala lika mycket i skatt oavsett hur många som skall leva på inkomsten.

Vi vill ha en fungerande barnomsorg som föräldrarna själva bestämmer innehållet i. Det innebär att de nuvarande statsbidragen måste bli rättvisa och oberoende av vem som tillhandahåller barnomsorg.

I dag favoriseras den kommunala heldagsomsorgen när det gäller statsbidrag. Familjedaghem får endast hälften av det statsbidrag som utgår till kommunala daghem. Deltidsdaghem som inte drivs i kommunal regi får inte ett öre. Statsbidragen till barnomsorgen bör enligt vår mening på sikt tas bort och ersättas av ett utbyggt vårdnadsbidrag. Men så länge statsbidragen finns kvar måste de åtminstone vara rättvisa.

Vi vill att familjen under olika skeden av sitt liv med det allmännas stöd skall kunna välja det alternativ som passar den bäst. Därför vill vi också att stödet till barnomsorgen skall följa barnen.

Ett första steg i denna riktning är vårdnadsbidraget som innebär att en del av statens bidrag till kommunernas barnomsorg går till föräldrarna. Detta system vill vi successivt bygga ut. Det ger föräldrarna valfrihet att själva välja att ta hand om sina barn eller välja den barnomsorg som passar dem bäst. Väljer de kommunal barnomsorg, höjs avgiften med det belopp som nästan motsvarar vårdnadsbidraget. Familjen kan också välja en annan omsorgsform och betala med vårdnadsbidraget. Vi föreslår också att barntillsynskostnaderna skall vara avdragsgilla.

Vårt krav på rättvisa statsbidrag innebär att även privata alternativ, typ Pyslingen och enskilt drivna daghem, skall vara likställda med kommunalt drivna daghem i statsbidraghänseende. Eftersom Ingela Thalén nu finns här

i kammaren vill jag fråga: Vad anser Ingela Thalén om att tillåta privata alternativ? Håller Ingela Thalén med Bengt Lindqvist eller Kjell-Olof Feldt? De har ju olika åsikter. Hur skall frågan om barnomsorgsmålet lösas? Hur skall man kunna uppfylla löftet? Det har tidigare inte förklarats på ett tillfredsställande sätt. Det har antytts i tidningarna att socialdemokraterna kanske är på väg att förändra sin rigida inställning när det gäller att erbjuda föräldrarna olika alternativ.

Herr talman! Vår moderata familjepolitik syftar till att ge familjen bättre möjligheter att välja inom alla områden som den kan beröras av. Förutom barnomsorg gäller detta även boende, skola, sjukvård och på äldre dagar äldreomsorg. Vi moderater är helt övertygade om att det är familjen som vet bäst vad som passar den. Sådana beslut kan inte överlåtas till politiker.

Vi har under många år i vårt land haft en övertro på politiska beslut. Denna övertro har också passiviserat människor. Nu märker man att människor håller på att vakna upp ur denna passivisering, inte bara i Sverige utan även i många andra länder. Jag är övertygad om att när det gäller detta område som berör familjen, så kommer det ständigt att resas nya krav på mer frihet att själv få bestämma. Jag tror inte att socialdemokraterna i längden kommer att kunna motsätta sig detta, trots att man har gjort ständiga försök att med ganska likartade argument bevisa motsatsen.

Anf. 39 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Socialpolitiken handlar till stor del om fördelningspolitik i ordets bokstavliga bemärkelse. Regeringen har sagt att det sociala välfärds-systemet är ett uttryck för en fördelningspolitik som bygger på solidaritet och rättvisa. Från centern har vi ingen invändning mot detta synsätt. Men på senare år har det stått alltmer klart att vi lägger in en helt annan innebörd i dessa begrepp än vad socialdemokraterna gör. Enligt vår uppfattning måste det t.ex. finnas ett betydligt mått av valfrihet för att den enskilde skall uppfatta en politik som rättvis.

Det finns tyvärr också anledning att ifrågasätta om socialdemokraternas numera verkligen medvetet försöker att föra en rättvis fördelningspolitik. Trots att de yttre förutsättningarna under senare år har varit goda och att det borde ha funnits möjligheter att minska klyftorna mellan människor, grupper och regioner har de i stället ökat. "80-talet blev de försuttna tillfällenas decennium", skrev Bo Södersten i gårdagens Expressen.

Bristen på en rättvis fördelningspolitik ger sig till känna på en rad områden, men den blir förstas mest märkbar för svaga grupper som har svårt att göra sig gällande i samhället. Inte minst gäller detta de handikappade. 1982 ställde sig riksdagen bakom ett handlingsprogram för handikappade som gick ut på att samhället på olika sätt skall underlätta för människor med funktionshinder. Med insatser skall man kompensera deras handikapp så att de så långt som det är möjligt kan leva ett liv som andra.

Det som kan sägas ha präglat handikappolitiken under senare år är "noll-direktiven". Ingenting har fått kosta. Den ena handikappgruppen har ställts mot den andra. Riksdagens beställning att personkretsen skall ses över vad gäller omsorgslagen har inte verkställts. En grupp som fått sitta emellan är rörelsehindrade barn och ungdomar. Det mest kända exemplet är, som

Bengt Lindqvist mycket väl vet, hur staten har dragit in sitt kostnadsansvar för gymnasiet i Skärholmen. Eftersom riksdagsmajoriteten i den frågan varit obehaglig har en proposition nu aviserats som förväntas innehålla beskedet om att staten tänker ta ett ökat ansvar för denna mycket angelägna utbildning, som rör ett mycket begränsat antal ungdomar.

Vi kan se på sjukvården och äldreomsorgen ur rättvise- och solidaritets-synpunkt. Det är knappast något tvivel om att det inte minst för många äldre har handlat om stora välfärdsluster under senare år. I går kunde vi höra statsministern läsa upp en lång lista över hur många platser i servicehus som tillkommit, hur pensionerna ökat osv., men det är ju i själva verket helt ointressanta siffror. Intressanta blir de först när de ställs i relation till de verkliga behoven, och om det sade statsministern ingenting.

Utan att överdriva kan man tala om en vårdkris, i varje fall i storstäderna. Det är långa köer till sjukhusen, och det är många gamla som inte kan få den hjälp som de behöver. Det finns naturligtvis flera orsaker till att det ser ut så här.

Det råder en bred enighet om att alla äldre och handikappade som mår bra av det skall ges möjlighet att bo kvar i det egna hemmet och att insatserna skall inriktas på det. Men här slår den enorma överhettningen i storstäderna igenom stort. Det är svårt att rekrytera och behålla personal i hemtjänsten, mycket beroende på bostadsbristen, som är närmast oöverblickbar. En annan orsak till svårigheterna är förstås att vårdbiträdenas löner har släpat efter och att arbetsförhållandena inte är jämförbara med många andra yrkesgrupper. Här kan man se en annan effekt av bristerna i fördelningspolitiken, när det nu har uppstått oro på arbetsmarknaden.

En orsak till problemen på vårdområdet är att resurserna inte utnyttjas på bästa sätt. Människor vårdas på fel nivå. Det är väl känt att ett mycket stort antal av sjukhussängarna upptas av äldre patienter, som inte skulle behöva vara där om det bara funnes lämpliga boendeanternativ för dem. Men hela 80-talet har präglats av ett närmast överdrivet nit att avveckla allt som har varit av institutionskaraktär. Varje år har t.ex. 2 000 ålderdomshemsplatser lagts ned. Till stor del beror det på att denna boendeform har saknat statligt stöd. Efter många års krav från centern och övriga oppositionspartier har det blivit en ändring, så att det nu utgår statsbidrag såväl till byggande som till drift, men det är många dyrbara år som har gått förlorade.

På senare år har flera rapporter visat att ålderdomshem är både vårdmässigt och ekonomiskt försvarbara för de äldre som har behov av ett boende med större vårdinslag. Det är också en mycket stor brist på gruppbostäder – en boendeform som har visat sig passa särskilt bra för senildementa. För att uppmuntra en utbyggnad av den boendeformen har centern i år liksom förra året föreslagit 500 milj. kr. i statligt anslag.

Den situation vi nu kan se visar mycket tydligt att det aldrig är bra med en enkelspårig politik, som minskar valfriheten och som mycket påtagligt fjärrar resurserna från de verkliga behoven.

Det är också uppenbart att svårigheterna att uppehålla och vidmakthålla en bra äldreomsorg inte kommer att minska under det närmaste decenniet. Det handlar helt enkelt om brist på resurser, personal och lämpliga bostäder.

Det är ingenting som man lättvindigt löser genom att flytta huvudmannaskapsgränsen. Jag ser en särskild anledning att varna för detta.

Jag har i det föregående pekat på ett par frågor där socialdemokraterna blivit tvungna att ge vika för oppositionen och för en stark opinion bland de närmast berörda, dvs. gymnasieutbildningen för rörelsehindrade ungdomar och ålderdomshemmen. Det borde nu vara hög tid, minst sagt, för ett liknande steg inom barnomsorgen. Eller hur skall det bli med löftet om behovstäckning senast nästa år? Det står ju ändå fullt klart att ensidigheten inte heller här är någon framkomlig väg.

Även om det, efter starka påtryckningar, har skett en viss spridning av statsbidraget, är det fortfarande flera omsorgsformer som ställs utanför statligt stöd. Fortfarande säger man nej till barnomsorg i svenska kyrkans regi, till personaldrivna och företagsdrivna daghem och till "Uppsalamodellen". Fortfarande är det förbjudet med kommunala vårdnadsersättningar. Fortfarande vägrar man att ge småbarnsföräldrarna större valfrihet, att göra dem verkligt delaktiga i valet av omsorg och att ge dem förtroendet att själva få handha en del av barnomsorgspengarna i form av ett vårdnadsbidrag.

Det har länge funnits anledning att fråga hur det skall bli med barnomsorgen, med det uppställda löftet. Efter regeringens torsdagsmorgonpaket måste man fråga: Är detta den slutliga uppgivelsen i fråga om barnomsorgslöftet?

Anf. 40 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag vill i likhet med tidigare talare i denna debatt peka på att vården och omsorgen för de äldre är i kris. Valfriheten är mycket begränsad. De äldre får hålla till godo med den vård och den service som det offentliga erbjuder. En politisk majoritet har visat att man kan besluta att lägga ned ett ålderdomshem. Då hjälper det inte, som Rosa Östh mycket riktigt påpekade, att många pensionärer kan ha önskemål om att bo på ett sådant. Vårdideologier styr i stället för människors behov och önskemål.

Vården och omsorgen skall utformas på konsumentens villkor. Rätten att välja är fundamental. Ofta är det personliga valet det viktigaste, t. ex. när det gäller att ha sin egen läkare eller distriktssköterska eller att kunna påverka valet av hemsamarit. Det är viktigt att kunna välja någon man känner förtroende för. Även valet av boende- och serviceform, som sjukhem, sjukhus, ålderdomshem eller gruppboende, är viktigt. En valfrihet på lika villkor är den bästa kvalitetsgarantin.

Vård och omsorg måste kunna bedrivas av många olika vårdgivare genom att enskild och offentlig verksamhet får komplettera varandra i ett konkurrensförhållande. Alla huvudmän måste ges möjlighet att bedriva sin verksamhet på likvärdiga och rättvisa ekonomiska villkor. Då först kan alla goda krafter tas till vara. Patienternas behov och önskemål avgör. Mångfalden stimulerar kvaliteten och valfriheten. Nyföretagande och nyetablering ger dynamik och utvecklingskraft också åt vård och omsorg.

Herr talman! Problemen inom sjukvården är systembetingade. Krisen beror inte på brist på resurser utan på att sjukvården styrts av ett system som i praktiken bygger på ett planekonomiskt monopol, ett kommandosystem.

I dag har den som inte kan få vård i den offentliga sektorn inget annat

alternativ än att själv betala hela kostnaden för den nödvändiga behandlingen.

Konkurrens är nödvändig. Alla vårdgivare, offentliga som privata, måste få kunna verka på samma villkor. Bl. a. därför är det nödvändigt att införa en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring som kan ge full valfrihet mellan offentlig och privat vård.

I måndags presenterades ett konkret förslag med denna innebörd – dvs. i linje med de riktlinjer som vi har dragit upp i den moderata partimotionen om bättre välfärd. Detta presenterades av moderata landstingsgrupper i de fyra västsvenska länen samt av moderaterna i Göteborgs kommun.

Det är utmärkt, herr talman, om Västsverige kan visa vägen och inom ramen för det frikommunförsök som pågår i Göteborg och Bohustinget får pröva en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring och därmed skapa full valfrihet. Försäkringen skulle enligt förslaget administreras av försäkringskassan med hjälp av personal från de berörda landstingen.

Förslaget kommer att ge möjlighet att köpa vård där köerna är kortast. Det räcker inte med den gränslösa sjukvård som vi moderater länge verkat för och som nu på sistone blivit en rekommendation från Landstingsförbundet.

Det är många fördelar som kan följa med en livslång obligatorisk sjukvårdsförsäkring som följer patienten och administreras av försäkringskassan tillsammans med nuvarande sjukpenningförsäkring.

Det västsvenska förslaget innebär bl. a. att man tar bort de politiska nämnderna och att sjukhusens styrelser rekryteras bland expertis inom vård och ekonomi. Politikernas roll blir att företräda patienter och medborgare i egenskap av vårdens finansierare.

Nu skulle jag vilja veta hur regeringen ser på detta konkreta förslag och om den är villig att medverka till att detta får prövas på det sätt som landstingspolitikerna i de västsvenska länen har föreslagit. Jag ställer den frågan till socialministern.

Såväl riksrevisionsverket som expertgruppen för studier i offentlig ekonomi har konstaterat att sjukvårdens problem beror på att man saknar marknadsprissättning, vilket leder till att man saknar ett övergripande kriterium på om verksamheten bedrivs effektivt. I vårdmonopolets Sverige finns inga prissignaler, och så länge vi förlitar oss på denna kommandoekonomi får vi dras med köproblemen.

Vi ser nu den dubbla sociala nedrustningen. Det offentliga klarar inte av problemen. Samtidigt undergrävs hushållens ekonomi av en missriktad skattepolitik, så att de förlorar sina möjligheter att lösa problemen på annat sätt. Endast det lilla fåtal som har höga inkomster efter skatt eller betydande tillgångar har någon reell valfrihet.

I en insändare till en av våra morgontidningar fanns följande beskrivning av dagens situation:

”December 1989. I en sjuksal på Sophiahemmet i Stockholm ligger två kvinnliga patienter. Båda har opererats och fått nya höftleder.

Den ena får betala 60 000 kronor av beskattade medel för det operativa ingreppet. Den andra betalar ingenting. Anledningen är att den ena patienten inte orkade med den långa väntan i landstingets operationskö och obehä-

get med en sliten och värkande höftled och därför valt att själv betala sin operation. Den andra patienten har kommit till Sophiahemmet genom landstingets försorg som, för att minska kön till operationsborden landet runt, med skattemedel köpt 100 platser på Sophiahemmet.”

Så här ser det alltså ut i socialdemokratins Sverige. Det finns många andra liknande exempel. Häromdagen såg jag att man i Aftonbladet – som behövs om sanningen skall fram – pekat på att ett stort antal mentalpatienter slängs ut från institutioner till en tillvaro i misär. Anledningen är, menar tidningen, den forcerade nedläggningen av institutioner efter omsorgslagens ändring. Jag vill fråga socialministern om hon kan tala om hur man följer upp det riksdagsbeslutet.

Personalen inom vård och omsorg känner ofta stor vanmakt. Nya idéer har svårt att tränga igenom. Beslutsvägen är lång från den enskilda arbetsplatsen och upp till de politiskt beslutande församlingarna. Det finns ofta bara en monopolarbetsgivare inom vården. Det gör att den som vill byta arbetsgivare också måste byta yrke. Möjligheten att starta eget är mycket begränsad. Nyföretagandet, som inom de flesta samhällsområden är en av de viktigaste källorna till förnyelse och förbättrad verksamhet, saknas nästan helt. Vårdlönerna efter skatt är bland de lägre i Europa.

Slutsatsen av dessa påpekanden är uppenbar: det behövs ett nytänkande inom vård och omsorg för att den enskildes vilja skall kunna sättas i centrum och för att garantera vård i tid.

Anf. 41 GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Herr talman! Den offentliga sektorn är utomordentligt viktig för den svenska välfärden. I samband med denna ämnesdebatt i riksdagen kan det vara värt att resonera litet omkring de problem och möjligheter som vi kan iaktta. Den debatten blir allt viktigare, inte minst mot bakgrund av morgnens dramatiska besked om regeringens förslag på det ekonomisk-politiska området.

Den offentliga sektorns funktion, dess förmåga att ge måluppfyllelse, måste oundvikligen bli föremål för uppmärksamhet i en process för förnyelse av ekonomin i dess helhet. Det gäller i alla moderna industristater, men speciellt i Sverige, där denna sektor är så stor och därmed tung i även ett makroekonomiskt perspektiv.

Centerpartiet har vid årets riksmöte väckt en motion om den offentliga sektorn. Vi diskuterar där dennas roll och särskilt vilka vägar vi bör gå i vårt land för att få en nödvändig förnyelse, en högre effektivitet och måluppfyllelse. Ett viktigt tema i denna motion är att stärka den enskilda människans position som konsument av de tjänster som offentlig sektor utför.

Jag tänker främst uppehålla mig vid tre delområden: transfereringarnas utveckling, barnomsorgen och sjukvården.

Först en kort bakgrund till mina resonemang. Regeringen har de senaste åren vid ett flertal tillfällen talat om att komma med en rad förslag om ett nytänkande om den offentliga sektorn. Man har aviserat propositioner på detta tema, bl.a. i fjol, men då framlades ingen sådan. När den kom som en bilaga till budgetpropositionen i år var det inte speciellt många nyheter och

konkreta förslag. Det mesta var sådant som är accepterat och var inriktat på mera av decentralisering i verksamheten.

Men regeringen har inte gett upp. I finansministerns tal i morse förekom uttrycket att vi nu skall attackera systemfelen i svensk ekonomi. Som exempel på detta kom så de föreslagna ändringarna inom jordbrukspolitiken. Man häpnar!

Så över till transfereringarna. Dessa har under senare år växt i en takt som jag menar ej är förenlig med en långsiktig balans i ekonomin, men inte heller med en riktig avvägning mellan de olika kärnområden som den offentliga sektorn bör vara bra på. Finansplanens bedömning är att offentlig konsumtion och investeringar ökar med 1 % vardera nästa år och transfereringarna till hushållen med uppåt 4 % realt, i löpande priser med 60 miljarder kronor mellan 1989 och 1991. En intressant uppgift är att transfereringarna i procent av privatkonsumtionen ökar med 1 % nästa år och kommer upp till 26,2 %. 1970 var deras andel 15,2 %.

Vissa delar av försäkringssystemen har en närmast exploderande kostnadsutveckling, främst arbetsskade- och sjukförsäkringarna. Vilka vinner och vilka förlorar på denna utveckling, socialministern? Är detta den utveckling som ger mesta möjliga välfärd för skattepengarna? Detta är fundamentala frågor som regeringen hittills inte gett mycket besked om. Det bör den göra.

Utvecklingen av transfereringarna tränger ut pengarna från den offentliga sektorns kärnområden. Det innebär t.ex. att skolorna, vilket alla kunnat se, har nedrustats under senare år. Men detsamma gäller också för andra delar av infrastrukturen. Vagnätet, speciellt grusvägarna, är i ett helt oacceptabelt skick och måste åtgärdas. Investeringarna i infrastrukturen är också i ett nationellt utvecklingsperspektiv något som en ambitiös regering borde satsa på. Misslyckas man med detta, så att investeringarna blir för låga under en period, vilket har tenderat att inträffa, riskerar vi att trenden att Sverige halkar efter omvärlden i ekonomisk utveckling ytterligare förstärks. Detta drabbar ytterst också den offentliga sektorn.

Jag tror att det är så att på det här området har den partipolitiska nytto-maximeringen fått företräde framför det ekonomiskt nödvändiga, och det är sällan bra för politiken.

Även årets reformförslag går ju vidare på temat: mera av skattebetalad privatkonsumtion via transfereringar, medan investeringarna och viktiga verksamheter får stå tillbaka. Detta berör inte minst den offentliga sektorns förmåga till personalförsörjning i framtiden. Jag tror att det kommer att bli ännu mycket svårare att klara den delen, som ju är helt nödvändig.

Jag vill alltså påstå – dementera eller bekräfta! – att detta, eftersom det har pågått under hela 80-talet, rimligen måste vara en medveten politisk prioritering från den socialdemokratiska regeringens sida. Jag tycker det är viktigt att få ett svar.

Systemfelen angrips alltså inte, fastän de för de allra flesta är mycket lätta att definiera. Hela tiden är det den skattefinansierade privatkonsumtionen som späs på.

Så några ord om barnomsorgen. Jag delar den uppfattning som flera tidigare talare har gett uttryck för, att det egentligen är helt orimligt att vi för

1990-talet skall ha denna olikhet på statsbidragssidan mellan olika driftsformer för exempelvis dagis. Vi från centern menar att det borde vara en självklarhet att kommunala daghem, föräldrakooperativa eller drivna av andra former av ekonomiska föreningar, och privata alternativ skall jämföras i detta avseende. En sådan reform vore verkligen att attackera ett systemfel inom offentlig sektor. Vi hör emellertid inga klara signaler om att så kommer att ske. Det beror kanske på att krisen inte nått tillräckligt djupt ännu. Det tycks ju vara så att man måste gå i botten innan man förändrar politiken – det har vi sett exempel på denna dag.

Annars är det ju självklart att flera producenter på en marknad ger större utbud och större valfrihet. Det ger dem som driver verksamheten större möjligheter att förverkliga sina idéer snabbare om de kan driva den som ett enskilt företag. Inte minst skulle detta ge stora chanser till nytt kvinnligt företagande, vilket bevisligen är en bristvara i stora delar av Sverige.

Det skäl som brukar anföras emot – risk för segregering – är inte adekvat. Detta har både finansministern 1984 och hans fru i föl upptäckt och meddelat oss via böcker och tidningsartiklar. Jag hoppas att det budskapet har nått fram till socialministern m.fl.!

Några ord om sjukvården, innan tiden är ute. Också sjukvården är ett kärnområde som är på väg att trängas ut av brist på resurser – åtminstone delvis. Jag vill, delvis i polemik med Sten Svensson, hävda att vi inte löser den svenska sjukvårdens kris genom att så oerhört starkt betona på den lilla privata sektorn, utan effektiviteten måste höjas inom den landstingskommunala sjukvården i första hand. Här finns det väldigt mycket att göra genom decentralisering och genom att förändra politikerrollen, så att politikerna inte blir fullt så i detalj driftansvariga i fortsättningen utan mera går över till en beställarroll som företrädare för konsumenterna. Också här vore det intressant att höra om regeringen delar min uppfattning. Är inte detta politikernas viktigaste roll inom sjukvården på 90-talet?

Anf. 42 HANS DAU (m):

Herr talman! Den misslyckade ekonomiska politik som ligger bakom dagens åtstramningsprogram har främst missgynnat de svaga grupperna i samhället. Dit hör i allra högsta grad de handikappade.

Under motionstiden hade jag kontakt med ett stort handikappförbund, vars företrädare ansåg: "Den socialdemokratiska regeringen prioriterar helt andra saker än handikapp." Det här är en utbredd uppfattning inom handikapprörelsen. Andra stora organisationer påstår helt framt att handikapppolitiken under 80-talet har tagit flera steg tillbaka. Det har inte bara varit reformstopp, utan man har t.o.m. gjort attacker mot befintliga stöd till de handikappade. Jag skall ge några exempel.

Skattepolitiken missgynnar ju låginkomsttagarna – det är helt klart – och där hör de flesta handikappade hemma.

Med ena handen ger man ett nytt bilstöd, samtidigt som man med den andra handen tillämpar handikappersättningen på ett sådant sätt att man med råge tar tillbaka detta. Under en sjuårsperiod är det flera som har fått mindre på grund av den här konstruktionen. Vi moderater anser därför att en översyn är nödvändig.

Den nya riksfärdtjänsten, som trädde i kraft så sent som för drygt ett halvår sedan, är fullständigt otillgänglig. Det kommer upprörda protester från handikappade som vill ha riksfärdtjänst. Dessutom är den dyr. Detta måste också ses över, och vi begär förändringar. Vi vill påstå att transportrådet inte har klarat sin roll i sammanhanget.

Men ännu värre är det som vi minns från förra våren, och som också Rosa Östh påpekade, då biträdande socialminister Bengt Lindqvist prickades av KU och riksdagen för sin behandling av de gravt handikappade ungdomarnas gymnasieutbildning. Detta har upprört handikappade och oss som arbetar inom handikapprörelsen. Det visar på en okänslighet och på bristande hänsynstagande i allra högsta grad gentemot denna i och för sig lilla men ändå hårt drabbade grupp.

Det allra värsta är ändå enligt min och mitt partis uppfattning den attack som man riktar mot dem som behöver livsuppehållande medicin. En av Ingela Thaléns företrädare ville slopa rätten till fria läkemedel och förbrukningsartiklar. Som tur var, lyckades vi från oppositionen stoppa detta, och vi moderater kommer att fortsätta att bekämpa alla sådana orimliga förslag som kan återkomma.

Till sist vill jag påminna om en liten grupp: de neurosedynskadade. Där nådde vi tyvärr inte ända fram i riksdagsbehandlingen, därför att ett av oppositionspartierna svek, men vi återkommer till årets riksdag med nya förslag.

Civilministern, som skulle ha varit med i debatten men tydligen uteblir, har ju till uppgift att utveckla den offentliga sektorn. De problem som uppträder blir allt större.

Sten Svensson berörde frågan om monopol. Vi moderater anser som bekant att monopolisering av den offentliga sektorn är det allvarliga problemet och det som har gjort att man har hamnat i denna besvärliga situation. Det skulle ta för mycket av den begränsade debatttiden att gå igenom alla de olika problem som har uppstått genom monopoliseringen, men jag vill ta några exempel ur vår motion under den allmänna motionstiden.

Ett exempel är de orimliga köerna för att erhålla hjälpmedel. Det är otroligt att det skall behövas en väntetid på upp till två år i vissa områden för att få tillgång till hörapparat. Detta vållar helt klart personliga lidanden, men det kan också innebära att folk inte kan återvända till arbetsmarknaden i den utsträckning som de eljest skulle ha gjort.

Vi vill för att åtgärda detta införa en hjälpmedelsgaranti. Sådana svårigheter och så långa väntetider har ju inte den som är synskadad och behöver glasögon. Det kan ju gälla en enkel åldersförändring, som det ofta är fråga om för den som behöver hörapparat. Man kan gå till en privat optiker och köpa sina glasögon. Visserligen har vi inget offentligt stöd till detta, men vi tycker att det för alla hjälpmedel borde finnas möjlighet att vända sig till privata företag. Enligt vår uppfattning bör man ha en hjälpmedelsgaranti, som ger bidrag med 80 % av vad det skulle ha kostat om man hade stått sin långa tid i kön till de offentliga hjälpmedelscentralerna.

Den för de handikappade så viktiga hemtjänsten är ju i högsta grad i kris. Det är svårt att få personal, och även om det finns personal får man ständigt ta emot ny hemtjänsthjälp. Det kan vara upp till 200 på ett år! Vi tycker att man skall ta till vara alla möjligheter. Vid sidan av den kommunala hem-

tjänsten måste det finnas valfrihet. Man skall kunna ha brukarkollektiv, och man skall kunna anlita enskilda personer eller privata företag. För att klara detta utan att de ekonomiskt svaga drabbas, vill vi införa en serviceupphandlingsrätt. Denna innebär i korthet att nödigt antal hemhjälpstimmar tilldelas, och sedan får de handikappade själva disponera dessa timmar. Bidraget skall då motsvara högst kommunens kostnader – detta gäller givetvis också äldreomsorgen.

I det här landet klarar man inte av rehabiliteringen, och därför skapas det nya handikapp. Även här måste monopolet brytas.

En fråga till socialministern, som tydligen skall tala efter mig: Ser ni socialdemokrater privata alternativ som ett hot måste det väl bero på att ni är rädda för att de kan lyckas bättre än det offentliga monopolet. Är det då inte cyniskt mot de handikappade att inte låta de alternativen komma fram på lika villkor? Man undanhåller ju då handikappade möjligheten att få den hjälp som kan finnas.

Vi tycker att man måste rikta insatserna till dem som verkligen är i behov av hjälp, och dit hör, som jag sade, de handikappade.

Jag nämnde inledningsvis att den förda ekonomiska politiken har drabbat handikappgrupperna. Jag tycker det är uppenbart att de nya förslag som man i dag har lagt fram i än högre grad ställer dem i ett ogynnsamt läge. De handikappade har inte den ställningen att de kan förhandla sig runt lönestopp, utdelningsstopp och andra åtgärder som regeringen lägger fram förslag om – de tvingas ta den beska medicinen under två år, om regeringen får som den vill.

Anf. 43 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Först skall jag be kammarledamöterna om ursäkt för att jag kom så sent till debatten. Det skall man inte göra när det är en så viktig debatt. Men jag vet att ni också känner till att statsministern hade utlovat en stor presskonferens om det förslag som regeringen i dag har framlagt, och däri ingick en del som berörde socialpolitiken och som jag sedan skall återkomma till.

Jag vill börja med att säga att Sverige enligt min uppfattning är ett välfärdsland. Vi har byggt upp vår välfärd på en generell politik: arbete åt alla, allas rätt till sjukvård och hälsovård, allas rätt till utbildning, en socialpolitik och en ekonomisk grundtrygghet som skall omfatta alla. Våra välfärdssystem är inte bara till för de mest utsatta – välfärden är en medborgerlig rättighet.

Låt mig också säga att den offentliga, gemensamma sektorn har ett mycket starkt stöd hos medborgarna – det har vi kunnat se i olika enkäter och opinionsundersökningar, och jag tror att också de flesta av oss innerst inne känner att det är så även när vi tar emot kritik för bristerna.

Men i ett samhälle som vårt, där utvecklingen på många områden går mycket snabbt, krävs det system som tryggar den enskildes välfärd men också system som kan förändras. Det finns i dag regler som motverkar välfärden. Därför måste vi se över det vi gjort och fråga oss vad vi kan förbättra. Vi skall fråga oss hur vi skall öka människors möjlighet till ett aktivt liv. Hur skall vi få välfärdssystemen att samverka till allas bästa?

Socialförsäkringarna är ett sådant regelverk. Syftet med socialförsäkrings-

systemet är att ge människor trygghet vid sjukdom, vid ålderdom, vid arbets-skada. Det är en del av den generella välfärden. Den grundtryggheten skall vi ha kvar. Men utvecklingen i socialförsäkringarna är oroande, och bakom denna utveckling döljer sig mänskliga problem. Samtidigt riskerar vi, om ingenting görs, att hela välfärdssystemet och samhällsekonomin hotas. Därför måste delar av socialförsäkringssystemet ändras.

Jag delar de uppfattningar som Göran Engström och Sigge Godin har fört fram i diskussionen, nämligen att det skall finnas en grundläggande trygghet för enskilda individer men att man måste se över systemen.

Vi vill ge alla rätten till ett aktivt liv. Det räcker inte att vi betalar ersättning till den som är sjuk - vi måste betala för att människor skall bli friska. Det räcker inte att passivt betala för en arbetsskada - vi skall förändra arbetsplatserna så att människor inte skadas.

I propositionen om arbetslivets förnyelse, som kom till riksdagen i december förra året, presenterades förslag i den riktningen. I den propositionen finns också förslag om hur de 11 miljarder kronor som arbetslivsfonden skall omfatta skall ge möjligheter att förbättra arbetsmiljöer och att rehabilitera människor tillbaka till livet.

I dag har regeringen beslutat om ett antal åtgärder som skall förbättra möjligheterna för människor på arbetsmarknaden. Det handlar om åtgärder för att få ned inflationen och dämpa kostnads- och lönespiralen. Jag skall här uppehålla mig enbart vid en av de punkter som vi i dag har tagit upp. När det gäller denna punkt återkommer regeringen till riksdagen senare under våren.

Det handlar om att i sjukförsäkringen införa en 14 dagars arbetsgivarperiod. Detta skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1991. Under denna 14-dagarsperiod skall arbetsgivaren åläggas att betala ut sjuklön. Arbetsgivaren får en med en procentenhet sänkt sjukförsäkringsavgift, vilket betyder att arbetsgivarkollektivet kommer att få betala denna förändring med ca 9 miljarder kronor.

Systemet skall i princip omfatta alla som har en anställning. Nuvarande system blir i princip kvar för personer som har rätt till sjukpenning utan att ha en anställning.

Det skall också finnas möjlighet till återförsäkring hos försäkringskassan för småföretag som har svårigheter att klara den ekonomiska effekten av skyldigheten att betala sjuklön.

Vi kommer också att framlägga förslag om ett speciellt skydd för personer som är i riskzonen för att bli sjuka vid upprepade tillfällen - kroniker, allergiker och människor i liknande situationer.

Arbetsgivaren kommer inte att få rätt att begära läkarintyg som innehåller uppgift om diagnos.

En annan sak som också kommer att beredas under våren i anslutning till att vi utarbetar en lagrådsremiss är möjligheterna att förstärka det fackliga inflytandet över personalpolitiken.

Det här betyder att sjukförsäkringens utgifter minskar med 15 miljarder kronor men att arbetsgivaren kompenseras för 6 av de 15 miljarder kronorna.

För försäkringskassorna betyder detta att ungefär 2 000 årsarbetare kan

frigöras från arbete med att besluta om, beräkna och betala sjukersättningar och att det blir större möjligheter för försäkringskassorna att arbeta med rehabiliteringsfrågor och därigenom mer offensivt verka för just rätten till aktivt liv, inom ramen för socialförsäkringssystemet.

Vi kommer att gå vidare och planerar ännu en proposition om förnyelse av arbetslivet och en satsning på rehabilitering. Det är för tidigt att i dag redovisa innehållet i en sådan proposition, men grundtanken med förändringen av våra socialförsäkringar är ansvarsfördelning och samarbete. Vi skall ha regler som klart slår fast arbetsgivarens ansvar för arbetsplatsen och för den anställdes rehabilitering. Vi skall ha regler som stimulerar till samverkan över myndighetsgränser och arbetsformer som motverkar låsta system. Systemen för ersättning till den enskilde skall stödja aktiv rehabilitering och inte motverka en sådan.

Jag vet att riksdagens revisorer har lagt fram en skrivelse om en revidering av arbetsskadeförsäkringen. För närvarande pågår det också en diskussion i departementet. Jag skall naturligtvis ta till mig de synpunkter som riksdagen kommer att uttala i anslutning till att man behandlar riksdagsrevisorernas skrivelse.

En utgångspunkt för hela vår välfärdspolitik är att människan skall stå i centrum. I barnomsorgen är det barnet, i skolan är det eleven och i sjukvården är det patienten.

Sjukvården har ofta debatterats de senaste åren. Vi har en bra sjukvård i Sverige. Spädbarnsdödligheten är bland de lägsta i världen. Människor är allt friskare, och vi lever allt längre.

Visst finns det brister i sjukvården. Vi kan inte acceptera långa väntetider för vissa typer av operationer. Vi kan inte acceptera att gamla människor tvingas kvar på akutsjukhus för att det inte finns plats i hemsjukvården. Landstingen har ansvaret för att sjukvårdens organisation utformas så att människor får bästa tänkbara vård.

Staten fördelar genom skatterna årligen stora belopp till vården. Därför har naturligtvis regering och riksdag stort intresse av och ett ansvar för att bidra till att sjukvården fungerar som den skall.

Jag tycker att bilden av svensk sjukvård ofta är orättvist negativ. Vi har haft en framgångsrik utveckling på en lång rad områden. T.ex. har antalet grästartsoperationer sedan 1980 ökat från 8 000 per år till 25 000 per år. Antalet höftledsoperationer har ökat från 6 000 till 10 000 per år, och antalet kranskärlsingrepp från 500 till 4 000 per år.

Men det är naturligtvis viktigt att vi också är uppmärksamma på att den medicinska utvecklingen medför att kraven kommer att öka på nya områden. Dels ställs det krav på att komma till rätta med de köer vi har, dels måste vi vara beredda på att nya krav kommer att ställas på andra områden.

Det är viktigt att de resurser vi har används på bästa sätt. Det handlar kanske inte alltid om att i första hand tillföra nya stora ekonomiska resurser, utan det handlar om att hitta nya samverkansformer. Men det handlar inte om att förändra ägandet av resurserna, enligt min uppfattning.

Inggerd Troedsson, Ingrid Hemmingsson, Sten Svensson och Hans Dau har talat om svensk sjukvård, barnomsorg, mentalvård och övriga verksamheter inom den sociala sektorn på ett sätt som visar att vi inte har samma

verklighetsuppfattning. Och, kära moderata företrädare, socialdemokraterna är inte emot valfrihet i vården. Tvärtom pågår en rad olika förändringar av vården. Men vi vill ha en valfrihet för alla och inte en valfrihet för privilegierade.

Till Sten Svensson vill jag säga att förslaget i den västsvenska diskussionen får prövas inom ramen för den strukturutredning som Landstingsförbundet har och som har initierats under medverkan av staten.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga till Ingrid Hemmingsson som svar på frågan om vem jag håller på. Kjell-Olof eller Bengt: Jag håller på Bengt-Olof.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag hoppas verkligen att vi i fortsättningen kommer att få litet klarare besked än det som statsrådet gav nu allra senast. Det var kanske menat att vara roligt, men det här är utomordentligt viktiga frågor för dem som berörs.

Skall man åter kunna kalla Sverige ett välfärdsland krävs det radikala omprövningar. Det går definitivt inte, statsrådet, att hemfalla till gamla slogans av typen "Vi socialdemokrater vill ha valfrihet för alla, moderaterna vill bara ha det för de privilegierade", för det är precis tvärtom. På område efter område har vi lagt fram förslag som innebär att alla, inte bara de som har pengar och känningar, har möjlighet att välja, att när landstinget inte kan ställa upp i tid kunna ordna sin operation eller sin behandling på något annat sätt, att om den kommunala barnomsorgen inte kan ställa upp eller inte passar man skall kunna ordna sin barnomsorg på ett annat vis.

Jan Bergqvist slutade sitt inlägg strax före den här välfärdsdebatten med att säga att den politik regeringen för syftar till att öka rättvisan. Jag skulle allvarligt vilja uppmana er: Är det så att ni verkligen vill öka rättvisan, då skall ni faktiskt lyssna på oss! Ni skall lyssna på mycket av det som har sagts i de inlägg som gjorts medan statsrådet inte kunde vara närvarande. Jag skall ta några exempel.

Barnomsorgen: En tvåbarnsfamilj får 120 000 kr. i stöd eller inte ett öre, om man inte kan eller vill anlita den kommunala barnomsorgen.

Föräldraförsäkringen, andra steget, som nu tydligen skall drivas igenom, vad är det för rättvisa i det? Garantibeloppet för de allra sämst ställda fortsätter att släpa efter. Det har tappat en fjärdedel av sitt värde, men för de övriga följer föräldraförsäkringen löneutvecklingen. Vad innebär andra steget? Jo, det innebär noll kronor – N, O, I., L., – i förbättring för dem som bara har garantibeloppet, 50 000 kr. för de bäst ställda.

I fråga om undantagandepensionärerna, som vi har kämpat för i så många år och som också Karin Israelsson tog upp, spelar det nu i och för sig inte så stor roll om socialdemokraterna vidhåller sitt motstånd eller inte, eftersom det finns en klar majoritet här i kammaren för att ta bort orättvisan gentemot dem.

En allmän obligatorisk sjukförsäkring som följer patienten och som betalas solidariskt, är ni beredda att fundera på det eller är ni det inte?

Skattehöjningarna: Är statsrådet omedveten om att de har slagit allra hårdast mot dem som har de lägsta inkomsterna? Om inte, fundera på den saken också!

Anf. 45 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Statssekreterare Anders Lönnberg lär ha sagt hos TCO för någon dag sedan: Vi släss för våra liv för ytterligare 500 miljoner till sjukvården, när vi samtidigt betalar ut över 8 miljarder extra i sjukpenning. Detta är ju nonsens att påstå. Det är att föra väljarna bakom ljuset.

Vad är det socialdemokratin släss emot? Mot egen oförmåga och egna felbedömningar, skulle jag vilja påstå. Folkpartiet har faktiskt lagt fram förslag i de här frågorna. Ni hade kunnat ansluta er till dem, men det var inte intressant.

Han säger vidare att 400 000 kr. betalar man ut på ett år i sjukersättning, sjuklön, hemtjänst och färdtjänst, men att få loss 40 000 för att operera samma person går inte. Också nonsens, för folkpartiet har lagt fram förslag som socialdemokraterna hade kunnat ansluta sig till.

Lönnberg påstår att det är ett systemfel, och det säger socialministern också. Äntligen har ni fått upp ögonen för vad det handlar om. Men min fundering är då: Är socialdemokraterna villiga att acceptera folkpartiets förslag, inte bara om en arbetsgivarperiod utan också om att samordna sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen som riksdagens revisorer tycker? Är ni villiga att föra över pengar från sjukpenningen till sjukvården så att vi kan operera de människor som behöver bli opererade? Är ni beredda att bistå med det?

Så skulle jag vilja fråga: Är detta, om ni ställer upp på det, en omvändelse under galgen? Varför har ni i annat fall inte tillmötesgått oss tidigare? Varför har ni beslutat att slösa bort miljarder efter miljarder och låta människor lida på grund av att de inte kan få den vård som de är berättigade till? De frågorna skulle jag gärna vilja ha svar på. Det kan ju bli en bra programförklaring från den nya socialministern att tala om för oss här i kammaren vad som gäller och inte gäller.

Fortsätter socialdemokraterna att satsa på de röststarka grupperna i vårt samhälle och på dem som har starka organisationer? Eller är ni beredda att satsa på det glömda Sverige, att ställa upp på de förslag som folkpartiet har lagt fram år efter år men som ni har avvisat? Det skulle vara väldigt klädsamt, om Ingela Thalén ville redogöra i några korta punkter för det. Om ni ställer upp på våra förslag skulle de glömda svenskarna få ett aktivare liv. Kanske skulle det också ge möjligheter att förbättra arbetsmiljön.

Låt mig säga till sist: Detta med att ta in pengar till arbetsmiljön och sedan betala tillbaka dem är en väldigt konstig administrativ väg. Det visar vilka krångliga regler som ni fortfarande vidhåller i stället för att låta människor skapa bättre arbetsmiljö för dem som står i arbetslivet.

Anf. 46 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Det kan inte vara lätt att vara i regeringsställning. De argument som ni använde i går mot en arbetsgivarperiod är i dag plötsligt argument för något som ni tycker är den enda lösningen på ett problem.

Det hade varit klädsamt, som några andra har sagt här, om ni tidigare hade givit er in i debatten och inte kommit så burdust inklampande med en mängd förslag, av vilka en del i och för sig kan vara tankvärda och möjliga att göra någonting av. En bättre framförhållning hade också gett en stabilare politik.

I januari lade regeringen fram förslaget om arbetsgivarinträde. I natt fick vi höra om arbetsgivarperioden. Det kan inte vara lätt för de människor som sedan skall administrera det här att veta vad regeringen egentligen vill.

Vi i centerpartiet kräver en rättvis fördelning av resurserna. Vi kräver att alla människor skall ha en grundtrygghet genom de stora transfereringssystem som i dag läcker miljarder kronor på fel sätt. Vi har i ett antal år krävt en annan fördelning av alla de här resurserna.

Vi sade nej till timsjukpenningen. Tänk, så mycket mer vi hade kunnat åstadkomma för alla de pengarna. Tänk, så mycket mer försäkringskassans personal hade kunnat göra av aktiva åtgärder för att rehabilitera och snabbt få människor tillbaka till arbetslivet, i stället för att sitta och administrera ett byråkratiskt system som inte har lett till annat än orättvisor.

Vi hoppas att undantagandepensionärerna kommer att få en bättre situation. Fram till dess är de ändå de sämst ställda av pensionärsgруппerna. Det är mot regeringens vilja riksdagen kommer att besluta om att också de skall få en bättre situation.

Vi sade också nej till att ta bort friåret i sjukvården. Det är de sämst ställda pensionärerna som i dag drabbas hårdast av sjukdom. Deras avgifter för sjukdomen kan innebära att de hamnar i social misär.

Det är de sämst ställda – i dag över 200 000 personer fler än 1980 – som tvingas att leva på socialbidrag i en välfärdsstat som Sverige. I Sverige förliktar vi oss i dag på frivilliga organisationer för att sköta den ökande mängden av uteliggare som våra städer befolkas av. Jag var nere i Göteborg i fredags och såg vad som fordras av våra frivilligorganisationer när samhället inte längre räcker till. Där finns ett stort antal människor som lever på skuggsidan av livet och som inte får del av välfärdspolitiken. Var det inte de som skulle få det bättre? De har hela tiden fått det sämre.

Det är inte grundtrygghet för alla som socialdemokraterna åstadkommit, utan en ojämlik fördelning där klyftorna blir allt större.

Anf. 47 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Kan det vara så illa att inte Ingela Thalén tar denna debatt på allvar? Eller är det dessa problem som blir alltmera synliga, problemen med bristerna i välfärden, som inte Ingela Thalén tar på allvar?

Jag tycker inte att man kan skämta bort bristen på barnomsorgsplatser. Det krävs helt andra åtgärder. Jag tror inte heller att detta uppskattas av alla de föräldrar som inte vet vad de skall göra av sina barn på morgonen när de går till arbetet.

Familjens trygghet har en mycket större betydelse än vad man hinner säga i en sådan här debatt. Familjens otrygghet kan vara av ekonomisk natur.

Man ser vad det kan leda till med skatteomläggning där hyrorna blir dyrare och effekten av energiskatten och momshöjningen och allting sådant kommer att drabba barnfamiljerna. Det är ju de som behöver bo i de nyaste husen med de högsta kostnaderna.

All sådan otruggenhet som familjen drabbas av gör det svårare att få harmoni mellan barn och föräldrar. Jag tycker det är viktigt att påtala detta. Hur skall medlemmarna i familjen kunna umgås med varandra när man har fullt upp att tänka efter hur man skall klara de vardagliga bekymren, ekonomin osv. Hur skall föräldrarna ha tid att ta hand om sina barn och prata med dem när de båda är tvingade att arbeta heltid?

Jag tycker att detta är ett stort bekymmer, och det ökar. Sådant går inte heller att mäta.

Ingela Thalén tar upp detta med trygghet, men jag tror inte att man vill ha generell trygghet från socialdemokratiskt håll. Det går bra att tala om tryggheten och vad man vill åstadkomma. Men man kan inte åstadkomma detta med besvärjelser. Jag tycker mig ha märkt att det är den tendensen som kommer fram i dag. Tryggheten måste åstadkommas genom verkliga åtgärder.

Jag vill betyga hur viktigt det är att familjen själv får bestämma hur den vill ordna sin vardag. Man kan inte överlåta det till politiker. Om man ser tillbaka några år, finner man att mer och mer av familjens beslut har överlämnats till politiker.

Anf. 48 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Låt mig börja med ett citat.

”Varje år kastas hundratals mentalpatienter ut på gatan efter årtal inom den slutna psykiatri.

Några hamnar på härbärgen för alkoholister och missbrukare. Andra tvingas till kriminalitet för att överleva på gatan.

– Allmänheten skulle inte våga lämna sina hem om de visste vilka patienter som rör sig på stan, säger socialinspektör Richard Mesterton till Aftonbladet den 2 februari i år.”

Jag ställde frågan tidigare hur socialdepartementet följer upp den lag som vi antog här i riksdagen, eftersom det har visat sig att denna lag innebär att antalet bostadslösa människor ökar dramatiskt efter det att lagen kom till.

Från vart håll varnade vi för de negativa sociala konsekvenserna. Vi avvisade tanken på att mentalpatienter generellt skulle lämna institutionerna.

Jag noterar att Ingela Thalén inte längre vill förneka bristerna inom vård och omsorg. Nej, det går inte längre, eftersom det är så uppenbart.

Jag fick ett litet svar på frågan om det västsvenska förslaget till lösning, där man regionalt ville pröva ett system med en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring. Jag skulle vilja veta vad socialministern menar. Kan vi räkna med att regeringen aktivt vill medverka till att detta förslag får provas, så att vi därigenom kan få visa hur det kan fungera?

Ingela Thalén säger att det har skett mycket när det gäller att beta av köerna under årens lopp. Det är självfallet korrekt. Men denna statistik är inte till någon glädje för de patienter som fortfarande väntar i de alltför långa

köerna. Därför är det angeläget att vi får ett breddat utbud från olika vårdgivare som på lika konkurrensvillkor kan förbättra situationen på marknaden.

Slutligen noterar jag också att regeringen nu talar om arbetsgivarperiod, även om finansieringsförslaget haltar betydligt. Jag vill konstatera att när vi från vårt håll tidigare år har föreslagit detta har vi mötts med misstänkliggörande av sådan art att det måste innebära stora svårigheter för regeringen att förankra ett sådant förslag, när man har misstänkliggjort oppositionens avsikter så grundligt som man gjort under de senaste åren. Det måste vara svårt att få opinionen med sig på sådana åtgärder som nu är ofrånkomliga.

Anf. 49 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det var inte många ord om barnomsorgen Ingela Thalén hade utrymme för i sitt anförande. Det är illavarslande. Det kan väl ändå inte vara så att barnomsorgsutbyggnaden inte längre är ens en målsättning?

Eftersom den nya socialministern är tämligen obelastad på det socialpolitiska området, vill jag gärna föra henne in litet i problematiken. Vad det handlar om är att man från statens sida vingklipper kommunerna och landstingen.

Enligt de aktuella siffrorna från landstingen ser man att från 1982 till 1990 har hänt, att medan antalet personer över 80 år ökat med över 30 %, har statens indragningar från landstingen med ackumuleringseffekt ökat från 1 miljard 1982 till 15,5 miljarder 1990. Detta säger en del om förutsättningarna för landstingen att klara sina åtaganden.

Bilden är densamma för kommunerna. Därtill kommer att man begränsar kommunernas möjligheter att utnyttja sina resurser. Kommunerna kan inte bestämma att använda statsbidragen på det sätt som skulle passa behovet bäst.

Till detta kommer att vi nu vet att lönekostnaderna för kommunerna kommer att stiga väsentligt, betydligt mer än man har budgeterat. Man försätts alltså i en svår situation. I det läget kommer regeringens förslag om ett kommunalt skattestopp.

Det är naturligtvis bra om man kan hålla en låg kommunalskatt, men detta i förening med övriga åtgärder och den situation kommunerna befinner sig i kan göra att priset blir för högt.

Det finns en uppenbar risk att man inte ens kan klara nuvarande åtaganden. Hur det skall gå att klara utökat beting hade jag hoppats få socialministerns besked om.

Jag lyssnade alltså förgäves efter någon form av besked om det skall ske någon kompensation till kommunerna eller om man i varje fall är beredd att minska detaljstyrningen när det gäller statsbidragen. Jag utgår ifrån att ministern är beredd att återkomma i den frågan.

Anf. 50 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag har ingenting emot att man försöker vara litet rolig i politiken. Tvärtom tycker jag att det är bra. Jag hade hoppats att Ingela Thalén skulle säga att hon inte höll på Bengt-Olov utan på tjejköerna i stället, nämligen alla de tjejer och kvinnor som står i barnomsorgskön och som i dag inte kan få barnomsorg. En del tvingas att begära socialhjälp för att klara sig, en

mycket destruktiv och nedbrytande process, som jag antar att Ingela Thalén har kunskap och vetskap om. Såsom socialarbetare har jag sett detta på mycket nära håll. Jag kan garantera att det inte är någonting som stärker självförtroendet hos den grupp som verkligen behöver självförtroende för att kunna slå sig in på arbetsmarknaden. Men vi kanske kan få ett tillrättalagande på denna punkt.

Alla föräldrars, ensamstående och andra, krav på barnomsorg måste nu uppfyllas. Jag frågar därför – jag ställde samma frågor tidigare, men då hade Ingela Thalén inte kommit: Hur skall den utlovade barnomsorgsutbyggnaden gå till? Hur skall de 100 000 platser som saknas i praktiken komma till inför 1991? Jag tror inte att man klarar detta. Vi har därför föreslagit en ny planperiod, och jag vill väldigt gärna ha en kommentar till detta förslag.

Detsamma gäller äldreomsorgen. När det gäller huvudmannaskapsfrågan, som nu är aktuell, vill jag fråga den ansvariga ministern: Är det möjligt att driva igenom ett sådant förslag nu, fastän man inte har pengar? Är det möjligt att övervältra dessa kostnader på kommunerna i detta läge, när man också föreslår skattestopp? Hur får man alla de sociala ambitionerna att gå ihop med ett kommunalt skattestopp och dessutom ett lönestopp inom den stora grupp av företrädesvis lågavlönade kvinnor, vilkas arbete regeringen säger är så viktigt och utgör hjärtat i hela välfärdspolitiken, nämligen vård och omsorg? Vi skall värna om den offentliga sektorn. Det är den som skall leva och få utvecklas för att vi skall kunna uppfylla våra välfärdsmål. Hur går detta ihop med ett lönestopp, Ingela Thalén, för en så stor lågavlönad grupp?

Detta är åter ett bevis på att kvinnorna är förlorarna. Vi i vpk har förklarat att kvinnorna är 1980-talets förlorare. Nu menar vi att det måste bli tvärtom under 1990-talet. Men detta bådär verkligen inte gott. Ensamstående föräldrar är i stor utsträckning totalt beroende av en fungerande offentlig sektor. Man blir helt enkelt lurad på konfekten. Det verkar som om detta inte längre skulle vara socialdemokraternas bord, vilket är beklagligt.

Om jag skulle kunna tro på att detta är en politik som ni socialdemokrater fortfarande värnar om måste jag fråga: Hur tänker ni förbättra kommunernas ekonomi? På vilket sätt ämnar ni dra in de pengar som behövs för att uppfylla välfärdsmålen?

Anf. 51 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Anser socialminister Ingela Thalén att vi i miljöpartiet har rätt, när vi talar om att barnen behöver mer intresse och tid från sina föräldrar och från samhällets sida? Samhället måste hjälpa till så att detta går att genomföra. Miljöpartiet vill ha kortare arbetstid för att vi skall hinna ta hand om varandra inom en informell sektor, ett socialt nätverk där vi alla hjälps åt så gott vi orkar och hinner. Det skall visserligen vara frivilligt, men det skall vara självklart att vi har en sådan inställning till varandra. Samhället skall även tillåta längre föräldraledighet och ge föräldrar rätt att vara dagbarnvårdare åt eget barn. Vi skall också ha en skolpeng, som följer barnet så att det blir möjligt att välja mellan olika skolformer, även förskoleformer. Också inom barnstugeverksamheten skall det finnas många fler variationer.

På den sociala sidan i statsbudgeten sparas det på hälso- och sjukvården,

trots att det står i brödtexten att många fler barn skulle komma att födas under det kommande året. Det betyder i klartext att barnavårdscentralerna får knappare resurser till flera barn i den förebyggande verksamheten. Det står också att man räknar med en ökning av antalet yrkesverksamma mellan 54 och 65 år och att detta innebär ökade sjukvårdskostnader.

Det står t.o.m. att de gamla skall öka i antal, särskilt de äldre, som det heter. Alla sunt tänkande människor vet att detta betyder ökade sjukvårdskostnader. Ändå var hälso- och sjukvården förutom punkten Övrigt den enda post i budgeten, där man drog ner kostnaderna. Hur kan man i budgeten dra ner kostnaderna för hälso- och sjukvården?

Anf. 52 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! I sitt anförande sade socialministern att socialdemokraterna vill ha valfrihet för alla, inte som moderaterna valfrihet för de privilegierade. Att Ingela Thalén vill förfalla till att använda sådana klyschor, när vi diskuterar så allvarliga saker som hur vi skall kunna stödja de handikappade, tycker jag är mycket illa. Vi moderater vill värna om rätten till fria läkemedel och förbrukningsartiklar, för att ta ett exempel. Tycker Ingela Thalén att detta är att stödja de privilegierade? Ni vill ta bort denna rätt, vilket stämmer mycket illa med klyschan.

Ingela Thalén sade också att välfärd är en medborgerlig rättighet inte bara för de svagaste grupperna. Där har vi samma uppfattning. Men det får inte innebära att de svaga grupperna ställs åt sidan, vilket regeringen emellertid har gjort under hela 80-talet. I mitt tidigare anförande dokumenterade jag vilken uppfattning handikapporganisationerna har om detta.

För att ta någonting positivt kan jag nämna att regeringen nu vill införa en arbetsgivarperiod av samma omfattning som vi moderater tidigare har föreslagit. Det är klart att vi inte sympatiserar med finansieringen, men den kommer väl att diskuteras senare. Då sade Ingela Thalén att de resurser hos försäkringskassorna som kommer att ställas till förfogande genom att kassorna får mindre jobb skall användas för rehabilitering. Jag vill då skicka med det budskapet att ni, om ni får igenom en skattehöjning för företagen på 9 miljarder, måste använda de pengarna till verklig rehabilitering. Jag tror att försäkringskassornas tjänstemän kan utträta en hel del, men de är inga rehabiliteringskunniga personer.

Rehabilitering är investering. Vi moderater har i vår handikappmotion föreslagit att man skall utbilda flera sjukgymnaster och logopeder. Jag läser ett kort stycke ur motionen: "Afasi är ett symptom på hjärnskada och drabbar ca 5 000 människor årligen i Sverige. Tillgången på logopeder är ofta avgörande för hur människor, som drabbas av hjärnskador på grund av stroke, olyckor eller tumörer och därmed blir afatiker, kan återvända till arbetslivet."

Framför allt måste vi stärka rehabiliteringsklinikerna. I mer än hälften av våra landsting finns medicinska rehabiliteringskliniker. I övrigt saknas denna specialitet. Vi anser att i första hand rehabiliteringsklinikerna vid region-sjukhusen måste utvecklas och ges större resurser. Men även de större läns-sjukhusen måste få sådana här kliniker, om vi skall kunna klara rehabilite-

ringen. Därför vill jag skicka med det budskapet: Använd pengarna även till rehabiliteringskliniker!

Anf. 53 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Vi blir naturligtvis många som ställer följdfrågor till socialministern. Det finns ändå några tema som kommer att upprepas. Vi måste rimligen kunna begära att få svar.

I min inledning hade jag såsom bärande tema att de ökande transfereringarna – om den politiken fortsätter och om det är en medveten prioritering från regeringens sida – riskerar att tränga ut vissa kärnverksamheter som staten är ansvarig för, däribland skolor och sjukvård. Jag fick naturligtvis inget klart besked om huruvida den politiken skall fortsätta men ändå att ministern delar min uppfattning att vi måste se över systemet. 14-dagarsperioden är ett första steg. Men måste det verkligen gå i botten med olika välfärds-trygghetssystem, innan man anser sig tvingad att förändra det hela? Arbets-skadeförsäkringen är ett försäkringssystem, som vi från centern sätter i främsta rummet när det gäller reformer.

Inom sjukvården tror vi i centern att det inte räcker med enbart interna rationaliseringar och effektiviseringskampanjer, även om det i det avseendet finns mycket att göra, något som jag tror att de flesta inser. Men därutöver fordras att sjukvården får ett tillskott av resurser, minst i takt med den allmänna ekonomiska tillväxten i Sverige. När man nu inleder de nya Dagmar-förhandlingarna får man ett utsökt tillfälle att visa om man verkligen prioriterar sjukvården så högt som det sägs i olika centrala dokument från regeringen.

Den förra uppgörelsen innebar knappt en uppräknig för inflationen. Enligt vår mening måste det nu bli en uppräknig *minst* i takt med inflationen. Detta bör vara regeringens mål. Jag skulle vilja veta om vi kan vara överens om den målsättningen.

Jag tror också att man även i den offentliga sjukvården måste bygga in mer av marknadsprismekanismer för att göra den effektivare. Man bör också ha ett samspel mellan olika producenter.

I fråga om barnomsorgen föreligger det en grundläggande ideologisk skillnad. Jag skall citera Jan Bröms, SACO/SR, som av finansministern utsetts till skattereformens andlige fader: Så här ser han på värdet av flera producenter:

”Ur ett fackligt perspektiv är det av betydelse att det finns konkurrerande arbetsgivare och konkurrerande arbetsorganisationer. Förekomsten av alternativ och konkurrens är sannolikt den effektivaste hämskon på byråkratisk utveckling.”

Det här är ju så sant som det är sagt. Den insikten måste rimligen så fort som möjligt komma till uttryck i ett handlande från regeringen. Det kan inte få vara så att man måste ändra på tideräkningen och införa något av den Lindqvistska kalendern för att förklara att man inte nått ett rimligt mål.

Anf. 54 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Jag är naturligtvis medveten om riksdagsmajoriteten när det gäller undantagspensionärerna – jag noterar den som en realitet. Men den

kartläggning av undantagandepensionärernas ekonomiska förhållanden, som jag vet att Ingegerd Troedsson väl känner till, visar att undantagandepensionärerna, om man tar med både inkomster och förmögenheter, definitivt inte har det sämre ekonomiskt än andra pensionärer, snarare tvärtom.

När det gäller den allmänna obligatoriska sjukförsäkring som moderaterna föreslår är frågan hur den är tänkt. Skall man bekosta sjukvården genom en försäkring i stället för som i dag via landstingsskatten? Vad skall försäkringen omfatta? Skall det vara en grundförsäkring och en tilläggsförsäkring? Det finns risk för den negativ utveckling med den vård som är uppbyggd efter sådana principer, dvs. efter försäkringsprinciper. Vi har på andra håll i världen den typen av system. USA ger kanske det tydligaste exemplet. Vi vet att sjukvården där kostar betydligt mer än i Sverige, både för vårdtagarna och mätt i BNP. Det finns andra, mer näralliggande exempel. Holland, Belgien och Schweiz har nämnts, och även där har man stora brister både i efterfrågan på sjukvård och i form av otrygghet för den enskilde individen. Valfrihet för människor som har det arbetsamt är det inte så enkelt att åstadkomma.

Skattereformen ger enligt min uppfattning helt klart en ökad köpkraft åt alla löntagargrupper. Det var också syftet med skattereformen. När det gäller de fördelningspolitiska effekterna får man kompensera dem som under alla omständigheter, oavsett skattereformen, behöver ett särskilt fördelningspolitiskt stöd, t.ex. genom transfereringssystemen – genom barnbidragen eller på annat sätt. Det är också frågor som jag tror att vi är ganska överens om – åtminstone är en majoritet i denna riksdag det.

Sigge Godin var inne på frågan om att sammanföra sjukförsäkringen med arbetsskadeförsäkringen. Jag sade i mitt anförande att det pågår en diskussion i den frågan. Arbetsmiljökommissionen har också ett antal experter, som undersöker hur detta skall kunna vara möjligt, delvis med utgångspunkt i den diskussion som riksdagsrevisorerna har väckt, men också med utgångspunkt i diskussioner som förs och har förts ganska länge inom fackföreningsrörelsen.

Det finns emellertid ett antal tekniska problem. Dessa kanske man kan lösa ganska enkelt, men det finns också ett antal andra frågor som man behöver klara ut, bl.a. frågan hur man skall klara den arbetsskadades situation, exempelvis när det gäller livräntan. Och hur skall man inom ett sjukförsäkrings- och arbetsskadesystem kunna säkerställa att den enskilda individen får sin arbetsskada bedömd och ersatt på rätt sätt? Därför tycker jag att det är rimligt att man tar den oro som finns på djupt allvar, och vi utreder också frågan mycket ingående. Det handlar inte alls om att man på något sätt slarvar i den här diskussionen.

I fråga om beredskapen att överföra sjukförsäkringsmedel till sjukvården, dvs. att betala för att få operationer utförda och för att genomföra rehabilitering och vård via transfereringssystemet, vill jag säga att genom det förslag som förelades riksdagen i december gör vi det möjligt att genomföra en yrkesinriktad rehabilitering. Människor som av olika skäl slagits ut från sin arbetsplats får möjlighet att komma tillbaka genom att man köper rehabilitering av olika slag. Det kan ske på rygginstitut, genom utbildning eller genom olika typer av rehabiliterande insatser. Vad Sigge Godin är inne på är frågan

om man skall köpa sjukvård via socialförsäkringssystemet. Denna tanke för enligt min mening med sig ett antal frågor som det är litet svårare att klara ut. Skall man via socialförsäkringssystemet kunna köpa sig förbi en vårdkö, där läkare och annan expertis har, om jag får uttrycka det så, lagt in personer beroende på vårdbehovet? Jag tycker att man skall ta också den diskussionen på djupt allvar. Sedan kan vi – och det är jag beredd till – göra försök med denna metod utan att man för den skull tar ställning till om detta är riktigt. Jag har också tidigare sagt att jag är beredd att göra sådana försök.

I fråga om barnomsorg och äldreomsorg måste jag få poängtera, att det faktum att jag är socialminister och departementschef inte innebär att jag har huvudansvaret för äldreomsorgsfrågor, barnomsorgsfrågor, handikappfrågor och socialtjänsten. Dessa frågor har biträdande socialminister Bengt Lindqvist ansvaret för, och jag överläter naturligtvis de mer detaljerade diskussionerna och de övergripande frågorna på dessa områden till Bengt Lindqvist.

Gudrun Schyman var inne på frågan om mödrar som får socialbidrag och på frågan om hur vi skall klara barnomsorgen. Gudrun Schyman kom också in på frågan om löneavtalet. I fråga om pris-, löne-, hyres- och kommunalskattestoppen är avsikten att de förhandlingar som nu pågår på den kommunala sidan skall kunna fullföljas. Man skall ta hänsyn till resultatet av dessa förhandlingar, och det kommer att finnas dispensmöjligheter. Viktigt för de lågavlönade är – och det säger jag också som en kommentar till Anita Stenberg – att man dämpar kostnadsökningen, så att vi får en lägre inflationstakt och en god tillväxt. Detta ger det allra starkaste stödet för de lägst avlönade och för dem som bäst behöver vår solidaritet. Det skapar också utrymme för investeringar i barnomsorg, miljö och kommunikationer.

Anf. 55 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Får jag så här i min andra replik hälsa statsrådet välkommen till socialministerposten. Jag blev litet upprörd över socialministerns första inlägg. Men jag hoppas att socialministern skall fortsätta med raka och hederliga debatter. Får jag ge ett litet råd: Döm inte ut i förväg och förfall inte till klyschor! För det kan bli så att man tvingas till omtänkande långt innan man över huvud taget förväntar sig det. Det första exemplet på detta är frågan om arbetsgivarperioden.

Undantagandepensionärernas ekonomiska ställning är inte sämre än andra pensionärers, utan snarare tvärtom, sade Ingela Thalén. Men den kartläggning som gjorts visar att en tredjedel av ålderspensionärerna med undantagande levde under eller möjligen på minimipensionärnivå. Av dem som var förtidspensionärer och hade undantagande levde över hälften under eller möjligen på det som brukar betraktas som minimipensionärnivå. Jag tycker att det är underbart att åtminstone riksdagen, när regeringen nu inte inser detta, inser sitt ansvar.

Så litet kort om sjukförsäkringen. I dag betalar man först för sin vård och sina omsorger på skattsedeln. Men när man behöver vården eller omsorgerna finns de ofta inte. Ett litet fåtal har råd att betala ännu en gång ur egen kassa. Det är emellertid, som socialministern sade, ett litet antal privilegie-

rade förunnat. De andra står där utan skyddsnät. Det är detta vi vänder oss emot.

Därför vill vi ha ett annat system där stödet följer den enskilde. Vi vill ha ett system där barnomsorgsstödet följer barnet, äldreomsorgsstödet den gamle, handikappstödet den handikappade och sjukvårdsförsäkringen den sjuke. Detta är ingen nyhet för oss. Vi har redan detta system inom tandvårdsförsäkringen.

Blanda inte in USA i detta! Där har man definitivt inte ett sådant här system, utan där bygger man i stället på frivilliga försäkringar, vilket gör att många över huvud taget inte har något skydd. Det är just dessa frivilliga försäkringar som nu börjar bli allt vanligare i Sverige, vilket kommer sig av att litet fler än de mest privilegierade vill kunna få detta skydd.

Vår grund är att finansieringen förblir gemensam och solidarisk, men valet blir den enskildes. Att ge människor möjlighet att välja det som är bra och välja bort det som är mindre bra inom vård och omsorg är också den bästa kvalitetsgarantin man kan tänka sig.

Anf. 56 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill också svara på frågan som gällde den allmänna obligatoriska sjukvårdsförsäkringen som skall följa patienten. Det är ju ett sätt att styra resurser till den enskilde, resurser som den enskilde kan använda för att utöva en mer reell valfrihet. Vi har ett liknande system på tandvårdsområdet, precis som förste vice talmannen alldeles riktigt påpekade nyss. Vi menar att en förbättrad variant av detta system också kan byggas upp på sjukvårdsområdet.

Vi har i socialutskottet enhälligt kommit fram till att vi skall studera förhållandena i Canada, där man har ett liknande system. Utskottet skall, om riksdagsarbetet så medger, i höst göra en resa för att just studera detta. Det råder alltså i utskottet politisk enighet om att vi skall studera denna fråga.

När nu Ingela Thalén ger oss synpunkter av den innebörden ligger det nära till hands att fråga om Ingela Thalén har ett verkligt intresse av att studera denna fråga och medverka till att vi får en reform av detta slag eller om avsikten är en annan.

Det ges nu, som jag påpekade i mitt huvudanförande, tillfälle att pröva detta regionalt genom det västsvenska initiativet. Ingela Thalén svarade inte på min uppmaning att precisera regeringens intresse i denna fråga. Jag ställer ånyo frågan: Vill regeringen medverka till att man i praktiken inom detta regionala område får pröva ett system med allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring som följer patienten? Ur ett sådant prov skulle man kunna ta fram erfarenheter som gör att vi kan bygga upp ett system som fungerar så bra som möjligt i Sverige, dvs. ett system anpassat efter svenska förhållanden.

Jag föreställer mig att vi inte kan översätta ett system som i dag finns i Västtyskland eller i Canada, även om det där finns betydande fördelar. Vi skall naturligtvis studera båda sidor av saken när utskottet reser till Canada. Det väsentliga är att vi får ett svenskt system, ett system som ger patienten bästa möjliga förutsättningar att kunna utöva sin valfrihet och som gör att vi kan ge vård i tid.

Jag påminner om exemplet i tidningen som jag citerade ur, där två patien-

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

ter på Sophiahemmet hade genomgått en höftledsoperation. Den ena betalade 60 000 kr. och den andra ingenting på grund av omständigheterna. Problemet av detta slag kan vi eliminera genom att införa denna form av sjukvårdsförsäkring.

Anf. 57 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Ingela Thalén framför att frågan om arbetsskadeförsäkringen utreds i departementet. Jag har kanske annat men aldrig tidigare fått bekräftat att något måste göras i detta sammanhang. Arbetsskadeförsäkringen har en tradition som har gjort socialdemokratin mycket prestigebunden just när det gäller den formen av försäkring. Något måste emellertid göras för att förändra situationen.

Arbetsskadeförsäkringen är i dag en broms när det gäller rehabilitering. Den kostar oerhört mycket, och det finns många fördelar att vinna på en samordning av de 90 dagarna och att även höja ersättningsnivån i fråga om sjukförsäkring och arbetsskadeförsäkring.

Jag hoppas att utredningsarbetet går snabbt eftersom det finns stora vinster för många att hämta om en ny reform skulle kunna sättas i sjön. Jag tror att det är fullt möjligt att göra det lika snabbt som i fråga om arbetsgivarperioden. Den var ju omöjlig i går men är möjlig i dag. Finns viljan, finns också möjligheten.

Vidare aviseras en proposition om förnyelse av arbetslivet. Det vore intressant att litet få reda på vad detta går ut på. Gäller det möjligheter för pensionärer att i form av personal inom barnomsorg och äldreomsorg gå ut av arbetslivet, eller rör förnyelsen något annat område av arbetslivet?

Centerpartiets förslag till en grundpension löser väldigt många av de problem som i dag finns när det gäller att få äldre att arbeta och återgå till arbetslivet samt i vad gäller att göra det lönsamt för äldre att ta del av ett sådant arbetsansvar. Vi har inom äldregruppen väldigt mycket kompetens och kunande, som på ett betydligt bättre sätt skulle kunna utnyttjas.

Centerpartiets förslag till grundpension innebär också en helt annan fördelning av resurserna. Kvinnorna, som i dag är förlorare i vårt pensionssystem, får ett helt annat grundskydd med vår grundpension. Jag hoppas också att detta förslag finns med någonstans i socialdepartementets utredningsmaskineri och att det snabbt manglas fram, detta eftersom behovet av en annan fördelningspolitisk profil är fullt tydligt. Vi lever ju i ett samhälle där klasskillnaderna hela tiden växer och där man räknar med frivilliginsatser i allt högre grad. Det måste finnas en grundtrygghet för dem som skall utföra det frivilliga arbetet.

Anf. 58 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Ingela Thalén säger att hon inte svarar på frågor om barnomsorg, utan att hon överlåter till Bengt Lindqvist att ta upp detta i en annan debatt. Men det är ju faktiskt inte vi riksdagsledamöter som har bestämt debattordningen. Eftersom vi har meddelat kammarkansliet vilka ämnen vi skall gå upp i borde ju också Bengt Lindqvist ha anmält sig till den här debatten.

Jag menar att den fråga som både jag och Gudrun Schyman har ställt inte

är någon detaljfråga. Vi har frågat hur man skall kunna uppfylla målet att ge alla tillgång till barnomsorg, men vi har inte fått något svar på den frågan. Detta borde ju ändå vara hela regeringens ansvar och inte ses som någon detaljfråga.

Man kan inte avfärda oss moderater med att vi bara tänker på de välbeställda. Jag vill också ta upp detta uttryck. Jag tror att Ingela Thalén kommer att tvingas sluta använda detta uttryck i fortsättningen. Vår grundideologi går nämligen ut på att det allmännas stöd skall vara lika för alla, att det skall följa människan. Detta ger rättvisa och en mycket större valfrihet. Jag menar att man inte kan avfärda detta så enkelt eftersom det är en grundtanke som jag tror att alla människor ställer upp på. Jag förstår mycket väl att man måste kompensera barnfamiljerna med höjda bidrag när man lägger fram ett skatteförslag som gör att barnfamiljerna i så stor utsträckning drabbas av höjda skatter. Men nog kan man väl få tycka att resonemanget är litet underligt – en familj skall betala så hög skatt att den måste få bidrag för att kunna betala sin skatt.

Vårt förslag är mycket bättre, eftersom vi vill ha ett grundavdrag per barn. Vi vill också ha vårdnadsersättning. Det skulle ge en mycket bättre ekonomisk bas för familjen. Det skulle också göra familjen tryggare och mycket mera harmonisk.

Anf. 59 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att instämma i vad Ingegerd Troedsson säger om undantagandepensionärernas rätt till pensionstillskott.

Ingela Thalén säger att barnen skall stå i centrum. Jag och folkpartiet förstår inte varför vi inte kan ha ett neutralt statsbidrag som gör att välutbildade förskolelärare och barnskötare med lång erfarenhet kan få starta egen verksamhet och hjälpa er med vallöftet. Varför kan de inte få den chansen?

Det är konstigt att människor inte skall få arbeta på grund av att de inte får dagisplats till sina barn. Varför gäller inte arbetslinjen i det här fallet, när ni tillgodogör er den som ett fantastiskt exempel på socialdemokratisk politik?

Jag tycker att det är dags för mångfald inom barnomsorgen. Varför är ni så rädda för valfrihet? Föräldrarna kan faktiskt avgöra om det är kvalitet eller inte. Är det så, Ingela Thalén, att valfriheten smygs in i vissa socialdemokratiska kommuner? Det finns kommunala dagmammor vars män slutar nu och går hem och tillsammans med kvinnan tar hand om ett tiotal barn. Det kanske är socialdemokratisk valfrihet i ny tappning. Vi borde kunna få ett besked om det. Alternativet är att övertala Bengt Lindqvist att slopa de befängda idéerna om att väga statsbidrag till all barnomsorg.

Låt mig också ta upp frågan om sjukförsäkring och sjukvård. Det är riktigt. Ingela Thalén, att livräntan är en viktig fråga. Vi borde kunna hitta något system där man kan fatta ett preliminärt beslut om livränta för människor så att de snabbt kommer ut i rehabilitering. I dag hindras människor från att snabbt rehabiliteras och snabbt komma ut i arbetslivet igen. Det är till skada för människorna. Vi borde kunna lösa det här tillsammans på något sätt.

När det gäller frågan om man skall gå förbi vårdköer vid operationer tror jag att skatteomläggningen och andra omständigheter kan bidra till att man

kan få flera läkare att operera mera. På det sättet kan man också hitta vägar för att få ut människor i arbetslivet snabbare än i dag. Det finns säkert många möjligheter att välja mellan.

Jag har ytterligare en fråga. Gäller arbetets värde för alla förtidspensionärer, handikappade, flyktingar osv.? Ingela Thalén som är expert på båda områdena borde kunna ge kammaren svar på det. Är det en rättighet för alla människor?

Anf. 60 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag har förstått att Bengt Lindqvist inte är anmäld till den här debatten. Det är konstigt att Ingela Thalén inte vill diskutera barn- och äldreomsorg, utan bara hänvisar till Bengt Lindqvist. Jag har tagit reda på av talmannen att det går alldeles utmärkt för Bengt Lindqvist att anmäla sig nu. Vi skulle då få möjlighet att debattera denna fråga med honom. Jag tycker att han skall anmäla sig till debatten, om Ingela Thalén envisas med att inte vilja ta upp frågan.

Jag kan utvidga frågeställningen och ta den litet mera principiellt, om det möjligen gör det lättare för socialministern. Det talas om att vi har en skattefinansierad välfärdspolitik i Sverige. Hur skall man få ihop detta om man sätter ett tak för kommunernas möjligheter att finansiera denna välfärd som regeringen nu i allt större utsträckning ålägger kommunerna att genomföra i praktiken? Den ekvationen går inte ihop för mig. Man drar in statsbidragen, urholkar kommunernas möjligheter till finansiering och undanhåller kommunerna möjligheter att ta ut skatt på företag, juridiska personer osv. Det är en politik som de senaste tio åren har inneburit en social nedrustning. Samtidigt säger man nu att kommunalskatten inte får höjas. Hur skall man då göra? Hur skall vi kunna fortsätta med den skattefinansierade välfärdspolitik som socialdemokraterna säger sig värna om och som i dag är i kris? Om jag presenterar frågeställningen så brett, kanske det faller inom socialministerns kompetensområde att svara. Jag hoppas ändå att vi får anledning att diskutera barnomsorgen med Bengt Lindqvist.

Jag undrar också om socialministern instämmer i vad Kjell-Olof Feldt sade på morgonen om att ökade lönekostnader inom den offentliga sektorn resulterar i sociala nedskärningar. Det var ett mycket märkligt påpekande, eftersom det gällde just den offentliga sektorn. Det gällde den del där vi har en stor grupp lågavlönade kvinnor. Det är också den delen som sägs vara själva hjärtat i välfärdspolitiken. Det handlar inte bara, Ingela Thalén, om nya samverkansformer. Det handlar också om pengar. Det handlar om en demokratisering av den offentliga sektorn, som ni inte heller talar om. Det handlar om att de som arbetar ute på fältet själva skall få bestämma om hur arbetet skall utföras. Då tror jag att man kan göra effektivitetsvinster. Det handlar också om höjda löner. Det handlar om vidareutbildning. Det handlar om sex timmars arbetsdag i ett arbete som är så slitsamt att man annars inte orkar med det.

Detta är vad vi måste satsa på om vi vill ha en social välfärd värd namnet. Det gäller både omsorgen om våra barn och omsorgen om de äldre och över huvud taget omsorgen om de svaga grupperna, som jag menar måste vara kärnan i välfärdspolitiken. Det är viktigare än att säga att alla skall ha rätt

till samma bidrag och samma förmåner. Då blir det så att de som redan har får mera. Nu måste vi värna om de svaga grupperna i samhället. Ingela Thalén. Det stödet och skyddet håller i dag på att urholkas. Med den drucknes envishet upprepar jag frågan hur vi skall finansiera den välfärdspolitik som kommunerna i dag skall administrera.

Anf. 61 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag måste i likhet med föregående talare uttrycka min överraskning över att Ingela Thalén inte vill svara på frågor om äldreomsorg och barnomsorg. Socialministern måste ursäkt oss debattörer, eftersom vi inte har medverkat till den här utomordentligt besynnerliga debattordningen. Det första beskedet vi fick var att Ingela Thalén och Bengt K Å Johansson skulle delta i debatten och därefter att Ingela Thalén ensam skulle svara på alla våra frågor. Men någon ordning måste det ju vara också i regeringen, även om jag förstår att det råder en viss turbulens just nu.

Som Ingrid Hemmingsson var inne på är det inga detaljfrågor som vi har begärt svar på. Det måste ändå vara en synnerligen övergripande fråga om man anser att man skall kunna klara av barnomsorgsutbyggnaden eller inte. Jag har ett bestämt minne av att Ingela Thalén hade uppfattningar om det när hon tillträdde som socialminister. Det bör då i alla fall vara möjligt att återkomma till saken.

Eftersom det finns en utbredd uppfattning om att man skall stimulera till ökat arbete är det utomordentligt viktigt att behovet av barnomsorg täcks. Vi har nu inte samma uppfattning om hur det skall ske. Jag räknar inte med att Ingela Thalén direkt skall inse att det behövs ett vårdnadsbidrag. Däremot menar jag att det borde vara möjligt att utifrån socialdemokratisk synvinkel ge ett svar på hur man skall klara av det här. Om vi inte får något svar på dessa frågor i dag, måste jag konstatera att frågan om full behovstäckning av barnomsorgen inte längre hör till de frågor som regeringen prioriterar.

Anf. 62 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Jag vände mig till socialminister Thalén när det gäller barnomsorgen. Det var i viss mån medvetet, eftersom alla vet vad Bengt Lindqvist tycker på detta område.

Det här är ett område där det verkligen behövs förnyelse. Med en ny superminister i ledningen för den sociala sektorn har jag stora förhoppningar. Förhoppningar på Ingela Thaléns personliga roll i det avseendet: att vi skall få förståelse för det rimliga i vår syn att det inte kan vara fel att välutbildade förskollärare får driva ett dagis som enskild firma, att man skall kunna ta hand om barn ur den kommunala barnomsorgsskön för att undvika segregering, att man har en kollektiv finansiering som gör det möjligt för alla att utnyttja detta. Genom att tillåta detta bidrar man till en ökad mångfald och inte minst till kvinnligt företagande. Jag kan försäkra både Ingela Thalén och Bengt Lindqvist att det i stora delar av vårt land skulle vara en verklig injektion för nyföretagandet och kvinnornas möjligheter att förverkliga idéer som företagare. Ge gärna en antydning om att det kommer reformer i den riktningen!

Detsamma gäller sjukvården och de nya förhandlingarna med Landstings-

förbundet. Kommer man att höja ribban i det avseendet? Blir statens andel av finansieringen av den svenska sjukvården mera än en knapp inflationskompensation? Jag tycker att det är rimligt, inte minst mot bakgrund av de siffror som Rosa Östh nämnde tidigare och som visar hur staten har behandlat sjukvården – indragningar på 10–15 miljarder kronor under de senaste åren. Den politiken kan vi inte fortsätta med. Den kommer att leda till en rad förhastade och dåligt planerade indragningar av enheter som sedan kommer att visa sig behövas. Ange någonting om färdriktningen i förhandlingarna och regeringens ambitioner! Då tror jag att det är många som blir lugnade efter dagens debatter.

Som Ingela Thalén märker upprepar jag dessa frågor i ett betydligt mildare tonläge än det Gudrun Schyman presterade nyligen. Jag har som sagt stora förhoppningar på socialministerns roll i fortsättningen.

Jag vill gärna avsluta med att säga att vi från centern i dessa frågor och i många andra frågor som berör den sociala sektorn lägger tonvikten på grundtryggheten för de enskilda människorna. Vi menar att det därutöver, för dem som vill ha en extra hög nivå på pensioner och annat, bör vara möjligt att via enskilda eller avtalade försäkringar tillgodose sina särskilda behov. På det sättet bör vi rimligen avlasta en del av den offentliga sektorn, så att den kan koncentreras till de kärnområden som betyder mest för dem som bäst behöver dem.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 63 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet de gröna anser att kortare arbetstid är nödvändigt för att barnen skall kunna umgås med sina föräldrar på ett tillfredsställande sätt. Det är inte, som socialminister Ingela Thalén sade, frågan om att först tjäna så mycket pengar att man efter skatt har råd att betala någon annan som passar ens barn, medan man måste arbeta ihop ännu mera pengar för att få ihop till skatten. Kortare arbetstid, så att barnen inte behöver vara borta så länge från sina föräldrar, är bättre. Tycker inte Ingela Thalén det också?

Anf. 64 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman ville debattera barnomsorg med Bengt Lindqvist. Jag skulle inte ha haft någonting emot att debattera handikappfrågor med honom heller.

Till Ingela Thalén kan jag bara säga att jag tror att alla vi som sysslar med sociala frågor här i riksdagen vet hurdan ansvarsfördelningen inom departementet är. Jag vet t.ex. att Bengt Lindqvist har huvudansvaret för handikappfrågor. Men nu är det så att vi i dag för debatten med Ingela Thalén, och det är omständigheter som ministrarna själva har bestämt om. För övrigt sitter Bengt Lindqvist här och lyssnar, så han kan väl ta del av debatten och lära sig litet nytt han också, hoppas jag.

I min förra replik fick jag litet kort om tid, och därför tänkte jag säga något mera om rehabilitering, den viktiga investering som jag tycker att rehabilite-

ring är. Det råder inget som helst tvivel om att det finns mycket att vinna, framför allt mänskligt, humant men även ekonomiskt, arbetskraftsmässigt, om man kan stärka rehabiliteringen.

Som jag nämnde vill vi moderater satsa på rehabiliteringskliniker både på region- och länsjukhus. Det är dåligt med platser på dem, enligt min uppfattning. Men jag tycker att man även skall nämna de rehabiliteringsanläggningar runt om i landet som drivs av landsting och kanske framför allt av privatpersoner eller stiftelser, som gör ett mycket gott jobb. Inom det område som jag har engagerat mig för, de neurologiskt handikappade, har vi ett antal sådana som verkligen är förstklassiga och uppskattas av de handikappade och läkarna. Eftersom de har för litet resurser tycker jag att man skall se över om man inte kan göra en insats här, särskilt om man friställer nya resurser.

Jag tycker att Ingela Thalén verkar vara fixerad vid detta att kunna köpa sig förbi köer. Att man under nu rådande förhållanden kan göra det får väl inte hindra satsningar och nytänkande för att hjälpa alla som behöver rehabilitering och sjukvård. Att ni socialdemokrater inte kan tänka om och tänka fritt på detta område är beklagligt. Det är bara att önska att vi andra som har andra synpunkter på detta får möjlighet att genomföra dem.

Anf. 65 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Får jag inleda med att säga att kammaren i morgon förmiddag kommer att ägna sig åt en debatt om enbart barnomsorgsfrågor.

När man behöver vård finns den ofta inte, sade fru Troedsson. Detta är inte sant. Det förekommer att människor står i vårdköer. Men att vården ofta inte finns när människor i Sverige behöver den, det är inte någon beskrivning av svensk sjukvård. Det finns människor som köar, och vi är överens i den sakfrågan, att det inte är rimligt med köerna, att vi måste komma ifrån vårdköer, att vi måste komma åt de besvärliga operationsköerna osv. Jag skall inte gå in på några detaljer. Men jag vet genom tidigare kontakter i andra sammanhang med landstingen att de nu går igenom en utomordentligt stor förändring när det gäller sättet att angripa vårdköerna. Inom ramen för den förra Dagmaröverenskommelsen, och den överenskommelse som var dessförinnan, har man fört över 140 miljoner för att bringa ned vårdköer, om jag inte minns alldeles fel när det gäller siffror. Dessutom förde man över 50 miljoner för att stimulera förändringsarbete och nytänkande inom landstingen.

Tandvårdsområdet togs upp som ett exempel på försäkringstänkandet. Vi ser nu över tandvårdsområdet av det skälet att vi ser en tendens till ett överutnyttjande av tandvård. Vi behöver därför se till att man använder tandvården på ett effektivare sätt.

Till Sten Svensson vill jag säga att det förslag som man har diskuterat i Västsverige har redovisats i dag på departementet. Det är inte så att det nonchaleras eller att jag inte intresserar mig aktivt för den typen av förslag.

Karin Israelsson sade att det blir mycket billigare att föra ihop arbetskade-försäkrings- och sjukförsäkringssystemen. Men de hittills gjorda utredningarna om att föra ihop dessa försäkringar med några förenklingar vad gäller teknisk utformning visar tyvärr att det blir mycket dyrbart, med de förutsätt-

ningar som gäller. Vi måste alltså hitta ett annat sätt att hantera denna fråga, om vi inte skall dra på oss en ännu större kostnadsökning än den vi har.

Centerns förslag till en ny grundpension är ett förslag som kostar oerhört mycket. Det kostar 15 miljarder kronor. Såvitt jag har kunna se, på den korta tid jag har haft till mitt förfogande, har centern inte någon anvisning om hur vi skall bekosta denna ökning på 15 miljarder kronor.

Flera riksdagsledamöter framför här att man inte har varit med och bestämt debattordningen. Jag vill bara poängtera att inte heller jag har haft något inflytande över debattordningen om någon får det intrycket.

Gudrun Schyman tar återigen upp frågan om kommunernas förmåga att ansvara för att verksamheten verkligen blir utförd. I det beslut vi har fattat i dag ingår, förutom de stopp som tidigare har nämnts, att vi skall se över kommunalskatteutjämningsystemet och statsbidragssystemet. Beskattningen av juridiska personer var behäftad med en inte så oväsentlig skevhet. De kommuner där det inte fanns några sådana fick inte heller någon del av den skattekraften. Det var en av förklaringarna till att man tog bort denna tidigare. Nu har kommunerna till viss del under årens lopp kompenserats, men det är klart att de kommuner som hade stora företag att beskatta har blivit av med en ordentlig del av sitt skatteunderlag.

Jag tyckte Gudrun Schyman sade att hon med en druckens envishet – men det kan väl inte gälla i en socialpolitisk debatt – återkom till frågan om kommunernas möjlighet att betala verksamheten. Jag hävdar fortfarande att prisstopp och lönestopp, dvs. inslag som innebär att man kan angripa inflationsutvecklingen och kostnadsutvecklingen i kommunerna, är det bästa sättet för kommunerna att klara sin kommunala verksamhet.

Jag har stickprovsvis haft kontakt med ett antal kommuner – inte enbart socialdemokratiska – där man studerat vilka förutsättningar de har att från den 1 januari nästa år bedriva sin verksamhet. Samtliga säger att det bästa sättet att klara verksamheten är att angripa kostnadsutvecklingen.

Gudrun Schyman nämnde alldeles särskilt äldreomsorgen. Jag skall inte gå in i detaljer på äldreomsorgsfrågorna, eftersom det är frågor som biträdande socialministern handlägger. Men jag vill i fråga om kostnadsförutsättningarna säga några saker. I anslutning till att riksdagen tar ställning till hur förändringen av ansvaret för de äldres boende skall se ut, så kommer också de förhandlingar som handlar om ersättningsfrågor naturligtvis att sätta i gång. Därefter kommer ytterligare ställningstaganden att göras i frågor som handlar om hur man skall föra över resurser till dem som skall ha ansvaret för äldres boende framöver, dvs. kommunerna.

Anf. 66 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Att flykting- och invandrarpolitiken tilldrar sig väldigt stort intresse inte bara i denna kammare utan även utanför huset får vi uppleva varje dag. I denna riksdagens kammare ägde ju en stor flyktingdebatt rum för bara en vecka sedan – och nu står vi här igen. Kanske har vi inte förnyat våra argument så mycket, men detta är en viktig fråga. Jag beklagar att inte invandrarministern är här i dag, men jag har väl också viss förståelse för att det i dag råder minst sagt turbulens.

I moderaternas partimotion i år slår vi fast att den svenska flyktingpoliti-

ken även fortsättningsvis skall vara öppen och generös. Vi anser att flykting- och invandrapolitiken skall bygga på FN:s flyktingkonvention kombinerad med en generös tillämpning av densamma. Med en individuell bedömning i det enskilda ärendet skall de flyktingar som kommer till vårt land och söker en fristad här tas emot på ett värdigt sätt. En bra flyktingpolitik är inte enbart detsamma som att var och en får komma in i landet och ges politisk asyl; det handlar också om att man inte skall bli betraktad som ett socialfall. Vederbörande skall så snart som möjligt komma ut i arbetslivet och integreras i det vanliga samhället. Detta är mycket viktigt!

Flyktingarna, våra invandrare, är ju en resurs och vi skall också uppfatta dem så.

Jag vill återigen slå fast att det beslut som regeringen fattade den 13 december 1989 var nödvändigt i den situation som vi då befann oss i. Sverige har enligt lag en s.k. resursanpassad flykting- och invandrapolitik. Detta kommer inte så ofta fram i debatten, men så är det förvisso. Det framstod som helt klart att våra resurser helt enkelt inte räckte till. Det fanns 23 000–24 000 personer på förläggningar i olika delar av landet, därav hade ca 7 000 arbets- och uppehållstillstånd här i landet. Varje vecka kom mellan 700 och 1 300 nya asylsökande hit.

Vi vet ju alla hur flyktingmottagandet gick till: det var icke människovärdigt! Det är dåligt att vi inte har kunnat bereda de flyktingar som har fått uppehålls- och arbetstillstånd vare sig arbete eller bostad. Vi får alla ta på oss en del av skulden för detta. Men med en annan inriktning av arbetsmarknadspolitiken skulle vi nog kunnat nå betydligt längre på detta område. Detta lägger vi fram förslag om i vår partimotion.

Vi moderater har ju hela tiden hävdat att vi i Sverige skall ha en flyktingpolitik som baseras på FN-konventionen, kombinerad med en generös tillämpning av den. Den utlänningslagstiftning som vi fattade beslut om för snart ett år sedan, i juni 1989, innebar uppenbarligen att Sveriges flykting- och invandrapolitiska lagstiftning av omvärlden uppfattades som världens mest generösa. Ända skall vi tänka på vilken debatt som föregick det beslutet. I artikel efter artikel och i debatterna här i riksdagen framställdes saken på det sättet att vi gjorde något alldeles förfärligt.

Detta gjorde att allt fler människor sökte sig till vårt land med det resultat som jag nämnde tidigare. Människor uppfattade att vi hade en otroligt generös flyktingpolitik.

Det kanske var något att skryta över – regeringen gjorde det ibland – men till sist insåg även regeringen att den moderata linjen var den enda hållbara.

Med den linjen skulle vi också kunna öppna våra portar för en del av de människor som har fått sitta kanske i årtionden på flyktingförläggningar i vår omvärld. Vi skulle alltså kunna öka flyktingkvoten. Jag vet att flera partier är inne på den linjen. Förmodligen kommer det att dröja något innan vi har ändrat vårt mottagande i den riktningen med tanke på att situationen i dag är långt ifrån klarlagd. Det finns mycket stora problem att ta itu med.

Det kom väldigt många turkbulgarer till Sverige i slutet av hösten. Det är väl en händelse som ser ut som en tanke att dessa människor hade fått pass och utresetillstånd endast till Sverige. Det tyder alltså på att människor uppfattade att vi hade en mycket generös politik, som visade sig inte hålla måt-

tet. Alltså var det nödvändigt för regeringen att fatta det tidigare nämnda beslutet av den 13 december. Det är beklagansvärt att beslutet inrymmer viss retroaktivitet.

I fortsättningen måste vi ha en utlänningslagstiftning som är så klar och ger så tydliga signaler till omvärlden att människor vet vad som gäller. Vi får alltså inte skicka fel signaler till omvärlden.

Det är viktigt att vi så långt som möjligt harmoniserar vår flyktinglagstiftning med omvärldens. Vi kan inte ha en särslagstiftning i vårt land. Jag noterar, sedan jag i dag har gått igenom de motioner som skall behandlas i socialförsäkringsutskottet, att man från både höger och vänster så att säga har sagt att vi måste ha ett samordnat europeiskt ansvar för flyktingfrågorna. Detta innebär en öppning.

Vi moderater har föreslagit att regering och riksdagsmän bör ta förnyade initiativ i t.ex. Nordiska rådet för en ökad harmonisering, men vi vill också få till stånd något av en alleuropeisk konferens i dessa frågor för att skapa ökat samarbete och en ökad harmonisering. Vi vet ju att de här frågorna kan komma att bli än mer brännande framöver när stor etniska grupper söker sig åt olika håll i hela Europa. Då är det viktigt med ett ökad samarbete.

Det är naturligtvis också mycket viktigt att vi stöder FN:s flyktingkommisarie i hans arbete. Våldigt många frågor bör hellre och kan på ett mycket bättre sätt lösas i den egna regionen än de kan lösas genom att människor kommer till Sverige som flyktingar. Sverige är dock en mycket främmande miljö för dessa människor.

För dem som har politisk asyl här i landet är det beklagligt att vi inte har lyckats få fler ut i arbetslivet.

Jag hörde häromdagen att man t.ex. i Gnosjö i Småland med ljus och lykta söker arbetskraft, och jag frågar mig: Varför har inte mängder av dessa invandrare kunnat få arbete där?

Vi måste alltså få en betydligt effektivare arbetsförmedling. Och nu vet jag att regeringen har gett ökade resurser till arbetsförmedlingarna. Jag skulle gärna vilja fråga statsrådet, men jag frågar i stället utskottets socialdemokratiska representant: Vilka erfarenheter har man hittills av de åtgärder regeringen har vidtagit när det gäller att ge flyktingarna arbete? Här måste vi sätta till alla klutar, för det är icke värdigt att människor skall vänta i årtal på förläggningar.

Jag skall be att få återkomma i en replik.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 67 MARIA LEISSNER (fp):

Fru talman! Liksom andra delar av den socialdemokratiska regeringens politik har även flyktingpolitiken kollapsat sedan några månader tillbaka. Sedan december förra året har stora delar av den flyktinglagstiftning som regeringen för mer än ett halvår sedan våltaligt argumenterade för, lagts på hyllan. Vi har gett upp, nu är det gult ljus, ribban har höjts – det är några av de yttranden som har fällts. Det är en panikatgärd och inte en långsiktigt sund politik som kännetecknar den socialdemokratiska regeringen på den

här fronten såväl som på många andra områden. Man har till slut genomfört programmet från Sven-Olle Olsson i Sjöbo, som kritiserades så hårt för några år sedan av samma socialdemokrater. Jag befinner mig i den mycket märkliga situationen att jag försvarar stora delar av det regeringsförslag som lades fram i våras, och jag försvarar det gentemot regeringens egna representanter.

De asylsökande som knackar på dörren kommer direkt från inbördeskrig, från diktaturer, från krigsskådeplatser i områden i Europa eller i Europas absoluta närhet. För dem är Sverige en demokrati, ett klart och lysande ljus i mörkret; vi lyser för de förtryckta, för de oppositionella, för de förföljda. Eftersom Sverige respekterar mänskliga rättigheter tror de asylsökande att Sverige också tar emot offren för brott mot mänskliga rättigheter. Men några av dem bedrar sig.

Vi ser skakande scener. Bulgarieturkar tar skrämda sin tillflykt till kyrkor. Panikscener utspelas när regeringen tar fasta på de politiska förändringarna i Bulgarien i förtid. Vi ser skräcken lysa i bulgarieturkarnas ögon när de knuffas in i bussarna för att föras i väg.

Detta har lett till att bl.a. statskyrkans hela ledarskikt, inkl. ärkebiskopen, har vädjat till regeringen att besinna sig. UNHCR har vädjat till regeringen att ta det litet lugnt. Och vi har alla de olika humanitära organisationer och samfund i Sverige som är mycket djupt bekymrade över denna hårdhet och kyla hos socialdemokraterna.

Regeringen utgår från ett antal myter om flyktingarna. T.o.m. i den flyktingpolitiska skrivelsen talar man om att det sker en migration från de fattiga länderna i världen till de rikare, till oss i norr. Men i själva verket kommer flyktingarna inte från de fattigaste länderna, utan de kommer från de av världens diktaturer som ligger i Europas närhet. De kommer från de av världens krigsskådeplatser som gränsar till Europa. Och det finns inget utrymme i verkligheten för teorin att det är människor som kommer till Sverige för att de är fattiga. I själva verket är det skyddsbehovet som driver dem till Sverige, och det är skyddsbehovet som borde vara det centrala när vi skapar en flyktingpolitik i Sverige.

Det hade varit så enkelt för regeringen att ha stadga nog att invänta de förväntade politiska ändringarna i Bulgarien och låta bulgarieturkarna stanna så länge som de hyser den välgrundade fruktan för förföljelse som det talas om i Genèvekonventionen. Det hade varit så enkelt! Tänk vilken splittring och vilken polarisering man hade sluppit i Sverige! Och man hade sluppit att förse de främlingsfientliga strömningarna i Sverige med argument för deras sak, om man i stället hade valt den linjen.

Vi andra, som inte har samma möjligheter att stålsätta oss mot flyktingars skyddsbehov, har svårt att uthärda spädbarnens oroliga gråt och föräldrarnas maktlöshet när de avvisas från Sverige, inte för att de inte behöver skydd utan därför att Sverige saknar materiella möjligheter att ta emot dem.

Detta betyder inte att vi i folkpartiet blundar för svårigheterna i flyktingmottagningen. Mer och mer står det klart att vi har ett systemfel i hela mottagningen. Starka, initiativrika människor som förmått fly med sin familj under svåra omständigheter och under avsevärt mod, behandlas när de kommer till den svenska gränsen som hjälplösa paket. De stoppas in för förvaring

i förläggningar utan att veta hur länge, utan att kunna organisera sina liv, utan att kunna ta kontakt med vänner och släktingar som finns i Sverige, utan att kunna arbeta och göra rätt för sig, utan att kunna skapa sin egen tillvaro.

Ofta anställs extra personal för matlagning och städning, för administration och kontroll, samtidigt som de asylsökande lämnas utan arbete, utan meningsfulla uppgifter – att känna sig nyttiga med eller att fördriva den långa väntan med.

Svenskundervisningen har fått svidande kritik för ineffektivitet, för långsamhet och för att den i sig utgör ett hinder för flyktingar med arbetstillstånd när det gäller att snabbt komma ut på arbetsmarknaden. Vi har i vårt flyktingmottagningssystem skapat en socialfallsfabrik i stället för ett värdigt mottagande. Vi hospitaliserar människor, vi tar ifrån dem deras initiativkraft, och vi skall inte i så fall vara förvånade över de problem som uppstår i slutändan.

Det behövs en ny struktur, en ny syn på flyktingens egna resurser. En sådan modell – att utgå från flyktingens egna resurser – är vad vi skulle behöva för att få flyktingmottagandet på rätt köl. Låt flyktingarna välja själva om de vill bo på förläggning eller hos vänner eller hos släktingar efter den första utredningen! Låt dem som vill ta sig fram själva också göra det, söka arbete och flytta till den kommun som kan bjuda på arbete! Skapa arbetsmöjligheter även för "väntare"! Avreglera och lita till flyktingarnas inneboende resurser!

Så skapas det också mer resurser i Sverige, både penningresurser och känslomässiga resurser, för en generös flyktingpolitik. Så slår vi sönder stora delar av den socialfallsfabrik vi har. Och så tar vi vara på den kraft som finns hos flyktingarna själva.

Vi måste utöver detta också slipa bort andra friktionspunkter som finns mellan invandrare och svenskar. Vi behöver motarbeta den tendens som finns i vissa kommuner, att särbehandla flyktingar genom att låta dem gå före i bostadskön. Vi skulle behöva omvandla bosättningsbidraget till ett lån. Det har fungerat förut och borde kunna fungera i framtiden. Det skulle också göra att flyktingar skulle leva mera efter de regler som vi svenskar lever efter.

Vi behöver också sätta locket på vår rädsla för att skapa bostäder under en övergångstid med lägre standard än vad man har normalt i svenska hem i motsvarande situation. Framför allt behöver flyktingar få tillfälle att arbeta så fort som möjligt. Det tjänar inte bara flyktingpolitiken på, utan också den ekonomiska politiken.

Rolf Edberg, en f.d. socialdemokratisk landshövding, har nyligen skrivit i Värmlands Folkblad om den bitterhet han känt inför åtstramningen av flyktingpolitiken: "I föl begick socialdemokratien sitt 100-årsjubileum. Vid möten runt om i landet sjöng man den gamla kampsångens 'människovärdet vi fordra tillbaka'.

Vilka vi? Vi trygga? Fanns inte längre trakasserade medmänniskor från Europas och andra kontinenters fattigländer med i kravet på människovärde? Har den blekts, den självklara solidaritet över gränserna som från början gav den starka ränningen i socialdemokratins ideologi?"

Jag vill fråga med Rolf Edberg: Var finns solidariteten i socialdemokratien

när det gäller flyktingarna? Om ni återfinner den, så är ni välkomna att återigen sträcka ut handen till folkpartiet.

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

Anf. 68 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Antalet flyktingar i världen är ungefär dubbelt så stort som antalet svenskar. De flesta av dessa flyktingar finns i redan fattiga länder med mycket små möjligheter att bereda flyktingarna en människovärdig tillvaro. Dessa flyktingars tillvaro är också mycket sällan människovärdig.

Den lilla rännil av världens flyktingström som når Sverige uppgick förra året till en dryg tusendel av detta stora antal flyktingar. Jag tror att det är viktigt att vi har detta perspektiv klart för oss när vi diskuterar de svenska problemen med flyktingmottagandet. Att det finns så många flyktingar i världen är ett skrämmande bevis på hur illa ställt det på många sätt är i vår värld och på hur många människor det finns som inte kan leva under mänskliga omständigheter i sitt eget hemland utan som tvingas fly på grund av misär och på grund av förföljelse, oavsett om denna förföljelse sker från statsmakten i hemlandet eller från andra folkgrupper i hemlandet.

Det är viktigt att det finns en fristad för människor som tvingas fly från sitt hemland. Det är också grunden för den svenska flyktingpolitiken. FN-konventionen berör egentligen endast en del av alla de människor som behöver söka sig en fristad, nämligen de som utsatts för politisk förföljelse direkt från den berörda statsmakten. I Sverige har vi länge haft traditionen att även ta emot andra flyktingar än konventionsflyktingar, om den förföljelse som dessa flyktingar är utsatta för är likvärdig med den förföljelse som konventionsflyktingarna utsatts för. Jag tror att vi måste inse att denna möjlighet måste finnas också i framtiden.

Mot denna bakgrund var det naturligtvis tragiskt med den inskränkning i det svenska flyktingmottagandet som det fattades beslut om här i riksdagen före jul. Ändå motsatte vi i centern oss inte denna inskränkning. Anledningen till det var att centern anser att när vi i Sverige tar emot flyktingar måste vi också kunna göra det på ett någorlunda rimligt sätt. Vi måste verkligen kunna bereda flyktingarna en fristad, och vi måste kunna bereda dem mänskliga levnadsvillkor. Om vårt flyktingmottagande blir tillräckligt kaotiskt, undergräver vi det svenska folkliga stödet för detta flyktingmottagande och därmed våra förutsättningar att långsiktigt föra en generös flyktingpolitik. Eftersom det svenska flyktingmottagandet i praktiken hade brutit samman ansåg vi i centern att vi fick finna oss i en tillfällig begränsning av det slag som infördes före jul.

Man kan emellertid kritisera element i detta beslut, t.ex. att det fick en retroaktiv karaktär. Jag tycker att det var ganska principvidrigt.

Jag har också personligen kritiserat det sätt på vilket man har hanterat turkbulgarerna i Sverige. Min bedömning är att man har visat en alldeles för stor iver att skicka hem dem till Bulgarien utan att försäkra sig om att omständigheterna när de kommer dit är godtagbara. Rimligen bör de återvända till sitt land, men brådskan var verkligen onödigt stor.

Det intressanta nu är emellertid hur vi skall gå vidare. Jag förutsätter att den inskränkning i det svenska flyktingmottagandet som nu har genomförts inte skall permanentas utan att vi i Sverige skall återgå till en vidare tolkning

*Allmänpolitisk
debatt*

av flyktningbegreppet. Men då måste vi också se till att vi kan hantera den situation som uppstår, så att inte ett nytt kaos utbreder sig. Om invandrarministern hade varit här, vilket jag nog anser att hon borde ha varit, hade jag bett henne redovisa hur regeringen nu tänker planera, så att ett nytt flyktingkaos inte uppstår. En lång rad åtgärder kan behöva vidtas. Vi måste förbättra vårt flyktingmottagande. Vi måste komma fram till en samsyn mellan stat och kommuner, alla kommuner, om hur flyktingmottagandet skall gå till, så att kommunerna ställer sig bakom den svenska flyktingpolitiken. Vi måste kanske också införa ett effektivare prövningsförfarande, så att vi kan försäkra oss om att de flyktingar som vi tar emot verkligen är berättigade till en fristad i Sverige. Vi kanske måste ha ett bättre informationssystem, så att människor i de länder som flyktingarna kommer från vet bättre vilka möjligheter de har att verkligen bli mottagna i Sverige. Nu är det ju en tragedi varje gång en familj kommer till Sverige och sedan måste sändas tillbaka på grund av att den inte uppfyller villkoren. Det är stora uppoffringar som ligger bakom varje försök att få asyl i Sverige. Därför är det viktigt att dessa människor, innan de söker sig till Sverige, vet vilka förutsättningarna är.

Inte minst viktigt är det, vilket flera talare har nämnt här tidigare, att vi får en bättre samordning när det gäller flyktingpolitiken mellan de olika europeiska länderna. Det är helt klart att om några länder för en väsentligt annorlunda flyktingpolitik än övriga blir fördelningen mycket ojämn i fråga om flyktingmottagandet i Europa. Det kan också skapa helt orimliga situationer.

Jag hoppas alltså att regeringen verkligen utnyttjar den här perioden med ett mer begränsat flyktingmottagande, som vi olyckligtvis har fått acceptera, för att se till att vi i Sverige blir bättre rustade att återgå till den mer generösa tolkningen av den svenska flyktingpolitiken som vi traditionellt har haft och som jag förutsätter att vi skall ha också i framtiden.

Anf. 69 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Flyktingar skall vi ta emot därför att de behöver skydd. Invandrare blir de som bedöms ha så stort skyddsbehov att de får stanna i Sverige.

Det vore bra om vi kunde renodla debatten litet bättre när det gäller dessa frågor.

När vi diskuterar flyktingpolitik uttalas ofta en uppsjö av argument för och emot att vi skall ta emot flyktingar till vårt land, argument som att vi skall ta emot flyktingar för att det berikar vår kultur eller för att vi behöver arbetskraft. Andra argument är att vi inte skall ta emot mer än ett visst antal flyktingar därför att vår dimension av flyktingmottagningen bara klarar av ett visst antal eller därför att utlänningsfientliga stämningar kan blossa upp i bostadsbristens Sverige.

Alla dessa argument, fru talman, utgår från oss själva och våra behov. Alla dessa argument medverkar till att sprida och underblåsa invandrarfientliga stämningar på grund av att de är egocentriska i sina utgångspunkter.

Om våra invandrare kan bidra till att berika vår kultur och kan bidra till att öka vårt välbefinnande genom sitt arbete är det naturligtvis bra. Hur vi på bästa sätt skall tillvarata resurserna och skapa bästa möjliga förutsättningar för

detta är invandrarpolitiska frågor. Den av riksdagen fastställda invandrarpolitiken är nu mer avlägsen än någonsin, därför att det arbete som invandrarverket tidigare bedrev har upphört till förmån för akuta insatser inom flyktingmottagningen.

Invandrarpolitiska frågor bör i större utsträckning behandlas inom olika områden som skola, barnomsorg, sjukvård, arbetsmarknad, osv. Naturligtvis behövs invandrarverket. Det skall ta ansvar för specifika invandrarfrågor. Invandrarpolitiska frågor hör samman med andra inrikespolitiska frågor som berör landets invånare.

Jag började mitt anförande med att säga att flyktingar skall vi ta emot därför att de behöver skydd, och jag vill komma tillbaka till detta. Flyktingpolitik och utrikespolitik hör samman. I Europa har mycket hänt under den senaste tiden i fråga om mänskliga rättigheter, murar har rivits, gränser har öppnats och tyranner har fallit. Dessa steg mot större öppenhet och demokrati gläds vi alla åt, men vi får inte i den glädjeyran glömma bort att det finns en värld bortom Europa, en värld där mänskliga rättigheter ständigt kränks.

Avrättningar i Iran, gasbombningar i Irak, massaker i Kina, tortyr i Turkiet, – ja, övergreppen är många och sker dagligen. Massmedias reaktion är att om övergreppen sker ofta och sker långt från vårt land så förlorar de snabbt nyhetsvärde. Men våra röster, vårt engagemang och vår upprördhet behövs. Dessa regimer behöver röster som envist och oförtröttligt fördömer brott mot mänskliga rättigheter.

Brott mot mänskliga rättigheter är den främsta orsaken till att människor söker en fristad i vårt land. Vad Sverige gör för att påverka och förbättra situationen för mänskliga rättigheter i olika länder samt vår målsättning för flyktingmottagandet, som det är uttalat i utlänningslagen, är frågor som hör ihop och som bör debatteras tillsammans. Med utgångspunkt i flyktingarnas behov blir det absurt att tala i termer av ett visst antal, brister i administrationen och kulturberikning. Att behålla en human och generös flyktingpolitik tycker vi i vpk är en självklarhet. Sverige bör där framstå som ett positivt exempel när egoismen breder ut sig och solidariteten krymper i EG-länderna.

Sverige är ett litet land men ändå betydelsefullt i FN:s arbete. Vi har tagit många initiativ och arbetar för att förbättra situationen för mänskliga rättigheter i världen. För att vi skall kunna fortsätta på den vägen med framgång och trovärdighet bör vår flyktingpolitik även fortsättningsvis vara generös. Vpk anser att bestämmelserna i 3 kap. 4 § andra stycket 2 utlänningslagen om särskilda skäl att inte bevilja asyl bör avskaffas.

Redan innan regeringen fattade sitt beslut i december om en skärpt bedömning skickades många tillbaka till fortsatt förtryck genom hårdare praxis i bedömningen av dem som saknar dokument, genom att inte sätta tilltro till flyktingarnas berättelser. Andra hindrades att komma till landets gränser genom införande av visumtvång för vissa länder och genom att betalningsansvar lades på transportbolagen.

Flyktingmottagningen är i kris. Den fungerar inte tillfredsställande. Då syftar jag inte bara på svårigheten att få ut våra invandrare till kommunerna utan även på de missförhållanden som rapporteras från flyktingförläggning-

arna i dag: avsaknaden av jouradvokatverksamhet, bristen på läkarvård främst för tortyrskadade. Vpk anser därför att en allsidig kommitté snarast måste tillsättas för att se över frågan och komma med förslag till åtgärder för att lösa problemen i den direkta flyktingmottagningen.

Anf. 70 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag har stått många gånger i denna talarstol och talat om flyktingpolitiken i Sverige och flyktingarnas behov av skydd. Det finns en del saker som jag kan komplettera med i dag.

Tage Danielsson har skrivit mycket som är tänkvärt, exempelvis: Var gång du värnar om ett träd, en albatross, en älv som hotas av förstörelse, då värnar du dig själv.

Det är så att vi behöver behålla respekten för oss själva. Varje gång vi värnar om en annan människa i nöd och i behov av skydd, då värnar vi också oss själva. Det gäller alltså inte bara att värna naturen utan också människovärdet.

I Bibeln skrivs: Allt vad du gör mot en av dessa mina minsta, det har du gjort mot mig. Även om man inte är kristen är detta ett tänkvärt ord – det man gör mot de små människorna i samhället är avgörande för människosyn och livsinställning. Kan man åse hur människor skickas tillbaka till uppenbart förtryck, tortyr, fängelse och ibland till död, då har man kapat en bit av sin egen värdighet. Det är oerhört viktigt.

Jag har sett skrivet på bilar och väggar: Vi valde inte flykten. Den valde oss. Det är väldigt viktigt att komma ihåg att människor egentligen inte flyr *till* Sverige utan de flyr *från* någonting som de inte kan stå ut med. En svagare ställning än den en flykting har finns nog inte. Det skulle då vara fångarnas situation. Flyktingarna har ofta varit fångar eller riskerar att åter komma i den situationen om vi inte ger dem det skydd som de behöver. Man har flytt från sitt hemland, har bränt alla broar efter sig, ofta efter en kamp och förföljelse som varat många år, kanske generationer – indianernas förföljelse i generationer och näst intill folkmord, aboriginerna i Australien – de har inte flytt hit men jag nämner dem som ett exempel på långvarigt förtryck – maorierna på Nya Zeeland, palestinier, kurder, kosovoalbaniar.

En sak är glädjande när det gäller flyktingar. Vår inställning till flyktingar har förändrats och toleransen har ökat, tvärt emot vad man säger i dag. Jag är så pass till ären kommen att jag har kunnat följa denna fråga i decennier. Det är inte så länge sedan som man talade om finnjävlar. De var inte välkomna hit. De var andra klassens medborgare. Det var inte så länge sedan man tyckte att "norrbaggar" och danskar inte heller hade här att göra. Så småningom, med de friare öppna gränserna, förändrades denna syn hos svenskarna. Det var inte heller så länge sedan – mera nyss – som man tyckte: Vad skall människor från Italien, Jugoslavien och Tjeckoslovakien här att göra?

Där har vi ändrat oss. Europeiska flyktingar tas i allmänhet emot ganska vänligt i dag. Men vi sträcker oss inte längre än så. Så fort någon kommer utanför Europa är det besvärligt igen. Jag ser med stor förhoppning fram mot att vi även tar emot sådana flyktingar med öppna armar och inte ser ner

på dem. Detta gäller naturligtvis alla människor. Så det har alltså hänt saker när det gäller toleransen.

Jag vill se flyktingar som en resurs. De utgör en personell arbetskraftsresurs. I ett läge som vi har i dag är de helt klart en resurs. Vi behöver arbetskraft inom alla områden. De utgör en kunskapsresurs. Många flyktingar som kommer hit har ofta en bra yrkesutbildning eller är akademiker. De ger oss alltså också ytterligare kunskaper. Först kostar flyktingmottagandet ganska stora summor, men sedan hinner de flesta betala av det flera gånger om under sin arbetstid. Dessutom är många av flyktingarna i dag unga och t.o.m. barn. De hinner alltså betala igen många gånger om det vi satsar på dem när de kommer hit.

Vilka är det då som har varit med och hjälpt till att bygga upp det Sverige som vi har i dag? Det är många av de flyktingar som har kommit hit. Det är många av de arbetskraftsinvandrare som kom hit.

Dessutom är det en annan sak som man sällan hör talas om. Vi försöker göra PR för Sverige på alla sätt och vis. I det sammanhanget utgör återvändande flyktingar, som fått ett skydd här undan en farlig situation, en resurs för Sverige utomlands. Tänk bara på Willy Brandt och Bruno Kreisky! Men vi behöver inte gå till så höga chefer. Det räcker med att tänka på sådana personer som blir affärsmän eller ledare i sina länder. Om de har tagits emot som flyktingar och fått en fristad här kan det utgöra en PR-resurs som bidrar till att bl.a. öka handelsförbindelser, skapa kontakter på kulturella områden och på forskningsområden. Detta nämns det sällan någonting om. Som jag ser det är detta positivt, och jag är övertygad om att många delar min uppfattning.

Jag har flera gånger tagit upp förtrycket på förläggningarna. Innan det ifrågasvarande beslutet fattades hade jag inte hört talas om något förtryck, men det har kanske förekommit. Det råder nu besöksförbud både för den som besöker förläggningen och för den som vill besöka andra som är flyktingar på förläggningarna. Nu har det beslutats att man skall fylla alla sängar, vilket kommer att ställa till ganska stora besvär. Om en ung familj har en säng över skall denna fyllas av någon. Det har under hela tiden förekommit att fyra unga män, flera kvinnor eller ensamma kvinnor med barn har bott tillsammans. Nu finns det risk för att ett gift par placeras tillsammans med en eller två unga män i samma lägenhet. För oss skulle detta förhållande i vissa fall kanske vara överkomligt, men hur det skulle kännas för muslimer kan vi helt enkelt inte sätta oss in i.

En 92-årig turkbulgarisk kvinna har skilts från sina släktingar. Hon har flyttats från Härnösand – där släktingarna finns kvar – till Kiruna. Hon får inte vara nära sina barn, barnbarn och barnbarnsbarn under sin väntan i flyktingförläggningen.

Jag har under den senaste tiden hört talas om två typer av undantagstillstånd. Beslutet från den 13 december är en undantagsklausul. Det krispaket som presenterades i dag innebär att det nästan är fråga om undantagstillstånd i Sverige nu när strejkrätten skall beskäras. Här måste finnas någon dold kunskap om kriser som inte är tillgänglig för alla svenskar, inte ens för alla riksdagsledamöter. Vi i miljöpartiet ser en miljökris. När man förstör naturresurser kan inte ens pengar reparera skadorna. Det finns flera miljö-

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

ner miljöflyktingar i världen. Vi anser att det finns ett stort behov av ett undantagstillstånd för att reparera miljön.

Jag hade för avsikt att ta upp och diskutera några grupper som finns som flyktingar i Sverige, men det får jag återkomma till senare.

Anf. 71 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Jag blir faktiskt ganska upprörd när jag hör Ragnhild Pohanka påstå att vi skickar tillbaka människor till tortyr och död. Det gör vi inte. Det är bra om den här debatten förs med engagemang, men den skall också föras med kunskap och insikt.

Som det sagts i tidigare anföranden har debatten om den svenska flyktingpolitiken varit intensiv under den senaste tiden. Regeringens beslut i december om att endast ge asyl till den som enligt FN:s flyktingkonvention betraktas som flykting och till den som har särskilt starka behov av skydd har vällat många reaktioner. En del tycker att beslutet är en skandal, andra anser att det var ett bra beslut. Vad som hänt är att det svenska flyktingmottagandet befinner sig i kris. Om det inte förhållit sig så, hade allting varit som tidigare. Men under hösten ökade antalet asylsökande mycket dramatiskt. Det kom mellan 1 200 och 1 500 per vecka. Under andra halvåret kom ca 20 000 asylsökande till Sverige. Under en period kom det lika många per månad som det kommer till Norge under ett år.

Antalet människor på flyktingförläggningar har ökat från 13 000 vid halvårsskiftet till drygt 26 000 vid årsskiftet. Samtidigt finns det ca 7 000 människor på förläggningarna som har uppehålls- och arbetstillstånd, men som inte har någon kommunplats. Dessa ca 7 000 människor motsvarar 35 helt fullbelagda förläggningar. Hade de kunnat slussas ut i kommunerna, hade situationen förmodligen varit en annan.

Det är bristen på kommunplatser som är det stora problemet. Trots att många kommuner ökat sitt mottagande räcker inte platserna till. Invandrarverket räknar med att kommunerna genom avtal skall ta emot 23 000 personer under 1990–1992, och dessa platser är, kan man säga, redan intecknade av de människor som i dag finns på förläggningarna. Utslussningen går för långsamt. Under det senaste kvartalet har endast 2 500 människor tagits emot i kommunerna. Invandrarverket räknar med att de som i dag får uppehålls- och arbetstillstånd inte kan räkna med en kommunplats förrän tidigast 1991. Vi måste se verkligheten som den är. Det är denna kalla och krassa verklighet som har framtvingat regeringens beslut, och inte någon socialdemokratisk vilja att ändra flyktingpolitiken. Det måste man inse. Jag vill dock påpeka att vi inte har stängt gränserna. Vi har inte satt något tak för hur många asylsökande vi kan ta emot, och vi tar fortfarande emot asylsökande. Det kommer ungefär 700 personer per vecka.

Många frivilligorganisationer, asylkommittéer och kyrkor har protesterat mot regeringens beslut och krävt i demonstrationer och i uttalanden att regeringen skall upphäva beslutet. Man frågar sig då: Vad är alternativet? Vilka förslag finns för att göra det möjligt för de flyktingar som har uppehålls- och arbetstillstånd att komma ut i det svenska samhället, att få ett arbete och en bostad? Den frågan riktar jag till Maria Leissner.

Fru talman! Debatten om vår flyktingpolitik har till allra största delen

handlat om rätten till asyl och om handläggningstiderna. Ibland förefaller det som om engagemanget hos många debattörer enbart räcker fram till beslutet om uppehållstillstånd. Men vår flyktingpolitik handlar ju också om vilka möjligheter till ett mänskligt och värdigt liv vi ger dem som får stanna och vilka möjligheter de har att få ett arbete eller utbildning och en bostad. Skall vi kunna uppnå de mål som vi har för vår invandrapolitik – jämlikhet, valfrihet och samverkan – måste vi också börja diskutera hur vi bäst hjälper våra invandrare till ett bra liv i vårt samhälle.

Trots arbetsmarknadsåtgärder för att invandrare snabbt skall komma ut på arbetsmarknaden och trots bristen på arbetskraft har många flyktingar och invandrare svårt att få ett lämpligt arbete. Arbetslösheten bland invandrare är hög jämförd med arbetslösheten inom befolkningen i övrigt, och många har blivit beroende av socialbidrag under lång tid. Både sociala och ekonomiska skäl talar för att det behövs ytterligare aktiva åtgärder för att invandrarna skall kunna komma in på den svenska arbetsmarknaden.

Invandrararnas arbetsmarknad finns för det mesta inom låglönebranscher. En bidragande orsak till en snäv arbetsmarknad kan naturligtvis vara bristande kunskaper i svenska. En annan orsak kan vara att vi hittills inte på ett bra sätt tagit till vara invandrararnas utbildning och tidigare yrkeskunskap.

Påfallande många invandrankvinnor är sysselsatta inom låglöneyrken eller i arbeten med otrygga arbetsförhållanden. Kvinnorna har små möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden på grund av dåliga kunskaper i svenska och ingen eller bristfällig yrkesutbildning. Många kvinnor saknar också kunskap om sina rättigheter.

Även om invandrararnas och flyktingarnas behov av hjälp för att komma in på arbetsmarknaden främst skall klaras inom den allmänna arbetsmarknadspolitik, är det bra att regeringen har föreslagit åtgärder som bidrar till att flyktingarna snabbare får en förankring i vårt samhälle. Det reformarbetet består av tre delar.

Den första delen är en reformering av svenska för invandrare. Den andra är åtgärder för att utveckla samverkan på det kommunala planet mellan arbetsförmedling och kommun och också mellan olika kommunala organ som arbetar med flyktingmottagande. Den tredje delen är ett nytt system för ersättning till kommunerna. Kommunerna får ett schabloniserat bidrag per mottagen flykting som skall täcka de kommunala kostnaderna och göra mottagandet mer flexibelt och anpassat till den enskilde flyktingen och också stimulera kommunerna att satsa på aktiva åtgärder för att flyktingen skall komma i arbete.

Många invandrarungdomar känner i dag en stark oro inför framtiden. Arbetsmarknadssituationen för dem ser ganska mörk ut. Arbetslösheten är högre bland invandrarungdomar än bland svenska ungdomar. Det finns därför anledning att vara uppmärksam på invandrarungdomarnas situation när det gäller utbildning och arbetsmarknad. Många klarar sig naturligtvis lika bra som svenska ungdomar, men en del har svårigheter att följa skolarbetet, därför att de inte har tillräckliga kunskaper i svenska. Det medför i sin tur att de får svårigheter att vidareutbilda sig och få ett bra arbete. Det är ett fåtal invandrarungdomar som söker sig till högre utbildning.

Fru talman! En bra flykting- och invandrapolitik handlar inte enbart om

att säga ja vid gränsen utan måste också vara ett ja till ett bra liv i vårt svenska samhälle, med rätt till arbete, utbildning och bostad – det som vi har som mål för vår invandrarpolitik.

Anf. 72 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Fru talman! Vi har olika kunskaper, och det är mycket värdefullt att människor har det. I de länder som jag har arbetat mest med känner jag till många fall som har kommit tillbaka, gripits, fängslats och försvunnit. Det gäller antagligen också i andra länder.

Jag har nu tittat litet på hur det går för de kosovoalbaner som utvisas. De tas regelmässigt in för förhör. De frågas ut om dem från deras land som de har träffat här i Sverige och vad de ägnar sig åt. För den som inte är samarbetsvillig väntar misshandel och fängelse, ibland föregått av dom, ibland inte. Det kan i vissa fall röra sig om flera år. Det har också förekommit att personer i detta läge mist livet i samband med misshandel och tortyr.

Vi har olika kunskaper. -- Jag tycker inte att mottagandet skall upphöra vid gränsen. Som sfi-lärare i 20 år och genom kontakter med de familjer som har stannat i Sverige vet jag ungefär hur mottagandet går till. Det är självklart att de skall få ett drägligt liv här, men vi skall inte heller misstro deras egna möjligheter att skapa sig en framtid i Sverige. De som får en viss start klarar sig sedan ganska bra – de som är friska och unga. Några kanske behöver en komplettering av sin utbildning, kanske något ytterligare, och sedan kan de få arbete.

Här måste arbetsgivarna kopplas in. Det finns arbetsgivare som säger att de föredrar att anställa invandrare eller flyktingar, därför att de är de bästa arbetarna. Myndigheterna måste alltså vara aktiva när det gäller att engagera arbetsgivarna för att anställa invandrare på alla nivåer.

För att återkomma till Kosovo vill jag säga att det har framkommit att det händer fruktansvärda saker där, som att människor tvångssteriliseras och att värnpliktiga försvinner. Kistorna får inte öppnas ens när de döda kommer hem för begravning – föräldrarna får inte se sin döde son. Tvångssterilisering förekommer i skolorna. Kvinnorna törs inte föda barn på sjukhuset, därför att barnen dör under mystiska omständigheter i en helt annan utsträckning än serbiska barn. Det förekommer ett alldeles enormt förtryck i Kosovo, och det är ganska okänt.

Jag anser att man borde skicka ut opartiska delegationer som undersöker förhållandena och samtalar med dem som har upphållstillstånd i Sverige, som inte är oroliga eller rädda utan vågar tala ut. Sadana här undersökningar behöver göras i flera länder – jag tog bara ett exempel.

Med olika kunskaper kan vi lära av varandra, och då kan det bli en bättre flyktingpolitik i Sverige.

Anf. 73 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Fru talman! Ragnhild Pohanka nämnde undantagstillstånd, och det beslut som fattades den 13 december anser jag vara ett undantagstillstånd för mänskliga rättigheter. I en debatt tidigare här i kammaren har vi konstaterat att invandrarministern den 20 november, dvs. knappt en månad före decemberbeslutet, inte ansåg att flyktingmottagningen var i kris.

När det gäller frågan om vi bara skall se till att ta emot flyktingar vid gränsen, kan jag inte låta bli att tänka på hur vi agerade efter andra världskriget, när vi exempelvis i norr under en vecka tog emot 10 000 människor från Finland. Norra Finland brann, och människor flydde med allt vad de ägde.

Jag lyssnade för någon vecka sedan på en iranier som uttryckte det så här: Om jag har flytt över nästan halva jorden för att söka en fristad frågar jag inte efter om jag skall få en lägenhet och hur den ser ut och om jag skall få ett arbete snart, utan jag har flytt därför att jag var förföljd och riskerade att mista livet.

Invandrarpolitiska frågor handlar, som Maria Leissner sade, mycket om att vi inte skall omhänderta människor bara därför att vi har tagit emot dem. Vi måste vara mycket mer flexibla när det gäller själva utslussningen till kommuner. Människor skall ha möjlighet att själva skaffa sig lägenhet och arbete och förflytta sig mellan kommuner. När en invandrare kommer till en kommun får kommunen ett engångsbidrag, och sedan är det mycket svårt för denna person att flytta till en annan kommun, även om han kanske har möjlighet att få jobb där, då pengarna från invandrarverket redan har betalats ut.

Det finns en sådana mängd saker som helt enkelt måste ses över. Jag upprepar därför att vi anser att det måste tillsättas en kommitté för att se över dessa frågor.

Anf. 74 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Maud Björnemalm beskrev ganska värtaligt den verklighet som låg bakom regeringens beslut den 13 december, och det är inget tvivel om att realiteterna var precis sådana. Som ordförande i invandrarnämnden i Södertälje, som är en kommun med betydande flyktingtillströmning, har jag mycket konkret upplevt precis de här problemen.

Utvecklingen ledde till att en panikåtgärd av det slag som vidtogs blev nödvändig. Man kan säga att det var ett sammanbrott för regeringens flyktingpolitik. Vi har uttalat vår förståelse för att den här typen av drastiska åtgärder blev nödvändig, även om det var tragiskt att denna situation uppstod.

Men frågan just nu är inte varför detta skedde utan hur vi går vidare. Vad blir nästa steg? Det är ändå en undantagsparagraf som regeringen har tillämpat. Riksdagens beslut om principerna för det svenska flyktingmottagandet är inte undanröjt, och jag vet inte om regeringen har några planer på att i proposition föreslå en i grunden ny flyktingpolitik. Några sådana signaler har i varje fall inte nått mig.

Under sådana förhållanden måste vi dock se till att det inte uppstår ett nytt kaos den dag då undantagsbeslutet hävs. Jag vill upprepa den fråga som jag ställde i mitt första inlägg: Vilken planering har regeringen för att vi skall kunna få ett flyktingmottagande som stämmer med de grundläggande värderingar som vi har och som riksdagen har lagt fast? Enligt dessa värderingar skall vi hantera de här frågorna och verkligen ta emot de flyktingar som kommer hit på ett vettigt sätt. Vilka åtgärder planerar regeringen dels här hemma för att få till stånd ett effektivare mottagande och en bättre prövning av flyk-

tingskålen, dels för att få till stånd en bättre internationell samordning och en bättre information utåt? Förekommer det något sådant arbete?

Nu ser jag till min glädje att också invandrarministern kommit in i kammaren. I den mån som Maud Björnemalm inte kan svara på mina frågor – vilket jag kan förstå – kan kanske Maj-Lis Löw göra det.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 75 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Det är välgörande att höra Pär Granstedts uttalanden och förklaringar. Han deklarerar trots allt att centern för sin del vill se ett slut på det undantagstillstånd som råder för asylsökande. Jag vill instämma i frågan till Maud Björnemalm om huruvida det gäller en permanent eller en tillfällig förändring. Under hur lång tid skall den gälla? Var finns det bortre parentes-tecknet?

Det är mycket oklart om socialdemokraterna även i fortsättningen kommer att mera definitivt fullfölja en moderat flyktingpolitik, som man i mycket stor utsträckning har fört under den senaste tiden. Finns det några planer på att helt avskaffa paragrafen om flyktingliknande skäl, såsom moderaterna har föreslagit? Vilken skillnad finns det egentligen mellan en moderat och en socialdemokratisk flyktingpolitik?

En del tycker att det här förslaget är bra, säger Maud Björnemalm. Det skulle vara intressant att höra vilka. Men det är kanske litet tråkigt att lämna en mera utförlig lista över de enskilda och de grupperingar som tycker att detta förslag är bra. Något av det tråkigaste med det fattade beslutet är att regeringen uppenbarligen inte har varit särskilt bekymrad över det sällskap som man har hamnat i med denna åtgärd.

Med sitt beslut har man också bidragit till att "dra ur proppen" när det gäller främlingsfientligheten i Sverige. De människor som hyst och hyser en flyktingsskräck har fått denna skräck legitimerad. Är det inte heller något problem, Maud Björnemalm, att man fortsätter att förvärra klyftan mellan regeringens flyktingpolitik å ena sidan och den uppfattning som kyrkor, samfund och humanitära organisationer hyser i Sverige å andra sidan? När tänker man förbättra sina relationer med den delen av Sverige?

Det finns också många andra frågor som skulle behöva tas upp i denna debatt, men jag vill till slut när det gäller värdigheten i mottagandet bara fråga: Är det inte litet av hyckleri att hävda att det är mera värdigt att avvisa skyddsbehövande flyktingar till situationer som kan innebära att de arresteras och i vissa fall kan emotse tortyr? Detta, Maud Björnemalm, är verklighet. Det sitter ett flertal kurdiska flyktingar på flyktingförläggningar, bl.a. i Bräcke, som har dokumenterade tortyrskador men som ändå får nej från regeringen. Det är i slutändan de människorna som blir offren för regeringens nya flyktingpolitik.

Anf. 76 GULIAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag ber att få upprepa min tidigare ställda fråga om vilka erfarenheter man nu har fått av de ökade resurserna till arbetsförmedling-

arna. Alla har här sagt att det är mycket viktigt att flyktingarna så snart som möjligt kommer i arbete. Vi har för vår del föreslagit att arbetsgivarna direkt skall kunna ta kontakt på förläggningarna. Vi vill också öppna möjligheter till en viss arbetskraftsinvandring, så att vårt land den vägen kan ta emot flera från omvärlden. Allt som har sagts om förbättrade möjligheter till arbete, svenskundervisning, tillvaratagande av flyktingarnas/invandrarnas tidigare utbildning och erfarenhet osv. ställer vi oss alla bakom, och vi måste på de punkterna vara långt mera effektiv än i dag. Vi kan inte ta emot människor enbart för att de skall hamna i ett passivt omhändertagande.

Jag vill härefter ställa frågan: Vilka är det som är flyktingfientliga i den grupp av talare som har yttrat sig här i dag? Jag ställer den frågan därför att det verkar som om vissa ledamöter och partier vill framstå som mer flyktingvänliga än andra. Jag skall inte ta upp den kampen, utan jag låter människor utanför denna kammare ta ställning till vad som bäst gagnar asylsökande och flyktingar. Jag vill för min del säga att jag anser det mest flyktingvänliga vara en klar och konsekvent politik vilken ger ekonomiska resurser att verkligen ge en fristad till människor som söker sig hit, vilken ger klara signaler till omvärlden och vilken ökar det internationella samarbetet för en bättre harmonisering av utlännings- och flyktinglagstiftningen.

Jag har alltid arbetat för människor som har det svårt på olika sätt, och det är för mig självklart att både jag och mitt parti ställer upp för en flyktingvänlig politik, men det är viktigt att man när man handlägger flyktingärenden inte blundar med båda ögonen utan ser verkligheten sådan den är. Det handlar om att vara uppmärksam också på de negativa tendenser som finns i detta sammanhang.

Vikten av att vi inte särbehandlar människor har påpekats av flera tidigare talare, och jag instämmer med dem. Men jag skulle också vilja fråga: Hur har det gått med dokumentlösheten? Har det blivit bättre resultat av de åtgärder som regeringen har vidtagit eller får vi i dag hit också en mängd människor som inte borde få en fristad här? Jag tänker på att många av invandrarna faktiskt är grova brottslingar, och det är något som oroar allmänheten utanför det här huset, även om många ledamöter blundar och håller för båda öronen.

Anf. 77 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Först några ord till Ragnhild Pohanka, som talade om sin erfarenhet från olika länder. Vi utgår från att också invandrarverkets personal, som gör de här utredningarna, har kunskap om andra länder.

Till Berith Eriksson vill jag säga att vi har ett demokratiskt fattat beslut om hur vårt flyktingmottagande skall utformas. Det är kommunerna som har hand om inslussningen av flyktingarna till arbete och bostad. Vad menar Berith Eriksson egentligen? Skall vi bara bevilja asyl och sedan låta människorna få klara sig själva?

Det är ju faktiskt så att vi alla bor i kommuner här i landet. Alla måste få en bostad och ett arbete. Det har ju visat sig – trots den hjälp som vi ger – att det är svårigheter. Vad blir det då vi får, om vi inte tar hand om våra flyktingar i ett kommunalt flyktingmottagande? Jo, vi får ett slags gråzon med människor som inte har vare sig trygghet eller rättigheter.

Pär Granstedt frågade: Hur går vi vidare? Det är en svår fråga att besvara. Ett ökat antal kommunplatser och arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att få ut flyktingarna i arbetslivet, så att de kan försörja sig själva, tror jag är de åtgärder som vi främst måste satsa på för att kunna ha ett bra och värdigt flyktingmottagande.

Maria Leissner gör precis som vanligt – hon svarar inte på några frågor. Jag frågade henne vad alternativet var. Jag undrar: Vad vill egentligen Maria Leissner och folkpartiet? Man har tidigare sagt att man är för en reglerad invandring, men som jag tolkar Maria Leissner är man för en reglerad invandring men vill ändå att alla som kommer skall få stanna.

Gullan Lindblad frågade om de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har gett resultat. Ja, det har de gjort. Det förekommer många olika projekt ute i kommunerna för att få ut flyktingarna i arbetslivet. Men det är klart att arbetsmarknadspolitiska åtgärder tar tid.

När det gäller dokumentlösheten är det faktiskt så att det fortfarande kommer asylsökande som saknar dokument. Som Gullan Lindblad vet har vi ett vilande lagförslag, bl.a. för att komma till rätta med dokumentlösheten.

Anf. 78 RAGNIILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Jag vill återigen upprepa detta med kunskaper. Jag har inte ifrågasatt att inte andra också har kunskaper, men vi har olika kunskaper. I regel är det en fördel om man kan dela med sig av kunskaper till varandra.

Ingen har här nämnt tredje världen som flyktingmottagare, trots att tredje världen är den största flyktingmottagaren. De fattigaste länderna bär merparten av denna börda. I Afrika finns t.ex. en OAU-konvention, som är mycket mera generös när det gäller flyktingstatus. Man har en helt annan syn på flyktingar.

Jag vet att man har mycket dåliga flyktingläger där nere, men jag vill tala om, att det ändå är de som bär den största bördan. Där lider ju även lokalbefolkningen stor nöd, så det kanske är ungefär samma förhållanden om man jämför.

Någon sade att vi tänker ur Sverigs synpunkt. Det är riktigt – vi bor i Sverige, och vi är svenskar. Men man måste också sätta sig in i flyktingens synpunkt. Det är inte lättare för en flykting att åka tillbaka därför att vi har svårigheter att ta emot dem som behöver skydd än om de bara blir avvisade av andra skäl. Man måste alltid sätta sig in i de behov av flykt som de hade när de flydde och de behov av skydd som de har när de kommer hit.

Det är riktigt att vi har en arbetskraftsbrist. Men det är häpnadsväckande att Gullan Lindblad säger att vi inte kan emot så många flyktingar, i samma andetag som hon talar om arbetskraftsinvandring. Jag tycker det är självklart att vi i första hand skall försöka slussa ut våra flyktingar på arbetsmarknaden, innan vi börjar tala om arbetskraftsinvandring.

Anf. 79 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gällde Maud Björnemalms anförande.

Anf. 80 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Det har även från socialdemokraternas håll talats om att vi behöver en arbetskraftsinvandring. Men det har inte Maud Björnemalm sagt i dag, så jag får ta tillbaka mitt påstående.

Anf. 81 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ja, Maud Björnemalm, vi behöver vara mer flexibla när det gäller att ta vara på flyktingarnas egna initiativ.

Beträffande engångsbidraget till kommunerna sade jag att vi kanske måste se över hur detta skall betalas ut och om det skall vara ett engångsbidrag. I flera fall har det ju varit på det sättet att när en flykting med uppehållstillstånd har kommit till en kommun så har kommunen fått bidraget, men sedan har ingen annan kommun velat ta emot denna person när vederbörande ville flytta.

Vilka klara besked är det vi skall ge, och till vilka? I regel offrar vi ett antal människor från ett visst land för att få fram ett besked från det landet.

Hela resonemanget om brottslighet och om vilka som är riktiga flyktingar och vilka som inte är det är just det som underblåser utlänningsfientliga stämningar i samhället. Det beslut som togs i december ger signalen: Nu översvämmas landet av flyktingar, nu måste vi sätta stopp här! Det är klart att människor blir skrämda, om det är på det sättet man pratar om flyktingar och flyktingars behov.

Jag vill avsluta med att gå tillbaka till det jag började med. När vi talar om flyktingar, skall vi utgå från flyktingarnas behov och inte föra diskussionen med utgångspunkt i våra egna behov och värderingar. Vi måste sätta oss in i varför den här personen har flytt och inse att den personen behöver vårt skydd. Det är därför vi skall ha en generös flyktingpolitik, och det är därför vi skall upphäva beslutet från december.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 82 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är ju så att det svenska flyktingmottagandet i dag styrs av en undantagsparagraf. Sverige saknar alltså för närvarande en i riksdagen förankrad långsiktig flyktingpolitik.

Det är därför jag så envist har frågat efter regeringens strategi för att vi skall kunna komma tillbaka till en i riksdagen förankrad långsiktig flyktingpolitik som, utgår jag från, bör vila på samma principiella grund som den vi har haft tidigare.

Det som Maud Björnemalm talar om, att man måste få fram litet mera kommunplatser och göra insatser för att sätta flyktingar i arbete, tycker inte jag ger vid handen att det pågår något arbete i regeringen för att se till att vi får denna långsiktiga strategi för en långsiktigt hållbar flyktingpolitik. Det kan ju hända att riksdagsgruppen inte är informerad om vad regeringen har för sig. I så fall är det enbart beklagligt att Maj-Lis Löow nu, efter att ha suttit tyst en stund, har lämnat kammaren.

Jag har inledningsvis pekat på ett antal problem som man bör angripa för

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

att få en sådan långsiktig strategi. Jag har sagt att man måste komma fram till en samsyn med kommunerna när det gäller flyktningmottagandet och se till att kommunerna får de resurser som de anser sig behöva för att kunna exempelvis lösa skolproblem, göra sociala insatser osv., så att man verkligen får fram de kommunplatser som behövs. Jag har sagt att vi behöver få till stånd en effektivare prövning, så att vi verkligen tar emot dem som bör tas emot i Sverige. Jag har sagt att vi måste se till att mottagningsresurserna allmänt sett förbättras. Jag har sagt att vi måste se till att få ut bättre information till flyktländerna om förutsättningarna för att bli mottagen i Sverige, så att vi slipper alla dessa tragiska fall med folk som söker asyl här förgäves. Jag har också sagt att vi måste få till stånd en bättre internationell samordning, så att det inte blir ett orimligt tryck på något enstaka land utan att man försöker ta något så när gemensamma tag i Europa.

Det kan säkert finnas flera områden för förbättringar, men det viktiga är att det måste vara ett självklart krav på regeringen att aktivt försöka komma bort från den undantagssituation vi nu befinner oss i, så att vi kan få ett normalförhållande igen när det gäller vårt flyktningmottagande. Jag är förvånad över att någonting sådant inte har redovisats.

Likheten med den ekonomiska politiken är på den punkten iögonenfallande. Där inför man ju också ett undantagstillstånd och är sedan tydliggen utan några som helst planer på hur man skall kunna lösa de verkliga, underliggande problemen och återgå till ett normaltillstånd igen.

Anf. 83 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Det är befriande att höra Pär Granstedts tal när han efterlyser ett normalförhållande. Jag vill instämma i den frågan och upprepa Pär Granstedts och mina frågor. Maud Björnemalm har fortfarande chansen att svara på dem.

Hur länge till skall det här undantagstillståndet gälla? Kommer det ett förslag eller kommer det inte ett förslag om att permanenta detta tillstånd, t.ex. om att avskaffa paragrafen om flyktingliknande skäl? Till sist, Maud Björnemalm, vore det intressant att också få veta vad det egentligen är som skiljer socialdemokratisk flyktingpolitik från moderat flyktingpolitik. Finns det någon skillnad över huvud taget?

Maud Björnemalm efterlyste folkpartiets alternativ. Jag tror faktiskt att jag redogjorde för dem redan i mitt inledningsanförande, men det kan hända att Maud Björnemalm hade en redan färdigskriven replik och bara läste upp den. Men för den som läser protokollet framgår det nog att vi efterlyser en strukturförändring av flyktningmottagandet – att man mer litar till flyktingens egna inneboende resurser och att vi slutar att se flyktingen enbart som en resurskrävande individ som behöver socialbidrag i ett antal år innan vederbörande kan släppas ut i det vanliga samhället.

En annan sak som vi har föreslagit många gånger här i kammaren är att Sverige skall gå i spetsen för en mer flyktingvänlig politik i Europa i stället för att som nu sprida idéer till andra europeiska länder om hur man på ett effektivt sätt kan stänga dörrarna för asylsökande. Det är utomordentligt beklagligt att Sverige blir ett dåligt föredöme för andra europeiska länder nu när

vi avskaffar möjligheterna för människor med bl.a flyktingliknande skäl att komma hit.

Det förslag som vi tills vidare försvarar är alltså identiskt med stora delar av den regeringspolitik som Maud Björnemalm var så entusiastisk för här i våras – det kan kanske räcka till att börja med.

Det har från regeringen talats mycket om att vi sänder ut fel signaler, signaler om att vi är så orhört generösa, och att vi därför får en oproportionerligt stor andel av de flyktingar som kommer till Europa. För då regeringen en konsekvent politik! Om man skall skicka ut rätt signaler till flyktingar måste man be utrikesminister Sten Andersson att han upphör med att försöka medla i konflikten mellan Israel och palestinierna, att han slutar bjuda in Walter Sisulu och de andra ANC-ledarna och att hylla befrielskampen i Sydafrika. Vi får då upphöra med att på olika sätt protestera mot diktaturer och ta avstånd från övergrepp. Först då kommer Sverige att skicka ut "rätt" signaler till flyktingarna!

Anf. 84 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Flera talare har sagt att bland det viktigaste vi har att göra när det gäller att åstadkomma ett bra flyktingmottagande är att se till att de 7 000 människor som redan har uppehållstillstånd också kommer i arbete. Jag hoppas då att vi kan ta litet nya idéer till hjälp och att vi moderater kan få litet resonans för en del av våra förslag, t.ex. att arbetsgivarna själva skall få ta kontakt med flyktingförläggningarna och att man skall öppna för en viss arbetskraftsinvandring: det är förslag som jag har sett i motioner från både socialdemokrater och moderater i vårt utskott.

Jag har noterat att fler och fler av de moderata förslagen efter hand har vunnit bifall. Jag tänker då på förslagen om arbete under förläggningstiden och lån i stället för bidrag – vi var ganska ensamma om det. Vi har talat om friare resursanvändning för kommunerna, och nu kommer det tydligen en proposition, som vi avvaktar med otålighet och viss spänning.

Jag påstår att dokumentlösheten är en allvarlig fråga. Vi skall inte blunda för att det kommer in väldigt många människor i vårt land som inte har här att göra. Jag skall återigen referera Ana Mari Narti, som väl åtminstone inte kan misstänkliggöras – hon är ju själv invandrare. Att inte tala om den brottslighet som invandrarna står för är, menar hon, direkt skadligt. Den välvilliga tystnaden om invandrarnas mindre vackra beteenden kan provocera fram ursinniga hatreaktioner, säger hon. Hon menar att invandrarna inte alls är tacksamma om massmedier och myndigheter idealiserar och inte vågar säga sanningen.

Det är tydligen inte många i den här församlingen som vågar säga sanningen, men den är i varje fall uppenbar för många människor utanför det här huset. Jag möter tyvärr ett alltmer tilltagande motstånd mot flyktingpolitiken och en viss främlingsfientlighet. Jag tycker att vi skulle kunna vara överens om att vi skall föra en flykting- och invandrapolitik som gör det möjligt att ställa upp och verkligen pressa tillbaka de tendenserna, som faktiskt breder ut sig alltmer i samhället. Det gör vi inte genom att behandla människor olika, som man har gjort i domstolarna, inte genom att låta flyktingar gå före i köer eller genom att på något annat sätt särbehandla dem.

Detta är en viktig uppgift för oss när det gäller att integrera flyktingarna i vårt samhälle.

Anf. 85 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Jag skall försöka att reda ut det här med schablonbidraget för Berith Eriksson. Jag tror nämligen att Berith Eriksson missförstod mig. Det är ett bidrag som kommunerna får per mottagen flykting och som skall göra mottagandet flexibelt anpassat till flyktingen och flyktingens behov. Om man flyttar till en annan kommun får man ta med sig en del av det bidraget.

Hur går vi vidare, frågade Pär Granstedt, och framlade många bra förslag till hur vi skall gå vidare. Eftersom flyktingpolitiken är allas vårt ansvar välkomnar jag en fortsatt diskussion om det.

Nej, Maria Leissner, jag har inga färdigskrivna repliker, även om jag vid det här laget kan Maria Leissners argument och därför skulle kunna ha replikerna färdigskrivna. Maria Leissner vet också att det här beslutet är temporärt – det redde invandrarministern ut vid interpellationsdebatten förra veckan. Jag tycker inte att jag har någon anledning att upprepa de argument som hon då framförde.

Andre vice talmannen anmälde att Maria Leissner, Berith Eriksson och Ragnhild Pohanka anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 86 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! På samma sätt som tidigare har moderata samlingspartiet under årets allmänna motionsperiod presenterat en lång rad förslag för att förstärka rättstryggheten.

Vår utgångspunkt har varit att kriminalpolitiken måste sträcka sig över en mängd olika fält såsom skola, socialtjänst, sjukvård, bostadspolitik och familjepolitik.

Vi anser att familjen har en avgörande roll när det gäller att förhindra att unga människor begår brott. Familjens betydelse för tryggheten och den personliga utvecklingen från barn till vuxen är grundläggande.

Föräldrarna måste ha huvudansvaret för att barn och ungdomar får lära sig att visa respekt för andra människor. Att barnen får handlingsmönster och lär sig att ta ansvar för sig själva och sina medmänniskor är bästa vägen att förebygga brottslighet.

Moderat familjepolitik ger vidgade möjligheter för familjerna att själva bestämma över sina villkor. Föräldrarna måste ta ett ökat ansvar för barnens utveckling och ges bättre möjligheter att svara mot detta ansvar.

Herr talman! Sedan socialdemokraterna återfick regeringsmakten 1982 har miljonvallen för brott sprängts i vårt land. År 1988 polisanmälades inte mindre än 1 086 211 brott. Samtidigt vet vi att den verkliga brottsnivån är betydligt högre än vad statistiken utvisar, eftersom alla brott inte anmäls.

Den kriminalpolitik som förts av den socialdemokratiska regeringen har ofta utformats som om brott hade samband med allt utom brottslingens an-

svar för sina egna handlingar. En sådan kriminalpolitik kan bara leda till ett enda resultat, nämligen ökad brottslighet.

Det är naturligtvis inte möjligt att här redogöra för alla de förslag som framlagts av moderaterna under årets motionsperiod. Jag skall bara något beröra den politik som vi föreslår skall föras i fråga om polisen och narkotikan.

När det gäller polisens resurser har rikspolisstyrelsen begärt att 800 nya poliser skall utbildas under kommande budgetår. Detta är också regeringens förslag. Eftersom det inte är möjligt att i dagens läge ta emot fler aspiranter på polishögskolan, accepterar vi moderater detta antal.

Den föreslagna ökningen av intagningen till polishögskolan leder emellertid inte till någon omedelbar förstärkning för polisen, eftersom det tar tre år att utbilda en polisman. Socialdemokraternas kraftiga nedskärningar av polisutbildningen under 1980-talet medför att det kommer att finnas ett stort underskott på poliser långt in på 1990-talet, även om antalet polisaspiranter ökar till 800 under det närmaste året. Det är därför nödvändigt att nyrekryteringen av poliser hålls på en hög nivå under lång tid framöver.

Jag gör den bedömningen att det bara i polisdistrikten i Stockholms län, inkl. Stockholms polisdistrikt, skulle behövas minst 1 500 nya poliser. Läget är med andra ord närmast katastrofalt.

Förutom den ökade intagningen till polishögskolan måste det nu vidtas åtgärder som ger omedelbar effekt. Vi moderater har därför föreslagit att det inom polisväsendet också skall nyanställas 600 administrativa befattningshavare. Därigenom kan ett stort antal polismän omedelbart frigöras för ren polistjänst. Med ett snabbt beslut skulle vi redan till sommaren kunna få ut fler poliser på gator och torg.

Herr talman! Försvagningen av Sveriges polisväsende är en av de främsta orsakerna till att narkotikamissbruket ökat kraftigt i vårt land under de senaste åren. Samtidigt som den socialdemokratiska regeringen skurit ned polisens resurser har narkotikaproduktionen i världen satt nya rekord. Den ökade tillgången på narkotika har lett till ett ökat tryck på konsumentländerna, däribland Sverige.

Nedskärningen av polisen har försämrat Sverigs möjligheter att stå emot trycket från de internationella narkotikasyndikaten. Den socialdemokratiska politiken har med andra ord banat väg för en ökad narkotikasmuggling till vårt land. Narkotikan har bokstavligen sköljt in över våra gränser under det senaste året. Droger som kokain, crack, khat och Ecstasy, vilka tidigare var sällsynta i vårt land, börjar nu bli vanligt förekommande här.

I den regeringsförklaring som statsminister Ingvar Carlsson presenterade den 3 oktober sades att insatserna mot den illegala narkotikahandeln skall samordnas och förstärkas och att åtgärder mot missbruk bland ungdomar skall prioriteras. Men därefter har ingenting hänt. Av justitieministerns uttalanden här i kammaren har det i stället klart framgått att den hittills förda narkotikapolitiken skall ligga fast.

Att agera på det sätt som regeringen här gör är detsamma som att ställa sig framför en skenande elefanthjord och ropa halt. Elefanthjorden fortsätter att skena och trampar snabbt ned allt som kommer i dess väg. På samma

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

sätt fortsätter narkotikan att välla in över vårt land utan att hindras av verbala aktioner från regeringens sida.

Herr talman! Vi har inte en chans att stoppa narkotikan, om det inte omedelbart vidtas genomgripande politiska åtgärder. En av dessa åtgärder är att skapa lagliga förutsättningar för att i större utsträckning kunna slå direkt mot marknaden. Genom att konsumenten trots allt är narkotikamarknadens yttersta förutsättning och i praktiken den enda oersättliga länken i hela kedjan av aktörer inom narkotikahandlingen är det nödvändigt att det enskilda innehavet och missbruket står i centrum för den politik som förs på det här området.

Vi moderater har föreslagit att narkotikastrafflagen skall ändras så att det blir möjligt för polisen att göra kroppsbesiktning, t.ex. ta blodprov eller urinprov, på misstänkta missbrukare. En sådan lagändring skulle bidra till att vi fick ett effektivt tryck på missbruksmiljöerna. Vi skulle därigenom kunna pressa de vårdbehövande mot nödvändig vård, pressa de icke vårdbehövande, dvs. nöjesnarkarna och nybörjarna, ur narkotikamarknaden och avhålla så många som möjligt från att över huvud taget börja använda narkotika.

För att sätta press på langare och tillverkare har vi föreslagit höjningar av straffen för narkotikabrott och grovt narkotikabrott. Maximistraffet för narkotikabrott bör enligt vår mening höjas från fängelse i tre år till fängelse i sex år. Den som gör sig skyldig till grovt narkotikabrott bör i fortsättningen kunna dömas till livstidsstraff.

När det gäller den lägsta graden av narkotikabrott har vi i dag en helt oacceptabel praxis. I exempelvis Stockholm kan en person bära med sig ett hekto cannabis, tio gram amfetamin, två gram kokain eller ett gram heroin och ändå bara göra sig skyldig till det brott som kallas ringa narkotikabrott.

Vi föreslår på den här punkten att lagen ändras så att såsom ringa narkotikabrott endast skall avses en så obetydlig mängd narkotika att den inte kan delas upp ytterligare före konsumtion. Vårt förslag innebär alltså att under rubriceringen ringa narkotikabrott bara får rymmas en enda s.k. dos.

Herr talman! Det är nog ingen tillfällighet att varken justitieministern eller någon annan regeringsföreträdare finns i kammaren nu. Regeringen har vid åtskilliga tillfällen visat att den inte har något större intresse för rättstrygghetsfrågorna. Jag hade dock i min enfald ändå trott att någon från regeringen trots allt skulle infinna sig så att vi kunde få en debatt.

Anf. 87 INGBRITT IRIHAMMAR (c):

Herr talman! Det var mycket bättre förr! Detta uttrycks ofta, i många olika sammanhang, i diverse frågor. Vad gäller det ämne vi nu berör, dvs. rättssäkerhet och därmed brottsbekämpning och minskat våld, får vi ofta höra just detta att det var mycket bättre förr. Det var lugnare, tryggare och vänligare.

Var det så då? Var det bättre förr? Ja, om vi skall se på statistiken. Det anmälades färre brott förr. Sedan 1950 har antalet anmälda brott femdubbats, och vi har nu passerat enmiljonstrecket när det gäller anmälda brott per år, precis som Jerry Martinger sade.

Vad kan denna förändring bero på? Klart är, att den sociala kontrollen var

större förr. Folk levde i ett samhälle där man kände varandra, respekterade varandra, höll efter varandras ungar, tog hand om varandra, brydde sig om och satte gränser. Social kontroll och stöd i form av socialt nätverk har onckligen brottsförebyggande och brottsbekämpande betydelse.

De flesta levde i familjer med båda föräldrarna och därtill också far- eller morföräldrar, mostrar, kusiner och andra släktingar i närheten. Man uppfostrades i herrans tukt och förmaning, som det hette. Grannsamverkan rådde i betydligt större utsträckning än i dag. Ja, alla hade det ju inte så här, men nog var det vanligare förr än nu.

Nu är den sociala kontrollen sämre, familjerna ser annorlunda ut. Barn lever ofta med bara en förälder. Ofta känner inte grannar igen varandra. Många gånger saknas vuxna förebilder, särskilt manliga sådana. Den enskilda människans samvete, etik och moral har inte alltid getts tid att utvecklas i tillräcklig omfattning.

Samhällsplaneringen har lett till koncentration, segregation och rotlöshet i stället för den decentralisering, samverkan och de lokalsamhällen som centern eftersträvar.

I stället för att satsa på familjerna, förstärka föräldra- och vuxenrollen och ge möjligheter för föräldrar och barn att ha mer *tid* tillsammans, bl.a. via vårdnadsersättningen som centern vill ha, har det blivit tvärtom. Barnen ser allt mindre av sina föräldrar. För att få ekonomin att gå ihop har föräldrar och vårdnadshavare tvingats jobba mer och fler timmar, och fått allt mindre tid över för barnen. Samhället har i hög grad tagit över föräldra- och uppfostrarrollen. Det jag nu nämnt är säkert förklaringar till en del av den ökade brottsligheten, förklaringar som i sammanhanget enligt min mening alltför litet betonas. Självklart är orsakerna till brottslighet mycket mer komplexa än vad jag hittills har antytt. Bl.a. har drogerna en mycket stor betydelse när det gäller våld och brottslighet. Jag återkommer till detta senare.

Men jag har velat påpeka behovet av att vidta förebyggande åtgärder i första hand för att få ett rättssäkrare och tryggare samhälle, i stället för att mera ensidigt, såsom sker alltför ofta, mest tala om fler poliser, hårdare straff och olika påföljdsfrågor. Lagar och bestämmelser, insatser från rättsvårdande myndigheter såsom polis, domstolar och kriminalvård är mycket viktiga, men bör ses som ett komplement till de olika förebyggande åtgärderna, och de kan aldrig ersätta dem.

Jag vill nu återkomma till drogernas betydelse för brottsligheten. De flesta våldsbrott begås av alkoholpåverkade, och flertalet brottsoffer är också påverkade. Samhället kommer aldrig till rätta med våldsbrottsligheten, om inte alkoholproblemet tas på allvar. Enligt undersökningar skulle man kunna reducera vanebrottsligheten 30–40 % med hjälp av generella åtgärder av typ alkoholpolitiska restriktioner.

Det är särskilt viktigt att vidta åtgärder för att ungdomars alkoholkonsumtion skall minska, eftersom tidig debut ger en större risk för beroende. Därför är vi från centerns sida beredda att höja utskänkningsåldern till 20 år. Då skulle man också nå en bättre överensstämmelse mellan åldersgränsen för inköp på systembolaget och restaurangerna. Det är ju underligt som det är i dag, att det är förbjudet för 18- och 19-åringar att köpa sprit och öl på systembolaget men fritt fram för dem på krogen.

Det behövs dessutom en större restriktivitet än hittills med beviljade tillstånd för alkoholutskänkning och bättre möjligheter att kontrollera efterlevnaden av gällande bestämmelser. För att ungdomar inte i fortsättningen skall stå utanför krogarna och hänga på kvällarna och bråka, är det mycket viktigt att kommunerna skapar lockande drogfria ungdomsmiljöer som ett alternativ för ungdomar under 20.

Polisen måste också ges tillräckliga möjligheter att ingripa när det gäller omhändertagande av alkohol- och drogpåverkade personer. I dag måste dessa personer vara mycket kraftigt berusade, innan polisen med hjälp av 13 § polislagen kan tillfälligt omhänderta vederbörande. En lägre toleransnivå behövs, liksom en skärpning av 13 § i polislagen, för att polismannen skall kunna ingripa på ett effektivare sätt och därmed bidra till ett minskat våld och en lugnare och tryggare miljö utomhus.

Att höja alkoholpriserna kan också bidra till en minskning av alkoholkonsumtionen. Det är emellertid en svår avvägningsfråga. När är ett alkoholpris för högt, så att det i stället lockar till en ökad hembränning eller leder till en risk att framför allt nyfikna ungdomar provar på billigare knark i stället? Eftersom narkotikan flödar in i vårt land, har priserna blivit relativt låga, så låga att det på sina håll är billigare att berusa sig med hasch än med sprit. Här ligger det enligt min bedömning en mycket stor fara som man inte får glömma bort.

Det är därför mycket viktigt att narkotikan bekämpas effektivt på alla nivåer. Det gäller i odlingsländerna, vid gränserna, men framför allt på gatulangningsnivå.

För att lyckas med detta behövs ökade polisresurser, vilket vi i centern har krävt. Det behövs också ändrade lagar och bestämmelser. Bl.a. måste fängelse i straffskalan införas för bruk av narkotika för att ge möjlighet till blod- och urinprovstagningar och husrannsakan, som Jerry Martinger krävde, för att därigenom mera effektivt bekämpa narkotikan. Vården måste också förbättras för missbruksgrupperna. Här är en stor brist, anser jag.

För att finansiera sitt missbruk ägnar sig många åt stöld och inbrott, det känner vi väl till. Vanligt folk, dvs. svensken i gemen, köper det mesta av detta stöldgods i god tro, som det heter. Vi vill från centerns sida skärpa godtroslagen, så att det blir svårare att avyttra stöldgodset.

Dessa och många fler åtgärder har vi föreslagit i vår partimotion.

Anf. 88 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Brottsligheten i Sverige befinner sig på en historiskt sett hög nivå. Trots detta inbjuder situationen till en viss optimism och ger utrymme för en mer progressiv och offensiv kriminalpolitik.

I ett internationellt perspektiv ligger våldsbrottsligheten i vårt land på en förhållandevis låg nivå, särskilt när det gäller våldsbrottslighet med dödlig utgång. Misshandelsbrotten ökar visserligen enligt polisstatistiken, men andelen människor som utsatts för våld under det senaste året är sedan slutet av 1970-talet konstant enligt statistiska centralbyråns intervjuundersökningar. Efter 1950- och 1960-talens snabba ökningsar av stöldbrottsligheten är nu utvecklingen betydligt lägre.

Den här utvecklingen tycks till en del förklaras av att de ungas brottslighet inte längre stiger. Narkotikamissbruket har också stabiliserats bland de äldre, och bland de unga är den påtaglig.

På ett område, som inte har berörts så mycket, finns en oroväckande utveckling, och det är när det gäller ekobrottslighet. Jag vet att Sören Lekberg senare under den allmänpolitiska debatten kommer att ta upp denna fråga.

Jag vill inte ge denna bild för att på något sätt bagatellisera den brottslighet som förekommer, men det är nyttigt att se fakta i ögonen och inte låta förvilla sig av sensationella beskrivningar av enskilda brott och brottslighet.

Det är väsentligt att söka mildra effekten av de skador brottsligheten medför och då särskilt att ge brottsoffer hjälp och stöd. Polisens resurser bör i högre grad ställas till den enskilda människans tjänst och användas för utredning av brott som medborgarna traditionellt upplever som hotande. Det är viktigare att söka mildra skadorna av brott än att straffa gärningsmän. Dagens kriminalpolitiska diskussion kännetecknas av en falsk motsättning mellan gärningsmän och brottsoffer. Offren hjälps sällan genom att gärningsmannen bestraffas – möjligen tillfredsställs hämndkänslorna hos en del. Offren hjälps däremot när de känner sig tagna på allvar, genom att polisen utreder brotten, genom tillgång till kurativ hjälp, genom ekonomisk kompensering i form av skadestånd m.m.

Som jag tillsammans med andra socialdemokratiska ledamöter framhållit i en motion bör försäkringssystemets brottsalstrande effekter klarläggas. Detta system fungerar ofta på ett helt annat sätt än vad många föreställer sig. Försäkringsbolagen arbetar enligt en princip som skulle kunna formuleras så: I stället för att besvara dig med skyddsanordningar kan du försäkra dig hos oss. Konsekvensen av detta är att skadefrekvensen i form av stöld och annan sakskada som omfattas av försäkring tenderar att hamna på en betydligt högre nivå än som skulle vara nödvändigt om också andra intressen än bolagens egna fick ligga till grund för premiesättning och utformning av försäkringsvillkor. Den fråga som bör ställas här är om ingen skada alls trots allt inte är bättre än en i bästa fall generös ersättning i efterhand.

En annan viktig brottsförebyggande insats är att söka minska brottsligheten genom att påverka den s.k. tillfällestrukturen. Den som marknadsför brottsalstrande varor och tjänster bör även bära ett ansvar för brottspreventiva åtgärder. Tanken om förorsakarprincipen har utvecklats inom miljörätten och borde kunna utvidgas till att gälla även inom det kriminalpolitiska området, dvs. att man ser brott som en störning av den sociala miljön, förorsakad av producenten.

Under 1960-talet garanterade exempelvis bankerna i vinstsyfte inlösning av checkar mottagna i detaljhandeln, även då checkarna visat sig vara falska. Vi vet att denna ordning efter starka påtryckningar från rikspolisstyrelsen ändrades, och följden blev en drastisk minskning av checkbedrägerierna på två år, från 39 000 till 7 000.

Brottsförebyggande rådet har nyligen utgivit en skrift om en rad brottsförebyggande åtgärder som kan vidtas. Jag vill i detta sammanhang gärna instämma i vad Ingbritt Irhammar har sagt om alkoholens orsaker när det gäller brottslighet. Detta finns väl dokumenterat i undersökningar inte bara från BRÅ, utan även från annat håll.

Alkoholerna har, Jerry Martinger, *långt* större brottsframkallande verkningar än narkotikan. Det framgick också av Ingbritt Irhammars anförande.

Det är angeläget att skriften från BRÅ får en bred spridning och att den följs upp med en kraftig information runt om i landet. Det är över huvud taget av stor betydelse att den brottsförebyggande verksamhet som leds av BRÅ inte bara i ord lovprisas för sina insatser utan också får successivt ökade resurser. I jämförelse med många andra länder är de anslag som i Sverige ges till den brottsförebyggande verksamheten alltför låga. Det finns anledning för oss att i samband med den kommande forskningspolitiska propositionen bevaka denna fråga.

År 1988 utdömdes över 18 000 frihetsstraff i vårt land. Statistiken föreligger ännu inte för 1989, men antalet torde uppgå till ca 19 000. Det är också ett historiskt rekord. Ökningen sedan 1985 har uppgått till ca 10 000 nya fängelsestraff per år.

Denna utveckling beror inte bara på brottsutvecklingen i sig utan har även andra orsaker när det gäller lagstiftningen. Det finns därför all anledning att nu se till att lagstiftningen och rättstillämpningen går i den riktningen att vi kan minska antalet fängelsestraff.

Alla är i ord ense om att fängelsestraffen har negativa verkningar, utom möjligtvis Jerry Martinger. Det är angeläget att omsätta orden i handling.

Anf. 89 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck sade att ungdomsbrottsligheten inte längre ökar. Jag vill då påpeka att brottsligheten sträckt sig allt längre ned i åldrarna. Sådant som 16-åringar gjorde för 25 år sedan görs i dag av 13-åringar, inte för att 13-åringar i och för sig skulle vara mer brottsbenägna än de som var 13 år i mitten av 1960-talet, utan helt enkelt därför att dagens ungdom i många avseenden är mer företagsam än gårdagens ungdom.

Det finns ingen registrering i fråga om brott som begås av ungdomar under 15 år. Eftersom sådan saknas kommer inte dagens brottsstatistik att ge en riktig bild av verkligheten. Om polisen ges tillstånd att registrera ungdomar under 15 år, vilket vi moderater har föreslagit, kommer vi att få en heltäckande statistik också i fråga om hur omfattande brottsligheten är. Vi menar att en sådan registrering är nödvändig, bl.a. för att vi skall kunna få en fullständig bild av ungdomsbrottsligheten. Annars kan man så att säga inte vidta rätt åtgärder för att avhjälpa den.

Denna registrering är också nödvändig av den anledningen att det i dagens läge är väldigt svårt för polisen att arbeta, eftersom varje person under 15 år som de träffar i brottsammanhang för dem framstår som helt "ren". Polisen har inte sedan tidigare tillgång till uppgifter på denna person, något som skulle vara en fördel.

Hans Göran Franck har sagt att också narkotikabrotten har minskat i antal. Det är riktigt att antalet anmälda narkotikabrott har minskat under de senaste åren, men detta beror i stor utsträckning på att socialdemokraterna under 1980-talet har skurit ned polisens resurser så kraftigt. Narkotikabrott är s.k. upptäcktsbrott, dvs. brotten uppdagas i första hand genom polisens spaning och utredning. Om det då inte finns några poliser, upptäcks naturligtvis inte heller några narkotikabrott. Man kan alltså säga att antalet upp-

täckta narkotikabrott i hög grad står i relation till polisens styrka. Detta är således anledningen till att antalet anmälda narkotikabrott har sjunkit under de senaste åren.

Med en förstärkning av polisens resurser kommer antalet narkotikabrott att kraftigt öka i statistiken, eftersom narkotikan nu har fått en så stark utbredning i Sverige i jämförelse med vad som tidigare var fallet.

Jag är, Hans Göran Franck, medveten om att en stor del av brottsligheten naturligtvis beror på alkoholen. Eftersom jag i mitt anförande inriktade mig på att tala om polisen och narkotikan, fanns det inte utrymme för att närmare gå in på frågan om alkoholens påverkan på brottsligheten.

Anf. 90 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag är överens med Hans Göran Franck om att det många gånger är viktigare att mildra skadorna av brott än att straffa gärningsmännen. Jag är förvånad över att Hans Göran Franck inte började i rätt ände av kedjan genom att nämna behovet av förebyggande åtgärder så att dessa skador inte uppstår. Detta måste väl egentligen vara den huvudsakliga utgångspunkten.

Hans Göran Franck nämner endast de brottsförebyggande åtgärderna när det gäller personer som marknadsför en vara. Han säger att dessa skall ta på sig ett större ansvar. Detta kan jag också hålla med om, men jag saknade ändå många olika åtgärder. Exempel på sådana är centerns förslag om förhandsgranskning av videofilmer, knivförbud på allmän plats, satsningar på meningsfyllda fritidsaktiviteter och på ungdomars engagemang på olika områden såsom musik, idrott och ideell verksamhet, ytterligare satsningar i form av tidigt insatta åtgärder när det gäller familjer med problem, satsningar på resurser till skolan och utbildning av personal som går ut på att förbättra personalens kunskaper vad gäller att upptäcka att barn mår dåligt. Detta är insatser som kanske leder till att vi i stället får mindre skador av brott.

Jag kan även hålla med om att vi måste försöka hitta fler alternativ och använda oss bättre av alternativ till fängelsestraff. Fängelse hjälper sällan en gärningsman att komma på bättre tankar. Man kan kanske på detta sätt skydda allmänheten, men vill man så att säga värda gärningsmannen ur situationen, då är andra åtgärder bättre.

Anf. 91 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag uppskattar att Jerry Martinger i sitt andra anförande uttalade sig på ett mera måttfullt sätt än i det första inlägget.

När det gäller ungdomsbrottsligheten bygger jag mina uppgifter på vad forskare vid Stockholms universitet och BRÅ kommit fram till. Det här kan förefalla litet överraskande för många som läser dagspressen och som tror att det är något helt annat.

När det gäller narkotikabrottsligheten är det självfallet, liksom vid all annan brottslighet, så att hur man straffbelägger, hur man kriminaliserar och hur man sedan beivrar detta spelar roll för vilken statistik man får. Det är väl känt.

Jag vill påstå att det är få brottsområden som under det senaste årtiondet

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

relativt sett fått så mycket resurser som kampen mot narkotikabrottsligheten. Det har också framkommit i de redogörelser som vi har fått från de olika verk som har att göra med detta. Bekämpandet av våldsbrottsligheten har också fått mera resurser än många andra områden. Det är de två prioriterade områdena.

Ett område som relativt sett har fått för litet resurser är kampen mot ekobrottsligheten. Jag har gång på gång framhållit att det är nödvändigt att ge bättre resurser till detta område. Många gånger har jag saknat detta i debatten från andra partiers sida; man tar inte frågan på tillräckligt stort allvar.

Ingbritt Irhammar tar upp ett brett spektrum av brottsförebyggande åtgärder, och allmänt sett kan jag säga att jag helt håller med henne. När det gäller enskilda punkter om förhandsgranskning kan vi möjligtvis ha olika uppfattningar. Det är dock helt klart att breda samhällsinsatser är nödvändiga för att man skall kunna verka i brottsförebyggande syfte.

När det gäller alternativ till fängelse uppskattar jag att Ingbritt Irhammar är på det klara med att vi måste gå vidare på den vägen och att de alternativ som finns i dag är helt otillräckliga.

Anf. 92 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! När det gäller fängelsestraffet vill jag säga till Hans Göran Franck att jag anser att det är nödvändigt att ha fängelsestraff – för det första för att hålla en del grova brottslingar borta från samhället och för det andra i avskräckande syfte. Det viktigaste, enligt mitt sätt att se det, är nämligen inte straffet som sådant, utan hotet om ett straff. Straffet måste dock vara kännbart för att det skall utgöra ett hot.

Det är riktigt som Hans Göran Franck säger att narkotikabekämpningen har fått stora resurser under de senaste åren. Konstigt vore det annars. Enligt min mening är det alldeles för dåliga resurser, om man har klart för sig vilken styrka de internationella narkotikasyndikaten har.

Den internationella narkotikahandeln har i dag en väl utvecklad organisation till sitt förfogande. Verksamheten bedrivs i ett antal concernliknande enheter som till sin konstruktion och storlek är väl jämförbara med de etablerade multinationella industriföretagen. Det är inte uteslutet att narkotikahandeln årligen omsätter närmare 1 000 miljarder dollar. Därmed har handeln med illegala droger passerat oljeindustrin. Det är bara vapenhandeln som omsätter mer.

Vinsterna från narkotikahandeln kanaliseras systematiskt in i det legala samhället där de tvättas. Narkotikapengar finns inte bara i de länder som är traditionella producenter av narkotika, utan de finns på aktiebörser och i etablerade bank- och industriföretag över hela världen. Narkotikasyndikaten har enorma ekonomiska resurser till sitt förfogande och kan i dag köpa politisk och militär makt på ett sätt som aldrig har varit möjligt tidigare. I det läget måste vi naturligtvis anpassa våra resurser. I dagens situation måste narkotikabekämpningen i Sverige ha en mycket större omfattning än vad den har.

Anf. 93 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag tror att vi alla tre egentligen är ganska överens om att oberoende av om brott av olika typer ökar eller inte ökar så sker det alltför många brott och detta är oroande.

För min egen del vill jag tillägga att jag tycker – vilket också utvecklingen visar – att ungdomsbrottsligheten har blivit råare och grövre. Den har alltför hög omfattning, och vi måste på olika sätt bekämpa den. När det gäller narkotikamissbruket finns vissa siffror på att det går ner och vissa oroande siffror på att det är på väg att öka igen. Totalt sett är vi kanske överens om att det finns för mycket narkotikamissbruk och att vi måste göra något.

Vi måste alla göra det vi kan. Alla måste hjälpa till och visa att vi bryr oss om varandra, att vi vågar värna om varandra och att vi faktiskt respekterar varandra och livet litet mera. Vi behöver en förbättrad trygghet och en förbättrad rättssäkerhet. Detta tycker jag är det viktigaste att betona.

Anf. 94 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är helt klart att vi inte kan uppnå ett samhälle som är fritt från brottslighet eller fritt från straff. Vi måste sätta en viss grupp av människor i fängelse: den situationen kommer att bestå.

Vi skall dock inte ha någon övertro på vad straffrättsliga medel och hot kan åstadkomma. Vi vet, det finns undersökningar, att avskräckning och hot inte i någon nämnvärd utsträckning påverkar straffnivån.

Insikten om straffens bristande effektivitet kräver att kriminalpolitiken på allt sätt strävar efter att minimera brottsligheten, men också att minimera användningen av hot och straff och som alternativ använda andra former av kontroll, vilket Ingbritt Irhammar var inne på. Det kan ske genom att straffrätten inskränks utom när det gäller viktiga allmänna och enskilda intressen. Det kan ske genom en viss avkriminalisering och avgiftsbeläggning i stället. Det kan ske genom att bötesstraffet, som är en underskattat påföljd, kommer till ökad användning. Det kan också ske genom satsningar på belöningar och legala handlingsalternativ. Nu har jag inte talat om den verkligt grova brottsligheten.

När det gäller de multinationella syndikaten som arbetar med narkotikabrott är jag helt överens med Jerry Martinger om att det är ett mycket stort problem. I det här sammanhanget räcker inte *ett* lands aktiviteter till, utan initiativen måste tas på allra högsta nivå. Så har också skett när Sverige har väckt denna fråga inom Förenta nationerna. En rad andra organ, t.ex. polisära, och i övrigt de resurser som står till förfogande måste sättas in vid bekämpningen – inte bara i vissa delar av världen. Den här brottsbekämpningen måste breddas överallt där narkotikasyndikat förekommer, även om problemet i första hand har fokuserats till Latinamerika.

Andre vice talmannen anmälde att Jerry Martinger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 95 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Det är kanske litet väl magstarkt att till alla delar hålla med dem som har sagt att regeringen eller centralmakten i Stockholm under se-

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

nare är har riktat direkta angrepp mot Skåne i allmänhet och Malmö i synnerhet. Men det finns ändå till vissa delar fog för den kritiken. Under den tid då borgerligheten var i majoritet i Malmö vidtog regeringen åtgärder som var direkt riktade emot den. Även om den kom med aldrig så bra förslag skulle man göra allt för att se till att de inte blev verklighet. Men, herr talman, det finns ingenting som är så trist som gårdagens väder, och jag tänker inte orda mer om detta.

Till skillnad från många andra som står i denna talarstol och pratar om regionalpolitik begär jag – och alla vi skåningar – inga pengar. Vi kommer inte till regeringen med mössan i handen och säger att vi vill ha si och så många miljoner för att klara upp det ena och det andra. Vi begär bara att få bestämma litet mera över vår egen situation.

Låt mig ta ett exempel: den fasta förbindelsen mellan Malmö och Köpenhamn. Vi begär inte att staten, eller rättare sagt skattebetalarna, skall finansiera en bro. Det finns i dag en uppsjö av internationella finansiärer som är beredda att med sitt kapital finansiera, dvs. betala en sådan bro. Vi är i dag många i Skåne som håller med statsminister Ingvar Carlsson om det han sade för två år sedan: Frågan är nu färdigutredd, nu måste vi komma till skott. Men statsministern har tydligen en lika lang laddningstid som de gamla musköterna på 1600-talet. Ännu har varken han eller hans parti kommit till skott. Frågan förhalas och förhalas. Någon präktigare långbänk än frågan om Öresundsförbindelsen har vi icke sett tidigare.

Nu kan man kanske inte ta upp- och nedgångar i opinionsmätningar på fullt allvar, men man kan i alla fall tolka vissa tendenser. Jag vill peka på en opinionsmätning, nämligen den som SCB gjorde i november 1989. Där visade det sig att de partier som klart har sagt nej till en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn, alltså centerpartiet, miljöpartiet och vpk, i fyrradskretsen hade mellan 10 och 12 % av rösterna. Dessa procentsatser verkar ha fått den effekten att man fortsätter att förhålla ett brobeslut och lägger den frågan på is.

Vi har också nere i Skåne haft otaliga mätningar om vad boende i Malmö, Malmöhus län resp. hela Skåne tycker om en fast förbindelse. Varje gång har man kunnat notera samma resultat: en kraftig majoritet vill ha en järnvägs- och bilbro mellan Malmö och Köpenhamn. Ändå gör centralmakten i Stockholm allt för att hindra ett beslut i denna fråga.

Herr talman! Jag vill än en gång poängtera att vi inte begär några pengar. Låt oss bara göra det som majoriteten nere i Skåne tydligen vill. Denna fråga skall inte få avgöras av ungdomsförbund med utgångspunkt i uttalanden från tribuner i Stockholm. Vi skåningar struntar i om ni bygger ut Essingeleden. Vi säger inte att ni skall plocka bort de broar som finns i Stockholm, riva dem och köra med färjor i stället. Det är er business. Men ge oss möjligheten att klara oss själva, framför allt när vi inte begär att ni eller några andra skall betala detta.

Herr talman! Till sist en annan stor tragedi: Barsebäck. Man har nu bestämt att man 1995–1996 skall avveckla ett aggregat i Barsebäck, när vi inte har något annat alternativ än fossila bränslen. Alla talar i dag om att Skåne i och med sin närhet till t.ex. Östtyskland lider av stora miljöproblem. Och

då skall vi ta bort det aggregat som skadar miljön minst! Den enda ersättningen är fossila bränslen i form av kol, olja eller naturgas.

Folkopinionen när det gäller kärnkraften är en exakt kopia av den som gäller bron. Om man tolkar folkomröstningsresultatet 1980 kan man se att förstäelsen för kärnkraftens nödvändighet blir större ju närmare man kom Barsebäck. Vi skåningar älskar kärnkraften lika litet som andra. Men vi har inte någonting att välja på. Alternativen är betydligt sämre. Om vi vill behålla en ekonomisk, industriell och social trygghet kan vi inte bara skrota kärnkraften innan vi vet vad vi skall ha i stället.

Det har, herr talman, skett förändringar inom regeringen. Om man skall vara mild kan man säga att regeringen har sparkat Birgitta Dahl. Birgitta Dahl var faktiskt känd både som anhängare av och som initiativtagare till att man i förtid skulle avveckla kärnkraften. Hon har nu ersatts av Rune Molin, som kommer från LO och som var en av dem som hardest angrep regeringens energipolitik. Jag hoppas att Rune Molin för allas bästa kommer att ställa allt till rätta igen. Låt oss gärna ha ambitionen att på lång sikt avveckla kärnkraften, men innan dess behålla den. De alternativ som finns i dag är betydligt sämre än kärnkraften.

Anf. 96 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Jag vill i mitt inlägg ta upp den näringspolitiska situation som föreligger i östra Skåne och gör detta mot bakgrund av att det finns betydande risker för den framtida utvecklingen i regionen. Ingen annanstans i landet sysselsätts så stor andel av arbetskraften i jordbruk och livsmedelsindustri. I östra Skåne är även frukt- och bärödling samt fiske viktiga näringar. Arbetsmarknaden är med hänsyn till den rådande strukturen mycket känslig för konjunkturer och för ingrepp utifrån.

För Kristianstadsbygden, där jordbruket och livsmedelsindustrin har en så dominerande ställning, är det förslag till framtida jordbrukspolitik som nyligen presenterats ett reellt hot mot regionen. Också förutsättningarna för fruktodlingen förändras i negativ riktning. Den avreglering som är att vänta för dessa näringar kommer att slå hårt mot sysselsättningen i regionen. Enligt lantbruksnämndens beräkningar drabbas närmare 5 000 personer i länet om jordbruksproduktionen minskas med 10 % samt sockerbets- och fabrikspotatisodlingen bortfaller.

Österlen, som utgör den södra delen av regionen, har redan genom rationaliseringar inom odling och livsmedelsförädling utsatts för mycket stora påfrestningar. Det kan exemplifieras genom att man lätt kan addera en "Kockumskris" eller en "Blekinge-varvskris" enbart i Österlens kommunerna.

Hotbilderna är tydliga för östra Skåne. Läger man därtill den bedömning av utvecklingen som skulle komma till stånd i händelse av ett närmande till EG som görs i rapporten "EG, Sverige och jobben" blir bilden riktigt dystert. EG-utredningen ser mot bakgrund av den rådande näringsstrukturen länet som den region som kommer att förlora mest i landet på ett närmande till EG-marknaden.

Vi är mycket bekymrade över den sammantagna effekten av den strukturomvandling som är på gång i länet och som påskyndas genom planerade stat-

liga beslut. Signaler om nedläggning av sockerbruk, regementen och minskat statligt ansvar för järnvägen etc. gör situationen oerhört tung för regionen. Dessutom har också under senare tid andra industrier gett signaler om nedskärningar, bl.a. Ifö Electric i Bromölla. Vi ser det som mycket viktigt att slå larm om situationen, och vi hoppas att man skall lyssna på oss.

Vad som krävs är en helhetssyn hos statsmakterna när det gäller effekten av de olika beslut som länet blir föremål för. Hittills har man struntat i att analysera konsekvenserna av den väntade omställningen inom jordbruks- och livsmedelssektorn, vilket naturligtvis är en stor brist. Flera remissorgan har också påtalat detta samtidigt som de har sagt att omställningstiden, tre år, är alldeles för kort. Det ligger mycket i den kritiken.

Strukturuomvandlingen och avregleringen av jordbruksnäringen och livsmedelsindustrin måste ske under acceptabla former, så att framtida sysselsättning tryggas. Statsmakterna, som har totalansvaret för den närings- och regionalpolitiska utvecklingen i landet, bör påbörja en konsekvensanalys av hela omvandlingsprocessen. Detta har vi från länet också föreslagit i en motion. Jag ser det som ytterst angeläget att man tar reda på vad förändringen innebär för olika regioner. De negativa följderna av den väntade struktur- omvandlingen måste överbryggas genom olika slags åtgärder.

För att östra Skåne ekonomiskt, socialt och kulturellt skall kunna fungera i framtiden måste rambetingelserna förändras. Till den kommande jordbruks- och livsmedelspolitiska propositionen bör därför riktade åtgärder kopplas, så att östra Skåne får en utveckling som liknar västsidans.

Till sist, herr talman, vill jag instämma i kritiken som Fabriks avdelning i östra Skåne, betodlarna samt fackklubben vid Karpalunds sockerbruk i dagarna riktar mot Sockerbolaget för att företaget vidtagit en rad åtgärder som tolkats som att Karpalundsbruket läggs ned till våren, vilket medför att betodlingen försvinner i området.

Riksdagen beslutade i fjol att en eventuell förändring av bruksstrukturen skall föregås av en allsidig utredning, där hänsyn tas till odlingsstruktur, transporter, miljö och sysselsättning. Den utredningen skall redovisas i samband med den livsmedelspolitiska propositionen, och ingenting bör hända innan dess.

Det innebär en oerhörd nonchalans av riksdagens beslut att föregripa den politiska behandlingen av frågan. Jag är övertygad om att Karpalundsbruket hävdar sig mycket väl vid en total jämförelse med andra bruk. Det framgår mycket tydligt av mitt inlägg att Karpalunds sockerbruk behövs för att garantera sysselsättningen i regionen. Det är nödvändigt att vid den slutliga prövningen av livsmedelspolitiken och bruksstrukturen ta hänsyn till de faktorer som framförts från länets sida, från fackklubbarna och betodlarna, och det är nödvändigt att Karpalundsbruket får leva vidare.

Anf. 97 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Under fjolåret avslutades den landsbygdskampanj som initierades av Europarådet, den omskrivna kraftsamlingen med det förpliktigande namnet "Hela Sverige skall leva".

Av alla de idéer och uppslag som kom fram under kampanjen har det ännu inte blivit någonting. Mest uppmärksammat i slutskedet blev i stället det av-

hopp som glesbygdsdelegationens ordförande, en socialdemokratisk förtroendeman, svarade för. Han avgick, sade han själv, framför allt därför att han "konstaterade att glesbygdsdelegationens synpunkter möttes av ringa intresse, för att inte säga oförståelse och misstro, från arbetsmarknadsdepartementets och departementschefens sida".

Det är, herr talman, ingen tillfällighet att människor som är intresserade av regionalpolitiska frågor och landsbygdsfrågor reagerar på detta sätt när de konfronteras med den socialdemokratiska politiken på dessa områden. Socialdemokraterna har verkligen *inte* med sin politik verkat för en positiv utveckling i *hela* Sverige. I stället har man genom höga skatter, detaljregleringar och statsbidragsstyrning under en följd av år bromsat och hindrat landsbygdens utvecklingsmöjligheter.

I moderata samlingspartiet menar vi att 1990-talet måste få innebära ett trendbrott för den svenska landsbygden. Enskilda människors idéer, initiativförmåga och ansvarstagande måste tas till vara och utvecklas. För att hela Sverige skall kunna leva fordras att varje ort och varje region får möjlighet att utveckla sina speciella förutsättningar. Den politiska styrningen måste därför minskas.

Herr talman! Det är naturligtvis omöjligt och kanske onaturligt att tala om landsbygd utan att ta upp jordbruksfrågorna. 1980 fanns det närmare 118 000 jordbruksföretag i vårt land. 1988 hade antalet minskat till ungefär 101 000. Antalet sysselsatta inom jord- och skogsbruk, jakt och fiske har minskat från 212 000 till 168 000 personer under samma period.

Det fordras nu förbättrade villkor för små och medelstora jordbruksföretag. Exempelvis skulle många av just de kategorierna av företag kunna göras lönsamma och sysselsätta flera personer genom att jordbruket kompletterades med annan näringsverksamhet. Vidare är arbetsmarknadslagstiftningen i dag så stelbent att den försvårar vissa anställningar. Lagen om anställningsskydd bör därför ses över i syfte att underlätta säsongsanställningar av arbetskraft. Den hälsningen ger jag arbetsmarknadsutskottets vice ordförande som sitter här i kammaren.

Herr talman! Under det här året kommer avgörande beslut att fattas om den framtida svenska jordbrukspolitiken. Det råder enighet om att det svenska jordbruket bör avregleras inom ramen för ett bibehållet gränsskydd. Eftersom stora arealer behöver tas ur produktion, måste vi ge den svenske bonden stöd under omställningsperioden. Den måste bli tillräckligt lång, kanske 8–10 år.

Ett av de stora hoten mot våra jordbruk, och mot den svenska landsbygden, utgör vårt höga skattetryck. Även den nu pågående skatteomläggningen kommer att drabba landsbygden hårt, herr talman! En stor del av landsbygdsbefolkningen har förhållandevis låga inkomster och får därmed ett sämre utbyte av marginalsattesänkningarna. De får emellertid genom höjda skatter och avgifter vara med och finansiera andras marginalsattesänkningar. Momsbreddningen, höjda energi- och boendeskatte liksom stigande bensinpriser och försämrade bilavdrag kommer också att drabba landsbygden hårt.

Jag måste också, herr talman, nämna att socialdemokraterna, folkpartiet och centern har enats om att jord- och skogsbruksägare i fortsättningen inte

skall få göra avdrag för underhålls- och reparationskostnader avseende mangårdsbyggnader. Underhållet kommer därmed säkerligen att försämrats. Kulturhistoriska värden kan gå till spillo. Vi moderater anser att avdragsrätten skall bibehållas.

Till landsbygdsfrågorna hör också infrastrukturproblemen. Jag skall här nöja mig med att ta upp vägtrafikfrågorna, även om det också finns mycket att säga om tåg och flyg. På många håll är vägnätets standard under all kritik. Detta innebär dels en oacceptabel kapitalförstöring, dels ett hot mot trafik-säkerheten.

Vid fjolårets budgetbehandling pekade vi moderater på behovet av ökade anslag. Vi föreslog då ytterligare 1 miljard kronor till underhåll och upprustning av landets vägnät. Vi är beredda att lägga fram motsvarande förslag i år, om regeringen inte föreslår tillräckligt stora anslag i den proposition som tydligen är att vänta inom kort.

Till vägarna hör också bilen, fru talman. Den behövs för att människor skall kunna tillförsäkras den rörlighet som arbetsliv och sociala kontakter kräver. Många socialdemokratiska beslut har trots detta sin udd riktad mot just bilisterna, som har drabbats av en rad negativa åtgärder sedan socialdemokraterna tillträdde efter valet 1982. Bensinskatten har exempelvis höjts med 2 kr. 57 öre per liter; jag räknar då in vårens beslutade skattehöjningar. För en person som kör 2 000 mil per år har kostnaderna enbart på grund av skattehöjningarna ökat med drygt 5 000 kr., eller med mer än 400 kr. per månad.

Ett annat exempel är fordonsskatten, som har höjts med 150 kr. per år för genomsnittsbilen. Accisen, dvs. skatten på försäljning av nya bilar, har mer än fördubblats. Med den här politiken har landsbygdens inpendlare till tätorterna snart inget val – de tvingas flytta!

Ett mycket hårt slag är också den av socialdemokrater och folkpartister genomförda försämringen när det gäller avdrag för bilkörning med egen bil i tjänsten. Den försämringen drabbar landsbygden hårt. Servicen är beroende av att bl.a. tidningsbud, lantbrevbärare, veterinärer, hemtjänstpersonal och distriktssköterskor kan använda egen bil i tjänsten. Därför tycker vi att riksdagsbeslutet bör rivas upp. Vi moderater förordar att avdragsrätten för de faktiska kostnaderna skall återinföras.

Till sist, fru talman, vill jag nämna något om välfärdsfrågorna och deras betydelse för landsbygden. Vi moderater har när det gäller exempelvis barnomsorgen lagt fram flera förslag som skulle gynna familjerna på landsbygden. Jag tänker då inte minst på det vårdnadsbidrag på 15 000 kr. per år och barn som vi har förordat och på rätten till avdrag för styrkta barnomsorgskostnader.

När det gäller våra äldre föreslår vi moderater mer flexibla lösningar i stället för de stora enheterna i tätorterna. Grannar och anhöriga skulle t.ex. mot ersättning kunna svara för hemtjänstservicen.

Fru talman! Med de här föreslagna åtgärderna och den här skisserade politiken skulle 90-talet kunna bli det årtionde då den svenska landsbygden får leva upp igen, då alla idéer och initiativ får utvecklas. Med moderat politik, fru talman, blir det möjligt att låta hela Sverige leva.

Anf. 98 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Jag har många gånger sagt att regionalpolitik är svårt, för det finns inte något facit någonstans i världen. Länder som har betydligt mindre problem än Sverige har inte klarat sin regionalpolitik särskilt framgångsrikt.

Den svenska regionalpolitiken har länge varit inriktad mot "lokaliseringspolitik" med hjälp av statliga stöd. I dagens läge med brist på både arbetstillfällena och arbetskraft anser vi i folkpartiet att regionalpolitiken mer bör handla om "mobiliseringspolitik" på lokal nivå. Målet måste vara att skapa miljöer som kan stimulera kreativitet, enskilda initiativ och lokal mobilisering av resurserna.

Om någon vecka – eller några veckor – kommer regeringen att presentera en regionalpolitisk proposition här i riksdagen. Propositionen bygger på 1987 års regionalpolitiska kommittés betänkande. Från folkpartiets sida var vi förslagsställare och pådrivare för att få till stånd en översyn av regionalpolitiken. Det är bara synd att man nu måste konstatera att den arbetstid som REK 87 hade på sig var alltför kort för att arbetet skulle kunna utmyнна i väl genomtänkta förslag för regionalpolitiken. Därför kan det finnas anledning att ge några allmänna synpunkter.

Något som man i utredningen har tagit fasta på är att socialavgifter borde sänkas, och att denna sänkning skulle förbehållas de svårast drabbade delarna av landet. Det är de delar som REK 87 kallar Inlandet. Folkpartiet har länge förespråkade ett sådant system, och vi tycker att det är positivt om regeringen drar samma slutsats.

REK 87 föreslår också att stödområdena ändras; bl.a. skall stödområde C slopas. Detta får till följd att en del områden som tidigare har fått regionalpolitiskt stöd nu kommer att stå utan sådant stöd. Vi menar att det är olyckligt eftersom de kommuner längs Norrlandskusten, i Bergslagen, västra Värmland och norra Dalsland, som nu hör till stödområde C, fortfarande har behov av stöd då en omfattande omstrukturering av basindustrin är att vänta. En höjning av priset på energi och ökade miljökrav bäddar för en sådan omstrukturering.

I REK 87:s betänkande framförs också krav på att en speciell landsdelsstyrelse för Inlandet skall inrättas. Motsvarande organ för de två andra stödområdena, Bergslagen och sydöstra Sverige, anses inte vara nödvändiga. Frågan blir varför Inlandet skall ha denna särställning; det framgår inte av utredningen. Från folkpartiets sida har vi sagt att vi är emot skapandet av nya byråkratiska institutioner av detta slag. Ansvar för utvecklingsarbetet i Inlandet bör i stället läggas på resp. länsstyrelse.

Vi tycker att det är bra att utredningen vill satsa på mellanstäderna som alternativa lokaliseringssorter i förhållande till storstadsområdena och som motorer i den inomregionala utvecklingen. Att insatserna sätts in på kommunikationer och utbildning är bra. Men det finns en fara i att satsa alltför mycket på dessa mellanstäder. Risker för att mellanstäder spelas ut emot omlandet är stor och uppenbar. Det kan lätt bli så att en allt större del av servicen lokaliseras till dessa regionala centra, medan omgivningen utarmas.

Man kan väl säga, fru talman, att riksdagen i regionalpolitiken har varit en pådrivande faktor. Regeringen har varit påfallande passiv och ofta stått tomhänt i fråga om både idéer och ambition att tillskjuta medel. Detta gäller ju frågan om det s.k. länsanslaget, där riksdagen har föst regeringen framför sig i flera år och gjort en uppräknings som innebär att man ute i länen har fått ett användbart instrument. Därvidlag har socialdemokraterna bromsat – möjligen av ideologiska skäl, för ett länsanslag innebär också att man lägger ut beslutsfattandet i hög grad på den regionala enheten.

En annan synpunkt som bör framhållas är vad jag antydde förut, att man bör lägga tyngdpunkten på det som är kunskapsstimulerande och kommunikationsutvecklande och som också kan innebära att man får en lokal kulturbas.

Jag vill också passa på att säga några ord om regeringens "paketpolitik". Paketerna skall enligt vår mening vara instrument för att avhjälpa plötsligt uppkomna, lokala kriser. Enligt vår mening har regeringen med hjälp av "paketpolitiken" ersatt en mer långsiktig, kontinuerlig regionalpolitik med stötvisa "paket", som präglas av att problemet verkar ha kommit upp plötsligt och överraskande. Det finns en risk att övergripande och långsiktigt tänkande kommer i skymundan när dessa paket sätts samman. Vi menar att regeringen i fortsättningen bör satsa på det regionalpolitiska utvecklingsarbetet på ett sätt som medger att insatserna kan ske mer kontinuerligt. Därmed skapas bättre möjligheter för långsiktighet i arbetet, samtidigt som hänsyn tas till de problem vilka kan följa av t.ex. brist på arbetskraft. En sådan framförhållning medför att regionalpolitiken präglas av mångfald och kan främja kreativitet och nyskapande på många områden – ur både fysisk, social och kulturell synpunkt.

Fru talman! Regionalpolitik är alltså något mycket mer än verksamheter under det strikta regionalpolitiska anslaget. Därför vill vi förordna en aktiv och bred regionalpolitik. Vi tror också att det är en förutsättning för att vi skall klara av det övergripande målet – ett rundare Sverige.

Anf. 99 ANNA HORN AF RANTZIE (mp):

Fru talman! Är det någon skillnad mellan regionalpolitik och glesbygdspolitik? Ja, en bekant till mig tyckte att det verkade så. Regionalpolitik handlar om stödområden och ett flyttande av pjäser i form av statliga verk eller industrier eller hopslående av smågårdar till större, medan glesbygdspolitik, det är att se till att glesbygden får sin beskärda del av kakan för sin och landets överlevnad.

Det borde naturligtvis inte vara någon skillnad mellan de båda formerna. Det borde vara självklart att ett land är beroende av alla sina delar och att alla delar där människor valt att bo och kunnat få sin utkomst skall kunna överleva. Visst förändras samhället – på gott och ont – men det ligger i myndigheternas händer att se till att ingen del utsätts för dödande övergrepp så länge det finns människor som vill bo kvar där, kanske under mycket enkla men självvalda förhållanden.

Yvonne Hirdman har skrivit en bok med titeln Att lägga livet till rätta. Den handlar inte om förhållandet mellan stad och land men om vad som händer med människorna i det lilla livet, i hemmet, när Sverige blev en expe-

rimentverkstad för de sociala ingenjörerna. Men visst går det att tillämpa den här lånade texten också på de små människorna i de glesast befolkade delarna av vårt land. Hon skriver följande:

”När människor skall ordnas in under normer och föreställningar om 'hur det skall vara' kan det förnedra. När politiken breddas ut över tidigare mörka områden – över privatlivet, i relationerna mellan kvinnor och män, mellan föräldrar och barn, finns det risk för övergrepp. När innehålllet i vardagen förvandlas finns det risk för övergrepp. Och det gäller också de helt oavsedda konsekvenserna av det goda samhällets 'gåvor', som förvandlar medborgare till barn, klienter, 'brukare'. Det handlar med andra ord om synen på människor – ovanifrån och neråt. Det handlar om tillrättaläggandets ganska tydliga budskap till människor. Att inget folk gjorde var bra och de borde göra allt annorlunda.”

Hård kuling blåser över världen. Slutna system öppnas, rigida regeringar ramlar. Feodala och koloniala vålden tynar bort när människorna själva kan läsa och skaffa sig kunskap och använda den. Med de snabba moderna kommunikationerna omöjliggörs slutna system och störtas rigida regeringar. Människorna vill ta eget ansvar. Det är positivt för samhället och för människorna, men inte för enväldshärskarna. Gräsrötter är svåra att styra.

Vi har inte behövt känna av den hårda kulingen här i Sverige, men nog blåser det i alla fall, och gräsrötterna gör sig hörda. De kräver att hela Sverige skall leva, de vill ta sitt liv och sin försörjning i egna händer. De vill inte vara beroende av underhåll, de är inte ”människor som blivit över” i ett ”stödområde”!

Vad är ett stödområde om inte staden, som i dag kräver underhåll i form av energi och råvaror och människor från landsbygden. Vårt språkbruk är förledande och förblindande.

En ny utflyttningsvåg från storstäderna har börjat rulla. Nu kan vi ju ofta – bl.a. tack vare datorerna – arbeta på distans och välja att bo där den friskaste luften och det minst nedsmutsade vattnet finns. Vi kan starta försök med grannskap – småsamhällen med arbetsplatser, bostäder och centrumfunktioner, både gamla sådana och nya, som hyrbils- och samåkningssystem och samköp för att minska sårbarhet och främlingskap och främja ekologiskt tänkande och handlande.

Allt detta kräver naturligtvis en ny regionalpolitik, som försöker skapa balans mellan stad och land och avskaffar fuskbegrepp som ”stödområde”.

I går arbetade jag med en motion till propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i Blekinge län. Det är ett vackert och i grunden rikt län, som av Selma Lagerlöf beskrevs som de tre trappstegen. I söder kust och skärgård, norr därom den vackra och rika trädgården, och längst i norr, mot Smålandsgränsen, trollskog och morän, väldiga mossiga stenar, en omväxlande och spännande vildmark. Vackert är det fortfarande, omväxlande och rikt är det fortfarande, men tyvärr sönderskuret av breda vägar och därutöver en förfallen järnväg. En av länets största sevärdheter är fågellokalen vid Torhamns udde, där den befjädrade luftfarten är fullt jämförbar med den vid Ölands södra udde. Där är det på vippen klart för militärens ensamrätt i form av ett skjutfält. Men miljöpartiet i Blekinge slåss på de yttersta barrikaderna för fåglarnas och naturvännernas miljö.

I propositionen föreslås att GM-Saab-Scania skall få 112,5 milj. kr. för att utvidga sin verksamhet i Karlskrona: verksamheten gäller montering av bensinmotorer. Som jag ser det kräver det transport av färdiga delar till företaget och transport därifrån av de färdiga bilarna, detta i en tid när vi vet att vi bör minska transporterna och satsa på alternativ till bensindrift, och när vi vet att det finns alternativ.

Samtidigt sägs det uttryckligen i propositionen att en av orsakerna till att utvecklingen i Blekinge län har varit så ogynnsam är att den olyckliga "industristrukturen i länet, med ett fåtal stora och för sysselsättningen dominerande företag, har gjort arbetsmarknaden sårbar för både konjunktur- och strukturförändringar". Förslaget om stöd till GM-Saab-Scania är verkligen att gå på i ullstrumporna och göra ont värre.

Vi föreslår i stället satsning på företag inom energisektorn för projekt som gäller energihushållning och förnybar energi, vi föreslår storsatsning, mer än i propositionens förslag, för att rusta upp och driva Blekinge kustbana. Därutöver stöder vi propositionens förslag om bidrag till små och medelstora företag i länet, i lagom skala för minskad sårbarhet och arbete, inte till sysselsättning, som är ännu ett kosmetiskt ord – alltså arbete åt många.

Den här Blekingepropositionen kom ju alldeles i lagom tid för att vårt motionssvar skulle kunna bli ett exempel på hur vi försöker styra in i det nya samhället, där glesbygd och stödområden har fått tillbaka sin självständighet och styrka och där stad och landsbygd balanserar varandra.

Nu i vår kommer den omfattande regionalpropositionen. Inför den har folkrörelserådet "Hela Sverige skall leva" kallat till en extra landsbygdsriksdag för att ge uttryck åt den opinion som vuxit sig stark under landsbygds-kampanjen. Så här står det i kallelsen – några meningar som passar bra som avslutning nu:

"Kampanjens resultat kan ses som inkörsporten till en ny regionalpolitik, där landsbygden måste bli en viktig del. Landsbygdens utveckling kräver en samlad strategi och ett samlat politiskt ansvar. Den kräver samverkan, samordning, decentralisering och en ny helhetssyn. Om vår demokratiska process inte förmår kanalisera landsbygdens människors engagemang och idéer och hjälpa till att omsätta dessa i praktisk handling, kan förtroendet för demokratin urholkas och utvecklingsarbetet bromsas."

Anf. 100 SÖREN LEKBERG (s):

Fru talman! Det finns många myter om Stockholms län. Den kanske vanligaste myten är att länet är oerhört rikt och välmående och att dess tillväxt sker på övriga landsdelars bekostnad. Men denna och många andra myter tål inte en konfrontation med verkligheten, i detta fall representerad av den officiella statistiken.

Stockholms län har i och för sig haft en stor befolkningstillväxt under 80-talet. Många tror kanske att denna tillväxt består av inflyttning från det övriga landet och att flyttlassen rullat mot länet. Men det är fel. Tillväxten beror uteslutande på födelseöverskott och människor som har flyttat hit från utlandet. Att länet sedan flera år tillbaka har ett inrikes flyttningsunderskott kommer nog som en överraskning för många, men så är det. Behovet av bostadsbyggande, förbättrade kommunikationer och andra investeringar är

därför inte något som hotar utvecklingen i andra delar av landet. Det är för att tillgodose den egna befolkningens behov som det behövs nya bostäder och infrastrukturella investeringar i Stockholmsområdet.

Visst är det sant att arbetsmarknaden i Stockholms län erbjuder de största möjligheterna. Men många kanske glömmer bort att den också erbjuder de hårdaste villkoren. Här finns det gott om jobb och ett varierat utbud. Här finns det också goda möjligheter till utveckling och till att välja utbildning. Valfriheten är omfattande, men risken för utslagning är påtaglig.

För dem som hamnar utanför arbetsmarknaden är tillvaron kall och hård. Att stå utanför arbetsmarknaden och den gemenskap som ett arbete ger kan på många sätt vara svårare i en storstadsmiljö än på andra håll.

Men storstadslivet kan också vara hårt och pressande för dem som har ett jobb. Tempot är högt, arbetsresorna långa och tröttande. Om vi därtill lägger småbarnsföräldrarnas pusslande med att lämna och hämta barn på dagis, förstår vi att vardagen är mycket hård för många storstadsbor.

Den här bilden får också andra dimensioner när vi ser på välfärdens fördelning i Stockholms län. För de många privilegierade, de med de höga inkomsterna och med de fina jobben, är vardagen annorlunda. De kan ta för sig av det rika utbudet av nöjen, teater, kultur och annan vederkvickelse.

Genom den statliga storstadsutredningen har vi fått en rikhaltig beskrivning av tillståndet i våra storstadsområden. Jämför man olika välfärdsvariabler ser man att skillnaderna är stora inom Stockholms län. Mitt i välståndet hittar vi skarpa klassgränser och sociala klyftor. Andelen högre tjänstemän ökade t.ex. i Danderyds kommun från 35 till 40 % mellan 1985 och 1988. I Botkyrka söder om Stockholm ökade under samma tid andelen från 12 % till 13 %. Andelen socialhjälpstagare var 2 % år 1985 i Danderyds kommun och 10 % i Botkyrka. Åren 1986 var andelen förtidspensionärer 6 % i Danderyd och 14 % i Botkyrka.

Storstadsutredningen konstaterar att skillnaderna mellan de s.k. Södertörnskommunerna och nordostkommunerna ökade under 1980-talets första hälft. Man konstaterar att skillnaderna mellan de olika kommungrupperna är mycket stora och främst ökar i vad gäller andelen högre tjänstemän och dödligheten bland män.

Dessa kontraster har tidigare belysts här i kammaren och har nu verifierats av storstadsutredningen. Den ökade segregationen i Storstockholm och den snabba befolkningsomflyttningen bidrar säkert till ett allt hårdare klimat. Det är säkert också en av de viktigaste orsakerna till att våld och främlingskap tycks öka.

Olof Palme brukade peka på risken för det konkurrens- och konfrontationssamhälle som ojämlikheten skapar. Han sade: Det blir i längden ett isande kallt och ödsligt samhälle att leva i. Det är i det ojämlika samhället som misstänksamheten föds. Det är där som medmänniskor uppfattas som ett hot, och det är då som främlingskapet växer.

Vi socialdemokrater kommer med all kraft att angripa orättvisorna, obalansen och välståndsklyftorna. Det handlar här om många åtgärder på alla områden inom politiken. Många problem kan självfallet lösas lokalt i kommunerna och landstingen.

Genom den inomregionala skatteutjämningen, en solidariskt finansierad

utbyggnad av kollektivtrafiken och färdtjänsten samt rättvisa taxor och avgifter, för att nämna några exempel, har regionen på egen hand försökt skapa en rättvis fördelning. Men det räcker inte. Det krävs också statliga insatser och beslut, och de statliga åtgärderna får inte motverka den regionala politiken för en bättre balans. Tyvärr, fru talman, har vi kunnat notera några exempel på just sådana målkonflikter.

Vi socialdemokrater som representerar Stockholms län i denna kammare har även under årets allmänna motionstid väckt flera viktiga motioner som berör förhållandena i vårt län och som syftar till en balanserad utveckling och bättre levnadsvillkor för de många vanliga människorna i Stockholms län. Det handlar om miljön, bostadsbyggandet, åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten, barnomsorgen, utbyggd kollektivtrafik samt kringfartsleder, för att ta några exempel ur högen.

I en särskild miljömotion tar vi upp trafikmiljön, skyddet av de tätortsnära skogarna, åtgärder för natur och kulturminnen, skogsskadorna, grundvattnenskyddet i våra kustkommuner och åtgärder för en säkrare sjöfart samt bättre och ökad utbildning av personal inom miljö- och hälsoskyddsområdet. På trafikens område handlar det t.ex. om renare bilar, mer kollektivtrafik och infartsleder.

I en annan motion tar vi upp åtgärder för att öka bostadsbyggandet och insatser för att pressa byggpriserna. I det här sammanhanget är regeringspaketets förslag om en höjd investeringsskatt på kontorslokaler bra. Det bör innebära att resurser kan ledas över till ett ökat bostadsbyggande.

I andra motioner belyses insatser mot den ekonomiska och organiserade brottsligheten. Vi vill projektera nya polishus i bl.a. Haninge och Södertälje.

Eftersom min taletid nu börjar rinna ut vill jag avslutningsvis konstatera att det jag här hunnit ta upp är ett axplock av de många förslag till insatser som vi har presenterat för ett rättvisare och tryggare Stockholms län. Vi hävdar att Stockholms län många gånger utgör en inkörsport för nya idéer och ny teknik. Denna funktion är viktig för vårt land. Vår uppgift måste därför vara att utgöra en länk för denna tillväxt till andra delar av landet. Vårt arbete för ökad välfärd och trygghet för invånarna i Stockholms län står därför inte i konflikt med strävandena att åstadkomma tillväxt i hela landet.

Anf. 101 KJELL ERICSSON (c):

Fru talman! Under de senaste åren har den parlamentariskt sammansatta kommittén REK 87 utrett den framtida regionalpolitiken. Kommittén har som vi alla känner till även lagt fram sitt förslag, som nu varit ute på remiss.

Vi går i spänd förväntan på regeringens regionalpolitiska proposition. I avvaktan på denna hade jag först inte tänkt att ta upp så mycket om den här i dag. Men efter vad som har läckt ut i pressen under de senaste dagarna vill jag i varje fall beröra en punkt, nämligen den som berör stödområdena.

Enligt vad som framkommit i dagspressen skulle nu 36 kommuner försvinna ur stödområdet. Om detta är riktigt, så anser jag att detta är mycket allvarligt, och det gör mig bekymrad. De här kommunerna har kommit in i stödområdet på grund av besvärliga situationer på bl.a. arbetsmarknaden, perifera lägen osv.

I de här kommunerna har det nu under många år pågått ett strävsamt ar-

bete med att bygga upp företag, för att därmed få ett bättre och mer differentierat näringsliv. Detta har också i många fall lyckats tack vare det regionalpolitiska stödet. Bara i mitt hemlän Värmland har det tillskapats flera tusentals arbeten med hjälp av detta stöd.

Vi har nu under de senaste sju åtta åren haft en mycket gynnsam konjunktur. Det har gjort att de flesta företag har klarat sig ganska bra i många delar av vårt land. Detta kan invagga oss i en falsk ro. På grund av rådande högkonjunktur märks inte alla gånger de tendenser som är mindre gynnsamma. Så länge hjulen snurrar för fullt hålls företagen i gång på en hyfsad nivå.

Men vad händer om vi får en lågkonjunktur, som trots allt skyntar bortom horisonten? Kommer alla företag då att klara sig? Svaret på den frågan är med all sannolikhet nej. Vi ser också att det är nya strukturförändringar på gång inom olika branscher, inte minst när det gäller bilindustrin och dess underleverantörer. Där kommer det att ske betydande förändringar inom de närmaste åren. Detta kommer då att drabba regioner som västra Mellansverige och andra områden, där bilindustrin utgör en stor del av arbetsmarknaden.

Sedan har vi Karlskoga-regionen, där det är betydande svårigheter vid omstruktureringen av vapenindustrin. Här måste det till mycket kraftfulla åtgärder för att skapa en ny sysselsättning. Just Karlskogaindustrins problem skapar ju stora problem även för underleverantörer och anställda som bor t.ex. i Kristinehamn, Storfors, Filipstad och andra intilliggande orter.

Det finns också andra geografiska områden som jag skulle kunna nämna i detta sammanhang, t.ex. Norrlands inland och sydöstra Sverige. I nuläget skall jag avstå från detta, men jag vill ändå understryka hur viktigt det är att de kommuner som i dag ingår i stödområde C även i fortsättningen skall ingå i ett område, där det utgår ett formaliserat stöd.

Från olika remissinstanser har det ju angående REK 87 nästan samfällt höjts mycket kritiska röster mot slopandet av stödområde C. Olika uppvaktningar från kommuner och näringsliv har uttryckt samma åsikter, så budskapet i fråga om stödområdesindelningen är mycket klart formulerat, nämligen att man skall behålla stödområde C.

Jag trodde att industriministern skulle vara här i dag. Jag hade tänkt fråga honom om han är villig att medverka till att de kommuner som i dag finns i stödområde C skall få vara kvar där. Nu är industriministern inte här, så jag får fråga övriga socialdemokrater i debatten om de är villiga att medverka till att stödområde C får behållas.

I övrigt skall jag för närvarande inte ytterligare beröra vad som kan tänkas stå i den regionalpolitiska propositionen. Den får vi säkerligen anledning att återkomma till litet senare.

Jag vill i den här debatten också ta upp en del frågor som berör landsbygdens utveckling. Vi har nu haft en landsbygdskampanj, "Hela Sverige skall leva". Många människor har varit engagerade i arbetet med att bevara och utveckla sin bygd. Genom alla vackra ord som har uttryckts från regeringen och andra myndigheter har det väckts stora förhoppningar om att resurser skall ställas till landsbygdens förfogande. Än så länge har det dock inte syns till några resurser.

I landsbygdskampanjen har det tagits fram många goda idéer och förslag

på åtgärder för att utveckla landsbygden, men det saknas resurser till detta. I flera fall är också länsanslagen hos olika länsstyrelser förbrukade för innevarande budgetår. Detta gör att många projekt inte kan komma till stånd.

Det är därför nu nödvändigt att länsanslagen och även SIND:s medelsramar avsevärt ökas. Nuvarande medel är helt otillräckliga. Det gäller att nu, när vi än så länge har en högkonjunktur, utnyttja denna och satsa på investeringar i näringslivet. Jag vet att det på många länsstyrelser ligger ansökningar inne om många intressanta projekt, men medlen är slut eller börjar ta slut till både lokaliseringsstöd och stöd till kommersiell service m.m. Jag skulle därför vilja fråga er socialdemokrater om ni är villiga att medverka till att länsanslagen får tilläggsanslag, när olika länsstyrelser nu kommer att begära detta för innevarande budgetår.

För att utveckla landsbygden behövs en rad olika åtgärder, inte minst att man utvecklar småföretagen. Hos småföretagen finns stor innovationsförmåga, kreativitet och entreprenörsanda. Detta bör vi ta till vara och stödja. För att stimulera småföretagsutvecklingen behövs det både selektiva och generella åtgärder. En åtgärd är att minska skatter och avgifter för småföretagen. Vi har från centerns sida t.ex. föreslagit att man skall dra av ett basbelopp, innan egenavgifter beräknas för egenföretagare. Vi har också föreslagit att arbetsgivaravgifterna skall sänkas med 5 procentenheter för de första femton anställda i företaget.

Även möjligheten till skattefritt sparande för att satsa i företag genom ett personligt investeringskonto skulle gynna etablering och utveckling av småföretag, likaså att rätten till kvittning mellan olika inkomstslag får behållas.

Ett annat område som är viktigt för landsbygdens utveckling är vårt jord- och skogsbruk. Denna näring har nu varit utsatt för en "hårdhänt" utredning. Skulle livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag få riksdagens bifall, skulle detta bli ett dräpslag för landsbygden. Jord- och skogsbruket hör fortfarande till landsbygdens viktigaste näringar. Därför är det viktigt, inte minst från regionalpolitisk synpunkt, att jordbruket ges förutsättningar för att överleva i hela vårt land.

Det är detta vi vill. Skall vi kunna bibehålla vårt kulturlandskap och ett landskap som är attraktivt även från turistisk synpunkt, måste vi ha kvar ett livskraftigt jordbruk. Därför måste samhället nu ta sitt ansvar vid en omställning av denna näring. Det måste röra sig om en lång omställningstid. De tre år som utredningen har föreslagit är alldeles för litet. Jag skulle tro att det behövs åtta-tio år, om man skall kunna klara av denna omställning. Samhället har tagit ett sådant ansvar tidigare när det gällde varvsnäringen. Det är minst lika viktigt att samhället gör det nu.

Härtill skulle jag också vilja nämna behovet av förbättringar inom olika områden på landsbygden som skola, kommunikationer, bostäder, kommersiell service, social service, folkbokföring och annan statlig service. Det skulle också finnas anledning att ta upp reseavdragen och andra beskattningsfrågor. På grund av tidsbrist kan jag inte gå in på dessa frågor nu, utan dem får jag återkomma till.

Jag vill dock till sist konstatera att det är viktigt att man har en helhetssyn på regionalpolitiken, där olika områden såsom skatter, kommunikationer, utbildning, bostäder och jordbruk finns med i bilden. Om man tar fram dessa

delar var för sig utan inbördes samverkan är det lätt att olika delar kommer i otakt, precis som regeringens politik nu har gjort. Med alla olika utredningar och förslag som florerar ligger det nära till hands att landsbygden kommer att få ta stryk. Vill vi att människor skall kunna bo och leva i hela vårt land, måste vi föra en aktiv och främatsyftande regionalpolitik, där man har en helhetssyn på alla de områden som jag har berört. Denna helhetssyn har centern i sina olika förslag.

Anf. 102 GUNILLA ANDERSSON (s):

Fru talman! Under det senaste året har Sverige haft en stark högkonjunktur med högt kapacitetsutnyttjande samt brist på arbetskraft. Det har gällt även för Värmlands län. Det råder dock fortfarande en stor obalans mellan olika delar av landet. Den högteknologiska utvecklingen är främst koncentrerad till storstadsområdena och till områden med universitet och tekniska högskolor.

Värmland får en allt mindre del av denna utveckling, vilket gör att länet blir extra sårbart vid en eventuell lågkonjunktur. Vi vet alla att utbildning är ett av medlen för att komma till rätta med den regionala obalansen. För att motverka denna utveckling i länet är bl.a. en satsning från statens sida på framtida ökade och eventuellt fasta forskningsresurser vid högskolan i Karlstad nödvändig. Vi sätter våra förhoppningar till att forskningspropositionen tillgodoser detta.

Bergslagskommunerna inom Värmlands län har redan i dag stora svårigheter. Antalet ungdomar minskar snabbt. Antalet äldre personer ökar mer än riksgenomsnittet. Antalet industriarbeten minskar och utbudet av arbeten inom andra områden är obefintligt på de små orterna. Detta drabbar främst kvinnorna. Värmland är ett av de län som har största andelen deltidsarbetslösa, främst kvinnor. Är man kvinna och bor i Värmlands glest befolkade delar och dessutom är ensamstående, är risken ytterst stor att man har svårt att försörja sig. Dåligt med jobb och ofta deltidsarbete är en av orsakerna till detta. Det är en stor orättvisa, som måste rättas till. Jag hoppas att det i den kommande regionalpolitiska propositionen finns förslag till åtgärder på detta område.

Fru talman! Basnäringarna i Värmland är utsatta för mycket kraftig konkurrens. En rad industrier är i utländsk ägo, vilket är oroande. Den s.k. kablageindustrin, som tillverkar kablar främst till bilindustrin och som sysselsätter ett betydande antal personer, håller på att omstrukturera den manuella hanteringen, vilket i sin tur med största sannolikhet betyder att arbetstillfällena försvinner. TVAB, som det aktuella företaget heter, har i dagarna bytt ägare, och enligt tidningsuppgifter är 500 arbetstillfällen i fara i Töcksfors, Koppom och Säffle. Vi är djupt oroade i Värmland över denna utveckling i branschen. Det kommer att krävas stora resurser för att ersätta dessa arbetstillfällen i de delar av länet som berörs och som redan tidigare drabbats hårt av arbetslöshet.

Flera orter i länet är starkt beroende av stålindustrin och skogsindustrin. De sysselsättningsminskningar som har skett har inte kunnat ersättas inom andra arbetsområden; någon ersättningsindustri har inte gått att få fram. De långa avstånden och de dåliga vägarna gör att arbetspendling till andra större

orter där arbetstillfällen finns är omöjlig. Beslutet i dag att inte ge pengar till NKIJ-banan i Hagfors ställer till ytterligare bekymmer i denna redan ansträngda region.

Den stora minskningen av arbetstillfällen vid AB Bofors i Karlskoga drabbar även de östra delarna av Värmland. Den arbetsmarknad som finns inom Storfors/Kristinehamn och Karlskogadelen hänger samman. Många värm-länningar arbetar inom Bofors. Vi lever i dag i en fredligare värld. Även Bofors borde ha insett detta tidigare och lagt om en del av sin produktion. Vi anser nog alla att det är bra om vi slipper tillverka vapen, men vi vet också att en för snabb omställning ställer till stora problem för befolkningen i dessa regioner.

Fru talman! Vad behöver man då göra för att komma till rätta med den regionala obalansen för Värmlands del? Det råder ju som bekant en överhettning i storstadsområdena. Det fattas arbetskraft. Det är svårt att få barnomsorg och bra social service. Statsmakterna bör ta initiativ för att i starkt ökad omfattning utlokalisera verksamheter, statliga verk och myndigheter till de regioner där ökad sysselsättning är ett måste för överlevnad och utveckling och för att stoppa en utflyttning från dessa delar av Sverige. Värmland har mycket stora förutsättningar att ta emot arbetstillfällen från t.ex. Stockholmsregionen. Jag vågar påstå att vi förutom arbetskraft har möjlighet att erbjuda barnomsorg och en bättre social service i övrigt.

Bra kommunikationer är en annan förutsättning för att länet skall utvecklas. Snabba kommunikationer med övriga landet och med kontinenten är i dag viktiga för det värmländska näringslivet. En satsning på ökade flygförbindelser bör göras, men för att detta skall bli möjligt krävs en ny länsflygplats. Järnvägsförbindelserna måste också utvecklas: snabbtåg Stockholm-Karlstad, utbyggnad av förbindelsen Stockholm-Oslo, förbättringar av banstandarden, då främst bandelen Kil-Charlottenberg.

Det vanligaste forskaffningsmedlet är dock bilen. I de värmländska skogsbygderna finns ingen kollektivtrafik och inget underlag för en sådan i någon större utsträckning. Man bör ta hänsyn till detta förhållande, när man utformar beskattning och avgiftsbeläggning på drivmedel.

I den regionalpolitiska utredning som har presenterats finns förslag på en ny stödområdesindelning. Nuvarande stödområde C föreslås försvinna. Det innebär att värmländska kommuner som Sunne, Arvika, Årjäng och Säffle blir utan stöd. Västra Värmland är i likhet med Bergslagen i behov av prioriterat stöd. Våra skäl till detta har lagts fram vid en uppvaktning inför dåvarande arbetsmarknadsminister Ingela Thalén. Jag delar för övrigt Kjell Ericssons åsikter i denna fråga.

Fru talman! Vi värmlänningar ser med spänning fram emot den regionalpolitiska propositionen och hoppas att de förslag som framförts för att göra Värmland till ett län i utveckling skall förverkligas.

Anf. 103 KJELL ERICSSON (c) replik:

Fru talman! Det är roligt att höra att Gunilla Andersson instämmer i mina synpunkter när det gäller stödområde C. Jag hoppas att även hennes partikamrater har samma uppfattning i denna fråga. Då är det inga bekymmer. Då kan vi ha kvar detta stödområde, som vi har pratat så mycket om.

Jag ställde en fråga om länsanslagen, som är väsentliga inte minst för oss i Värmland. Jag vill citera vad länsstyrelsen i Värmlands län skriver:

"Efterfrågan på stödmedel har varit mycket hög under året och länsstyrelsen har tvingats inta en mycket restriktiv hållning i stödgivningen. Detta har tagit sig uttryck i en allmänt stram behovsprövning men också i begränsningar av stödområden och sänkta stödprocentsatser m.m.

Förbrukningen av årets anslag har trots detta hittills överstigit budget och med hänsyn tagen till inliggande projekt kan konstateras att medlen för regionala utvecklingsinsatser inte räcker till. Detta begränsar möjligheterna till utvecklingsarbete i ett skede då kraftfulla insatser behövs i länet för att göra länet motståndskraftigt mot kommande struktur- och konjunkturförändringar."

Precis som Gunilla Andersson framhöll här behövs det kraftfulla åtgärder för att klara av detta i Värmland. Stora strukturförändringar är på gång. Då måste vi passa på att utnyttja de företag som nu vill investera och ge dem länsanslag. Precis som Elver Jonsson sade tidigare har riksdagen drivit på regeringen att höja länsanslagen. Det måste vi tydligen göra nu igen. Jag vill fråga: Är ni villiga att nu höja länsanslagen? Länsstyrelserna i t.ex. Värmlands län, Jämtlands län och Västerbottens län behöver mera pengar. Är ni villiga att stödja dem?

Gunilla Andersson talade om vägar och långa avstånd i glesbygden. Ja, det är så i glesbygden. Vi måste ha bil både i vårt jobb och i vårt sociala umgänge. Det gör att en bensinskattehöjning är enormt påfrestande för landsbygden. Det är synd att Gunilla Andersson inte stödde våra förslag före jul. Då hade det inte blivit någon bensinskattehöjning.

Anf. 104 GUNILLA ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Frågan om länsanslagen har vi inte diskuterat, men vi har inte stött sådana uppfattningar tidigare.

Anf. 105 ROSA-LILL WÅHLSTEDT (s):

Fru talman! I dag och sedan en tid tillbaka råder det högkonjunktur i Sverige. Detta och det förhållandet att det förts en bra politik i landet har lett till att situationen på arbetsmarknaden är mycket bra. Sysselsättningen är rekordhög, och efterfrågan på arbetskraft är mycket stor. Detta gäller för landet i stort. Om man analyserar förhållandet mer ingående kan man konstatera stora regionala skillnader med en stark överhettning i storstadsområdena, medan andra regioner har en hög arbetslöshet eller en arbetslöshet som stadigt ökar. Man kan också konstatera skillnader mellan olika kommuner inom ett län.

I Örebro län finns det stora skillnader när det gäller situationen på arbetsmarknaden. I den västra länsdelen, där Karlskoga varit något av en motor i regionen, har en mycket drastisk försämring av läget på arbetsmarknaden skett.

Den svenska försvarsindustrin står inför en omstrukturering, och detta påverkar givetvis situationen vid Nobelföretagen i Karlskoga. Dessutom är dagsläget sådant vid Nobelföretagen, att nya beställningar är i det närmaste obefintliga. Till detta kommer att företaget Ovako Steel har stora problem.

I oktober 1989 var läget sådant att ca 1 400 arbetstillfällen på grund av formatanpassning och lagda varsel skulle försvinna i Karlskoga inom en två-årsperiod. I januari i år kom så nästa dräpshot mot arbetsmarknaden i Karlskoga, då ytterligare 625 varsel lades på grund av att inga nya order kommer in till företagen. Sammantaget minskar alltså antalet arbetstillfällen i Karlskoga med drygt 2 000 på grund av beslut som redan är fattade.

Tyvärr kan jag då konstatera att detta inte är nog. Dagsfrisk information, som jag fick i går och som jag följt upp i dag, visar nämligen att om försvarsmaterielbeställningar inte läggs ut till Nobelföretagen i Karlskoga, kommer med all sannolikhet pjästillverkningen vid AB Bofors i farozonen. En eventuell nedläggning av den tillverkningen skulle få förödande konsekvenser för människor i bygden och för Karlskoga kommun men även för andra kommuner i regionen. Det kan komma att handla om att ytterligare 1 000–1 500 anställda friställs.

Om man till det jag hittills redovisat tar med i bilden att den västra länsdelen har bakom sig en period med stor omstrukturering inom stålindustrin, som haft till följd att från mitten av 1970-talet 3 000 jobb försvunnit i Karlskoga, 1 000 arbetstillfällen i Degerfors och ca 1 000 på den andra sidan länsgränsen i Storfors, hoppas jag att ingen säger emot mig när jag påstår att detta är orter och en region i kris, som mer än väl kan jämföras med orter och andra regioner som tidigare fått stöd från staten via s.k. krispaket.

En omstrukturering av landets försvarsindustri är säkerligen nödvändig. Detta innebär naturligtvis att krav måste ställas på Nobelföretagen, att dessa tar ett ansvar för att lindra de negativa effekterna på arbetsmarknaden i Karlskoga. Men det innebär också att både kommunerna och regionen måste kunna förvänta sig ett aktivt stöd från staten.

För att man skall kunna vända denna oerhört negativa utveckling på arbetsmarknaden i Karlskogaregionen behövs ett statligt insatspaket, liknande dem som givits till andra regioner i en akut kris. En styrning måste till för att skapa ersättning för de arbetstillfällen som försvinner inom försvarsindustrin. Logiskt är att dessa nya jobb blir sådana att man utnyttjar det breda industrikunnande och det tekniska kunnande som finns bland de arbetssökande i Karlskoga. Men viktigt är också att man aktivt stöder andra lokaliseringar och satsningar, exempelvis inom tjänstesektorn.

Karlskoga kommun kan ta emot och ta till vara och utveckla ett insatspaket. Infrastrukturen är dimensionerad för åtskilligt fler än de människor som nu bor i Karlskoga. Merkostnaden för ett ytterligare utnyttjande är därmed försumbar. Arbetskraften är högt kvalificerad, och teknikertätheten är mycket hög. Läget är centralt längs E 18 med ungefär samma avstånd till Stockholm, Göteborg och Oslo. Företag med inriktning på stora resurs- och varuflöden kan vinna fördelar med en lokalisering till Karlskoga.

Utbildningen i Karlskoga är bred. Gymnasieskolan håller hög standard, och eftergymnasial utbildning finns i samarbete med högskolorna i Örebro och Karlstad.

Ett insatspaket måste innehålla åtgärder som ger effekt på både kort och lång sikt. Satsningar på förbättrade kommunikationer måste till för att skapa förutsättningar på längre sikt. Förbättringar av E 18 och av väg 709 mot Hällefors (den s.k. Lokavägen) ligger högt på prioriteringslistan. Därutöver

maste också den s.k. Bergslagsdiagonalen komma till stånd. Den regionalpolitiska kommittén har framlagt förslag härom, och detta är av stor betydelse för att stärka länets attraktionsvärde vad beträffar lokalisering av företag.

Vidare är det absolut nödvändigt att Svealandsbanan byggs ut i dess helhet, dvs. även väster om Örebro över Karlskoga och vidare mot Karlstad och Oslo. En snabb utbyggnad av kommunikationer innebär att en bredare arbetsmarknad också skapas för de boende i Karlskogaregionen.

För att lösa den akuta kris som råder och, som jag tidigare sagt, kan komma att förvärras mycket drastiskt med förödande konsekvenser om inga order läggs ut till Nobelföretagen, finns det som jag ser det bara en sak att göra. Det handlar om att staten tar sitt ansvar och ser till att göra försvarsmaterielbeställningar, både av pjäser och av ammunition. Detta är inte någon konstlad åtgärd, eftersom det faktiskt finns behov hos försvaret av att lägga ut order, något som också skulle hålla produktionen i gång fram till dess att stridsfordon 90 kan börja tillverkas år 1992. En sådan åtgärd från statens sida skulle lösa en del av problemen på kort sikt och undanröja riskerna för en eventuell nedläggning av pjästillverkningen vid AB Bofors.

Herr talman! Det är min förhoppning att jag snarast skall kunna konstatera att staten går in med ett omfattande aktivt regionalpolitiskt stöd till Karlskogaregionen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

I anförandet instämde Maud Björnemalm (s).

Anf. 106 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Regeringens långbänkar och handlingsförlamning är verkligen illa för vårt land, och det är en katastrof för Västernorrlands län. Länets näringsliv behöver klara och raka besked vad gäller främst energifrågan och ansökan om medlemskap i EG. Våra stora basindustrier är i hög grad beroende av mycket el – och el som prismässigt kan konkurrera med industri-el i främst EG-länderna och Nordamerika. Pappers- och träindustrin är också i hög grad beroende av att kunna sälja sina produkter inom EG.

Det är nu alltför många år som industrin har fått leva i stor ovisshet angående dessa frågor och tvingats planera härefter.

Industrier som SCA och MoDo har redan en stor del av sin produktion utomlands, och stora investeringar planeras – men till största delen i andra länder. Vid KemaNords fabriker skall karbidtillverkningen byggas ut. Företaget har en elkostnad som utgör 37 % av råvarukostnaden, varför denna utbyggnad kommer att ske i Frankrike eller i Norge. GA-Metall har avancerade planer på ett nytt aluminiumverk i Island, osv.

Den socialdemokratiska regeringens oförmåga att ge klara och raka besked i såväl energifrågan som EG-frågan innebär att företagare inte vågar göra satsningar inom landet. Om det nu inom socialdemokratien finns något sunt förnuft och ansvar för landets utveckling och välfärd, så måste det visas sig snarast i form av beslut.

Vår kärnkraft är en säker, billig och miljövänlig kraftkälla med hög verkningsgrad. Elförbrukningen ökar inom praktiskt taget alla branscher. Alla prognoser visar på en ökad användning av hushålls-el och el inom den offentliga sektorn. Skall vi klara en ökande efterfrågan, kunna välja olika former av livskvalitet och göra miljösatningar såväl nu som i framtiden, måste vi både finna nya bra energikällor som ger eltillskott och behålla kärnkraften många år till.

Regeringens obeslutsamhet när det gäller EG kan leda till att vi blir en randstat utanför gemenskapen. Det har också i hög grad bidragit till att industrierna i Västernorrland i så hög grad satsat utomlands under senare år.

Blir det inte en ändring, en snar ändring av regeringens politik vad gäller energifrågan och EG, så kommer våra stora basindustrier att göra alla sina nyinvesteringar utomlands och koncernledningarna att lämna landet.

Västernorrlands län är redan nu en förlorare när det gäller befolkningsminskning. Det dråpslag som den socialdemokratiska politiken innebär mot arbetstillfällena blir också ett dråpslag mot länets invånarantal. Kommunernas skatteunderlag kommer att minska drastiskt, samtidigt som ålderstrukturen kommer att präglas av ännu fler äldre. De som blir kvar drabbas av ökade kostnader, ökade skatter. Tillsammans med den pågående övervärtningen av statliga uppgifter och därmed utgifter kommer den socialdemokratiska politiken att helt knäcka kommunernas ekonomier. Det handlar om kommunalskattehöjningar som är helt orimliga.

Utvecklingen av bl.a. telekommunikationerna har under senare år bidragit till en utflyttning från de stora tätorterna till landsbygden, en utflyttning som även har börjat märkas norr om Dalälven. Unga familjer väljer alltmer bostadsort utifrån en helhetssyn – bostad-arbete-barn-miljö, en utveckling som skulle kunna vara mycket positiv även för Västernorrlands län om vi hade en sund politik, som syftade till utveckling och inte till avveckling. Skall länet utvecklas, behövs våra stora industrier som en ryggrad för det övriga näringslivets utveckling.

Skall mindre företag kunna etableras och vidareutvecklas krävs goda kommunikationer, såväl telekommunikationer som bra flygförbindelser, snabbtåg och utvidgad sjöfart. Men först och främst måste vägnätet förbättras.

I dag är vägunderhållet så eftersatt, att det behövs nästan 3 miljarder kronor för att få vägarna inom länet i bra skick. I den summan finns inte någon standardförbättring med. Dessutom tillkommer behovet av broar, eftersom det är gott om älvar, åar, sjöar och raviner. 460 mil av länets vägar är grusvägar, och en stor del av de belagda vägarna riskerar att rivas upp och bli grusvägar, om inte mer medel kan ges till länets vägunderhåll.

De geologiska förhållandena i Västernorrland är sådana att kostnaderna för vägunderhåll och vägbyggnad är ca 25 % högre i Västernorrland än i landet i övrigt. Men det syns inte i länets vägbudget. I södra Sverige har flera län upp emot 100 % av sitt vägnät belagt och i gott skick. I Västernorrlands län finns det många skickliga västernorrslänningar. Det finns idéer och entreprenöranda, och det syns mycket tydligt i de två största städerna, Sundsvall och Örnsköldsvik.

De som bor i Västernorrlands län måste ha rätten att kunna leva och verka i sin bygd och att utveckla den. Våra stora basindustrier, som sysselsätter

flera tusen personer och har stor betydelse för hela landets välbefinnande, måste ges möjligheter att fortsätta och utveckla sin verksamhet. För detta krävs främst en politik som satsar på bra, billig och miljövänlig energi, ett medlemskap i EG och bra kommunikationer, då främst bra vägar.

Anf. 107 BRITT BOHLIN (s):

Herr talman! Även om regionalpolitiken är aldrig så viktig, är det andra frågor som hjärtat är fullt av just i dag, men vardagslivet går vidare och så även riksdagsarbetet.

Herr talman! Från den här talarstolen har det under årens lopp säkert givits många beskrivningar av tillståndet i landets olika delar. Somliga av dessa beskrivningar har säkert haft den karaktären att inte ett öga i salen varit torrt. Nu har turen kommit till de fem Dalslandskommunerna Åmål, Bengtsfors, Färgelanda, Dals Ed och Mellerud.

I dag kan man utan tvivel säga – och det är många som håller med – att tillståndet i dessa kommuner är gott. Men detta påstående eller denna beskrivning grundar sig helt på en jämförelse med hur det var för några år sedan, närmare bestämt i början av 80-talet. Då fanns över huvud taget inte någon framtidsstro, och lokaltidningarna hade företagsnedläggelser som förstasidesstoff var och varannan dag. Arbetslösheten låg som ett tungt dok över hela landskapet. Vi hade bl.a. den högsta arbetslösheten i hela landet. Siffrorna var fullt jämförbara med t.ex. siffrorna för svårt drabbade Norrlands- och Bergslagskommuner. Mot denna bild av en verklighet som vi tyvärr alltför väl minns ter sig läget i Dalsland i dag mycket ljust.

Vägen hit har ju inte varit alldeles enkel. Utan stöd hade det inte gått. Tack vare regionalpolitiskt stöd har vi kunnat skapa 1 000 nya jobb. 1 000 jobb betyder mer för Dalsland än vad alla anställda på Volvo betyder för Göteborg. Det säger jag bara för att klargöra hur ytterst betydelsefullt detta stöd har varit och ännu är för Dalsland.

Nåväl, om allt är så bra, vad finns då att orda om? Jo, ett antal orosmoln seglar upp på vår annars vackra blåa Dalslandshimmel. Ett sådant orosmoln är förvisso befolkningsutvecklingen. Dalsland har under hela 1900-talet haft en negativ befolkningsutveckling. Detta kulminerar i dag när hjulen snurrar för fullt. När arbetslösheten är den lägsta på mycket länge tappar vi ändå befolkning. Under 80-talet minskade befolkningen i Dalsland med 0,9 %, medan befolkningen i t.ex. norra Bohuslän – som i övrigt i mångt och mycket är jämförbart med Dalsland – ökade med 4,4 %. Utöver detta utgör strukturen också ett bekymmer. Födelsefallen viker och har under en lång följd av år varit negativa. Andelen av befolkningen över 65 år är långt större än i landet i övrigt.

Herr talman! Jag skall inte trötta tålamodet, men det finns ytterligare några områden som jag kortfattat vill beröra.

Hela Västsverige präglas och domineras av en bransch, bilbranschen. Detta gäller naturligtvis också i hög grad norra Älvsborg med Trollhättan som industriellt centrum.

För bara ett par år sedan utgjorde detta ett värdefullt stöd för arbetsmarknaden i södra Dalsland. Pendlingen mellan t.ex. Mellerud och SAAB i Troll-

hättan var mycket omfattande men nu, när SAAB minskat sin arbetskraftsstyrka med ca 2 000 personer, är denna arbetsmarknad stängd för Dalsland.

Allt talar i dag också för att produktionen i framtiden kommer att få ett allt större teknologinnehåll. Detta innebär att företagen blir mer och mer beroende av regioner där det finns kvalificerad arbetskraft. Det är också en generell trend att de stora företagen önskar minska antalet underleverantörer. I Dalsland består en stor del av industrin av just underleverantörer. Av dessa fordras alltmer ett eget utvecklingsarbete, och detta kräver kvalificerad och kompetent personal. Kunskapsfattiga regioner riskerar att slås ut. Legotillverkning återstår då som enda alternativ.

Dalsland har en helt dominerande del externt företagsägande. Det är viktigt med egna beslutsstrukturer för en framtida utveckling. Frånvaron av sådana beslutsstrukturer medför kompetensminskning inom forskning, utveckling, administration m.m. Det medför också en stor utsatthet vid konjunkturnedgångar och omstruktureringar inom företagen.

Andelen högskole- och gymnasieutbildade är lägre i Dalsland än i landet i övrigt, och det är många orsaker som samverkar till detta. Arbetsmarknaden är liten, odifferentierad och främst avsedd för lågutbildade. Det finns i princip inga tjänsteföretag och de etablerade företagens styrfunktioner, forskning och utveckling ligger utanför landskapet. Den högskolesatsning som riksdagen beslutade om förra året kommer därför att betyda mycket för Dalsland i framtiden.

I det trafikpolitiska beslutet poängteras nödvändigheten av att infrastrukturen skall utvecklas, så att den bidrar till att stärka och vidga de lokala bostads- och arbetsmarknaderna.

I Dalsland är det mycket viktigt för den industriella utvecklingen att ett tillfredsställande regionalt stamvägnät finns mellan länets kommun- och industricentra. En utveckling av Norge-Vänerlänken är då mycket viktig, liksom bl.a. annat dubbelspår mellan Göteborg och Mellerud.

De dalsländska vägarna har genomsnittligt en standard som är en av de lägsta i landet. Upp till 50 % av vägnätet på länsvägarna är avstängda för tung trafik under tjällossningsperioden. Skogsnäringen t.ex. drabbas hårt av dessa restriktioner.

Det är dock inte endast transporter som är viktiga utan även den tekniska kommunikationen för överförande av leveransplaner, konstruktionsritningar och annan kvalificerad datainformation. I Dalsland behövs ytterligare kapacitet och mer modern materiel för datorisering av näringslivet. Tekniken klarar t.ex. inte pulsning till telefax. På vissa orter kan företag inte installera direktnummer. Detta gör att telekommunikationerna långt ifrån har den standard som man kan kräva.

Herr talman! Riksdagen kommer under våren att fatta många stora och viktiga beslut som rör regionalpolitiken. Mot den bakgrunden kändes det angeläget att beskriva Dalslands situation. Om dessa fakta som jag nu har redogjort för ligger till grund för de beslut som riksdagen fattar, är jag övertygad om att alla dalslänningar kan se framtiden an med stor tillförsikt. För vår del är vi beredda att arbeta hårt för att våra ungdomar skall kunna bo kvar och skapa sig ett gott liv, men då behöver vi också samhällets stöd.

Anf. 108 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det var i och för sig en intressant beskrivning som Britt Bohlin gav. Det är bara det att den på flera punkter inte har så mycket med verkligheten att göra. Hon talade om det missmod som fanns då vi hade en annan regering. Jag vill erinra om att den socialdemokratiska oppositionens största bidrag 1982 var att kräva en kraftigare storstadstillväxt. Det var vad man ansåg brast i den dåvarande regeringens regionalpolitiska arbete.

Britt Bohlin sade att arbetslösheten var hög, och det var den under den rådande lågkonjunkturen. Men glöm inte att arbetslöshetsrekordet sattes av den socialdemokratiska regeringen drygt ett år efter det att den hade tillträtt.

Britt Bohlin sade vidare att det är tack vara regionalpolitiskt stöd som det har gått hyggligt för Dalsland, och det är helt riktigt. Men den socialdemokratiska regeringen har agerat i negativ riktning. Det sysselsättningsstöd som vi från folkpartiet var med om att införa i stödområde C har socialdemokraterna tagit bort. Nu har man tillsatt en regionalpolitisk kommitté med socialdemokratisk ledning som menar att stödområde C inte längre skall existera. Detta medför naturligtvis att de kommuner som Britt Bohlin räknade upp – Bengtsfors, Dals Ed och Åmål – kommer att få det betydligt kämpigare.

Britt Bohlin kunde också ha nämnt länsanslagen som socialdemokraterna har pressat ned och hållit tillbaka under alla år i riksdagen. Riksdagen har emellertid gått emot den socialdemokratiska regeringen och korrigerat länsanslagen till glädje för Dalsland.

Det är alltså inte tack vare socialdemokratisk regionalpolitik, utan det är trots denna som länsanslaget har blivit ett tillskott också till Dalsland.

Herr talman! Britt Bohlin och jag har nu lyssnat till fyra socialdemokratiska inlägg med många pigga uppslag som skulle kunna utgöra underlag för en studiecirkel. Men med tanke att förslagen pekar mot olika håll tror jag inte att de går att sammanföra i ett regionalpolitiskt beslut. Här har sjungits storstadens höga visa och presenterats en rad olika uppslag till hur regionalpolitiken skall hanteras.

Herr talman! Vi behöver mer av en långsiktig politik och mindre av krispaketpolitik.

Anf. 109 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! När jag lyssnade på Elver Jonssons inledning trodde jag att han menade att han inte ställde upp på den blå himlen i Dalsland. Han har möjligen rätt – himlen är inte helt blå i dag.

I övrigt skulle jag vilja påstå, att när Elver Jonsson förskönar verkligheten när det gäller arbetslöshetssiffrorna i en jämförelse mellan 80-talets mitt och i dag, är det inte alls med sanningen överensstämmande. Vad den socialdemokratiska regeringen har gjort sedan den återtog regeringsmakten 1982 är att sätta folk i arbete. Det om något är det allra väsentligaste för Dalsland.

Sedan har jag en fråga som jag skulle vilja ställa till Elver Jonsson: Vilka vägar förbättrade Elver Jonsson när han hade möjligheten att i regeringsställning arbeta med de frågorna? Vilka kommunikationsmönster för Dalslands del över huvud taget förbättrades? Det är angeläget att ställa den frågan.

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag vill också fråga hur Elver Jonsson arbetade för att vi skulle få en högskola som vi hade nytta av i Dalslandsregionen.

Anf. 110 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag ger gärna en katalog på hur jag arbetade, även om det inte är möjligt att dra hela i en kort replik. I det betänkande från arbetsmarknadsutskottet som jag var med om att skriva under 1979 såg vi till att Åmål hamnade i stödområde. Det var ändå ett gott tillskott för en regionalpolitisk insats av parlamentarikerna.

Sedan är det inget tvivel om att en regionalpolitik aldrig kan bli färdig. Mycket i Britt Bohlins beskrivning är naturligtvis riktigt, t.ex. att det här behövs fortgående och långsiktiga insatser. Det är riktigt att vi mera siktar in oss på det och på en lokal tillväxt, som vi kallar mobiliseringspolitik. Den bör främjas genom en kreativ miljö, genom en högskolesatsning, med förbättrade kommunikationer, som två mycket viktiga axlar i den framtida regionalpolitiken. Jag tror inte att vi kommer runt det.

Sedan behövs det också stödinsatser, och där har jag sagt att länsanslaget är en av de förnämsta anslagsmetoder som finns i regionalpolitiken. Det är att beklaga att socialdemokraterna har bekämpat en uppräknings av länsanslaget, där Dalsland har fått sin chans till hjälp och utveckling.

Anf. 111 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag måste påminna Elver Jonsson om att de motioner som har väckts i denna kammare om en högskola har väckts enbart av socialdemokratiska ledamöter och inga andra – det är viktigt att komma ihåg.

Jag vill också tolka Elver Jonssons inlägg så att han är beredd att framför allt få förankring i sitt eget parti för att vi tillsammans kan arbeta för Norge–Väner-länken, kanske också i konkurrens med andra järnvägssatsningar i landet.

Andre vice talmannen anmälde att Elver Jonsson anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 112 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag tänker ägna mig åt regionalpolitik med inriktning på Jämtlands län och ta upp några punkter som är viktiga för oss ur regionalpolitisk synpunkt.

Jämtlands län är ett betydande elkraftsproducerande län, och staten kallar hem massor av miljoner kronor i skatt på elkraft som produceras i mitt hemlän – skatt som går kommuner och län näsan förbi!

Ur regionalpolitisk synpunkt är det inte mer än rimligt att åtminstone delar av det värde som elkraften har kommer de producerande kommunerna och länen till del. Vi har från centerns sida länge drivit det kravet, och den regionalpolitiska utredningen har gett oss rätt i detta rimliga krav. Att 1 öre/kWh producerad vattenkraftsel bör återföras till oss producenter bör vara en självklarhet. Jag har i en motion till årets riksdag återupprepat det kravet och också föreslagit att pengarna skall börja betalas ut den 1 juli i år.

Vi behöver pengarna, som vi skall använda för regionalt motiverade investeringar!

Utbildning, herr talman, är en viktig faktor i regionalpolitiken. Det är viktigt att våra ungdomar får gå i gymnasium så nära hemorten som möjligt.

Målet bör vara en gymnasieskola i varje kommun. De små gymnasieskolorna behöver inte vara fullständiga. En inte oväsentlig effekt av närheten gymnasieskola-hemmet är att elevernas avhopp från skolan är mycket färre än om eleverna tvingas resa lång väg till en gymnasieskola. Av många skäl är det alltså viktigt att kunna inrätta och få behålla de små gymnasieskolorna.

Högskolan har en huvudroll i utvecklingsarbetet i Jämtlands län. En unik utbildningslinje vid högskolan i Östersund är ekoteknik. Den linjen måste få ordentligt stöd och ges möjlighet att bli treårig och bli allmän samt få en professur i ämnet inom en snar framtid.

Ett annat exempel på en framtidslinje vid högskolan i Östersund rör turism.

Ett utvecklat samarbete mellan högskolorna i Östersund och Sundsvall/-Härnösand och med universitetet i Trondheim måste få uppbackning från staten, och fasta forskningsresurser måste bli verklighet. De små högskolorna är viktiga nav i utvecklingsarbetet i sina regioner. En byggnadsingenjörslinje, liksom utbildning inom träbyggnadsteknik måste snarast bli verklighet och få gehör på central ort i den ordinarie anslagsprocessen!

Herr talman! Vägar hör till viktiga insatsområden för den regionala utvecklingen. Det stora problemet för oss i Jämtlands län är länsvägarnas dåliga beskaffenhet. Detta hämmar näringslivsutvecklingen och försvårar för oss att utnyttja den resurs som arbetskraften utgör. För att nå en acceptabel standard enbart på det vägnätet skulle det behövas investeringar i länet på ca 1 900 milj. kr. Då skulle andelen belagda vägar ändå vara lägre än riksnomsnittet.

Därför *måste* kraftigt ökade medel från statens sida avsättas, dels för den totala ramen för riket, eller att ett kriterium om lägsta standard införs, dels att de regionalpolitiska motiveringarna ges en större tyngd i fördelningen av medlen. Våra grusvägars behov av upprustning är väl dokumenterat, och i en motion till årets riksdag har jag utvecklat situationen angående vägar och kommunikationer i Jämtlands län i stort. Jag hänvisar till denna motion.

Mycket allvarligt för Jämtlands län är regeringens och folkpartiets beslut om mervärdeskatt på resor, skidliftar, hotell- och restaurangtjänster – något som kraftigt försämrar vårt läns viktiga turistnäringens konkurrenskraft.

Herr talman! Chockhöjningen av bensinpriset och de försämrade rescavdragen är andra dräpslag mot människor som bor i ett så typiskt glesbygdslän som Jämtlands. Med de långa avstånden, där dagpendling mellan bostad och arbete är omfattande och inte sällan uppgår till 20 mil och där bilen är ett måste, känns det orättvist och fel att råka ut för en "regionalpolitik" av den modell som så försämrar för människor. Det måste gå att införa ett differentierat bensinpris. Alltså: Sänk bensinpriset i inlandslänen i norra Sverige! Detta sagt med adress till regeringen.

Kampanjen "hela Sverige skall leva" och landsbygdskampanjen har pågått ett par år. Många initiativ har tagits ute bland folk i byar och samhällen. Framtidstro och engagemang har visats av människor som deltagit i lands-

bygdskampanjen. Detta får inte falla platt till marken. Då svalnar entusiasmen. Planerade insatser måste komma till stånd, och det fordras nu konkreta insatser av regeringen. Hittills har regeringen inte rört ett finger för att göra något åt landsbygdskampanjens arbete – tvärtom.

Ta exemplet med folkbokföringen! Regeringen har med folkpartiets benägna medhjälp tagit bort folkbokföringsarbetet från kyrkan och församlingarna. Det innebär i Jämtlands län att många kvinnor i glesbygd mister sina små arbetstillfällen. Servicen till allmänheten försämras. Beslutet om folkbokföringen är direkt landsbygdsfientligt. Stoppa detta dumma förslag medan tid är dvs. *nu!* På det sättet sparas också flera hundra miljoner åt statskassan – något som väl vore lyckligt i dessa dagar.

Ett annat landsbygdsfientligt beslut som regeringspartiet och folkpartiet genomdrivit är att momsbelägga biobränslen. Ändra på det! Flera kommuner och många företag och enskilda i Jämtlands län har gått in för biobränslen för att nyttja råvara vi har på hemmaplan och därmed också delta praktiskt i arbetet för alternativa energikällor. Det vore bra för oss i Jämtlands län, och ett exempel på medveten regionalpolitik.

Bostadskostnaderna är höga också i Jämtlands län. Skall boendet på landsbygden locka, måste det finnas något som gör att folk väljer att bosätta sig på landet. Det måste t.ex. vara billigare att bygga och/eller reparera hus på landsbygden. Här borde staten gå in med särskilda stimulansmedel. Det är nämligen viktigt att vi får återflyttning till Jämtlands län, och det är viktigt att återflyttning sker till landsbygden. Vi vill att hela länet skall leva. Landsbygdskampanjen kan kanske ge som resultat att regeringen inser att det måste till en beredskapsplan för hur återflyttning skall bli möjlig. I det sammanhanget spelar boendekostnaderna en stor roll, liksom förstås bra vägar, bra skolor, stimulerande kulturmiljö, lättnader för småföretagen, för jord- och skogsbruket m.m., t.ex. i form av sänkt skatt och sänkta arbetsgivaravgifter. Transportstödet är viktigt.

I övrigt hänvisar jag till min motion om regionala insatser för Jämtlands län liksom till centerns partimotion om regionalpolitik.

Så till sist ett glädjeutbrott. Tack för Ammerån, regeringen! Det var ett bra beslut, fastän det satt långt inne. Med detta beslut får den "gröna ekonomin" en chans. Nu gäller det bara att få in Ammerån i naturresurslagen. Det går, om en majoritet i riksdagen röstar på min motion i detta ärende. Gör det!

Anf. 113 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! När jag 1985 fick förtroendet att representera mitt parti och min valkrets i Sveriges riksdag fick jag vid ett tillfälle frågan om jag skulle säga något på den s.k. hembygdens dag. Hembygdens dag är ju som bekant benämningen på den dag då regionalpolitiken behandlas, och dagens debatt blir ju något av en hembygdens dag i miniformat.

Jag funderade något på innebörden i beteckningen hembygdens dag. Säkert finns det några som tycker att vi ibland ger en något skev bild i debatten i kammaren. Men det finns också många som tycker att det är viktigt att vi pekar på områden där vi menar att förbättringar och åtgärder är nödvändiga för att medborgarna skall kunna leva och verka i ett bra samhälle. Självfallet

blir därför hembygdens dag med behandlingen av regionalpolitiken för mig och många andra en viktig dag. Vi får då möjlighet att redovisa vad vi vill göra för vår hembygd.

Vi socialdemokrater från Sörmland har i en motion till årets riksmöte försökt att belysa ett antal områden där vi menar att det behövs ytterligare insatser från statens sida. Låt mig inledningsvis understryka att vi sörmlänningar i dag upplever en mycket bättre situation än den vi hade i slutet på 70-talet och ett långt stycke in på 80-talet. Då hade vi en hög arbetslöshet, framför allt bland ungdomar och kvinnor. Då upplevde vi industrikriser och företagsnedläggelser nästan som något som tillhörde vardagen. Än i dag sitter t.ex. namnet Hälleforsnäs, vars problem blev en riksangelägenhet, starkt kvar på näthinnan.

När vi nu står på tröskeln till 90-talet är bilden en annan. Vi har för närvarande en låg arbetslöshet, drygt 1 %. Vi märker en nyföretagaranda och en optimism som ger gott hopp för framtiden. Men för att den här optimismen skall kunna leva vidare behövs ytterligare satsningar, och jag skall kommentera några.

Utbildningens roll i regionalpolitiken är välkänd, men kan inte nog understrykas. Under 80-talet har behovet av högre utbildning ökat såväl hos enskilda länsinnevånare som inom näringslivet. Vi menar att det nu är viktigt att fortsätta med att vidareutveckla och bygga ut högskoleutbildningen under 90-talet för att ha kvar den positiva utvecklingen i vårt län.

Högskolans närområde – Sörmland och Västmanland – har en befolkning på 500 000 innevånare. Svensk verkstadsindustri har sitt tyngsta fäste i just Mälardalen, men här finns också ett stor antal företag inom andra branscher varav många är teknikintensiva och med en stor internationell anknytning.

Att högskolan är en tvålänshögskola är i sig en för landet en unik företeelse. Vi har accepterat denna situation men menar att vi bör bli behandlade i anslagshänseende på samma sätt som exempelvis högskolorna i Karlstad, Örebro och Växjö, vilkas befolkning och upptagningsområden är avsevärt mindre än vår högskolas. Detta har vi utvecklat ytterligare i en särskild motion.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att mycket blivit bättre i vårt län, och vi ser flera områden där förbättringar kommer till stånd. Men en sak är tämligen klar: Sörmlands vägar är sämst i landet. Inget län har en större mängd riksvägar med otillfredsställande standard. Inget län i landet har heller en så stor väglängd med otillfredsställande standard vad gäller Europavägar. Som exempel kan nämnas att länsstyrelsen i Sörmland anser att det krävs 4 miljarder extra för att klara de trafikpolitiska målen. Utöver dessa krävs ytterligare 85 miljoner per år till underhåll för att upprätthålla dagens dåliga standard.

För att åstadkomma bättre trafiksäkerhet krävs bra vägar. Också för att åstadkomma en bättre miljö krävs bättre vägar. Investeringar i Europavägar kräver avsevärda medel. Det bedöms av många inte längre meningsfullt att ta med projekt för såväl E 3 som E 4 i övriga riksvägsobjekt i länet. De nödvändiga satsningar som nu behöver göras på framför allt E 3 borde enligt vår uppfattning prioriteras på nationellt plan. Låt mig bara understryka att Södermanland är det enda län som genomkorsas av de två största Europavä-

garna. Vi socialdemokrater anser det nödvändigt att bygga bort den eftersläpning som skett genom åren.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis också nämna något av de spårbundna kommunikationerna i vårt län. Vi hälsar naturligtvis med tillfredsställelse den uppfattning som i dag råder inom SJ banverket om en samordnad länk runt Mälaren. Vi har vid flera tillfällen påpekat vad en sådan kommunikationslänk betyder för ett läns utvecklingsmöjligheter, så jag behöver inte ytterligare beskriva detta.

Vi menar också att den offensiva satsning som SJ nu är i färd med för att konkurrera med flyget på ett antal sträckor i landet är bra. Den är bra för miljön och för resenärerna.

Men de nya greppen får inte leda till att vissa kommuner drabbas onödigt hårt. Vi har flera gånger krävt t.ex. tågstopp i Vingåker. Detta kan i sig verka vara en liten fråga, sett i ett nationellt perspektiv, men den betyder mycket för människorna i bygden. Det borde vara möjligt att få i gång en pendeltrafik mellan exempelvis Hallsberg och Stockholm som gör att kommuner som Vingåker, Katrineholm och Flen kan ha goda förbindelser med länet i övrigt och huvudstaden. De nya snabbtågen mellan Stockholm och Göteborg kräver färre stopp, vilket gör det nyssnämnda nödvändigt och angeläget.

Sannolikt krävs en del nya och djärva tag. Sannolikt krävs nya finansieringsformer för att ytterligare bygga ut järnvägstrafiken i vårt land. Men jag måste ändå få säga att det verkar minst sagt utmanande när SJ kräver att kommuner som Flen och Katrineholm skall behöva betala ca 400 000 kr. för att få tågen på stambanan att stanna. Något motsvarande gäller inte för de tåg som startar eller stannar i Stockholm eller Göteborg.

Herr talman! Jag har pekat på några områden som är angelägna för utvecklingen av vårt län och även vårt land i dess helhet. Ett bra land bygger på bra regioner med goda utvecklingsmöjligheter för hembygden. Det är med de utvecklingsmöjligheterna som vi skall klara 90-talet.

I detta anförande instämde Alf Egnerfors (s).

Anf. 114 STINA ELIASSON (c) replik:

Herr talman! Det kanske inte är lämpligt att länsföreträdare tävlar med varandra om var de sämsta vägarna finns, men jag hoppade till litet grand när Reynoldh Furustrand talade om att inget län har så dåliga vägar som Södermanlands län. Låt mig peka på hur Jämtlands vägar ser ut.

Sedan undrar jag om Reynoldh Furustrand inte glömde en del faktorer när han gav en historisk belysning av vad som förevarit. Jag tror att han glömde det här:

Då var den värsta lågkonjunkturen sedan andra världskriget.

Då steg oljepriset skyhögt ett par gånger.

Då var dollarns värde skyhögt.

Då hade löneförhandlingarna resulterat i plus 40 %.

Då var det väldigt besvärligt med ekonomin i omvärlden.

Jag ville bara i all vänlighet påminna om att kanske också detta borde läggas till den historiska beskrivningen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kam-
marens förhandlingar.

Anf. 115 REYNOLDH FURUSTRAND (s) replik:

Herr talman! Ja, det är riktigt att vi under både 70- och 80-talet upplevde
problem som inte enbart orsakades av vad man åstadkom här hemma. Stina
Eliasson har rätt i att vår omvärld också upplevde en lågkonjunktur. Stina
Eliasson har rätt i att priserna på energi blev högre därför att oljepriset stod
i obalans.

Men detta förstärktes ju ändå mera av att ett antal borgerliga regeringar
under de här åren förvärrade situationen. Den industripolitik som vi såg un-
der mitten av 70-talet saknade motstycke.

Vad den socialdemokratiska fick ta itu med var att restaurera och reparera
ekonomin för att ge förutsättningar för att bygga ut vad som var nödvändigt
för samhället. Detta har vi åstadkommit sedan 1982, och det kan vi vara
stolta över. Detta åstadkom man inte mellan 1976 och 1982 Stina Eliasson!

Anf. 116 STINA ELIASSON (c) replik:

Herr talman! Ja, det är väldigt bra att det har åstadkommits positiva saker
under den tid när vi har haft en högkonjunktur som saknar motstycke under
långliga tider.

Får jag också påminna om att det var under den borgerliga tiden som läns-
anslagen infördes – och det röstade socialdemokraterna emot. I dag är man
glad över länsanslagen och ser helst att de skall höjas.

Det anmärktes på vad som hände inom industrin och näringslivet, men det
var under den där tiden som utvecklingsfonderna kom till. Det var då som
man fick städa upp efter löftena om Stålverk 80. Det var då som man fick
börja städa upp när det gällde förhållandena för varvsarbetarna. Nu är det
bra att detta har hänt – det lades en grund för en positiv utveckling också för
varven och andra industrier, så det var naturligtvis bara att träda in, efter
detta begynnelsearbete.

Anf. 117 REYNOLDH FURUSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi kunde göra den här debattkvällen mycket lång, Stina
Eliasson, genom att titta på vad som har hänt under ett antal år tillbaka.

De obalanser som vi upplevde under 60-talet drabbade naturligtvis vårt
land starkt. Vi var medvetna om vad som hände på varvsområdet. Vi var
beredda att vidta åtgärder; vi fick inte genomföra dem, därför att det kom
en borgerlig regering – men den gjorde inte situationen bättre!

Att vi har en högkonjunktur kan vi vara överens om, men denna upplever
vi starkare i Sverige än i vår omvärld. Titta hur det ser ut i Europa med ar-
betslösheten och med industriinvesteringarna! Andra länder kan faktiskt
inte mäta sig med vad den svenska politiken har åstadkommit. Och det har
varit en målmedveten politisk satsning från socialdemokratiskt håll för att
skapa solidaritet och rättvisa – det är precis vad det handlar om. Det är där-
för som jag vill att vi skall göra den här bilden litet mer rättvis, Stina Elias-
son.

Tredje vice talmannen anmälde att Stina Eliasson anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 118 YNGVE WERNERSSON (s):

Herr talman! Under den regionalpolitiska rubriken skall jag med några ord beröra både de problem och de möjligheter som min hembygd Västmanland står inför.

Verkstadsindustrin, som är länets viktigaste näring, har drabbats hårt av struktumvandlingen med minskad sysselsättning som följd. Länet har samtidigt tappat statlig verksamhet utan att kompenseras på något sätt. Detta har medfört en betydande befolkningsminskning under en lång rad av år.

Det finns också nya hot som gör att osäkerheten för en tryggad sysselsättning i framtiden har ökat. Låt mig nämna några.

ASEA:s samgående med Brown Boveri medförde att huvudkontoret numera ligger utomlands och att antalet anställda minskat markant.

F.d. Metallverken, Virsbo bruk och Supra Hydro är numera utlandsägda.

FFV Aerotech står inför ett avgörande beslut om underhållet av flygmotorer, som berör hela företagets framtid.

En stor andel av länets industri arbetar på exportmarknaden och är därmed beroende av vad som händer med EG-samarbetet.

I samband med avvecklingen av kärnkraften oroas den tunga elintensiva industrin i Bergslagen för höjda elpriser.

Jordbruksnäringen befarar att drabbas av en kraftig minskning av verksamheten i och med den nya inriktningen av jordbrukspolitiken.

Herr talman! Detta kan tyckas ge en mörk bild av länets framtid, men det finns också många ljuspunkter och möjligheter.

Västmanland kan erbjuda en variationsrik natur – från Mälardalens slättlandskap till sjöar, skog och berg. Vildmarken ligger bara några minuter från tätorternas centrum.

Den ovärderliga Ridö–Sundbyholms-arkipelagen, som i dag är naturreservat, har i flera avseenden unika naturkvaliteter. Allt talar också för att området bör avsättas som nationalpark.

Till den överhettade Stockholmsregionen med alla dess problem är Västmanland ett utmärkt alternativ. Mälardalen och Bergslagen kan hjälpa till att avlänka den alltför kraftiga tillväxten i storstaden.

Helt avgörande är dock att en förbättring av infrastrukturen med utbyggda kommunikationer och goda utbildningsmöjligheter kommer till stånd.

Herr talman! Verkstadsindustrin, som i stor utsträckning är avgörande för vårt välstånd, arbetar i en kunskapsintensiv bransch. En ökad satsning på högskolan Eskilstuna/Västerås är nödvändig för att länet skall kunna behålla en konkurrenskraftig industri.

För Västmanland är Mälarbanan, tågförbindelsen Örebro–Västerås–Stockholm, en av de absolut mest centrala utvecklingsfrågorna i länet. Banverkets plan för tågtrafiken med punktvisa satsningar norr och söder om Mälaren anser vi otillräcklig. Ett förverkligande av Mälarbanekonceptet innebär att restiden skulle bli 50 minuter mellan såväl Stockholm och Västerås

som Västerås och Örebro. Det är en halvtimmes förkortning. Restiden Västerås–Eskilstuna skulle halveras till 17 minuter.

Mälarbanan är väl utredd och visar på ett stort trafikunderlag med långsiktigt god lönsamhet. Projektet skapar ekonomisk tillväxt, regional balans och en bättre miljö.

De många positiva effekterna av Mälarbanan gör att utbyggnaden bör ske snarast. Det är dock av stor betydelse att utbyggnaden sker med höghastighetsstandard och moderna tåg.

Om inte banverkets anslagsmedel till investeringar förstärks, finns risk för att välmotiverade satsningar som Mälarbanan förskjuts under lång tid. Alternativa finansieringsmöjligheter kan därför bli nödvändiga, men det är också av stor vikt att den höga standard som Mälarbanekonceptet föreslår bibehålles.

En utbyggnad av Bergslagspendeln – tågförbindelsen Västerås–Fagersta–Ludvika – har påbörjats under 1989. Kostnaderna för den planerade utbyggnaden har emellertid ökat kraftigt jämfört med de tidigare beräkningarna. Bergslagspendelns regionalpolitiska betydelse är av sådan vikt, såväl nationellt som regionalt, att utbyggnaden av banan måste ske enligt intentionerna i det trafikpolitiska beslutet om trafikpolitiken inför 90-talet.

Så till tågförbindelsen Gävle–Örebro–Fagersta som har stor regionalpolitisk betydelse, främst för den interregionala persontrafiken. Trafiken har varit hotad men är nu säkerställd under ett år för utredning. En nedläggning av trafiken skulle vara ett hårt slag för Bergslagen. Sträckningen har en bättre standard än andra alternativ samt ett bra trafikunderlag. För inte minst näringslivet i regionen är det ytterst värdefullt att ett mera långsiktigt beslut fattas om att tågförbindelserna inte kommer att försämrats.

Det finns även ett stort behov av underhåll, upprustning och nybyggnad av vägnätet i länet. Trafiksäkerhet, miljö och snabbhet skulle förbättras om länsstyrelsens planer för detta kunde förverkligas.

Herr talman! Genom förbättrade kommunikationer skulle människornas möjligheter att välja arbete och bostadsort i högre grad kunna uppfyllas.

Kraftfulla satsningar på infrastrukturen är den bästa regionalpolitiska åtgärd som kan vidtas. Det skulle för Västmanlands del medföra att man med stor tillfredsställelse kunde möta framtiden.

Anf. 119 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! 1988 års försvarskommitté har avgivit sina två delbetänkanden, dels om säkerhetspolitiken, dels om överbefälhavarens fortsatta planering inför 1991 års försvarsbeslut. Det har där dragits en del slutsatser som jag är mycket nöjd med – dels för att de har kommit till stånd, dels för att partierna är överens om dem.

Man säger således att endast säkra signaler, som dessutom kan förutses vara av långvarig karaktär, skall tillåtas prägla det fortsatta arbetet i försvarskommittén. Långsiktighet, förutsägbarhet och stabilitet är likaså uttryck, närmast av stentavlekaraktär, hämtade ur det betänkande som samtliga i kommittén kvarvarande partier står bakom. Det är i allra högsta grad tillfredsställande att detta är utgångsläget för det fortsatta arbetet.

De fortsatta ställningstagandena är viktiga. Således skall rätt slutsats dras,

så att de viktiga mål kan uppfyllas som finns angivna. De slutsater som i och med detta betänkande dras är en god grund, som dock på intet sätt garanterar utan endast skapar förutsättningar för ett bra försvarsbeslut. Om den tillfredsställelse som jag nu således ger uttryck för skall bestå är i hög grad avhängigt av de värderingar partierna gör i sitt fortsatta arbete.

Den successivt uppkomna ekonomiska krisen inom försvaret har flera allvarliga konsekvenser i släptåg. Bekymrande nog har det gått så långt att den militära personalen tvivlar på oss politiker då vi begär mer än vi är beredda att betala för – vi begär mer i den meningen att uttalade målsättningar inte kan förverkligas på grund av brist på pengar. Mål och medel är inte i balans.

Materielen är i alltför många fall omodern och dessutom hårt sliten. Förbrukningsmateriel och ammunition saknas i sådan omfattning att övningsverksamheten blir lidande. Repetitionsutbildning kan trots visst resurstillskott inte genomföras för en stor del av värnpliktskåren. Grundutbildningen släpar efter, så att vissa värnpliktiga får vänta upp till fyra år efter sin mönstring med att få genomgå sin grundutbildning. Detta är otillfredsställande.

Dessa brister var ju dessutom den direkta anledningen till att försvarsministern – det meddelade han i ett tal här i kammaren för ungefär ett och ett halvt år sedan – beslutade tillkalla 1988 års försvarskommitté. Dessutom gjorde han det i varje fall ett år i förtid. Det kan vara bra att ha detta i minnet innan förslag om prutningar, med bättre eller sämre motiveringar, framförs.

Denna situation har uppstått i hägnet av den i varje fall verbalt välklingande termen oförändrad real ekonomi. Det finns de som tvivlar på att detta är möjligt. Det är då enklast att hänvisa till den faktiska situationen inom hela försvarsmakten. Där finns bevisen. Vi har gjort ett fullskaligt försök, och effekten är känd.

Då frågar man sig varför det har blivit så. Är det något avgörande fel på kompensationssystemet? Som så ofta förr blir svaret: både ja och nej. Enligt min mening uppfyller kompensationssystemet kravet att i allt väsentligt kompensera för det som det är avsett att kompensera för. Däremot kompenserar det dåligt för den typ av kostnader som man inte vet storleken av och som därför är svåra att beräkna – i det här fallet tänker jag på utvecklingskostnader.

Utvecklingen av nya svenska vapensystem har som bekant högt internationellt anseende och på den bygger därtill en bärande del av tilltron till vår neutralitetspolitik. Det är något paradoxalt att denna viktiga del inte täcks – i varje fall inte fullt ut – av kompensationssystemet. Det är naturligtvis otillfredsställande att en så grundläggande kostnad som vapenteknisk utvecklingskostnad tillåts gå ut över grundutbildning, repetitionsutbildning, materiel och/eller ammunition och på så sätt äta ut dessa ur boet. Det missförhållandet hoppas jag skall rättas till i det fortsatta arbetet inom försvarskommittén.

Av flera skäl är det således viktigt att försvarskommitténs fortsatta arbete i hög grad präglas av pålitligt omdöme och stor ansvarskänsla. Enligt moderata samlingspartiets mening behövs därför ett ökat medelstillskott. Vi anser att den av överbefälhavaren rekommenderade nivån, den s.k. A-nivån, bör vara ett riktmärke för den fortsatta försvarspolitiska debatten.

Det innebär att vi politiker kommer att ställas inför viktiga opinionsbil-

dande uppgifter inför nästa försvarsbeslut. Vi har då att förklara varför Sverige måste förstärka sitt försvar, medan omvärlden i varje fall för förhandlingar syftande till en minskning av försvarskrafterna. För att klara den debatten måste vi påminna om att Sverige under en 20-års period minskat försvarets andel, mätt i procentandelar av bruttonationalprodukten, med inte mindre än 40 %.

Försvarets andel av bruttonationalprodukten har nämligen minskats från 4,2 till 2,5 procentenheter. Under samma tid har praktiskt taget alla andra länder förstärkt sin försvarskraft såväl kvantitativt som kvalitativt, vissa länder avsevärt. Det är från dessa höga försvarskostnadsnivåer som nu vissa reduceringar kan tillåtas äga rum. Sverige kan inte, från sin redan starkt reducerade nivå, låta sin försvarskraft minska ytterligare.

Vi har varit i otakt med omvärlden i fråga om försvarssatsningar under 20 år. Andra länders satsningar har ökat, våra har minskat. Nu tvingas vi av den bistra verklighet som råder att vara i otakt ytterligare några år genom att vi nu måste öka försvarets kostnader, då omvärlden i varje fall för förhandlingar och gör deklarationer om att minska dem. Det är en svår pedagogisk uppgift. Vi måste likväl ta vårt ansvar och föra den debatten.

Under de här få minuterna vill jag, herr talman, också visa på en enda punkt i den kommittémotion som vi har väckt. Syftet med motionen är att komma till rätta med ett likartat problem som det jag nyss nämnt.

Nedläggningar och i än högre grad förbandsomflyttningar innebär inte, som anförts i propositionen, besparingar, framför allt inte i det korta eller medellånga perspektivet – tvärtom. Dessa kostnader har försvarsministern förutsatt skall täckas inom befintlig ekonomisk ram. Detta är en försvarsfientlig politik. Den kan vi moderater inte acceptera.

Vi har bedömt att dessa kostnader under de närmaste sex sju åren kommer att uppgå till 700 milj. kr. Om de pengarna inte tillförs av andra medel skulle den kostnaden fortsätta att urholka de goda förutsättningarna för värnpliktsutbildningen. Vi anser att denna kostnad under nästa budgetår – det första i den rad budgetår då vi får dras med den – måste täckas, och därför har vi föreslagit att riksdagen beslutar om 75 milj. kr.

Herr talman! Med dessa få ord och med detta debattmässiga anslag har jag velat ge en liten bild av hur vi ser på de frågor som är aktuella just nu.

Anf. 120 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Vi kan nu se att i Europa pågår några av de mest genomgripande förändringarna sedan andra världskriget. En lång rad politiska processer pågår samtidigt, varav några är revolutionära och andra mindre omvälvande, mer långsamma och förutsägbara. Bakom dessa politiska processer ligger flera samverkande långsiktiga förändringar. En del av de förändringarna är stabila. De beror på ändrade ekonomiska förutsättningar, ändringar i samhällsstrukturen eller låt oss kalla det produktionsapparaten, den materiella basen.

Supermakternas position har undergrävs. De har inte samma dominerande ställning som tidigare inom sina ekonomiska block. Både USA och Sovjetunionen dras med stora underskott i sina statsbudgetar, och vi vet alla att den ekonomiska och ekologiska krisen är särdeles djup i Sovjetunionen.

Dessa faktorer samverkar i en riktning, och deras samverkan i denna riktning är inte tillfällig.

Europas ekonomiska och politiska styrka har ökat. Västeuropa har en större samlad styrka än USA och ligger långt före Sovjetunionen. Det har vuxit fram en europeisk identitet. Till en del ser vi positivt på den, till en del är vi kritiska. Jag behöver bara hänvisa till vpk:s inställning till Sveriges anpassning till EG.

Hur som helst måste vi se att kraven på samordning i miljöfrågor, av valutapolitik och handel driver fram ett överstatligt samarbete på gott och ont. Ett nytt Europa växer fram.

I en dramatisk omvandlingsprocess sådan som den som pågår nu finns det alltid och har alltid funnits risker för att konflikter kan utvecklas till krig. Vi ser nu hur etniska motsättningar och nationella frigörelsesträvanden leder till situationer där militärt våld används. Det sker just nu.

Då måste vi fråga oss: Hur stor är risken att dessa konflikter trappas upp till ett europeiskt storkrig? Med andra ord: Hur får vi tillämpning av den s.k. marginalteorin, som svensk säkerhetspolitisk analys har byggt på under decennier? Dvs. Sverige riskerar knappast att utsättas för ett isolerat anfall. Det blir i ett samband där ett större krig pågår.

Låt oss betrakta framgångarna i de pågående nedrustningsförhandlingarna och deklarationerna från skilda regeringar att minska militärutgifterna. Beror dessa på något slags yrvaken fredsvilja hos de inblandade? Nej, naturligtvis inte. Som jag sade tidigare, måste vi söka förklaringarna i objektiva faktorer: produktionsförhållanden och oförmåga i de olika ekonomierna att bära nuvarande militärutgifter.

De olika länderna har alltså varken kapacitet för eller intresse av att vända aggressionen utåt. De har nog med att försöka reparera och bygga upp de samhällen som de i många fall har ägnat decennier åt att förstöra. Vi kan alltså säga att möjligheterna att skapa ett fredligare Europa aldrig har varit mer gynnsamma, i varje fall under detta sekel, än i dag. Vi ser också andra länders minskade rustningar som positiva. Vi måste då fråga oss hur omvärlden skulle uppfatta liknande initiativ från vår sida.

Arne Andersson i Ljung sade för en stund sedan att försvarskommittén var enig i sina betänkanden. Det är alldeles riktigt. Vi är eniga om de säkerhetspolitiska målen. Vi kommer att skilja oss åt när det gäller uppfattningar om vilka medel vi behöver för att hävda dessa mål.

Vi behöver ge säkra signaler. Alla länder i Europa har ett ansvar för att bidra till en fredlig utveckling genom att ta initiativ för samarbete, öppenhet och nedrustning. Vi skall ge de säkra signalerna. Vi skall markera på ett sätt som inte kan missuppfattas.

Vpk anser att vi skall minska våra militära utgifter. Vi anser att det motiveras av den utveckling vi har sett, och vi anser att det motiveras av vår strävan att stödja en utveckling om vilken vi i alla andra sammanhang säger att den är positiv.

Det är motsatt ståndpunkt till den Arne Andersson företräder. Vi gör olika tolkningar utifrån en objektiv verklighet, som vi rimligtvis har lika goda förutsättningar att bedöma båda två. Det här är inget konstigt. Vi får söka förklaringar i skilda politiska uppfattningar, i detta stycke liksom i öv-

riga. Vilka intressen vill man företräda? Vilken utveckling är den önskvärda? Var står våra lojaliteter? Vilka vill vi identifiera oss med i den pågående utvecklingen?

En minskning av svenska militärutgifter kräver naturligtvis ganska omfattande ingrepp i den nuvarande strukturen hos det militära försvaret i Sverige. Vi vet att när det gäller JAS-projektet finns det inte stora pengar att hämta där, åtminstone inte på kort sikt. Det industriutvecklingsprojekt som JAS innebär är till sin konstruktion sådant att industrin säkrat sin del av denna kaka på ett sätt som gör att samhället får betala, även om vi avbryter projektet.

Vi måste alltså söka nya strukturer i det svenska försvaret som innebär att vi bortser från de händelseförlöpp som vi i dag utgår ifrån kan komma att inträffa. Utgår vi ifrån att stormakterna i dag inte har intresse av ett europeiskt storkrig, att vi inte kommer att utsättas för kustinvasion, att vi inte kommer att utsättas för massiva insatser av den typen, då ställer det naturligtvis andra krav på vår militära organisation, krav som dess bättre medger billigare lösningar – lösningar som i varje mening kan ses som fredsbevarande.

Anf. 121 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Ett par synpunkter med anledning av Jan Jennehags inlägg.

Även om vi är överens om det säkerhetspolitiska betänkandet, utgår Jan Jennehag redan nu ifrån att vi kommer att dra olika slutsatser, med den i och för sig outtalade men outgrundliga meningen att vi säkert har olika intressen att tillgodose. Jag skall gärna redovisa mitt intresse, så att Jan Jennehag inte behöver sväva i okunskap om detta. Jag har ett och för moderata samlingspartiet helt övergripande och klart intresse, nämligen att ge den svenska säkerhetspolitiken och neutralitetspolitiken ett sådant innehåll att vi bevarar det svenska folkets frihet och oberoende. Hur vill Jan Jennehag formulera det för vpk:s del, om det nu skall vara annorlunda?

Är det inte så att Jan Jennehag häromdagen fick bakläxa av en av sina partikamrater, som tyckte dels att det var dumt att vara överens i försvarskommittén, dels att det inte står någonting i det säkerhetspolitiska betänkandet? Kan det vara så att Jan Jennehag har fått bakläxa hemifrån partikansliet och nu måste markera någonting som han inte vet ett skvatt om, nämligen vilka slutsatser vi kommer att dra?

Vidare har vi olika intressen att företräda då det gäller JAS-projektet, säger Jan Jennehag.

Vilka då? Det skulle vara skojigt om Jan Jennehag kunde berätta litet här om vad han vet om att industrin, som han uttryckte det, har säkrat sin del av kakan. Det var en intressant information.

Vi skall visserligen ha en offentlig utskottsutfrågning så småningom, då vi skall försöka så långt det går att i försvarsutskottets regi klarlägga allt som finns att klarlägga kring detta omfattande industriprojekt som JAS-frågan utgör. Men nog vore det kul, Jan Jennehag, att lätta litet på förlåten och berätta om denna mäktiga nyhet redan i kväll, i stället för att bara humma om den. Jan Jennehag står ju för en kunskap som knappt någon annan har. Det skulle jag tacka särskilt för.

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 122 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller våra olika intressen och olika uppfattningar om vilka medel vi behöver för att uppnå de säkerhetspolitiska målen behöver vi inte gå längre än till arbetet i försvarskommittén och de ekonomiska nivåer som resp. partier önskade få utredda av överbefälhavaren. Där har vi olika synsätt på vilka medel vi behöver för att säkra Sveriges oberoende.

När det sedan gäller den bakläxa jag skulle ha fått kan nog Arne Andersson i Ljung överlåta åt oss själva att dryfta den saken inom partiet. Det är alltid så, när man för en debatt i olika frågor både inom och utom partier, att det finns olika meningar även inom partier. Det är inget konstigt med det.

JAS-projektet är till sin karaktär från början gjort så att industrin icke skall förlora. Jag tror inte att den kommande utskottsbelysningen av detta problem kommer att ge något annat resultat. Jag har inga nya kunskaper att komma med i detta sammanhang. Jag företräder de åsikter om detta som vpk har haft alltsedan projektet beslutades.

Anf. 123 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! I den försvarskommitté där Jan Jennehag och jag är likabemyndigade ledamöter har vi funnit det angeläget, i varje fall i kommittén, att anse att det inte låg någon fördel i att binda partierna vid de nivåer vi har begärt utredning omkring.

Jag skulle rent av vilja påstå att detta har varit en vänlighet mot Jan Jennehag. Även om man inte knyter honom vid något särskilt lågt alternativ framstod en sak som utomordentligt klar för alla som har någon insikt i frågan. Det är att om man skall ha ett balanserat försvar som kostar långt mindre pengar än vi i dag har att fördela på de olika vapengrenarna, kommer detta att medföra en i ännu högre grad urholkad försvarskraft för Sverige. Jag vill inte tillvita Jan Jennehag att företräda en sådan inställning, men det verkar närmast som om han vore stolt över den själv. Det överraskar mig onekligen.

När det gäller JAS-frågan tror jag mig vid ett tillfälle ha hört Jan Jennehags uppfattning att JAS inte behövs och att han och hans parti följaktligen vidhåller detta. Då är det i och för sig inte överraskande att man har kvar sin syn på saken. Men det skulle vara intressant att höra honom säga ett enda ord om varför han hittills inte har opponerat sig mot att JAS-projektet läggs in även i den lägsta nivå som försvarskommittén begär att ÖB skall vidareutreda. Det är helt outgrundligt och obegripligt.

Det hade varit prydligt med en avvikande mening. Det hade gjort denna erbarmligt laga ekonomiska nivå på något sätt rimlig. På den nivån kan man, Jan Jennehag, rent av tala om en gökunge i boet. Sedan minskar gökungens effekt allteftersom vi går uppåt i nivåerna, men på den lägsta nivån har JAS-projektet gökungeeffekt. Hade det inte varit bra att framföra en annan mening om detta?

Anf. 124 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! För att kanske avsluta denna omgång om JAS: Att vi har åsikten att JAS-projektet bör avbrytas beror ingalunda på att vi bestämde någon gång i början av 1980-talet att vi skulle ha denna åsikt för tid och evighet bara för att vi en gång hade bestämt det.

Vi menar att utvecklingen på punkt efter punkt besannat vår åsikt att detta projekt icke borde ha startats. För varje dag som går tycker vi att riktigheten i vår ståndpunkt visas ytterligare.

Försvarskommittén har begärt att få olika ekonomiska nivåer utredda. Även på den lägsta nivån skall beskrivas vilken effekt ett kvarhållande av JAS-projektet har. Syftet med detta är just att visa denna gökungeeffekt på det svenska försvaret. Konstigare än så är det inte.

Anf. 125 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Det var intressant att höra att Arne Andersson i Ljung är så nöjd med försvarskommitténs arbete och betänkanden. Även Jan Jennehag förefaller nöjd. Men även om de är eniga kommer det fram på slutet att det skiljer många miljarder. Man ber ÖB utreda nio, tror jag det är, olika alternativ på slutet. De baseras på samma säkerhetspolitiska betänkande. Det säger en del om hur skickligt sekretariatet i kommittén har varit när man kan formulera en sådan liturgi att fem partier kan ställa sig bakom och ändå demonstrera så stora skillnader.

På slutet föreslår man att det skall sättas ramar, och man är tydligen överens hela vägen dit fram. Sedan skall ÖB utreda.

Jag är besviken på försvarskommittén. Jag hade litet naiva föreställningar om att där skulle försiggå utredningar. Jag har omsider förstått att försvarskommittén nog var avsedd litet mera som en folklugnande myndighet, agerande ungefär som SSI på sin tid gjorde.

Det är klart att man kan känna behov av någonting sådant. Moderaterna förefaller att företräda en konsekvent linje, som jag kan ha respekt för. Sveriges behöver alltid ett starkt militärt försvar. Det skall vara starkt relativt omvärlden, och vi måste alltid skjuta till pengar oberoende av hur omvärlden ser ut och oberoende av hur Sverige ser ut.

Okej, man är konsekvent och det finns logik i den linjen.

Jag hade väntat mig och hoppats att här skulle finnas socialdemokrater på talarlistan. Deras försvarspolitiska linje har jag svårare att förstå. Man vill ha allting: JAS-projekt, värnpliktsarmé, men man vill ändå dra ner på pengarna. Det värsta med den politiken är att jag inte förstår logiken i den.

Man talar så varmt för en värnpliktsarmé. Sedan lägger man ned tre av våra bästa utbildningsregementen. Man differentierar värnplikten så att det snart inte finns någon som helst likhet. Vårt värnpliktssystem är i kris.

Det är synd att det är på detta sätt, tycker jag. Nu har vi ju en unik chans. För första gången på 70 eller 80 år kan vi med fog hävda att Sverige inte står inför något akut militärt hot. Jag kan förstå att det under 40- och 50-talet var viktigt med "en svensk tiger". Vi skulle uppvisa ett enhetligt ansikte utåt, det skulle inte finnas några tvivel om vad vi ville och var vi stod. Hela nationen skulle vara enad.

Nu har vi emellertid en unik chans att verkligen grundligt analysera, pröva och omvärdera vårt försvar, tänka på alternativ osv. Nog vore det berättigat att göra det, nog har världen ändrat sig sedan 1901 när det allmänna värnpliktssystemet infördes. Nog har den ekologiska situationen ändrat sig.

Jag menar att hotbilden har ändrat sig. Borde inte alla kunna vara överens om att vårt försvar skall ha en god anpassning till hotbilden? Vi kan också

enligt min uppfattning vara överens om att vi bör ha minsta möjliga militära makt. Vi skall inte använda mer våld än vad nöden kräver. Detta säger vi ju alltid i det civila samhället, och det måste väl gälla även här. Vi skall också ha bredast möjliga folkliga förankring, eftersom detta har ett demokratiskt egenvärde.

Jag är som sagt besviken över att man inte har velat utreda dessa frågor. Vi yrkar i våra motioner på att det skall tillsättas verkliga utredningar med sakkunnigt folk. Det skall finnas två alternativa utredningar så att spännvidden kan fångas in.

De politiska bedömningarna kan man sedan göra i försvarsdepartementet och i riksdagens försvarsutskott. Det pågår ju nu ute i Sverige en ganska livlig och bra debatt om försvaret, men i olika fora här i riksdagen och även i försvarskommittén verkar det vara hopplöst att få till stånd en debatt.

Vi har i våra motioner försökt att tänka alternativt. Vi menar att man borde vidga hotbilden och se på miljöhoten. Till och med ÖB säger i dag att miljöhoten är större än de militära hoten. Detta framförde han i ett TV-program i höstas.

ÖB skall givetvis företräda den militära sidan, det är ju där han har sin sakkunskap. Han skall inte behöva fara ut och bedriva försvarspolitik, det är ju vi som skall göra det. Vi skall inte förvänta oss att ÖB då skär ned på de militära delarna på grund av att han anser att miljöhoten är svårare. Det är vår uppgift att göra dessa grannliga avvägningar.

Naturligtvis måste vi även för framtiden ha en militär beredskap. Vi måste emellertid också se att det här seglar upp mer och mer av ekonomiska hot. Vi måste se att hoten om informationsmanipulation ökar. Vi måste se att det finns ett inre hot om vad jag skulle vilja kalla solidaritetsförlust, dvs. att vi inte längre har någon bärande samhällsidé som omfattas av hela svenska folket. Vi behöver ha något i stället för sekelskiftesnationalismen, något i stället för folkhemstanken. Vi behöver ha en tanke om det ekologiska samhället.

Det måste till försvarsåtgärder, och en god utrikespolitik är mer angelägen än någonsin. Det finns nu större möjligheter, och det fordras därför större skicklighet på detta område. Ett ekologiskt samhällsbygge är en bra försvarsåtgärd, både mot miljöhot och mot militära hot.

Vi behöver också en katastrofberedskap, en militär såväl som en civil. Den militära måste i dag ha mycket större flexibilitet än vad den har haft tidigare. Av den anledningen förespråkar vi att man satsar på människor i stället för på maskiner och stridsfarkoster. Människor är alltid mer flexibla än maskiner.

För att motverka hotet om solidaritetsförlust behöver vi förstärka våra insatser vad gäller vård av människor och natur. Vi har därför föreslagit en verklig allmän värtjänst, som omfattar både kvinnor och män från 18 års ålder och kanske upp till 55 eller så. Vi tänker oss en 7–9 månaders grundtjänstgöring och att man skulle få uppgifter gentemot hela den breda hotbilden. Jag har inte hört något annat förslag på hur man skulle lösa krisen i värnplikssystemet. Tror man verkligen på det demokratiska värdet i en allmän värnplikt måste man ju komma med några konstruktiva förslag nu. Jag tror att just en allmän värtjänst har mycket stora möjligheter, inte minst

mot det hot jag nämnde sist, nämligen hotet om solidaritetsförlust. Jag tror att det är mycket värdefullt att man har någonting gemensamt i den åldern. Alla som har gjort lumpen vet ju hur den kan fungera när det gäller att ge solidaritetskänsla.

Anf. 126 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Låt mig tillåta mig några reflektioner i anledning av Paul Ciszuk's inlägg. Det märkliga inträffar när Paul Ciszuk står i talarstolen, att jag stundom överraskas av att vi på enskilda områden har så påfallande lika uppfattning. Och jag vet inte riktigt varför.

Likaväl som i decemberdebatten har Paul Ciszuk i dag givit uttryck för sin starka känsla för landskapsregementena. Däremot anser jag, fullt naturligt, att jag å moderata samling partiets vägnar är säkrare på vad vi skall ha dessa regementen till än vad som är fallet med Paul Ciszuk. Jag är likaväl litet imponerad över denna välvilliga inställning till våra landskapsregementen.

Jag vill å andra sidan också harangera Paul Ciszuk när han påpekar att socialdemokraterna saknas här i kammaren. Jag anser också att de saknas i debatten. Jag tycker att detta ger stöd för den tanke som jag också gav uttryck för i decemberdebatten, nämligen att det här i mycket hög grad är fråga om att bestämma sig, tåga, gå till riksdagen och rösta och sedan därefter om igen tåga om resultatet.

Vi har nu under den nuvarande försvarsministerns härföring lärt oss hur detta fungerar. Men nog är det illa när hela det svenska försvaret befinner sig i stöpsleven och vi inte får den dialog som han och många andra socialdemokrater skulle kunna bidra till, en dialog som skulle vara bra att få.

Det var enligt min mening en kanske något stelbent uppfattning som Paul Ciszuk gav uttryck för när han pekade på 1901 och den allmänna värnplikten och ändå inte, såvitt jag förstod, hade kunna märka någon vidare skillnad. Han efterlyste t.o.m. god anpassning till hotbilden. Det är nog ändå detta som har skett under tiden. Jag tycker nog att våra partier handlar taktiskt när de säger att svenskt försvar, och dessutom svensk försvarsindustri, fortfarande skall utgöra de tungt vägande bitarna som ger innehåll och mening åt den politik som ytterst tryggar neutraliteten.

Varför inte utreda, frågar Paul Ciszuk om en del saker han funderar över. För mig är det alldeles obegripligt att Paul Ciszuk, som å miljöpartiets vägnar hade plats i försvarskommittén, ändå lämnade denna. Just där hade det funnits tillfälle för miljöpartiet att begära en utredning kring sin egen politik. Nu kommer denna politik att även i fortsättningen bestå av aldrig så väl-skrivna motioner. Men inget parti har den nödvändiga utredningskapaciteten. Miljöpartiet kommer därför i fortsättningen att stå för en serie tyckanden.

Paul Ciszuk, eller möjligen hans parti, har dumt nog själv bestämt sig för att stå utanför detta, som hade kunnat ge den unika möjligheten. Blev ni inom miljöpartiet fega, eller varför handlade ni så?

Anf. 127 PAUL CISZUK (mp) replik:

Herr talman! Nej, vi blev inte fega. Jag tyckte det var ett ärlighetskrav att stiga av när jag märkte – och detta skall jag väl inte lasta Arne Andersson i

Ljung för att det inte fanns något intresse för att över huvud taget svara på de propäer vi framställde. Vi skrev brev till regeringen och begärde utvidgade utredningsdirektiv och förlängd tid när vi såg hur snabbt utvecklingen gick fram i Europa. Vi fick inget svar. Jag fick så småningom ett muntligt svar här i kammaren från herr försvarministern. Däremot har jag inte fått svar av honom alla andra gånger, som ni har hört. Jag upplevde att det inte fanns någon reell möjlighet att få det här.

JAS-projektet hanteras så att man först säger att det skall hänskjutas till kommittén, och sedan går man ut och säger att det skall löpa vidare som tidigare. Det finns ingen reell möjlighet för kommittén att påverka det beslutet. Det rullar ut två miljarder om året till detta projekt. Skall det fattas något annat beslut, skall det göras nu. Nej, det är nog så att denna kommitté hade en annan uppgift. Det var inte att utreda, utan det var att skapa något slags riksläkande tyckande.

Vi uppfattar uppenbarligen en bredare hotbild. Det är inte bara för att vi vill framhålla miljöhoten mycket starkare, utan det är också därför att vi tror att det kan vara rationellt att införa allmän värtjänst. Då skulle man kunna få en flexibilitet. De värtjänstpliktiga skulle kunna arbeta med alla dessa hotbilder. De militära försvaret skulle kunna få det folk det behöver, och de andra grenarna det folk de behöver. Det skulle finnas en flexibilitet där emellan, beroende på om nya militära hot seglar upp.

Anf. 128 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Det ligger nog, Paul Ciszuk, litet missförstånd på båda dessa punkter. Jag har ingen anledning att i stället för en socialdemokrat som inte finns här svara för regeringens ståndpunkt, men det var väl ändå så att regeringen inte gav kommittén i uppdrag att titta på detta och samtidigt sade att det skall fortsätta. Regeringen har sagt att projektet inte skall avbrytas. Det var nog en förutsättning för att kommittén skulle kunna titta på det, som jag ser det.

Dessutom kommer vi, vilket har tangerats här, att ha ett offentligt utskottsförhör, då jag tror att många för den fortsatta debatten viktiga frågor skall klarläggas, så att vi inte behöver oroas över det.

Paul Ciszuk sade att det inte var någon idé att fortsätta när han inte fick som han ville. Miljöpartiet är ett ungt parti, men den stretighet som man lägger i dagen borde nog inte ta sig uttryck i att man slutar. Skulle vi moderater ha lagt av varje gång vi inte har fått som vi har velat, hade vi i varje fall inte haft något konservativt parti eller någon konservativ röst som hade hörts här i kammaren. Jag tror inte att man kan göra så. Man får nog ha litet segare tåga, om man är säker på att man vet vad man vill. Det kan inte vara så att det brister på den punkten?

Anf. 129 PAUL CISZUK (mp) replik:

Herr talman! Får jag anknyta till det sistnämnda. Vi fick inte som vi ville, och det fanns heller ingen utsikt att skriva reservation. Då hade vi fått skriva ett helt alternativt betänkande. Det fanns ingen möjlighet att göra det inom tidsramen.

Hade man menat allvar med att hänskjuta JAS-projektet till kommittén,

skulle man ha fryst utbetalningarna i tre månader och bett kommittén att komma med ett utlåtande.

Prot. 1989/90:63
8 februari 1990

Anf. 130 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det svenska jordbruket har ganska stora bekymmer för närvarande. De svenska jordbrukarna känner sig utlämnade och ansatta ifrån alla möjliga håll. De har, och befaras få ännu större, ekonomiska problem. Därför tycker jag att det är anmärkningsvärt att inte företrädare för flera partier går upp i en debatt om det svenska jordbruket och inte har något att säga om den frågan i dag. Det borde vara högst angeläget att hålla en debatt levande på detta område för att påverka den utvecklingen.

Att jordbruket har bekymmer beror naturligtvis på många faktorer, men det faktum att den socialdemokratiska regeringen har avstått från att föra en jordbrukspolitik har spelat sin roll. Det är kanske egentligen den värsta och svåraste orsaken i det här sammanhanget. Vi fick ett beslut år 1985 om en livsmedelspolitik. Sedan dess har man dock inte försökt göra särskilt mycket för att uppnå de mål som då bestämdes.

Jag skall ta ett litet exempel. Den import av rågvete som nu pågår är ett sådant bekymmer. Det är resultatet av en underlåtenhetssynd ifrån den socialdemokratiska regeringens sida, eftersom den inte redan från början skrev in i tulltarifferna att det är ett spannmålsslag. Det borde även en socialdemokratisk jordbruksminister kunna förstå. Då hade vi inte haft de bekymmer som vi har i dag på den punkten. Det är endast ett litet delproblem, men det är tillräckligt besvärligt.

Det tillsattes en arbetsgrupp inom jordbruksdepartementet, som skulle försöka utarbeta en ny livsmedelspolitik. Man har nu lagt fram ett förslag. I början tittade man på vad som har hänt och konstaterade att de mål man har haft inte har uppnåtts. Sedan har man kommit fram till att vi har ett besvärande överskott. Det har lagts fram ett förslag till en ny livsmedelspolitik.

Det enda jag vill säga om det förslaget i dag är, att om arbetsgruppens förslag skulle genomföras, skulle man skapa en total oreda inom det svenska jordbruket. Väldigt många jordbrukare, för att inte säga alla, skulle få det mycket besvärligt. De skulle få en sämre situation än de har i dag, och den är tillräcklig dålig. Riksrevisionsverket har klart visat att man har halkat efter och att inkomsterna är alldeles för låga. Ett annat resultat av den politik som arbetsgruppen föreslår skulle bli att en halv miljon hektar åkermark skulle försvinna.

Trots dessa genomgripande stora förändringar har man inte gjort några som helst konsekvensbedömningar över vad detta skulle innebära för jordbruket, för Sverige och för konsumenterna. Det är litet märkligt att man för det resonemang som man gör. Om man tittar sig omkring i världen, finner man ju att bekymret egentligen inte är att överskotten är så stora. Miljoner människor svälter. Ökenuthredningen är besvärande. Många jordar förstörs genom utsläpp av olika ämnen. Olyckan i Tjernobyl är ett sådant exempel. Vi har rapporter från Sovjet och andra delar av Östeuropa, där jordar har förstörts genom olika typer av industriell eller annan verksamhet. Från Holland har vi fått besked om att det finns bly i mjölken på grund av utsläpp.

Vi kommer förmodligen att få ännu fler sådana besked. Det finns således

*Allmänpolitisk
debatt*

mycket stor anledning för oss att behålla en möjlighet, en förmåga, att producera livsmedel i Sverige även i framtiden, och vi skall vara rädda om den åkermark vi har. De förslag som arbetsgruppen har lagt fram tycker jag inte är särskilt förankrade i verkligheten.

Man talar ibland om de spannmålslager som finns ute i världen. De har minskat ganska kraftigt under de senaste åren. De är lika små nu som de var i början av 70-talet. De skulle gå åt på två månader med den nuvarande världsförbrukningen. Någon sade i något sammanhang att vi inte bör beskriva de överskott vi har i världen i miljarder ton, för det begriper inte folk. Vi borde i stället beskriva det som en eller två veckors för lång torka i produktionsområdet. Detta utgör egentligen det överskott som vi nu talar om i världen.

På litet sikt måste man således räkna med att det svenska jordbruket behövs, kanske också för att försörja världen. Under tiden har vi ju möjlighet att använda den svenska åkerjorden på ett helt annat sätt, om så skulle behövas. Vi kan producera energi och olika förnödenheter. Energiproduktionen skulle dessutom kunna hjälpa oss att nå de mål som vi har i miljösammanhang. Utsläppen av kväve, svavel och inte minst koldioxid skulle minska till en nivå som vore rimlig i sammanhanget och som naturen skulle kunna klara.

Vad vi från centerpartiet kräver i detta sammanhang är att vi får en långsiktig jordbrukspolitik, så att människor vågar satsa på jordbruk, så att unga vågar utbilda sig och göra de investeringar som krävs för att skaffa sig ett jordbruk. Om det skall vara möjligt måste man ha garantier för att man kan fortsätta i framtiden. Då måste vi ha kvar en del av de regleringar som det nu föreslås att vi skall ta bort. Det är nog riktigt att ta bort en hel del av de interna regleringar som finns, men vi måste ha kvar en möjlighet för jordbruket att gemensamt finansiera de överskott som behöver exporteras. I annat fall klarar man inte övriga frågor inom jordbrukspolitiken. Man måste alltså kunna bli av med det som inte behövs på den svenska marknaden.

Vi måste också kunna ha en enklare mjölkreglering kvar, så att man kan bedriva mjölkproduktion också ute i glesbygderna. Det är nödvändigt att ha kvar en del regleringar, om det skall vara möjligt för jordbruket att bedriva en riktig verksamhet.

Vi måste räkna med att importen av livsmedel kommer att öka med den internationella harmoniseringen, det ökade samarbete som sker på det internationella planet. Men då är det också viktigt att vi ställer samma krav på de livsmedel som vi importerar som vi ställer på de livsmedel som vi producerar i Sverige.

Jordbruket är intressant och viktigt inte bara i detta sammanhang, utan också därför att möjligheten att behålla en levande landsbygd hänger intimt samman med ett fungerande jordbruk. Vi kan inte ha kvar de öppna landskapen, allt det som människor så gärna vill ha kvar, om vi inte har en fungerande jordbruksproduktion. Det är litet märkligt om inte den socialdemokratiska regeringen tar åt sig av den kritik som har förts fram mot förslaget från den livsmedelspolitiska arbetsgruppen, så att det slutliga förslaget kommer att se betydligt bättre ut och ge förutsättningar för en jordbruksdrift också i framtiden.

Parallellt bedriver man också en utredning om de kooperativa företagens

förutsättningar. Det som har läckt ut från utredningen är oroande. Man försöker att slå undan benen på kooperativ verksamhet. Om jordbruket skall kunna klara de problem och det arbete som måste vara deras del i den omställning som måste ske, måste jordbruket ha starka kooperativa företag som kan ta hand om problemen och skapa bra förutsättningar för jordbruket. Men det ser inte ut som om den socialdemokratiska regeringen var inne på de tankarna. Det är i så fall märkligt för en regering med så starka rötter i den kooperativa traditionen.

Herr talman! Det är synd att inte fler ställer upp och talar om hur de ser på det svenska jordbruket. Centerpartiet kommer i det kommande arbetet att slå vakt om ett svenskt jordbruk.

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

4 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1989/90:81 till socialutskottet

5 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1989/90:83 Ändringar i lagen (1983:1053) om skatt på omsättning av vissa värdepapper
1989/90:94 Tillfälligt förbud mot höjning av vinstutdelning i vissa aktiebolag
1989/90:95 Allmänt lönestopp
1989/90:96 Skärpt investeringsskatt för vissa byggnadsarbeten

Motionerna
med anledning av prop. 1989/90:67 om lag om obeställbara postförsändelser
1989/90:T18 av Bengt Kindbom (c)
1989/90:T19 av Roy Ottosson m.fl. (mp)
1989/90:T20 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:T21 av Kenth Skärvik m.fl. (fp)

med anledning av skrivelse 1989/90:68 om invandrar- och flyktingpolitiken
1989/90:Sf35 av Maria Leissner m.fl. (fp)
1989/90:Sf36 av Berit Löfstedt m.fl. (s)
1989/90:Sf37 av Ragnhild Pohanka och Eva Goës (båda mp)
1989/90:Sf38 av Kerstin Ekman (fp)
1989/90:Sf39 av Rune Backlund m.fl. (c)

med anledning av förslag 1989/90:7 Riksdagens förvaltningskontors förslag till lag om ändring i lagen (1988:144) om säkerhetskontroll vid sammanträde med riksdagens kammare och utskott
1989/90:K6 av Göran Ericsson (m)
1989/90:K7 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:K8 av Marianne Samuelsson och Hans Leghammar (båda mp)

6 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 8 februari

1989/90:128 av *Gunilla André* (c) till industriministern om importen och exporten av kärnkraftsavfall, m.m.:

Trots importförbud kommer kärnkraftsavfall från utlandet, bl.a. från Tyskland, via ABB Atom till Ranstad Mineral AB utanför Skövde för lakning. ABB Atom har självt inget tillstånd att bearbeta kärnavfallet vid sin anläggning i Västerås. Det skickas därför till Ranstad och efter bearbetning tillbaka till ABB. Uranet skall därefter processas till kärnbränsle, men ABB har inte tillstånd för detta heller.

Likväl har det under ett antal år kommit atomsopor till Sverige. Statens kärnkraftsinspektion, SKI, har tydligen inte haft några invändningar mot detta förfaringssätt.

Transporterna med atomavfall mellan Västerås och Ranstad medför naturligtvis risker. Säkerhetsanordningarna måste vara rigorösa.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Kan statsrådet redogöra för dels hur stora mängder kärnkraftsavfall som under den senaste femårsperioden importerats till Sverige från andra länder, dels hur stora mängder som exporterats?
2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att registrering, redovisning samt kontroll och bearbetning av kärnavfall sker på ett helt säkert sätt?
3. Kan statsrådet redogöra för på vilket sätt transporterna av kärnavfall sker och vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att förbättra säkerhetsbevakningen vid dessa transporter?

1989/90:129 av *Kurt Ove Johansson* (s) till miljöministern om de östtyska kärnkraftverken:

Ännu i dag är 200 000 människor evakuerade från ett område upp till 20 mil från Tjernobyli i Sovjetunionen. Det utrymda området med anledning av kärnkraftsolyckan uppgår till totalt ca 50 kvadratmil.

Det östtyska kärnkraftsverket Lubmin, nära staden Greifswald, ligger inom ett avstånd mindre än 15 mil från Sveriges kust, dvs. inom en radie understigande den som gäller för den utrymning som föranletts av olyckan i Sovjetunionen.

Vid en eventuell kärnkraftsolycka i Lubmin skulle det inte dröja mer än fem timmar innan det radioaktiva utsläppet når den skånska kusten. Chefen för statens strålskyddsinstitut gör enligt tidningsuppgifter den bedömningen att, i det fall vinden blåser mot Skåne och det därtill regnar vid ett haveri, kan det bli aktuellt att utrymma hela det skånska landskapet. En återflyttning kan övervägas tidigast upp till ett år efter tillbudet. För vissa områden kan det dröja avsevärt många fler år, upp till flera decennier.

Såsom resultat av de svenska erfarenheter som gjorts efter Tjernobyl-olyckan har statens strålskyddsinstitut tagit initiativ till ett förbättrat alarmsystem. Detta nya alarmsystem innebär att utrymning kan igångsättas redan en timme efter att indikationer finns på att stora mängder radioaktivt nedfall når in över Skåne.

I dag finns det ett ömsesidigt avtal mellan Sverige och Östtyskland gällande larm vid en eventuell kärnkraftsolycka.

Enligt vad som vidare uppges i massmedia är chefen för statens strålskyddsinstitut emellertid inte övertygad om att larm lämnas från Östtyskland inom acceptabel tid.

Så sent som omkring den 27 januari i år kom det en rapport om ett olycks-tillbud vid kärnkraftverket Lubmin. Det finns vidare uppgifter från anställda vid nämnda kärnkraftverk att det vid ett hundratal tillfällen har inträffat olyckstillbud av varierande omfattning.

Östtyska myndigheter har dementerat uppgifter i västtysk press som gjort gällande att en härdsmalta var mycket nära i december 1975 och hävdade att utsläppen befann sig på en, som det heter, "acceptabel nivå".

I dag finns det vid länsstyrelsen i Malmöhus län inte några detaljerade planer för en evakuering av invånarna i Skåne vid händelse av ett reaktorhaveri i Östtyskland.

Jag vill nu fråga statsrådet Birgitta Dahl:

1. Vilka initiativ kommer regeringen att ta med anledning av den hotbild kring de östtyska kärnkraftverken som nu framkommit?
2. Har den svenska regeringen inlett några diskussioner med den nya östtyska regimen i denna fråga?
3. Kommer överläggningar att inledas för att få till stånd ett nytt avtal med den östtyska staten som utvidgar informationspliktens omfattning?

7 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 februari

1989/90:414 av *Per Gahrton* (mp) till statsministern om majoritetsval:

I den allmänpolitiska debatten den 7 februari hotade statsministern med att ta initiativ till införande av majoritetsval. Som bekant är majoritetsval djupt odemokratiskt. I EG-valet i Storbritannien 1989 fick The Green Party 15 % av rösterna, noll (0) platser i EG-parlamentet, på grund av majoritet-

svalssystemet. I Canada i fjol fick de partier som var motståndare till frihandelsavtalet med USA 55 % av rösterna. Men USA-vännerna fick fler parlamentsplatser, på grund av majoritetsvalssystemet.

Mot denna bakgrund vill jag fråga:

Avser statsministern på fullt allvar att ta initiativ till att införa det djupt odemokratiska majoritetsvalssystemet i Sverige?

1989/90:415 av *Stig Bertilsson* (m) till bostadsministern om effekten av skatteomläggningen för de ideella organisationerna:

Inom de svenska idrottsföreningarna ser man med stor oro på den skatteomläggning som genomförs under 1990 och 1991. Den innebär – inte bara för idrottsföreningarna utan för det ideella föreningslivet i stort – kraftigt ökade pålagor för många gånger redan hårt tyngda föreningar.

Eftersom skatteomläggningen skall finansieras genom breddade skattebasen och bl.a. momsen avsevärt utvidgas, tvingas föreningslivet bära markant ökade kostnader. Således kommer den moms som lagts på resor, bensin, hotell- och restaurangräkningar, teleräkningar m.m. att öka föreningarnas kostnader med mycket stora belopp.

Det finns beräkningar som tyder på att effekterna av skatteomläggningen enbart inom idrottsrörelsen kommer medföra ökade kostnader med 300-500 milj. kr. per år.

Det har i flera år i skilda sammanhang diskuterats att tillsätta en utredning för att utreda de ideella föreningarnas totala skatte- och avgiftssituation. Önskemål härom har bl.a. framförts från idrottsrörelsen.

Är statsrådet, med anledning av de ideella föreningarnas alltmer ansträngda ekonomiska situation, beredd att tillsätta en sådan utredning och att vidta åtgärder som motverkar effekterna av skatteomläggningen?

1989/90:416 av *Åsa Domeij* (mp) till justitieministern om patent på liv:

Laila Freivalds uttalade sig mot patent på liv den 16 februari 1989 i en frågedebatt: "... jag avvisar tanken på patent på genmanipulerade levande varor. Denna tanke menar jag bör komma till uttryck både i den svenska patentlagstiftningen och i den internationella regleringen på området." Hon lovar också att regeringen skall verka på det internationella planet för detta.

I ett frågesvar den 30 januari 1990 låter det helt annorlunda. Nu hänvisar hon till att ett avgörande av ett överklagande till det internationella patentverkets besvärskammare skall inväntas. Innan dess kan inte regeringen ha någon politisk ståndpunkt.

1. Anser regeringen att patent skall kunna tas på liv eller ej?
2. Om regeringen fortfarande vidhåller sin uppfattning, hur tänker ni då föra in detta tydligt i den svenska lagstiftningen och hur driver ni frågan internationellt?

8 § Kammaren ätskildes kl. 20.03.

Prot. 1989/90:63

8 februari 1990

In fidei

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 8 februari

1 § Justering av protokoll	1
2 § Ledighet	1
3 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 62)	1
Finansminister Kjell-Olof Feldt	
Lars Tobisson (m)	
Ingemar Eliasson (fp)	
Gunnar Björk (c)	
Margó Ingvarðsson (vpk)	
Carl Frick (mp)	
Jan Bergqvist (s)	
Tredke vice talmannen (om debattreglerna)	
Förste vice talman Ingegerd Troedsson (m)	
Sigge Godin (fp)	
Karin Israelsson (c)	
Gudrun Schyman (vpk)	
Anita Stenberg (mp)	
Ingrid Hemmingsson (m)	
Rosa Östh (c)	
Sten Svensson (m)	
Göran Engström (c)	
Hans Dau (m)	
Socialminister Ingela Thalén	
Gullan Lindblad (m)	
Maria Leissner (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Berith Eriksson (vpk)	
Ragnhild Pohanka (mp)	
Maud Björnemalm (s)	
Tredje vice talmannen (om debattreglerna)	
Jerry Martinger (m)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Hans Göran Franck (s)	
Sten Andersson i Malmö (m)	
Börje Nilsson (s)	
Stig Bertilsson (m)	
Elver Jonsson (fp)	
Anna Horn af Rantzien (mp)	
Sören Lekberg (s)	
Kjell Ericsson (c)	
Gunilla Andersson (s)	

Rosa-Lill Wåhlstedt (s)
 Eva Björne (m)
 Britt Bohlin (s)
 Stina Eliasson (c)
 Reynoldh Furustrand (s)
 Yngve Wernersson (s)
 Arne Andersson i Ljung (m)
 Jan Jennehag (vpk)
 Paul Ciszuk (mp)
 Lennart Brunander (c)

Prot. 1989/90:63
 8 februari 1990

4 § Hänvisning av ärende till utskott	157
5 § Bordläggning.	157
6 § Meddelande om interpellationer	
1989/90:128 av Gunilla André (c) om importen och exporten av kärnkraftsavfall, m.m.	158
1989/90:129 av Kurt Ove Johansson (s) om de östtyska kärn- kraftverken	158
7 § Meddelande om frågor	
1989/90:414 av Per Gahrton (mp) om majoritetsval	159
1989/90:415 av Stig Bertilsson (m) om effekten av skatteom- läggningen för de ideella organisationerna	160
1989/90:416 av Åsa Domeij (mp) om patent på liv	160

